

DE REDELIJKE GODSDIENST

In welke de Goddelijke waarheden van het genadeverbond worden verklaard, tegen partijen beschermd en tot beoefening aangedrongen, alsmede de bedeling des verbonds in het Oude en Nieuwe Testament en de ontmoeting der kerk in het Nieuwe Testament, vertoond in een verklaring van de Openbaring van Johannes.

door

W. á BRAKEL Th. F.

in leven bedienaar des Goddelijken Woords te Rotterdam

deel I.

Hoofdstuk 37 -42

Onveranderd uitgegeven naar de beste uitgaven, onder toezicht van J. H. Donner.

Te LEIDEN, bij D. Donner.

1893

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2003

INHOUD

Hoofdstuk 37 - Van de geestelijke blijdschap

Hoofdstuk 38 - Van de verzegeling door de Heilige Geest en de sacramenten.

Hoofdstuk 39 - Van de Heilige Doop

Hoofdstuk 40 - Van het Heilig Avondmaal.

**Hoofdstuk 41 - Praktijk van het Heilig Avondmaal in de voorbereiding,
betrachting en nabetrachting.**

Hoofdstuk 42 - HET LEVEN DES GELOOFS OP DE BELOFTEN

Hoofdstuk 37

Van de geestelijke blijdschap

Uit de rechtvaardigmaking vloeit ook blijdschap: Jes. 61:10. *Ik ben zeer vrolijk in den Heere; mijn ziel verheugt zich in mijn God; want Hij heeft mij bekleed met de klederen des heils, de mantel der gerechtigheid heeft Hij mij omgedaan.*

Ps. 103:2, 3. *Loof den Heere, mijn ziel! Die al uw ongerechtigheid vergeeft.*

Jes. 33:24. *Geen inwoner zal zeggen: ik ben ziek; want het volk dat daarin woont, zal vergeving van ongerechtigheid hebben.*

Haar natuurlijke aard.

I. De mens is tot blijdschap geschapen. Blijdschap is zijn leven en welzijn, droefheid is tegen de natuur; als de mens niet gezondigd had, hij zou niet een ogenblik droefig zijn geweest. Een kind van weinige maanden vertoont zijn blijdschap met lachen en huppelen; al wat de mens doet, 't is alles om blij te zijn. De droefheid klemt het hart, drukt en perst het, en doet het zeer aan. De blijdschap geeft het hart ruimte, om in de luchtige sprongen zich te verkwikken; zo is 't in 't natuurlijke, zo ook in 't geestelijke.

Blijdschap is een welgevallen, een vergenoegen, een opspringen van het hart; een luchtig uitlaten van de geest, ontstaande uit genieten van een tegenwoordig of verwachten van een toekomstig goed.

De Heilige Schrift, de beste en onfeilbare natuurbeschrijfster, drukt de blijdschap uit

- door opspringen: 1 Sam. 2:1 *Mijn hart springt op van vreugde.*
- Verwijden: Ps. 119:32 ... *als Gij mijn hart verwijdt zult hebben.*
- Verlustigen: Ps. 37:4. *Verlustig u in den Heere.*
- Vermaken: Pred. 11:9 ... *laat uw hart u vermaken.*

Wordt in verscheiden zaken gezocht.

II. Omdat de mens in zichzelf niet algenoegzaam is, zo moet hij al zijn vermaak en blijdschap van elders, van 't geen, dat buiten hem is, zoeken. Een onbekeerd mens gevoelt wel dat hij leeg is; maar hij kent niet waarin zijn rechte en volkomen blijdschap is, en nochtans hij moet blijdschap hebben, of het hart zou bezwijken; dies zoekt hij ze in het genot van de schepselen, en ieder zoekt dat, daar hij de meeste genegenheid, en de beste gelegenheid toe heeft; de een meent het geld zal het doen, de ander kostelijke kleren, huizen, huissieraden, tuinen, een ander spijsje en drank, een ander hoge staten en regeringen, een ander liefde, een ander wijsheid; dies arbeidt elk naar zijn gewin, elk uit zijn einde. Doch het geeft geen verzadiging, en 't hart heeft zelfs in 't lachen smart, en al het lachen eindigt in eeuwig treuren en wenen.

De ware blijdschap is alleen in God.

Maar de Heere doet zijn gunstgenoten zien, dat alles enkel ijdelheid, zonde, droefheid is; en dat alle vreugde en blijdschap bestaat in de gemeenschap met Hem. Deze is de

geestelijke blijdschap, van welke wij nu spreken. In de verhandeling van deze zullen wij tonen:

1. De natuur van deze blijdschap.
2. Het tegendeel.
3. Het gelijkende.
4. Het bepalende.

III. Het eerste is **de natuur van de geestelijke blijdschap**

Deze is een gemakkelijke beweging van de ziel, door de Heilige Geest in het hart van de gelovigen verwekt, door hen te overreden van de gelukzaligheid van hun staat, door hen te doen genieten de goederen van het Genadeverbond, en door hen te verzekeren van hun toekomstige zaligheid.

Heeft haar zitplaats in de ziel

IV. De zitplaats van deze blijdschap is de ziel, het hart: Ps. 4:8. *Gij hebt vreugde in mijn hart gegeven. Joh 16:22. ... uw hart zal zich verblijden.*

‘t Is geen schijn, maar waarheid; ‘t is geen vertonen, maar een hebben. ‘t Is niet wat uitwendigs, ‘t welk de uiterlijke zinnen vermaakt; maar ‘t dringt door tot het inwendige, tot het binnenste van de ziel, tot het verstand, tot de wil, tot de hartstochten.

van de gelovigen.

Doch niet het hart van alle mensen, heeft deel aan deze blijdschap, maar alleen van de gelovigen: Jes. 65:14. *Ziet, mijn knechten zullen juichen van goeder harte, maar gij zult schreeuwen van weedom des harten, en van verbreking des geestes zult gij huilen.*

Ps. 33:1. *Gij, rechtvaardigen! zingt vrolijk in den Heere.*

Ps. 70:5. *Laat in U vrolijk en verblijd zijn allen, die U zoeken.*

God werkt ze.

V. Deze blijdschap kan niemand zichzelf maken, maar ‘t is een onuitsprekelijk genadewerk Gods des Heiligen Geestes:

Rom. 15:13. *De God nu der hoop vervulle ulieden met alle blijdschap.*

Rom. 14:17. *Het koninkrijk van God is ... blijdschap door den Heiligen Geest.*

Ps. 51:10. *Doe mij vreugde en blijdschap horen.*

Daarom noemt David de Heere, *de God der blijdschap van mijn verheuging*, Ps. 43:4.

Heeft iemand dan lust tot deze blijdschap, hij zij gevoelig ontbloot, dat hij ze zichzelf niet kan maken, en dat hij ook niet waardig is, dat hij ze ontvang, en kome alzo door Christus tot de Vader, en bidde in Zijn naam: *Verblijd ons naar de dagen, in welke Gij ons verdrukt hebt, naar de jaren, in dewelke wij het kwaad gezien hebben*, Ps. 90:15.

Verheug de ziel uws knechts; want tot U Heere! verhef ik mijn ziel, Ps. 86:4.

Ontstaat uit het genot van de weldaden Gods

VI. Deze blijdschap is over de verzoening met God, dat Zijn genade, Zijn goedheid, Zijn liefde, Zijn weldadigheid, tot hen is. Dat Hij hun God en Vader is, hun Deel, hun vermaak hun rust, hun veilige bewaring, hun zaligheid. Dat Jezus Christus is hun Zaligmaker; dit wordt te kennen gegeven met uitdrukkingen van zich te verblijden in

de Heere: Ps. 149:2. *Dat Israël zich verblijde in Degene, die hem gemaakt heeft; dat de kinderen Sions zich verheugen over hun Koning.*

Ps. 31:8. *Ik zal mij verheugen en verblijden in Uw goedertierenheid.*

Ps. 32:11. *Verblijd u in den Heere.*

Jes. 25:9. *Ziet, deze is onze God, wij hebben Hem verwacht, en Hij zal ons zaligmaken. Deze is de Heere, wij hebben hem verwacht; wij zullen ons verheugen en verblijden in zijn zaligheid.*

Luk. 1:47. *Mijn geest verheugt zich in God, mijn Zaligmaker.*

Deze blijdschap ontstaat uit elke weldaad, die zij zien en geloven, dat God ze hun in zijn gunst geeft, over het dierbare Evangelie, over de goederen van het genadeverbond, over de lichamelijke verlossingen en zegeningen, omdat zij in alle die de Heere aanmerken, als dat in zijn gunst hun doende: Ps. 119:111. *Ik heb uw getuigenissen genomen tot een eeuwige erve; want zij zijn mijns harten vrolijkheid.*

Jer. 15:16. ... *Uw woord is mij geweest tot vreugde en blijdschap van het hart.*

Ps. 89:16, 17. *Welgelukzalig is het volk, dat het geklank kent; o Heere! zij zullen in het licht uws aanschijns wandelen. Zij zullen zich den gansen dag verheugen in Uw Naam, en door Uw gerechtigheid verhoogd worden.*

En uit de beloften van de toekomstige goederen.

VII. Behalve de weldadigheden, die de gelovigen hier genieten, hebben ze de belofte van onuitsprekelijk meer te zullen genieten in de hemel; *o hoe groot is dat goed!* Hoe zalig zo'n mens, die daartoe verkoren is en geleid wordt! Wat heeft die reden van blijdschap! Daarom, *verblijdt u in de hope*, Rom. 12:12.

Uit het gezegde blijkt de natuur van de ware geestelijke blijdschap, welke te meer zal gezien worden, als wij ook beschouwen het tegenoverliggende, het gelijkende en de bepaling.

2^e ' t Tegendeel is droefheid.

VIII. Het tweede dat te overwegen is, is 't tegendeel of het tegenovergestelde van de blijdschap, 't welk is droefheid, niet alleen die van de godlozen, voor welke wening, en knersing der tanden bereid is; maar ook van de gelovigen. 't Is hier met de kinderen van God niet altijd blijdschap; 't is hun voorzegd, dat ze zullen schreien, klaaglijk wenen en bedroefd zijn, Joh 16:20. Zij ondervinden het, dat ze menigmaal hun drank vermengen met hun tranen, Ps. 102:10.

- Dan door het ver afgescheiden zijn van God; dan door zwakgelovigheid, vrezende geen deel te hebben aan Jezus;
- dan door de kracht van de verdorvenheid, die niet alleen hen bestrijdt, maar hen wel lang gevangen houdt;
- dan door bestrijding des satans,
- dan door allerlei lichamelijke tegenspoeden en wederwaardigheden.

Hierom zijn hun tranen, hun spijsdag en nacht, en zij storten hun ziel in zich uit, Ps. 42:4, 5. Dus verteert hun leven van droefheid, en hun jaren van zuchten, Ps. 31:11. Doch de Heere laat hen in droefheid niet verdrinken, Hij is bij hen, als ze door 't vuur en water gaan, zodat de stromen hen niet verdrinken, noch de vlam hen verbrandt. Hij geeft nog wel verkwikking in droefheid, en doet daarna hun duisternissen opklaren, en geeft de treurigen hun vertroosting wederom. Hij veegt zoetelijk de tranen van hun

ogen, Hij lokt ze en spreekt naar hun hart, en kust ze met de kussen Zijns monds; dit is de belofte: Joh 16:22. *Gij dan hebt nu wel droefheid; maar Ik zal u wederom zien, en uw hart zal zich verblijden, en niemand zal uw blijdschap van u wegnemen.*

Stelt nu de droefheid en blijdschap eens bij elkaar, en ziet het grote onderscheid tussen die beide; daaruit zal zich opdoen een zeer grote voortreffelijkheid en beminnelijkheid van de blijdschap, en onbedenkelijke goedheid Gods, dat Hij zulke mensen, die niet dan eeuwige droefheid waardig waren, met zulke onuitsprekelijke blijdschap wel vervult, en eeuwig vervullen zal. Daarbij, omdat de kinderen van God in dit leven vele droefheden ontmoeten, zo moet niemand zich te zeer verslaan, alsof hij geen kind Gods was; want hem ontmoet niet anders, dan dat alle kinderen van God ondervinden; en ook kan men wel tegelijk droevig, klein, beschaamd zijn over de zonden, en treuren over het gemis van de zoeten omgang met God, en evenwel zich verblijden in de zekerheid van zijn staat, en in de belofte, dat zijn droefheid tot blijdschap zal worden. Hij zal verstandig handelen, die zich gewent aan blij te zijn door het geloof, al schreit hij over druk.

3^e Schijnvreugde is in tijdgelovigen.

IX. Het derde dat te overwegen is, is de gelijkende schijnvreugde. De blijdschap van de wereld over de aardse goederen, en over het bedrijven van de zonden, is te ver van deze geestelijke blijdschap, dan dat ze hier in overweging zou komen; maar de blijdschap van de tijdgelovigen gelijk van buiten deze geestelijke, van welke zij nochtans geheel in natuur verschilt. De tijdgelovigen hebben ook wel blijdschap: Matth. 13:20. *Die in steenachtige plaatsen bezaaid is, deze is degene, die het Woord hoort, en dat terstond met vreugde ontvangt.*

Luk. 8:13. Deze hebben een geestelijk voorwerp, namelijk het Evangelie, Christus te hebben tot een Zaligmaker, in de hemel te komen, onder de Godzaligen gerekend te worden, van hen bemind en geprezen te worden, en diergelijke. Van 't voorwerp der vreugde van de tijdgelovigen spreekt de apostel: Hebr. 6:4, 5, *Degenen die eens verlicht geweest zijn, (die van de duisternis van het Jodendom of Heidendom tot de kennis van de goddelijke waarheden gekomen waren) en de hemelse gaven gesmaakt hebben, (die een klare bevassing hebben gehad van de beminnelijkheid en heerlijkheid van de hemelse en evangelische waarheden, zodat zij zich verblijden in die schoonheden in te kunnen zien, gelijk het gezicht van een heerlijk ding vermakelijk is, schoon men geen eigendom daaraan heeft) en des Heiligen Geestes deelachtig geworden zijn, (niet de inwoning des Geestes, maar zijn gewone gaven) en gesmaakt hebben het goede Woord Gods, (die door verbeelding van de gelukzaligheid van degenen, die deel hebben aan de vergeving van de zonden, aan Gods genade, aan al de heerlijke beloften, die in het Woord staan, en de inbeelding, dat zij daar deel aan hebben, zichzelf kittelen en zich verblijden) en de krachten der toekomstige eeuw, (die door hun kennis van het Woord zich inlaten in de verbeelding van de eeuwige gelukzaligheid, op een natuurlijke wijze beschouwd, en zonder achterdocht in die verbeelding zich als erfgenamen aanmerken.)*

Ziehier de blijdschap van de tijdgelovigen. Stelt hier nu bij de blijdschap van de ware gelovigen; u zult wel zien dezelfde voorwerpen, en over die in beide blijdschap, maar zo ver van elkaar verschillende als natuurlijk en geestelijk, als inbeelding en waarheid.

Proeven van ware blijdschap.

X. Tot overtuiging van de valse blijden, en tot verzekering en vrijmoedige voortgang in de ware blijdschap van de ware blijden, dient dit onderscheid wel aangemerkt:

Komt voort uit het geloof.

1. Alle ware blijdschap komt voort uit het geloof, bij welke komt een onmiddellijke werking des Heiligen Geestes, doch in zeer verscheidene trappen; zodat alle blijdschap, die niet voortkomt uit de aanneming en vereniging met Christus, en daardoor deelkrijging aan al zijn verdiensten, is een valse blijdschap. Zie dit:

1 Petrus 1:8. ... *in Denwelken gij nu, hoewel Hem niet ziende, maar gelovende, u verheugt met een onuitsprekelijke en heerlijke vreugde.*

De kamerling reisde zijn weg met blijdschap toen hij gelovig was geworden, Hand 8:37, 39. De stokbewaarder verheugde zich, dat hij gelovig geworden was, Hand 16:34. Die dan door het geloof tot de blijdschap gekomen is, die erkenne de waarheid van zijn blijdschap, en ga vrijmoedig in dezelve voort.

Is in de gemeenschap met God.

2. Alle ware blijdschap is in de tegenwoordigheid en gemeenschap met God, als hun verzoenden God: Luk. 1:47. *Mijn geest verheugt zich in God, mijn Zaligmaker.*

Filip. 4:4. *Verblijdt u in den Heere.*

Ps. 32:11. *Verblijdt u in den Heere, en verheugt u, gij rechtvaardigen!*

Ps. 104:34. *Mijn overdenking van Hem zal zoet zijn; en ik zal mij in den Heere verblijden.*

Alle valse blijdschap is over zaken, die hun genoeglijk zijn, en zij blijft van God af; maar schoon de ware gelovigen zich ook verblijden in hun geluk, en in de zaken, die ze hebben of verwachten, zo blijven zij in de zaken alleen niet, dat is hun onmogelijk; maar zij bevinden zich in de blijdschap over de zaken in en nabij God.

Maakt heiliger.

3. Alle ware blijdschap maakt de ziel heiliger, trekt de ziel af van al 't geen God niet is, en van al 't geen God niet aangenaam is, dat is, van de zonde, en maakt ze luchtig en gewillig om uit liefde, in ootmoedigheid, de wil Gods te doen: Neh. 8:11 ... *de blijdschap des Heeren, die is uw sterkte.*

Ps. 119:32. *Ik zal de weg Uwer geboden lopen, als Gij mijn hart verwijdt zult hebben.*

Dat kan anders niet zijn, men kan niet blij zijn of daar is liefde; men kan niet blij zijn dan over een ontvangen weldaad, dan over en in de vereniging met God, ja niet, of 't hart is genegen dankbaarheid te tonen, met zich ten dienste van de Heere te stellen. Toen David in vrolijkheid zei: *De Heere is mijn Steenrots, en mijn Burcht, en mijn uithelper; mijn God, mijn rots, op Welke ik betrouw;* toen zei hij meteen: *ik zal U hartelijk liefhebben, Heere, mijn sterkte!* Ps. 18:2, 3. Toen hij erkende, dat de Heere zijn gebed verhoord had, toen zei hij: *ik heb lief,* Ps. 116:1. Toen hij vele genoten weldaden erkende ontvangen te hebben, toen zei hij: *Wat zal ik den Heere vergelden voor al Zijn weldaden aan mij bewezen? Ik zal,* enz. Ps. 116:12-14.

Die zich acht blij te zijn, en hij is niet teder in zijn wandel, maar leeft in de aarde, geeft zich toe in zijn begeerlijkheden, doet alles met een verkeerd oogmerk, en eigen beoging, zijn blijdschap is geen blijdschap in God, maar is vals; maar daar blijdschap

ontstaat uit geloof, is in de gemeenschap met God, en werkt tederheid, gewilligheid en dadelijkheid tegen zonde en tot Godzaligheid, daar is waarheid; het hart van die verblijde zich, en trachte gedurig in die blijdschap te leven.

4^e De bepalende deugd is vreze Gods.

XI. Het vierde is de bepaling van de blijdschap, welke is vreze Gods. Omdat de gelovigen nog de oude Adam in zich hebben, en de duivel op hen toelegt, en geen gelegenheid verzuimt om hen ten val te brengen, zo heeft een geestelijk blijde zich te hoeden, dat de verdorvenheden ter gelegenheid van de blijdschap, noch aan de ene, noch aan de andere kant opkomen. Als de gelovige blij is in de Heere, zo heeft hij toe te zien, dat hij niet oneerbiedig worde naast de Heere, zijn kleinheid en zondigheid niet vergete, maar eerbiedig en ootmoedig blijve in de omgang met God aan de ene zijde, en dat hij aan de andere zijde niet zorgeloos worde om te waken tegen zonden; want dat is de verdorvenheid, de mensen aanliggende door blijdschap. Zo de mens, in de blijdschap zijnde, aan de een of andere zijde bezwijkt, terstond is 't met de blijdschap gedaan, daarom die in blijdschap leven wil, trachte meteen zeer naar vreze Gods, die doet ontzag hebben, en die doet waken tegen zonden: Ps. 2:11. *Dient de Heere met vreze, en verheugt u met beving.*

Is niet altijd vergezelschap met verrukkingen.

XII. Uit al het gezegde blijkt nu omstandig, wat de geestelijke blijdschap is; alsmede dat wij door de blijdschap niet verstaan de buitengewone verlichtingen, optrekkingen, verrukkingen, welke deze en gene van de kinderen van God nu of dan eens ondervinden; want dat gebeurt niet allen, maar weinigen, en dat blijft niet, maar gaat weer weg; zodat een zwakgelovige niet heeft te denken, omdat hij die verrukkende blijdschap niet gevoeld heeft, dat hij daarom nooit blij is geweest, en dat hij naar die als naar de alleene moet trachten; maar dat wij door de blijdschap verstaan de luchtige vrolijke welgemoedheid, uit het geloof in God. Deze moet ieder gelovige zoeken, en zich zo aan God gewennen, dat hij in de trein van zijn leven blij en vrolijk zij in God; dit is het bevel: Filip. 4:4 *Verblijdt u in den Heere te allen tijd; wederom zeg ik: verblijdt u.*

Dit is de belofte: Ps. 89:16, 17. *Welgelukzalig is het volk, dat het geklank kent; o Heere! zij zullen in het licht uws aanschijns wandelen. Zij zullen zich de gehele dag verheugen in uw Naam.*

Dit was Paulus' begeerte en betrachting: Hand. 20:24. *Opdat ik mijn loop met blijdschap mag volbrengen.*

Gelukkig is hij, die deze blij welgemoedheid in 't oog heeft, die ze zoekt, en zich daaraan gewent.

Opwekkingen.

XIII. Omdat de gelovigen doorgaans zo weinig naar de welgemoede vrolijkheid trachten, als een zaak, die voor hen te hoog is, en veel hun tijd in beklemde en treurigheid doorbrengen, zo zullen wij hen eens opbeuren, en trachten te bewegen tot deze geestelijke blijdschap.

Komt dan gelovigen! *Dient de Heere met blijdschap; komt voor zijn aanschijn met vrolijk gezang*, Ps. 100:2. Is 't niet lang genoeg geduld, en in droefgeestigheid uw tijd versleten? Kent en erkent de genade, die in u is, hoe klein ze ook zij; aanmerkt de

gestalte van andere kinderen van God, de uwe niet ongelijk, en de handelingen Gods met dezelve; wees toch onderworpen aan de mate van de bedeling des Heeren over u; blijft bij de zonde niet staan, gij en de Heere weten, dat ze u tot een zware last zijn; maar gaat er mee naar de Borg. Laat noch ongeloof, noch onachtzame onkunde van de genade in u, noch gierigheid naar hoger genade zonder onderwerping, u niet langer in droefheid ophouden. Breekt toch door, en gewent u aan een welgemoed blij leven. Komt, laat ik u eens bij de hand nemen, en u tot dezelve opleiden. Laat u overreden, wees buigzaam, weerstreeft toch niet.

Droefgeestigheid is schadelijk.

XIV. 1. De droefheid, dat dubben komt met uw staat niet overeen, en is aan alle kanten schadelijk. Want:

- (a) 't Is oneer voor God, uw Vader; want behalve dat het uit gebrek van geloof voortkomt, en het ongeloof meer stijft, zo belet het, dat gij God verheerlijkt, of dankt. En het is bekwaam om een vooroordeel van God in anderen te verwekken, even alsof Hij de Zijnen maar een dorre woestijn was, hen al te hard handelde, en geen reden van enige verkwikking Gaf, daar Hij nochtans zo goed en zo uitnemend weldadig is.
- (b) 't Is bekwaam om de natuurlijke mensen af te schrikken van de Godzaligheid; want de natuur heeft geen vermaak aan droefheid, en kan zich niet inbeelden, dat Godzaligheid en zaligheid in droefheid zouden bestaan, gelijk 't ook waarheid is; daarom worden ze gestuit, als ze al enige gedachten van bekering krijgen. Ziet toe, brengt geen kwade naam over de Godzaligheid, en hindert niemand zalig te worden.
- (c) 't Is schadelijk voor de droefgeestigen zelf; want die zich gewennen tot droefheid (over de zonde, in behoorlijke tijd, mate, manier, te treuren is noodzakelijk, en belet het blij welgemoedigd leven niet) verteren de krachten van hun lichaam, en zij zetten dikwijls een ongezondheid, die ze al hun leven behouden; die 943 kwaal is dan wederom oorzaak van droefheid en zwaarmoedigheid, en die droefheid vermeerdert dan wederom die kwaal: Spr. 17:22. *Een verslagen geest zal het gebeente verdrogen.* Spr. 15:13. *Door de smarten van het hart wordt de geest verslagen.*
- (d) 't Is zeer schadelijk voor het geestelijk leven, 't krenkt het, 't neemt niet alleen de groei weg, maar 't mergelt het uit, en zo God door Zijn almacht het niet bewaarde, de droefheid zou het uitblussen: als men zich toegeeft in treuren, zo raakt men er wel zo verre in, dat men nergens vermaak in heeft dan in treuren, en zijn eigen hart op te eten; men is nergens bekwaam toe, noch om te bidden, noch om te geloven, noch om zonden te bestrijden en te overwinnen, noch om deugden te oefenen, noch om andere mensen voordelig te zijn, en maakt zich onbekwaam om door de gewone middelen terecht gebracht te worden, men weigert getroost te worden. Ps. 77:3; Spr. 18:14. *Een verslagen geest, wie zal die opheffen?* Daarom redt u als een held. 't Is wel gemakkelijk in treurigheid zich toe te geven, gelijk voor een mens, die aan 't zwijmen is, daarin neer te zinken; maar de schadelijke gevolgen zijn te gevaarlijk, daarom heft uw hoofd op, tracht door te breken.

Gelovigen hebben recht om zich te verblijden.

XV. 2. De gelovigen, de allerkleinste, hebben recht en reden tot de blijdschap; want 't is een van de beloften van het genadeverbond. Laat de wereldlingen ontsteld zijn, schrikken en beven over hun tegenwoordige en toekomstige staat; maar gij, die verlost bent van duivel, hel, toorn; gij die God tot een verzoende God, en tot uw deel hebt, u die tot een kind Gods bent aangenomen, die de rechtvaardigmaking, heiligmaking, en eeuwige heerlijkmaking deelachtig bent geworden, wat reden van droefheid is er dan nog? Zegt gij: dit is er nog over; al die geestelijke belofde goederen nu metterdaad en krachtig te genieten, niet alleen de vertroosting, maar ook de verlossing van de zonden. Ik antwoord: is dan Gods toezegging bij u niet metal? Zijn dan de toekomstige goederen kleiner en geringer, omdat ze toekomstig en dan eeuwig en zonder verandering zijn, alsof gij het in 't toekomstige zonder die wel zou kunnen maken? Of is God bij u niet waarachtig? Zouden zijn beloften kunnen feilen? Of zijn de beloften van het toekomstige bij u maar als uitvluchten, om nu de beloften van verhooring aan de bidders, de verzadiging aan de hongerigen, enz. nu niet te vervullen? Schaamt u, dat gij het denkt van de alleenwijze God, die alle dingen schoon maakt op zijn tijd. Indien iemand een grote erfenis gemaakt was, en de testamentmaker was daarop gestorven, zal hij 't niet metal rekenen, omdat hij de schatten nog niet ziet, en nog niet in handen heeft, daar hij evenwel zeker weet, dat hij ze binnen korte tijd ontvangen zal? Ziedaar, een natuurlijk mens zal u overtuigen. Nu dan, waardeert de uitnemendheid van de belofde goederen, de onfeilbaarheid van het testament, bevestigd in de dood van de testamentmaker, verblijdt u dan in het recht tot de erfenis en in de zekerheid van toekomstige bezitting, schoon gij 't nog niet geniet: Ps. 97:11, 12. *Het licht is voor de rechtvaardige gezaaid, en de vrolijkheid voor de oprechten van hart. Gij, rechtvaardigen! verblijdt u in den Heere.* Is 't gezaaid, is 't voor u gezaaid, zo zult gij 't dan op de gezette tijd ook maaien. Verblijdt u in die hoop. *Wij zullen verzadigd worden met het goede van Uw paleis,* Ps. 65:5.

God heeft er behagen in.

XVI. 3. God heeft behagen in de blijdschap van Zijn kinderen, Hij wil wel dat ze zich vermaken, dat ze de goederen waarden, dat ze volkomen gerust zijn op zijn Woord en belofte, dat ze juichen, van vreugde opspringen, dat zij zijn lof zingen met vrolijk zingende lippen. Gemoedigde vrolijkheid is Hem aangenaam: Ps. 22:4. *Gij zijt heilig, wonende onder de lofzangen Israëls.* Jes. 64:5. *Gij ontmoet den vrolijke.*

Hebt gij lust om Gode iets aangenaams te doen? Is Gods bijwoning, zijn tegenwoordigheid, vriendelijke ontmoetingen, uw begeerte, uw vermaak? Gewent u dan tot een vrolijk leven door het geloof.

't Is een hemel op aarde.

XVII. 4. Vrolijkheid in God is de hemel. In de hemel schreit men niet, daar treurt men niet, daar is niet dan eeuwige, overgrote, onuitsprekelijke blijdschap. Indien u eens mocht zien en horen, hoe vrolijk de hemelingen zijn, hoe ze juichen, hoe ze zingen, uw hart zou wel mede gaande worden. Hebt u lust aan de hemel, u moet lust aan vrolijkheid hebben, wat zou u anders in de hemel doen waar niet dan blijden zijn, waar niet dan blijdschap is. Daarom wordt de zaligheid *vreugde* genoemd, Matth. 25:21, *gaat in, in de vreugde uws Heeren.* Indien de hoop verblijdt, wat zal dan de bezitting zijn? Wel op dan, laat uw wandel in de hemel zijn, begint hemels werk, dat is, blijdschap. Of is blijdschap zo een zware en onsmakelijke zaak, dat men vele

beweegredenen nodig zou hebben om ons op te wekken tot blijdschap? De natuur is er immers toe genegen, ieder mens is het immers om blijdschap te doen; en nu u overvloedige oorzaak en reden van blijdschap hebt, zou u dan evenwel treurig blijven?

Is der gelovigen sterkte.

XVIII. 5. U hebt de blijdschap ten hoogste nodig: want uw kracht tegen de vijanden, en tot uw werk, is in de blijdschap: Neh. 8:11, *De blijdschap des Heeren, die is uw sterkte*. Gelovigen, daar is nog veel voor u te doen; daar is nog een wereld te overwinnen, daar is nog de duivel te bevechten, 't vlees is nog ten onder te brengen; gij hebt nog 't sieraad van heiligheid nodig; het geloof, de hoop, de liefde moet nog versterkt en vermeerderd worden; daar zijn nog mensen te bekeren; gij zelf moet nog de glans en heerlijkheid van de kerk zijn, u moet nog een voetstap in de aarde indrukken; zodat men wete dat u er geweest bent. Hoe zult u dit alles verrichten zonder welgemoede blijdschap? Een droefgeestige is een broeinest van allerlei zondigheden: 't vlees, de wereld, en de duivel hebben grote kracht en voordeel op een zodanige; dezulken verwaarlozen zeer licht de voortkomende genade, en stellen de tegenwoordige achteloos in vergetelheid; zodat een droefgeestige onbekwaam is tot tegenweer. Maar de blijdschap is sterkte; een vrolijke komt menigte van aanvechtingen voor, omdat ze geen gelegenheid hebben om op te komen, en als ze al komen, zo worden ze van een vrolijke met weinig moeite afgeslagen. Een vrolijke versmaadt zeer licht de aardse dingen, de tegenspoeden klemmen niet zeer; het oefenen van de deugden is hem liefelijk, en zijn vrolijkheid legt er bevalligheid op, en 't maakt hem bevallig; hij is bekwaam om anderen te lokken, de treurigen te troosten, een trage op te wekken, alles staat hem wel, en wil van hem gedaan zijn; daarom: *Verblijdt u in de Heere, en verheugt u, gij rechtvaardigen, en zingt vrolijk, alle gij oprechten van hart!* Ps. 32:11.

Zwarigheden der gelovigen beantwoord.

XIX. Hiertegen zal misschien een treurige inbrengen:

1. *Hoe kan een mens, die zo vele zonden doet als ik, zich verblijden? 't Is onmogelijk.*

Antwoord. De oorzaak en grond van uw blijdschap moet niet zijn in uzelf, en in uw deugdzaamheid, maar buiten u in Christus. Zal iemand zo lang wachten met zich in de Heere te verblijden, totdat hij zonder zonden is, zo zal hij het zijn leven niet doen; want de heiligste ziet meer zonden in zich, dan een kleinere in de genade, omdat zijn groter licht hem hart-zonden en 't gebrek aan de deugdzaamheid openbaart, die anderen weinig zien. Als de zonden iemand tot een zware last en smart zijn, als hij tot Jezus loopt, en zijn voldoening aanneemt, en zich aan Hem overgeeft om gerechtvaardigd en geheiligd te worden; als de Heere welbehagelijk te leven zijns harten lust en begeerte is, en hij in de grond van deze zijn arbeidzaamheid en gestalte overtuigd is, dan heeft hij reden van blijdschap, en verblijdt hij zich niet, dat toont, dat hij nog te veel kleeft aan het oude verbond van de werken, en uit de werken wil gerechtvaardigd worden. Dit toont dat hij niet werkzaam is, God op Zijn Woord en beloften te geloven, die dezulken zalig spreekt; dit toont dat hij God wil leren, hoe Hij met hem handelen moet; en als dat God niet behaagt, dat hij zich dan ook in God niet verblijden wil. Al deze zonden passen een kind Gods niet, daarom schrikt voor zulke handel, en gewent u om door het geloof u te verblijden in het recht, en in de

toezegging, als gij 't al niet doen kunt in verrukkende gevoeligheden. Weet dat het uw plicht is.

2. Een ander zal misschien zeggen: *Hoe kan ik mij verblijden, als ik niet verzekerd ben van deel aan Christus te hebben? En ik ben daar niet verzekerd van.*

Antwoord. Hier is wederom een misvatting, als er ook geen wrevel onderloopt. Gij wilt misschien u niet verzekerd houden dan door een buitengewone aanspraak en indruk Gods, die alle tegenreden tegelijk wegneemt, en meteen de ziel optilt in de vrolijkheid over uw staat. U zult misschien daarnaar tevergeefs wachten, want God doet dat zelden, immers niet aan zulke wreveligen, en die niet getroost willen zijn. De gewone weg tot verzekering is aan de ene kant het Woord aan te merken, en aan de andere kant zichzelf daarmee te vergelijken, en daaruit het besluit op te maken, en dat in de tegenwoordigheid Gods, al biddende, al gelovende, al redenerende; dus wordt de mens verzekerd. Hiertoe hebben wij in het voorgaande op verscheiden plaatsen, op verscheiden wijzen de gelovigen overtuigd, door het voorstellen van kentekenen.

3. Een ander zal misschien zeggen: *Ik ben wel verzekerd geweest, zoals ik meende, en ik heb mij ook wel in de Heere verblijd gevonden; maar 't is alles wederom weg, daarom denk ik, dat ik mij bedrogen heb, dus durf ik niet wederom, ik mocht mij wederom bedriegen.*

Hierop hebben wij geantwoord, en de rechte blijdschap in haar eigen natuur vertoond, boven par. 10.

4. Een ander zal zeggen, men moet immers treuren, God gebiedt het, en belooft bij zulken te wonen.

Antwoord.

(a) God woont bij de treurigen, maar om hen te troosten, zodat het einde van treuren is verblijd te worden.

(b) Treuren, en droefgeestig en zwaarmoedig omgaan verschilt zeer veel. Aan de treurige vernedering, aan het zoeken van genade met tranen heeft de Heere behagen, als men werkzaam is om door het geloof zich op te richten; maar droefgeestigheid is Gode en mensen onaangenaam: daarom treurt, in tijd en omdat, maar vliedt de bestendige droefgeestigheid, en gewent u tot blijmoedigheid.

Middelen om in de blijdschap bestendig te zijn.

XX. Tot dat doel:

1. Oefent gedurig het geloof in Christus, beschouwt de waarheden van voldoening, van de weg Gods, de mens tot zaligheid leidende, verlaat u op Jezus, leunt op Hem; en het Hem zo toevertrouwende, zonder zien, zonder gevoelen, dat is de weg tot blijdschap, 1 Petrus 1:8.
2. Houdt aan in het lezen; merkt het Woord aan, gelijk het is, als Gods Woord, als op die tijd tot u sprekende, zoekt naar beloften, houdt ze onverbrekkelijk, en die alzo op de ziel passende, dat verblijdt, Ps. 119:50, *Uw toezegging heeft mij levend gemaakt.*
3. Bidt veel, en gewent u aan de Heere al biddende, al samensprekende, al vragende, en uw gebrek en begeerte voorstellende, en bijzonder de begeerte tot blijmoedigheid: Ps. 51:10. *Doe mij vreugde en blijdschap horen.* Ps. 90:14.

Verzadig ons in de morgenstond met Uw goedertierenheid, zo zullen wij juichen, en verblijd zijn in alle onze dagen.

Dringt aan op de belofte, en verheft uw hart tot de waarheid, dat, al wat wij in Christus' Naam zullen bidden, dat Hij 't ons geven zal; en zo biddende zal de ziel meer in de blijmoedigheid zich bevinden.

4. Begeeft u veel tot heilige bepeinzingen en overdenkingen; dan, wie en wat gij zijt; dan, door welke wegen de Heere u tot hiertoe geleid heeft; dan uw vorige treurigheden, zoeken, tranen; dan de vertroosting en uitkomsten, die de Heere u menigmaal heeft gegeven; dan de goederen van het Genadeverbond, ieder op zichzelf; dan de toekomende heerlijkheid, en wat de ziel daar eeuwig genieten zal. Dat is bekwaam om de ziel stilletjes blij te maken: Ps. 104:34. *Mijn overdenking van Hem zal zoet zijn; ik zal mij in de Heere verblijden.*
5. Wacht u zorgvuldig voor toegeven in een zondige sleur van leven; al zijn er geen grote vallen, dat toegeven, die slaperige slordigheid, dat afzwerfen van God, dat neemt deze blijdschap ras weg; maar zich wachten voor zijn ongerechtigheid, en gevallen zijnde zich telkens te herstellen, en dadelijk wederom tot de Fontein te lopen, dat verwakkert telkens de blijmoedigheid. *De God der blijdschap van onze verheuging verblijde u! Amen.*

Hoofdstuk 38

Van de verzegeling door de Heilige Geest en de Sacramenten.

God verzegelt Zijn kinderen.

Al des Heeren wegen met Zijn uitverkorenen zijn goedertierenheid, niet alleen daarin, dat Hij de allerellendigsten brengt tot de allergrootste zaligheid na dit leven, maar ook, dat Hij ze op de weg in dit leven zovele weldaden bewijst. Hij leidt ze wonderlijk, in elke tred is een ondoorgrondelijke wijsheid en goedheid, Hij wil dat zij het zien en weten, en dat zij in de verzekering van zijn goedgunstigheid tot hen zullen leven. Daartoe worden zovele kentekenen en hoedanigheden van begenadigden in het Woord voorgesteld, zovele beloften en herhalingen van die gedaan; ja de Heere geeft hun daarenboven *pand en zegel*, en dat alle verwondering te boven Gaat, de Heilige Geest Zelf is het zegel, en verzegelt hen van de eeuwige erfenis, zo door Zichzelf *inwendig*, alsmede op een manier, die best met des mensen natuur overeenkomt, door *uitwendige* tekenen en zegels, die men doorgaans *sacramenten* noemt.

II. *Verzegelen is zijn wapen of merk, in een signet gegraveerd, op iets over te zetten, om:*

- (a) dat als Zijn Eigen van anderen te onderkennen.
- (b) Iets voor anderen verborgen te houden.
- (c) Ongeschonden te bewaren.
- (d) Te verzekeren van deel en eigendom aan iets te hebben. Dit werk brengt de Heilige Geest over in het Woord, om daardoor Zijn werkingen in de harten van de gelovigen uit te drukken.

De Heilige Geest verzegelt

Dat de Heilige Geest de gelovigen verzegelt, getuigt de apostel: Ef. 4:30. *En bedroeft de Heilige Geest Gods niet, door Welke gij verzegeld zijt tot de dag der verlossing.*

En is zelf het Zegel.

Ook worden de daden en einden van de verzegeling tot de kinderen van God overgebracht.

- (a) De Heilige Geest zelf is het Zegel en het Onderpand van de beloofde erfenis: Ef. 1:13, 14. *In Welke ook gij zijt, nadat gij zijt verzegeld geworden met den Heilige Geest der belofte; Die het Onderpand is van onze erfenis, tot de verkregen verlossing.*

Drukt het beeld Gods in.

- (b) De Heilige Geest zet het beeld Gods over in de kinderen van God. Zij zijn het uitgedrukte beeld van Christus: 1 Kor. 15:49 ... *alzo zullen wij ook het beeld des hemelsen dragen.* Gal. 4:19 ... *totdat Christus een gestalte in u krijge.*

Dit doet de Heilige Geest, hen wederbarende en heiligende: 2 Kor. 3:18. ... *worden naar hetzelfde beeld in gedaante veranderd, van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest.*

Gelovigen worden daardoor onderkend als Gods eigendom.

(c) Door dit zegel worden de gelovigen onderkend van anderen. God kent ze als zijn eigendom: 2 Tim. 2:19. *Evenwel het vaste fundament Gods staat, hebbende deze zegel: De Heere kent degenen, die Zijne zijn; en: een ieder, die de Naam van Christus noemt; sta af van ongerechtigheid.*

De onbekeerden kennen de wedergeborenen hieraan, zij zien dat in hen een andere Geest, een ander leven is dan in hen: Hand 4:13. *Zij kenden hen, dat zij met Jezus geweest waren.* Jes. 61:9. En hun zaad zal onder de Heidenen bekend worden, en hun nakomelingen in het midden van de volken; allen die hen zien zullen, zullen hen kennen, dat zij zijn een zaad, dat de Heere gezegend heeft.

De gelovigen kennen zich hieraan, dat ze kinderen en erfgenamen Gods zijn: 1 Joh. 4:13. *Hieraan kennen wij, dat wij in Hem blijven, en Hij in ons, omdat Hij ons van zijn Geest gegeven heeft.*

Zijn verborgen.

(d) Door dit zegel zijn de gelovigen verborgen voor de ogen van de wereld. Die ziet wel een andere Geest en leven in hen, maar de heerlijkheid en de gelukzaligheid van hun staat kennen zij niet: 1 Joh. 3:1. *Daarom kent ons de wereld niet, omdat zij Hem niet kent.* Kol. 3:3, 4. *Want gij zijt gestorven, en uw leven is met Christus verborgen in God. Wanneer nu Christus zal geopenbaard zijn, die ons leven is, dan zult ook gij met Hem geopenbaard worden in heerlijkheid.*

Worden bewaard.

(e) Door de verzegeling worden de gelovigen ongeschonden bewaard. In die opzichte worden ze genaamd een verzegelde fontein, Hoogl. 4:12. Hierop wordt gezien: Openb 7:3. *Beschadigt de aarde niet ... totdat wij de dienstknechten onzes Gods zullen verzegeld hebben aan hun voorhoofden.*

En verzekerd.

(f) Door de verzegeling des Heiligen Geestes worden de kinderen van God verzekerd van hun deel aan het verbond der genade en al deszelfs beloften: 1 Kor. 2:12. *Doch wij hebben niet ontvangen den Geest der wereld, maar de Geest, die uit God is, opdat wij zouden weten de dingen, die ons van God geschonken zijn.*

De Heilige Geest toont aan hen de genaden, die in hen gelegd zijn; brengt hen tot zulke Schriftuurplaatsen, die aan degenen, die zo en zo zijn, de zaligheid beloven; geeft hun die plaatsen klaar te verstaan, en doet hen door vergelijking van zich met die plaatsen, besluit nemen van hun staat van de genade, hun geheiligd oordeel overtuigt hen daarvan, en de Heilige Geest heeft daarbij een onmiddellijke werking op hun hart, en getuigt hetzelfde, dat hun geest van zichzelf oordeelt en getuigt, dat hun, oordeel van zichzelf recht is, en dus maakt Hij hen klaar in het getuigenis van hun oordeel, en doet hen meteen levendig zijn in de verzekering van deel te hebben aan de beloften: Rom. 8:16. *Dezelve Geest getuigt met onze geest, dat wij kinderen Gods zijn.*

Verzegeling geschiedt ook door de Sacramenten.

III. Bij de inwendige verzegeling voegt God ook de verzegeling door de sacramenten. De Heere handelt met de mens op een wijze, die best met deszelfs natuur overeenkomt. De mens bestaat uit ziel en lichaam; God willende de mens overvloedig van zijn genade verzekeren, gebruikt daartoe middelen, die beide op ziel en lichaam werken: 't Woord werkt op de ziel, tot verlichting, geloof, wedergeboorte en versterking; de sacramenten op de uiterlijke zinnen, en daardoor op de ziel.

Het woord sacrament is niet Schriftuurlijk. De afkomst is onzeker. 't Naaste is, dat het afkomt van *sacrare heiligen, tot een heilig gebruik afzonderen, wijden*. Omdat het in 't algemeen gebruik is, mag men het wel behouden. De Griekse schrijvers noemen een sacrament ook wel *musthriou mysterion*, verborgenheid. Doch dat is ook buiten de Schrift. Een sacrament is wel een verborgenheid, maar alle verborgenheid is geen sacrament. De Schrift noemt een sacrament een teken en zegel: Gen. 17:11. *Dat zal tot een teken zijn van het verbond tussen Mij en u*. Ex 12:13. *Dat bloed zal ulieden tot een teken zijn*. Rom. 4:11. *Hij heeft een teken der besnijdenis ontvangen tot een zegel van de rechtvaardigheid des geloofs*.

IV. *Een sacrament is een zichtbaar teken en zegel van het genadeverbond, van God ingesteld, om de gelovigen, Christus in Zijn lijden en sterven, te vertonen, en hen te verzegelen van hun deel en eigendom aan Christus, en aan al Zijn verdiensten.*

Om de natuur van de sacramenten wel te verstaan, zo moet men in dezelfde vijf zaken aanmerken, die alle in ieder sacrament moeten zijn, zodat hetgeen sacrament is, daar alle deze vijf niet gevonden worden; namelijk:

1. De Auteur of Insteller.
2. Een uitwendig teken.
3. De betekende zaak.
4. De overeenkomst tussen het teken en de betekende zaak.
5. Het einde.

1^e God is de Auteur.

V. De Auteur of Insteller kan niemand zijn dan God. 't Is niet genoeg dat God iets ingesteld heeft, maar 't moet van God ingesteld zijn tot een sacrament, tot een zegel van het Genadeverbond; want

1. God en niemand anders richt het verbond op: Gen. 15:18. *Te dezelfde dage maakte de Heere een verbond met Abram*. Gen. 17:7. *Ik zal mijn Verbond oprichten tussen Mij en tussen u, en tussen uw zaad na u*.
2. God alleen doet de beloften, en geeft de beloofde zaken: Jes. 43:25. *Ik, Ik ben het, die uw overtredingen uitdelg, om Mijnentwil, en Ik gedenk uwer zonden niet*.
3. De sacramenten behoren tot de godsdienst, welke alleen van God geboden en ingesteld moet zijn: Matth. 15:9. *Tevergeefs eren zij Mij, lerende leringen, die geboden van mensen zijn*.
4. De Schrift meldt duidelijk, dat God de sacramenten ingesteld heeft. Ziet
  - *van de besnijdenis*, Gen. 17:10.
  - *Van het pascha*, Exod. 12:3, 27 2 Kron. 35:6.
  - *Van de heilige Doop*, Joh 1:33 Matth. 28:19.
  - *Van het heilig Avondmaal*, Matth. 26:26-28; 1 Kor. 11:25.

De gezonden leraars zijn bedienaars.

VI. Bij de Insteller voegen wij de bedienaars van de sacramenten, welke zijn mannen van God gezonden, tot verkondiging van het Woord en bediening de heilige sacramenten. Van de roeping en zending van de dienaren is boven gesproken. Dit blijkt ook

- (a) uit de algemene praktijk, zo in het Oude Testament als in het Nieuwe Testament
- (b) Daarbij Christus heeft de bediening des Woords samengevoegd: Matth. 28:19. ... *onderwijst al de volkeren, dezelve dopende*. Johannes was dopende in de woestijn, en predikende. Markus 1:4. Die mij gezonden heeft om te dopen, Joh 1:33.
- (c) Omdat een sacrament toegediend wordt, aan degene, die 't ontvangt, in de naam van Christus, zo kan niemand het toedienen, dan die daartoe van Christus gezonden en gelast is; en het is aan niemand een sacrament, dan die het door de hand van een gezonden dienaar ontvangt, welke zijn dienaars van Christus en uitdelers van de verborgenheden Gods, 1 Kor. 4:1. Daarom verwerpen wij de doop, die door particulieren, 't zij man of vrouw geschied is; en de zodanigen, als ze naderhand tot het geloof bekeerd worden, zo worden ze gedoopt, niet herdoopt; want het vorige was geen doop. ***Ziet hiervan breder in het volgende hoofdstuk van de Heilige Doop.***

Aan welker beoging de kracht niet hangt.

VII. Vraag: *Of tot het wezen van een sacrament behoort de beoging van de dienaar?*

Antwoord. De papisten zeggen dat de beoging des dienaars volstrekt nodig is, ook zo, dat als de dienaar de beoging niet heeft, die hij behoorde te hebben, namelijk, om het sacrament de communicant toe te dienen tot zo'n einde, als het van Christus is ingesteld, dat het dan geen sacrament is, dat zo'n kind niet is gedoopt, dat zo'n communicant het heilige Avondmaal niet heeft genoten; ja, zij gaan verder en zeggen, gelijk noodzakelijk volgen moet, dat als iemand zonder de rechte beoging van de dienaar gedoopt is, en hij wordt daarna priester, dat dan al dat bedienen van de sacramenten van hem voor nul en van geen waarde is; want de priester zelf was niet gedoopt, en alzo geen priester.

Wij zeggen, dat de bedienaar heilig in de bediening van de sacramenten behoort te werk te Gaan, en als hij dat niet doet, dat hij dan voor zich een grote zonde begaat; maar dat zijn goede of kwade, of geheel geen beoging, niets doet tot het ware wezen van het sacrament.

Bewijs

- (1) Omdat er niet een letter van staat in het Woord van God.
- (2) Dan hing de kracht van de sacramenten niet aan de beloften, beogingen en verzegeling van God, maar van de bedienaar; zijn beoging was waardiger en krachtiger dan die van God, zijn beoging kon Gods beoging, belofte en verzegeling vernietigen.
- (3) Dan kon niemand verzekerd zijn, dat hij gedoopt was; want hij kan niet verzekerd zijn, of die hem gedoopt heeft, zelf al gedoopt en een wettig priester was, (ik spreek op zijn paaps) en schoon hij het al mocht zijn, of hij in het dopen van hem al een goede intentie gehad heeft, waaruit dan volgt, dat hun stelling hun gehele godsdienst vernietigt.

Daar moet een uitwendig teken zijn.

VIII. Het tweede, dat in een sacrament moet zijn, is het uitwendig teken. Een teken is *'t welk zichzelf aan de uiterlijke zinnen, en daardoor iets anders aan 't gemoed openbaart*. Sommigen zijn tekenen door de natuur, gelijk rook een teken is dat er vuur nabij is; 's morgens droevig rood. dat er regen ophanden is. Sommige zijn tekenen door instelling: 't zij van mensen, zo zijn de kransen voor de herbergen, de handen aan de vaarten en wegen; 't zij van God, die ook de tekenen in de godsdienst heeft ingesteld; hoedanig zijn de sacramenten, welke ook *tekenen* genoemd worden.

In ieder sacrament is een uitwendig, zichtbare, tastelijke substantie, en wordt daarin van het Woord onderscheiden; waar zo'n substantie niet is, daar is geen sacrament. Dit is ten allen tijde van de kerk vastgehouden, waar vandaan ook het gevoelen is: *Als het woord komt bij het element, wordt het een sacrament*. Het woord, dat bij het element komt, is tweërlei, én het woord van de instelling, gevende zo'n element tot een teken en zegel, én het woord van de belofte, verzekerende dat de beloofde goederen van het Verbond der genade aan de gelovige genietters gegeven zullen worden.

Bewijs

Dat in ieder sacrament een zichtbare, tastelijke substantie is, blijkt,

- (1) uit alle sacramenten. In de besnijdenis was het afsnijden van de voorhuid, in het pascha een lam, in de doop het water, in het avondmaal brood en wijn.
- (2) Ook eist de natuur van een sacrament dit; omdat geen zaak een verzegelend teken kan zijn, tenzij het zichtbaar en tastbaar zij. Dit is wel op te merken tegen de papisten, welke om hun zeven sacramenten goed te maken, zeggen, dat het horen van het Woord een sacrament kan uitmaken.

Het Woord alleen is niet genoeg.

Maar (*a*) dan was er geen onderscheid tussen het Woord en een sacrament, en (*b*) of de klank van de woorden moest het sacrament uitmaken; maar dan was er geen overeenkomst van een teken en de betekende zaak, of hetgeen men door de klank van de stem te kennen geven wil, moest het sacrament uitmaken, maar dan geen uitwendig teken: dus blijft het vast dat in ieder sacrament een tastelijke en zichtbare substantie moet zijn. Bij welke ook komt de actie of handeling met dat element, zo van de dienaar, die het water sprengt en het brood breekt, en de wijn inschenkt, of ingeschonken, gelijk het gebroken brood, omdeelt, als van de communicant, welke het ontvangt, neemt, eet en drinkt; want deze handelingen hebben mede hun beduidingen en toepassingen.

Daaronder is een betekende zaak.

IX. Het derde, in ieder sacrament aan te merken, is de betekende zaak. Deze is Christus met al zijn verdiensten. Dat de uiterlijke tekenen op Christus zien, blijkt:

Rom. 6:3. *Of weet gij niet, dat zo velen, als wij in Christus Jezus gedoopt zijn, wij in Zijn dood gedoopt zijn?*

Gal. 3:27. *Zovelen, als gij in Christus gedoopt zijt, hebt gij Christus aangedaan.*

1 Kor. 11:24, 25. *Neemt, eet, dat is Mijn lichaam ... doet dat tot Mijn gedachtenis. Deze drinkbeker is het Nieuwe Testament in Mijn bloed, enz.*

Dat de sacramenten op de verdiensten van Christus zien blijkt uit:

Hand 22:16. ... *laat u dopen, en uw zonden afwassen.*

1 Kor. 11:24. ... *dat voor u gebroken wordt.*

Matth. 26:28 ... *dat is Mijn bloed, het bloed des Nieuwen Testaments, dat voor velen vergeten wordt, tot vergeving der zonden.*

Deze twee, het uitwendige teken en de betekende zaak, zijn niet een en hetzelfde, maar zijn van elkaar onderscheiden.

(a) In de natuur, 't een is iets aards, 't andere hemels.

(b) 't Ene wordt met het lichaam genoten, 't andere met de ziel.

(c) 't Ene werkt op 't lichaam, 't andere op de ziel.

Tussen welke is een overeenkomst.

X. Het vierde is de overeenkomst tussen het teken en de betekende zaak. 't Zijn geen elementen alleen op zichzelf aangemerkt, water, brood, wijn; maar elementen met opzicht op iets anders, namelijk, op Christus' lichaam en bloed, tot voldoening verbroken en vergoten. De natuur van het eerste bestaat geheel en alleen in opzichtelijkheid, waardoor het teken met de betekende zaak verenigd wordt, niet door een natuurlijke vereniging, gelijk stof en vorm, ziel en lichaam; ook niet door een plaatselijke vereniging, gelijk twee lichamen aan elkaar gevoegd worden, zodat het lichaam en bloed van Christus lichamelijk met water, brood en wijn verenigd zouden zijn; 't is ook niet zo'n geestelijke vereniging, alsof het teken de kracht van de betekende zaak ingezet of ingestort was, en dadelijk in de communicant de vergeving van de zonden en wedergeboorte uitwerkte, maar 't is een vereniging van opzichtelijkheid, die alleen bestaat in het met het verstand en geloof brengen van het teken tot de betekende zaak, en de betekende zaak tot het teken, en dat in die opzichten, die God in zijn Woord voorgesteld heeft, en niet in die, welke men door een blote beschouwing zelf maken en zich verbeelden mocht.

Welke volgens de instelling de communicant oefent.

XI. Deze opzichtelijke overeenkomst ligt niet in de natuur van het element, ook buiten de gelovige oefening en 't gebruiken. Die wordt ook door de dienaar daarin niet gebracht door het uitspreken van de woorden van de instelling en van de belofte; maar die geschiedt door de instelling Gods, volgens welke de communicant de tekenen, hem door de dienaar gegeven, door het geloof nuttigt, en door het geloof op Christus' instelling en belofte, Christus in Zijn lijden en in deszelfs kracht tot vergeving van de zonden, waarlijk, doch niet lichamelijk, vertegenwoordigt, en zich toepast tot verzegeling. Gelijk een bruid de trouwpenning ontvangt of naderhand beziet, en in dat bezien zich de liefde en trouw van de afwezige bruidegom vertegenwoordigt, tot haar versterking en verwakking in de liefde tot hem; zodat de communicant beide het teken en de betekende zaak te gelijk nuttigt, gelijkt blijkt

- in de belijdenis: Gen. 17:7, 11.

- In het pascha, Ex 12:14.

- In de heilige doop, Rom. 6:4 Gal. 3:27.

- In het heilig avondmaal: 1 Kor. 10:16. *De drinkbeker ... is die niet een gemeenschap des bloeds van Christus? Het brood dat wij breken, is dat niet een gemeenschap des lichaams van Christus?*

Bestaat niet in een lichamelijke tegenwoordigheid.

XII. De Papisten en Lutheranen, niet tevreden met zulke opzichtelijke vereniging, stellen een plaatselijke en lichamelijke vertegenwoordiging van Christus, niet in de doop, maar in 't Heilig Avondmaal, doch ieder op een andere wijze, waar van in 't vervolg. Zij beelden zich in, dat, als wij de vereniging alleen in opzichtelijkheid stellen, wij dan het teken niet waarlijk verenigen met de betekende zaak, maar dat wij ons alleen zo wat verbeelden, dat er niet is. Doch zij hebben te weten, en weten het ook wel buiten dit geval, dat er meer waarlijke verenigingen zijn dan een grove lichamelijke; geestelijke vereniging is zowel waarlijk als de lichamelijke. Leeft Christus niet in de gelovigen? Gal. 2:20. Woont Christus niet door het geloof in hun hart? Ef. 3:17. Hebben de gelovigen niet gemeenschap met elkaar, en met de Vader, en met Zijn Zoon Jezus Christus? 1 Joh. 1:3. Of is dat bij hen ook maar inbeelding? Doch bij ons is het waarlijk, gelijk in de Schrift. Daarbij, deze geestelijke vereniging heeft tot een grond het woord van de instelling en van de belofte; dies is 't geen inbeelding, maar waarheid en vastheid.

Hoedanig de overeenkomst is.

XII. De overeenkomst tussen het water in de heilige doop en het bloed van Christus, door het water betekend, is de afwassing en reiniging. Gelijk water de vuilheden des lichaams wegneemt, zo wast en reinigt het bloed van Christus de ziel van de geestelijke vuilheden van de zonde: Openb 1:5... *en ons van onze zonden gewassen heeft in Zijn bloed.*

De overeenkomst tussen brood en wijn in het heilig avondmaal, en 't lichaam en bloed, door het brood en wijn betekend, is de voeding, versterking en verkwikking. Het brood voedt en versterkt het lichaam, alzo voedt het gekruiste lichaam van Christus, dat is, zijn verdienend lijden en sterven, de ziel. De wijn verheugt het hart des mensen, zo doet ook het bloed van Christus, door het geloof genuttigd, de ziel: Joh 6:35, 54, 55, 56... *Ik ben het brood des levens; die tot Mij komt zal geenszins hongeren, en die in Mij gelooft zal nimmermeer dorsten. Die Mijn vlees eet, en Mijn bloed drinkt, die heeft het eeuwige leven. Mijn vlees is waarlijk spijs, en Mijn bloed is waarlijk drank. Die Mijn vlees eet, en Mijn bloed drinkt, die blijft in Mij, en Ik in hem.*

Waaruit ontstaan sacramentele spreekwijzen.

XIV. Uit deze opzichtelijke vereniging en overeenkomst van het teken met de betekende zaak komen verscheidene sacramentele manieren van spreken voor. Namelijk:

1. *Het teken draagt de naam van de betekende zaak.*

- De besnijdenis wordt genoemd het verbond: Gen. 17:10. Dit is Mijn verbond, enz.
- 't Lam, het pascha, dat is voorbijgang: Ex 12:11. Het (*lam*) is des Heeren pascha.
- Het brood, Christus' lichaam: Matth. 26:26... dat is Mijn lichaam.
- De wijn, het Nieuwe Testament: 1 Kor. 11:25 ... deze drinkbeker is het Nieuwe Testament in Mijn bloed.
- Het water, het bad der wedergeboorte, Titus 3:5.

2. De betekende zaak draagt de naam van het teken.

- Christus wordt *genaamd het Pascha*: 1 Kor. 5:7. ... *Want ook ons Pascha is voor ons geslacht; namelijk Christus.*

- Zo ook het Lam: Joh 1:36. ... *Ziet, het Lam Gods.*
- Ook het manna, Joh 6:51.
- Ook de steenrots, 1 Kor. 10:4.

3. Het teken wordt toegeschreven de kracht van de betekende zaak, namelijk, zonden weg te nemen: Num. 5:8. ... *de ram van de verzoening, met welke hij voor hem verzoening zal doen.* Ex 30:10. Hand. 22:16. ... *laat u dopen, en uw zonden afwassen.*

4. Van de betekende zaak wordt toegeschreven de ceremonie omtrent het teken. Christus' bloed wordt gezegd gesprengd te worden, 't welk eigenlijk met het teken geschiedt: Hebr. 12:24... *het bloed der besprenging, dat betere dingen spreekt dan Abel.* 1 Petrus 1:2, *tot gehoorzaamheid en besprenging des bloeds van Jezus Christus.*

Het doeleinde is God te verheerlijken,

XV. Het 5de, dat in ieder sacrament aan te merken is, is het doel. Het hoogste einde van alles is de verheerlijking Gods, en zo ook van de sacramenten: 1 Kor. 10:15. *De drinkbeker van de dankzegging, die wij dankzeggende zegenen.*

De gelovige ziel nu verzegeld zijnde, dat alle goederen van het Genadeverbond de hare zijn, wordt verblijd, en erkent en prijst God in Zijn goedheid en barmhartigheid; en geeft Hem de eer en heerlijkheid, omdat het alles uit Hem en door Hem is, en niets hebbende om de Heere te vergelden voor al Zijn weldaden, dankt zij Hem met hart, mond en daden.

te betekenen

Het ander einde ten opzichte van de rechte genieters is:

1. Christus met al Zijn goederen geestelijk te vertegenwoordigen, en te betekenen, en zich in de gedachten te brengen al het lijden en het sterven van Christus als Middelaar. Dit deed David in de schaduwdienst: Ps. 27:4. *Eén ding heb ik van den Heere begeerd; dat zal ik zoeken: dat ik al de dagen mijns levens mocht wonen in het huis des Heeren, om de liefelijkheid des Heeren te aanschouwen, en te onderzoeken in Zijn tempel.*

Daarom worden de sacramenten **tekenen** genoemd, 't welk is vertegenwoordigen, hetgeen men niet ziet.

en te verzegelen.

2. De sacramenten **betekenen** niet alleen, maar zij **verzegelen** daarenboven aan de rechte genieters al de beloften van het evangelie, al de goederen van het Genadeverbond, Christus met al Zijn volheid, dat zij daaraan deel hebben. Dit is alleen voor de ware gelovigen, die is het sacrament een zegel; maar de onbekeerden, omdat zij geen waar geloof hebben, zijn de sacramenten door toeval van hun zonde van ongelovigheid niet tot nut, niet tot verzegeling, maar tot verzwaring van hun oordeel. Zie dit: 1 Kor. 11:29, 27. *Die onwaardig eet en drinkt, die eet en drinkt zichzelf een oordeel, niet onderscheidende het lichaam des Heeren ... die zal schuldig zijn aan het lichaam en bloed des Heeren.*

Zijn geen blote tekenen. Noch de zaak zelve.

XVI. Hier dwalen Socinianen, Mennisten en Papisten; daarin komen ze overeen, dat de sacramenten niet zijn tot verzegeling; maar waartoe dan de sacramenten zijn, daarin zijn ze verschillend. Socinianen en Mennisten zeggen:

- (1) Dat de sacramenten blote tekenen zijn, die het geloof, in welks natuur zij ook dwalen, alleen verwakkeren door het vertonen van Christus lijden in de tekenen, welke de genade maar betekenen en afbeelden;
- (2) en dienen tot een teken van vereniging met elkaar, en onderscheiding van hen van Joden en Heidenen. De Papisten ontkennen de verzegeling van de sacramenten, omdat, naar hun gevoelen, de sacramenten zelf de kracht hebben om de genade te werken.

De kerk daarentegen houdt, volgens Gods Woord vast, dat: *De sacramenten zijn zegels, tot verzegeling van het verbond der genade aan de ware gelovigen.*

Bewijs 1, benaming.

XVII. Dit blijkt uit Rom. 4:11, *Hij heeft het teken van de besnijdenis ontvangen tot een zegel van de rechtvaardigheid des geloofs.* Hier staat wel uitdrukkelijk, dat het sacrament van de besnijdenis een zegel was, en dat tot verzegeling van de rechtvaardigheid van Christus, door het geloof aangenomen, en van God Abraham toegerekend.

Uitvlucht. *Dat wordt alleen van de besnijdenis gezegd.*

Antwoord. De omstandigheden van de sacramenten zijn wel verscheiden; maar in de natuur zijn ze allen een en hetzelfde, ten opzichte van hun einde en kracht. Dat aan een *individu*, ondeelbare, aan deze of die, wezenlijk eigen is, dat is aan allen eigen, die van dezelfde soort zijn. De redelijkheid is eigen aan Jan, Pieter, Paulus, zo dan aan alle mensen. Een sacrament is een teken, zo dan alle, en zo ook een sacrament is een zegel, zo dan alle; omdat zij alle sacramenten zijn.

Bewijs 2. Uit de natuur van alle sacramenten.

XVIII. Deze kracht van verzegeling had ook het pascha: Ex 12:11-13. *Het is des Heeren pascha ... Ik zal in deze nacht ... alle eerstgeborenen in Egypteland slaan. Dat bloed zal ulieden tot een teken zijn aan uw huizen waarin gij zijt; wanneer Ik het bloed zie, zal Ik ulieden voorbijgaan.*

Doet hierbij: 1 Kor. 10:3, 4. *En allen dezelfde geestelijke spijs gegeten hebben; en allen dezelfde drank gedronken hebben; want zij dronken uit de geestelijke steenrots, die volgde; en de steenrots was Christus.*

- Ook wordt de doop een verzegelende kracht toegeschreven: Rom. 6:3, 4 *Of weet gij niet dat, zovelen als wij in Christus Jezus gedoopt zijn, wij in Zijn doop gedoopt zijn? (dat is tot bevestiging, dat Christus dood voor ons is) Wij zijn dan met Hem begraven door de doop in de dood, opdat, gelijkerwijs Christus uit de doden opgewekt is tot de heerlijkheid des Vaders, also ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden.* Waarmee te kennen wordt gegeven, dat de doop niet alleen verzegelt van deel aan Christus te hebben, maar ook van de heiligmaking te zullen deelachtig worden.
- Ook wordt het Heilig Avondmaal een verzegelende kracht toegeschreven: 1 Kor. 10:16. *De drinkbeker ... is die niet een gemeenschap des bloeds van Christus? Het brood, dat wij breken, is dat niet een gemeenschap des lichaams van Christus?* Hoe is beker en brood de gemeenschap met Christus, anders dan door verzegeling

van deel aan Zijn lijden en sterven? Van de Papisten grove uitvlucht zal op haar plaats beantwoord worden.

Bewijs 3. Uit de natuur van andere tekenen.

XIX. Andere tekenen van beloften Gods, welke geen sacramenten van het Genadeverbond zijn, hebben kracht van verzegeling, veel meer dan de sacramenten:

- Ziet dit in de regenboog: Gen. 9:9-13. *Ik richt mijn verbond op met u, ... en met alle levende ziel, die met u is, van het gevogelte, van het vee, en van alle gedierte van de aarde.. dat niet meer alle vlees van de wateren des vloods zal worden uitgeroeid. Mijn boog heb Ik gegeven in de wolken; die zal zijn tot een teken van het verbond, (dat is van mijn onveranderlijke belofte).*
- Ziet dit ook in het wollen vlies van Gideon, Richt. 6:37, enz., welks droogte en nattigheid een verzegelend teken was van het slaan van de Midianieten. Ziet dit ook in het voetwassen van Christus aan de apostelen, 't welk een teken was van hun geestelijke reiniging, Joh 13:6-10.

Dat dan de sacramenten veel meer verzegelen, blijkt daaruit, omdat ze tekenen zijn van het Genadeverbond: Gen. 17:11. *Gij zult het vlees uwer voorhuid besnijden; en dat zal tot een teken zijn van het verbond tussen Mij en tussen u.*

Nu, niets kan een teken van het verbond zijn dan door verzegeling van dat verbond. En omdat in alle sacramenten een uitwendig teken is, gelijk par. 6 getoond is, zo is dan alle uitvlucht weggenomen, en het blijft vast, dat de sacramenten verzegelende tekenen zijn.

Tegenwerping 1.

XX. Hiertegen brengt men in:

Indien de sacramenten de genade en verdiensten van Christus verzegelden, dan zouden velen de genade verzegeld worden, waaraan zij toch geen deel hebben, gelijk alle huichelaars en onbekeerden.

Antwoord. Deze bewijsreden zou beter doorgaan, indien de sacramenten door een ingezette kracht wrochten, gelijk de Papisten willen; maar omdat niemand door de sacramenten verzegeld wordt, dan die ze door het geloof nuttigen, zo heeft deze tegenwerping geen klem. Een trouwpenning verzegelt de trouw, doch niet aan allen, niet aan die, welke hem steelt; maar alleen aan de bruid, die zich verloofd heeft, en aan wie hij tot bevestiging van de trouw gegeven is door de bruidegom.

Tegenwerping 2.

Indien de sacramenten verzegelende waren, dan hadden de sacramenten meer kracht dan het Woord van God, dat buiten alle tegenspreken het krachtigste en onfeilbaarste is, en allen genoegzaam verzekerende is; want een verzegelde koopbrief heeft meer kracht dan een slechte.

Antwoord

- (a) Woord en sacramenten zijn even zeker en onfeilbaar, omdat zij beiden van de waarachtige God zijn, daarom gelooft men het een en het andere.
- (b) De manier van verzekering is verscheiden; of het woord van de belofte wel genoegzaam is, zo moet men het nochtans voor een onnaspeurlijke wijsheid en goedheid achten, dat God des mensen zwakheid te hulp komt, en ons op

verscheidene manier verzekert, en op zulke manier ook, die best met de mens, bestaande uit lichaam en ziel, overeenkomt.

- (c) Op diezelfde manier zou men de Heere tegenwerpen, dat de eed van God onnodig was, omdat het Woord genoegzaam is; maar zij worden van de apostel bestraft en weerlegd: Hebr. 6:17, 18. *Waarin God, willende de erfgenamen van de beloftenis overvloediger bewijzen de onveranderlijkheid van zijn raad, is met een eed daartussen gekomen Opdat wij door twee onveranderlijke dingen, in welke het onmogelijk is, dat God liege, een sterke vertroosting zouden hebben, wij namelijk, die de toevlucht genomen hebben, om de voorgestelde hoop vast te houden.*

De tekenen hebben de genade zelf niet in zich.

XXI. Omdat de Papisten de verzegeling ontkennen, omdat, naar hun zeggen, de sacramenten door een hun ingestorte kracht werken, zo is nodig, dat wij deze zaak wat nader bezien. De vraag is: *Of de tekenen van de sacramenten van het Nieuwe Testament de genade zelf, fysisch, natuurlijkerwijze, in zich hebben, en ex opere operato, dat is, door de uitwendige daad van toediening en nuttiging, de genade geven, werken, meedelen aan degenen, die dit teken ontvangen.*

De Papisten zijn zeer verdeeld over de manier, hoe de sacramenten de genade in zich hebben en die in de communicant werken; maar in de zaak komen ze overeen, en zeggen op de voorgestelde vraag volstrekt *ja*.

Verscheidene Lutherse willen enigszins ook daarheen, als ze de sacramenten noemen wagens, vaten, kanalen, goten, waarlijke en eigenlijke oorzaken, waardoor de genade, door Christus' dood verworven, de communicant wordt toegebracht en meegedeeld.

De kerk zegt op de vraag, *neen*, maar stelt vast, dat de sacramenten werken *moraliter*, zedelijk, dat is, door het geloof, de communicanten, het teken met de betekende zaak verenigende, op de grond van het woord van de inzetten en van de belofte, en alzo nuttigende en op hun ziel toepassende, worden verzegeld van hun deel aan Christus en aan al zijn goederen.

Omdat deze vraag eigenlijk op de doop ziet, omdat zij in het Heilig Avondmaal de wezenlijke tegenwoordigheid van Christus stellen, en daardoor het sacrament krachtig stellen, zo zullen wij deze vraag in het volgende hoofdstuk verhandelen

Sacramenten van het Oude Testament

XXII. Hebbende gesproken van de vijf vereiste zaken in ieder sacrament, zullen wij daarbij voegen de overeenkomst en het onderscheid tussen de sacramenten van het Oude en het Nieuwe Testament, en tussen het Woord en de sacramenten; alsmede het getal van de sacramenten van het Nieuwe Testament.

Het verbond der genade heeft zijn begin met de eerste belofte aan Adam, is en zal blijven onveranderlijk tot de jongste dag; maar de bediening deszelfs is verscheiden; anders is het bediend vóór, anders na Christus' komst. In beide is het bevestigd door sacramenten, welke naar de verscheidenheid van de bediening ook verscheiden zijn.

Vóór Christus' komst in het O.T. is de kerk van Adam tot op Abraham vergaderd uit allerlei naties, zonder onderscheid. Van die tijd is weinig beschreven. Doch dat weten wij, dat het verbond der genade verzegeld is geworden door de offeranden, de gelovigen verzegelende de verzoening van de Messias, door Zijn lijden en sterven. Daarna heeft God Abraham geroepen en in zijn zaad de kerk besloten, aan welke het onderkennend teken van de besnijdenis, tot een zegel van het verbond bij de

offeranden gegeven is; en als die natie, met welke God het verbond der genade opgericht had, en daarom *een nationaal verbond* genoemd wordt, uit Egypte naar Kanaän trok, stelde God hen in het sacrament van het Pascha, blijvende de offeranden, die de kerk van de beginne gehad had.

van het Nieuwe Testament

Na Christus' komst is de uitwendige bediening, voorbeeldende de toekomstige Messias, veranderd, en zo ook de sacramenten, zijnde nu in het Nieuwe Testament alleen de *heilige doop en het heilig avondmaal* sacramenten.

Deze komen in enige dingen overeen.

XXIII. Deze sacramenten, namelijk, die van het Oude Testament en die van het Nieuwe Testament, komen in sommige zaken overeen, en in sommige verschillen ze.

Zij komen in deze vier zaken overeen:

1. In beide is dezelfde Insteller, namelijk God.
2. In beide is dezelfde betekende zaak, namelijk, Christus.
3. In beide is hetzelfde middel van toepassing, welke is het geloof.
4. In beide is hetzelfde einde, 't welk is om te betekenen en te verzegelen.

En verschillen in andere.

Zij verschillen in deze:

1. In het uitwendig teken; toen: de besnijdenis van de voorhuid, offeranden, en een paaslam; nu: water, brood en wijn.
2. In de betrekking of opzicht: toen op Christus, die komen zou; nu op Christus, die gekomen is.
3. In de klaarheid: toen duisterder, nu klaarder; niet wegens een min overeenkomst, maar omdat alle toekomstige zaken ons donkerder zijn dan de tegenwoordige.
4. In de lichtheid van gebruik: toen was het besnijden smartelijk, de offeranden en 't paaslam kostelijker, en alles moeilijker naar het lichaam; nu zijn ze lichter te gebruiken.

Vershillen niet in de kracht

XXIV. De Papisten, om de sacramenten van het Nieuwe Testament te meer te verheffen, verkleinen (die van het Oude Testament.) en stellen het onderscheid hierin: *Dat de sacramenten van het Oude Testament de genade niet hadden, maar alleen afschaduwden; maar dat die van het Nieuwe Testament de genade in zich hebben, dadelijk werken, en toebrengen.* 't Welk wij geheel ontkennen. Hun dwaling blijkt uit deze:

Bewijs:

1. De sacramenten van het Nieuwe Testament hebben de genade niet in zich, werken en brengen ze niet dadelijk toe, gelijk nu bewezen is en nog weer bewezen zal worden. Dies kan het onderscheid daarin niet bestaan.
2. De offeranden verzegelden de vergeving van de zonden door Christus, ziet dit in de brief aan de Hebreëen. De besnijdenis was een teken en zegel van het verbond, Gen. 17:10. Een teken en zegel van de rechtvaardigheid van het geloof, Rom. 4:11. Het paaslam was een teken en zegel van de geestelijke verlossing door Christus, ons Pascha, 1 Kor. 5:7 Ex 12:11. Dus waren ze niet enkele schaduwen van de

genade; want een zegel geeft recht tot de zaak, die het verzegelt, en verzekert het eigendom aan dezelve.

3. 1 Kor. 10:3, 4, Dat zij allen dezelfde geestelijke spijs gegeten hebben; en allen dezelfde geestelijke drank gedronken hebben; want zij dronken uit de geestelijke steenrots, die volgde: en de steenrots was Christus. Hoe dezelfde? Niet ten opzichte van het teken, maar van Christus, de betekende zaak, gelijk nu ook in doop en avondmaal geschiedt. Dies is er zo'n onderscheid niet tussen de sacramenten van het Oude en het Nieuwe Testament.

XXV.

Tegenwerping 1. *De sacramenten van het Oude Testament zijn schaduwen, dies hebben ze de zaak zelf niet.*

Antwoord. Zij waren geen schaduwen, noch van de sacramenten van het Nieuwe Testament. noch van genade, die in het Nieuwe Testament. gegeven zouden worden; maar van Christus, en van alle zijn goederen, en niet alleen schaduwen daarvan, maar ook tekenen en zegels van dezelve, gelijk ook nu de sacramenten van het Nieuwe Testament. zijn.

Tegenwerping 2. Alle waardigheid en kracht wordt van de sacramenten van het *Oude Testament* ontkend. 1 Kor. 7:19, *De besnijdenis is niets.* Gal. 6:15, *In Christus Jezus heeft noch besnijdenis enige kracht.*

Antwoord.

- (a) De apostel spreekt van de dagen van het *Nieuwe Testament.* in welke alle ceremoniën van het *Oude Testament* zo ook de besnijdenis en het pascha, afgeschaft zijn, en daarom zijn ze nu onnut voor ons, ja schadelijk, omdat zij in zich behelzen, dat Christus nog niet gekomen is.
- (b) De apostel ziet op de uitwendige zaken, afgescheiden van de betekende zaak, de ziel van alle schaduwen, en sacramenten, zo van het *Oude Testament als het Nieuwe Testament* en zegt dat alle uitwendige zaken en voorrechten in geen waarde zijn, maar dat alle heil in Christus is, tot rechtvaardigmaking en heiligmaking aangenomen.

Tegenwerping 3. In het *Nieuwe Testament* hebben wij betere beloften, en een beter verbond. Hebr. 8:8, *Want hen berispande, zegt Hij tot hen ... Ik zal een nieuw verbond oprichten.* Hebr. 7:22, *Van een zoveel beter verbond is Jezus Borg geworden.*

Antwoord. Het betere is niet ten opzichte van de beloofde goederen, dat men bewijzen moest, eer men deze plaatsen tegen brengt: die goederen zijn in beide Testamenten dezelfde, omdat daar maar één verbond is tussen God en de mensen, en Christus gisteren en heden dezelfde is; maar het betere is daarin, dat Christus toen nog niet gekomen was, en nu al. Nu is alles klaarder, en daar is een overvloediger uitstorting van de Heilige Geest over zijn volk.

Woord en sacramenten hoe overeenkomen

XXVI. Tussen het Woord en de sacramenten is ook enige overeenkomst en enige verscheidenheid.

Het Woord en de sacramenten komen hierin overeen:

- (a) Dat ze beide dezelfde Auteur hebben, namelijk God.

- (b) Dat ze beide Christus voorstellen, tot rechtvaardigmaking en heiligmaking, en de ziel tot Christus leiden.
- (c) Dat ze beide zijn tot vertroosting en verzekering voor de ware gelovigen.

en verschillen:

De verscheidenheid is in velen; als:

- (a) het Woord is het middel tot geloof en bekering; de sacramenten zijn niet tot bekering, maar vereisen vooraf de bekering en het geloof.
- (b) Het Woord is tot iedereen, bekeerden en onbekeerden; de sacramenten alleen voor de gelovige bekeerden.
- (c) Het Woord werkt zonder sacramenten, maar de sacramenten niet zonder het Woord.
- (d) Het Woord is alleen voor die het gebruik des verstands hebben; het sacrament van de doop is ook voor de kinderen.
- (e) Het Woord belooft; *de* sacramenten verzegelen.
- (f) Zonder Woord is geen zaligheid; maar wel zonder sacramenten.
- (g) Het Woord werkt op het gehoor; de sacramenten werken op het gehoor, gezicht, reuk, smaak en gevoel.

In 't *Nieuwe Testament* zijn niet meer dan twee.

XXVII. De sacramenten van het *Nieuwe Testament* zijn twee, namelijk, de heilige Doop en het heilig Avondmaal. Dat deze twee sacramenten zijn, blijkt:

- (a) uit de vijf zaken, die alle in ieder sacrament moeten zijn, namelijk: de instelling van God tot een sacrament. Een uitwendig zichtbaar, tastbaar element. Christus, als de betekende zaak. De overeenkomst tussen het teken en de betekende zaak. Dat ze betekenen en verzegelen het verbond der genade aan de gelovigen, waarvan boven is gesproken.
- (b) Deze twee stelt de Schrift bij elkaar: 1 Kor. 10:2-4. *En allen in Mozes gedoopt zijn in de wolk, en in de zee; en allen dezelfde geestelijke spijs gegeten hebben, en allen dezelfde geestelijke drank gedronken hebben.* 1 Kor. 12:13. *Want ook wij allen zijn door één Geest, tot één lichaam gedoopt, en wij zijn allen tot één Geest gedrenkt.*

‘ t Is niet nodig hierop te staan, omdat die twee van iedereen erkend worden.

De vijf van de papisten bijgevoegde zijn geen sacramenten.

XXVIII. Maar de Papisten niet tevreden met die twee, hebben vijf anderen zaken bedacht, en ook tot sacramenten ingesteld, namelijk:

- De confirmatie of het vormsel,
- de penitentie of oorbiecht,
- de kloosterorde,
- het huwelijk,
- het laatste oliesel.

Dat ze geen sacramenten zijn, blijkt daaruit, omdat in die niet zijn de vijf hoedanigheden, die tot een sacrament noodzakelijk vereist worden, waarvan boven is gesproken; in het ene ontbreekt deze, in een ander gene van die hoedanigheden, en of van sommige in het Woord wel gesproken wordt, zo zijn ze nochtans tot sacramenten

niet gesteld, daar het hier op aankomt. Daarom verwerpen wij ze als mensen vonden, en passen daarop toe Matth. 15:19, *Tevergeefs eren zij Mij, lerende leerlingen, die geboden van mensen zijn.*

Hoofdstuk 39

Van de Heilige Doop

I. Het eerste sacrament van het Nieuwe Testament is de Heilige Doop. Het Griekse woord *Baptizoo*, betekent in onze taal:

- dopen: Hand. 2:38. ... *een ieder van u worde gedoopt.*
- In het water insteken, indompelen: Luk. 16:24... *dat hij het uiterste zijns vingers in het water dope.*
- Omdat het indopen in het water geschiedt om iets te reinigen, zo wordt het ook wassen overgezet: Markus 7:4. ... *eten zij niet, tenzij dat zij eerst gewassen zijn.*

Zo betekent ook baptismov, baptisma, *baptismos*, *baptisma*,

- Doop: Heb 6:2. *De leer der dopen.*
- Ook wassing: Markus 7:4. ... *de wassingen van de drinkbekers en kannen, enz.*

‘t Woord doop wordt verscheidenlijk genomen:

1. De leer: Hand. 18:25. *Deze was in de weg des Heeren onderwezen ... wetende alleen de doop van Johannes.* Deze noemden de ouden de doop van het licht.
2. Zwaar lijden, met lijden overdekt, en in lijden als ingedompeld te worden, gelijk men iets met water overdekt: Luk. 12:50. *Ik moet met een doop gedoopt worden; en hoe word Ik geperst, totdat het volbracht zij!* Deze noemt men de doop des bloeds.
3. De overvloedige uitstorting van de Heilige Geest, de ziel reinigende, en in ‘t geestelijke ijverig en brandende makende: Matth. 3:11. ... *Die zal u met de Heilige Geest en met vuur dopen.* Deze noemt men de doop des vuurs:
4. Met water overgoten, in water ingedompeld; met water besprengd, en alzo gewassen te worden; en dus wordt het genomen:
  - (a) voor burgerlijke gebruik, tot reiniging van het lichaam of andere dingen.
  - (b) Voor de ceremoniële wassingen in het Oude Testament: Heb 9:10. ... *en verscheidene (dopen) wassingen.*
  - (c) Voor het eerste sacrament van het Nieuwe Testament, waarvan wij nu zullen handelen: Ef. 4:5. *Één Heere, één geloof, één doop.*

In de verhandeling hiervan zullen wij dezelfde orde volgen die wij in het vorige hoofdstuk hebben gehouden, namelijk:

1. De Auteur of Insteller.
2. Het uiterlijke teken.
3. De inwendig betekende zaak.
4. De overeenkomst.
5. Het einde.
6. Het voorwerp, wie te dopen zijn.

1. De Auteur is God.

II. De Auteur of Insteller van de Heilige doop is God, Christus, de Bruidegom van Zijn kerk. Zie dit: Joh 1:33. *Die mij gezonden heeft, om te dopen met water.* Matth. 21:25. *De doop van Johannes, van waar was die? Uit den hemel, of uit de mensen?*

Waarmee de Heere Jezus vaststelt, en door hun eigen geloof hen overtuigt, dat de doop van Johannes uit God was. Dit was het bevel van Christus aan zijn discipelen, toen Hij ten hemel zou varen: Matth. 28:19, *Gaat dan heen, onderwijst al de volken, dezelve dopen in den Naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes.*

De bedienaars zijn gezonden leraars.

De instrumentele oorzaken, of de bedienaars, zijn mannen van God gezonden om te dopen. De eerste is Johannes, die daarom de Doper genoemd wordt, en de doop: de doop van Johannes, Matth. 3:1 Matth. 21:25. Daarna doopten Christus' discipelen op Zijn bevel: Joh 4:1, 2. ... *dat Jezus meer discipelen maakte en doopte dan Johannes; (hoewel Jezus zelf niet doopte, maar Zijn discipelen.)*

Na zijn opstanding gaf Hij bevel van dopen aan Zijn apostelen, (en in hen aan alle herders en leraren) gevende aan hen de belofte, *dat Hij met hen zou zijn al de dagen tot de voleinding van de wereld,* Matth. 28:19, 20.

De doop van Johannes en Christus zijn één in wezen.

III. Hier is de vraag: *Of de doop van Johannes en Christus in wezen verschillen, dan of het een en dezelfde is?*

Socinianen en Mennisten, alsmede Papisten, doch met verscheiden oogmerk, zeggen dat ze wezenlijk verschillen.

Wij zeggen, dat er wel enige verscheidenheid is in de omstandigheden, namelijk:

1. Johannes doopte, als de voorloper van Christus, en verzegelde de vergeving van de zonden door Christus, die nu al gekomen was, en doende was met betalen, maar nog alles niet volbracht had.
2. Bij de doop van Johannes was geen uitstorting van de buitengewone Gaven.
3. Was toen duisterder; maar wij zeggen dat hij één en dezelfde is in wezen. Dit blijkt:

Bewijs 1. Omdat alles, wat tot het wezen van een sacrament behoort, in beide, zo doop van Johannes, als van Christus, één en hetzelfde is. Namelijk, daar is

(a) in beide dezelfde Auteur, namelijk *God*, Joh 1:33.

(b) Hetzelfde teken: *water*, Matth. 3:11.

(c) Dezelfde betekende zaak: *Christus' bloed tot vergeving van zonden*, Hand 19:4.

(d) Dezelfde overeenkomst tussen het teken en de betekende zaak, namelijk: de afwassing van de vuiligheid, gelijk de ene des lichaams, zo de andere der ziel; want water, en bloed van Christus hebben de kracht, en het water en Christus' bloed zijn het teken, en de betekende zaak.

(e) Hetzelfde einde, namelijk, *tot inlijving in de kerk en tot verzegeling van de vergeving van de zonden*, Hand 19:4 en van de bekering, Matth. 3:11. Deze dingen zijn alle dezelve in de doop van Christus, gelijk wij hierna in dit hoofdstuk tonen zullen. Dus is 't een en dezelfde doop.

Bewijs 2. De doop, waarmee Christus gedoopt is, en de gelovigen gedoopt worden, is een en dezelfde doop: Ef. 4:5. *Eén Doop*. 2 Kor. 12:12, 13. *Gelijk het lichaam één is en vele leden heeft, en al de leden van dit éne lichaam, vele zijnde, maar één lichaam zijn; alsoo ook Christus. Want ook wij allen zijn door één Geest, tot één lichaam gedoopt.*

Christus nu is met geen andere doop gedoopt, dan met de doop van Johannes. Zo is dan de doop van Johannes en van Christus een en dezelfde doop.

3. In het Nieuwe Testament is maar één doop.

Nu, de doop van Johannes is de doop van het Nieuwe Testament want hij predikte Christus, die nu gekomen was, hoewel nog niet gestorven, *als het Lam Gods, dat de zonde der wereld wegneemt*, Joh 1:29. En al de profeten en de wet hebben tot Johannes toe geprofeteerd. Dus is de doop van Johannes en Christus' doop één en dezelfde.

IV. Tegenwerping 1.

Matth. 3:11 wordt wel uitdrukkelijk onderscheid gesteld; want Johannes doopte met water, en Christus met de Heilige Geest en met vuur.

Antwoord.

- (a) De doop van de apostelen, en tot op de huidige dag, is ook met water, die moest dan op dezelfde grond ook niet zijn de doop van Christus, welks valsheid bij ieder kennelijk is.
- (b) Hier is een tegenstelling tussen het uiterlijke teken, 't welk Johannes alleen kon bedienen en tussen de betekende zaak, welke Christus alleen geven kan.

Tegenwerping. 2. Johannes heeft niet gedoopt in de Naam van de Heilige Drie-eenheid, en de apostelen op Christus' bevel wèl; dus is het dezelfde doop niet.

Antwoord.

- (a) De Heilige Drie-eenheid had toen zovele bestrijders niet als nu, en 't was daarom niet nodig, dat telkens uitdrukkelijk te zeggen. 't Staat niet alles beschreven, wat Johannes gezegd heeft; dies kan men uit het niet beschreven te zijn niet zeggen, dat een zaak niet geschied is.
- (b) Hij was van de Drie-enige God gezonden, en Johannes kende Hem, wie hem gezonden had, en Hem kennende, zo heeft hij Hem gepredikt, en alzo ook in Zijn Naam gedoopt.
- (c) De Heilige Drie-eenheid openbaarde Zich in de doop van Christus, Matth. 3:16, 17. De Vader riep uit de hemel tot de Zoon, wordende gedoopt, en de Geest Gods daalde neer.
- (d) Nergens is de doop van Johannes verworpen, 't welk geschied zou zijn, als Johannes niet gedoopt had in de naam van de Heilige Drie-eenheid.
- (e) Dan was Christus en alle anderen ook niet recht gedoopt.

V. Tegenwerping. 3. Die van Johannes gedoopt zijn geweest, zijn daarna wederom herdoopt, gelijk te zien is: Hand 19:4, 5. Paulus zei: *Johannes heeft wel gedoopt de doop tot bekering, zeggende tot het volk, dat zij geloven zouden in Degene, die na hem kwam, dat is, in Christus Jezus. En die hem hoorden werden gedoopt in de Naam van de Heere Jezus.*

Antwoord.

- (a) De misvatting komt daar vandaan, dat men de woorden van vers 4 afscheidt van vers 5. Dat men vers 4 erkent de woorden van Paulus te zijn; maar dat men vers 5 opvat als de woorden van Lukas, de schrijver van deze historie, als verhalende wat gevolgd is op de onderrichting van Paulus; maar dat moest bewezen worden. De woorden hangen zeer wel samen, als men vers 4 en 5 samenvoegt, en dezelve aanmerkt als al de woorden van Paulus, die vers 4 de discipelen onderrichtte hoe Johannes doopte en leerde, en die daarop verklaart, dat allen, die hoorden, die gehoorzaamden, die geloofden op Johannes' prediking, dat die gedoopt werden van Johannes.
- (b) Als men al toestaat, dat deze discipelen van Johannes gedoopt zijnde, wederom gedoopt werden, daaruit volgt dan niet, dat Johannes' doop een andere was dan van de apostelen, die wordt hier, noch ergens verworpen, maar hieruit kon alleen beweerd worden, dat de discipelen van Johannes tweemaal gedoopt zijn; doch dat wordt ontkend.

En dan blijft het geschil, *of iemand wel tweemaal gedoopt mag worden?*

Wij antwoorden, het behoort gewoonlijk niet te geschieden, en er is geen noodzaak van herhaling, omdat het een sacrament van wedergeboorte en inlijving in de kerk is, 't welk inderdaad maar eens geschiedt; en ook is er geen voorbeeld van.

Indien men de doop acht de genade in zich te besluiten, en de wedergeboorte door de ingezette kracht in de dopeling uit te werken, dan kon hij niet herhaald worden; want die wedergeboren is, blijft wedergeboren; maar omdat de doop alleen een verzegeling is van de wedergeboorte, zo is in de natuur van de zaak geen moeilijkheid, dat iemand ten tweede male verzegeld werd van dezelfde zaak. Indien iemand, in zijn jonkheid gedoopt zijnde, niet wist, en niet te weten kon komen, dat hij gedoopt was, en nochtans zeer begerig was gedoopt te worden, wat moeilijkheid was daarin, dat hij wederom gedoopt werd? De angst spruit uit een paapse grond van de kracht van de doop; doch 't is tegen de praktijk van de apostelen en van de kerk.

Hier kon dan een sterke begeerte zijn in deze discipelen van Johannes, om van de apostelen gedoopt te worden, omdat die in die tijden doorgaans, immers dikwijls vergezelschap was met de buitengewone Gaven des Heiligen Geestes, en Paulus, die in de eerste tijden uit voorzichtigheid zeer toegevende was omtrent de ceremoniën, zou dan ook hier toegevende zijn geweest aan deze discipelen van Johannes, dezelve nog eens dopende; en zo hij het aan deze weinigen in een bijzonder geval gedaan heeft, dat wij toch niet toestaan, daaruit volgt niet, dat de doop van Johannes aan allen is herhaald, noch op de Pinksterdag, noch daarna, veel minder, dat de doop van Johannes in wezen verscheiden is van de doop van de apostelen, en dat die van de apostelen is verworpen.

De bedienaar moet een gezonden leraar zijn.

VI. Dus is getoond, dat de doop van Johannes en Christus in wezen een en dezelfde doop is. Nu gaan wij voort tot de hoedanigheid van degenen, die de doop bedienen mogen. Welke is, dat ze moeten mannen zijn, en wettig gezonden om te leren en te dopen. Dit blijkt:

1. Uit de algemene praktijk van Christus' tijden af.

2. Christus heeft leren en dopen samengevoegd, en de apostelen, en in hen alle leraren, zijn gezonden om te dopen: Matth. 28:19. *Gaat dan heen, onderwijst al de volken, dezelve dopende.*
3. De doop moet bediend worden in de Naam van Christus, dat is, op het bevel en voorschrift van Christus: Hand 2:38. ... *een ieder van u worde gedoopt in de Naam van Jezus Christus.*

Dus mag niemand dopen, dan die van Christus bevel heeft ontvangen, *en is alzo een dienaar van Christus, een uitdeler van de verborgenheden Gods, 1 Kor. 4:1.*

VII. Hierover is verschil tussen ons en de Papisten: *Of in tijd van nood, als een ongedoopte, 't zij jong of oud, op 't sterven ligt, en geen gezonden dienaar bij de hand was, een particuliere, 't zij man of vrouw, de doop aan de stervende niet zouden mogen bedienen?*

De Papisten zeggen *ja*, omdat zij de doop stellen volstrekt noodzakelijk tot de zaligheid, en een ongedoopte verdoemd verklaren.

Wij zeggen op de vraag neen; een, die niet gezonden is, mag in geen geval de doop bedienen, omdat de zaligheid aan de doop niet hangt, en een gelovige wel zalig kan worden zonder doop. Ons bewijs is:

Bewijs.

1. Omdat tot het dopen een zending van node is, zowel als tot het leren, gelijk boven is getoond: nu, particulieren hebben geen zending, dies mogen ze ook niet dopen.
2. Omdat de zaligheid aan de doop niet hangt, en de doop de kracht van de wedergeboorte, in de dopelingen uit te werken, niet heeft, gelijk getoond is in het vorige hoofdstuk en getoond zal worden in dit hoofdstuk, zo is er nooit zo'n geval van nood; en dienvolgens vermag geen particulier dopen, ook zelfs naar het gevoelen van partijen, die dit alleen in geval van nood toestaan, en anders niet.
3. Het heilig avondmaal mag in geen geval van een particulier bediend worden, zo dan de doop ook niet; omdat de sacramenten van dezelfde natuur zijn, en tot het ene geen andere bedienaars zijn dan tot het andere.

VIII. Tegenwerping. 1.

Zielen te behouden is een werk van liefde, waartoe alle Christenen gehouden zijn. Nu, iemand in geval van nood te dopen, is een ziel te behouden; dies is het de plicht van ieder Christen, in geval van nood te dopen.

Antwoord.

Daar is zo'n geval van nood niet, dopen is geen zielen behouden; dus vervalt de bewijsreden.

Tegenwerping. 2.

In het Nieuwe Testament leest men van verscheiden particulieren, die gedoopt hebben. Filippus doopte de Moorman, Hand 8:31. Ananias doopte Paulus, Hand. 22:16. Die in het gezin van Cornelius waren, zijn door particulieren gedoopt, Hand. 10:48.

Antwoord.

- (a) Dit argument zou meer bewijzen dan partijen willen; want dan mochten particulieren altijd, zonder hun voorgewende nood, dopen; want hier in deze voorbeelden was die niet.
- (b) Het wordt ontkend, dat de bovengenoemde particulieren zonder zending waren; men tone dit. Filippus was een diaken, Hand. 6:5, die bij partijen een zending hebben om te dopen, en daarenboven een evangelist, Hand. 21:8. Ananias was een discipel, en ontving uitdrukkelijk het bevel van God. Hand. 9:10, 11, 15, Wie het gezin van Cornelius doopte wordt niet genoemd; hier was Petrus zelf tegenwoordig, en alzo was er geen noodzaak; de doop is geschied op bevel, zodat wie doopte, zending had.

Tegenwerping. 3.

Zipporra besneed haar zoon, Exod. 4:25 ; zo mogen dan ook de vrouwen dopen.

Antwoord.

- (a) 't Is tegen henzelf; want zij staan niet toe, dat de vrouwen mogen dopen, als er een priester tegenwoordig is, gelijk hier Mozes uit de stam van Levi.
- (b) 't Is een particulier voorbeeld, en dat van een vrouw, die het door een dolle drift in toornigheid deed, dat niet na te volgen is.
- (c) De Levitische bediening was nog niet ingesteld.
- (d) De Papisten stellen een wezenlijk onderscheid tussen de sacramenten van het Oude Testament en Nieuwe Testament; dus kan men op hun grond geen gevolg trekken van het een tot het ander.

Aanhouding.

God had behagen in de daad; want Zijn toorn werd daardoor gestild.

Antwoord. Gods toorn werd gestild, omdat het kind besneden was; maar niet omdat Zipporra het had gedaan, en dat in toornigheid. Zoals God de Egyptische vroedvrouwen zegende, omdat ze de Hebreëen behulpzaam waren in het behouden van hun kinderen; maar niet om haar leugens, Ex 1:20, 21.

IX. Hierbij voegen wij een andere vraag: ***Of ketters wel mogen dopen? Of de doop door ketters gedaan, een ware doop is?***

Wij antwoorden:

1. De doop moet geschieden in de ware kerk van Jezus Christus; want door de doop wordt de dopeling in de kerk, in welke de doop geschiedt, ingelijfd.
2. Hij moet geschieden door een gezonden leraar. Indien dan iemand gedoopt wordt in een vergadering, die ketters is in de leer, en wier leraren vervolgens geen wettige zending hebben, die gedoopte, komende tot het geloof, moet gedoopt worden, 't welk niet is herdopen; want de eerste was geen doop.
3. Een particuliere kerk kan wel in vele punten dwalen; maar zolang het fundament zuiver behouden wordt, zo blijft ze een ware kerk, en de waarheid van de doop wordt door de onzuiverheid niet weggenomen; gelijk ook niet als de gezonden leraar bij zichzelf onbekeerd in leven, en heimelijk ketters in gevoelen was; want de kracht van de doop hangt niet aan de bedienaar.

2. Het uitwendig teken is alleen rein water.

X. Het tweede dat in de doop in bedenking komt, is het uitwendig teken. Hier hebben wij aan te merken:

- (1) het element en
- (2) de ceremonie, of manier van de bediening.

(1) Het element is water, gewoon schoon water, zonder onderscheid. Dat gebruikte Johannes de Doper dat gebruikten de apostelen. Zie dit: Matth. 3:11. *Ik doop u wel met water.* Joh 1:33. ... *Die mij gezonden heeft om te dopen met water.* Joh 3:23. ... *omdat aldaar vele wateren waren.*

Zie van de apostelen: Hand. 10:47. *Kan ook iemand het water weren, dat deze niet gedoopt zouden worden?* Hand. 8:36, 38. ... *Ziedaar water; wat verhindert mij gedoopt te worden? Zij daalden beiden af in het water... en hij doopte hem.*

Daarom wordt de doop genoemd: *Het bad des waters*, Ef. 5:26.

De paapse bijvoegsels van bezweringen, kruisen, papenspeeksel, olie, zout, meel en dergelijke vermengingen, zijn mensenvonden, de doop ontheiligende, en daarom met verfoeiing te verwerpen.

(2) Indompeling en besprenging betekent hetzelfde.

XI. De ceremonie, of manier van bediening is door indompeling of besprenging.

De indompeling is in de eerste tijd, en in de warme landen meest in gebruik geweest. De Heere Jezus is door indompeling gedoopt, Matth. 3:16. Zo ook de Moorman, Hand. 8:38. Daarop zegt ook de apostel: Rom. 6:4. *Wij zijn dan met Hem begraven door de doop in de dood.*

Doch de besprenging is na die tijden in gebruik gekomen, gelijk nu nog doorgaans de besprenging gebruikt wordt, 't zij eenmaal of driemaal. De Grieken en Moscovieten [Grieks orthodoxe kerk in Rusland] gebruiken nog de indompeling. Hierover heeft men noch twist, noch bekommring te maken, omdat het eveneens is in de zaak en de verzekering; want:

1. Het woord dopen kan ook door besprenging overgezet worden: Markus 7:4. ... *tenzij dat zij eerst (gedoopt) gewassen zijn.* De handen te wassen geschiedt doorgaans door water op de handen te laten gieten: 2Kon 3:11. ... *hier is Elisa ... die water op Elia's handen goot.*
2. De betekende zaak, namelijk, het bloed van Christus, reinigende de ziel, wordt door besprenging uitgedrukt: Hebr. 12:24. *Tot de Middelaar des Nieuwen Testaments, Jezus, en het bloed der besprenging.*
3. De overeenkomst tussen het teken en de betekende zaak, is zowel door besprenging als indompeling; want door beide reinigt men het lichaam. Zie van de besprenging, of opgieting: Ezech. 36:25, *Dan zal Ik rein water op u sprengen, en gij zult rein worden.*
4. 't Is kennelijk, dat de apostelen ook de besprenging wel gebruikt hebben, zo in het dopen van de drieduizend op de Pinksterdag, van de stokbewaarder, als anderszins.

Ook is het eveneens, of men maar éénmalig de dopeling besprengd, of driemaal. Als men eenmaal sprengt, dan wordt gezien op de Drie-eenheid des Wezens; als men driemaal sprengt, dan ziet men op de Drieheid van de Personen.

Moet geschieden in de naam van de Drie Goddelijke Personen.

XII. Tot de ceremonie of manier van besprenging kan men ook brengen het uitspreken van de woorden: *Ik doop u in de Naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes*. Omdat:

- (a) Christus, bij het bevelen van de doop die woorden gebruikt.
- (b) En het zeker is dat men in de naam van de heilige Drieëenheid gedoopt moet worden; want daar is geen God dan die.
- (c) En dat de dopeling aan de Drie-enige God wordt toegeëigend.
- (d) En het uitspreken van die woorden van alle tijden in de kerk is gebruikt.
- (e) En ieder Persoon een bijzonder opzicht heeft op de dopeling, namelijk: dat de Vader zijn Vader is, de Zoon zijn verlosser, de Heilige Geest zijn Trooster en Heiligmaker.
- (f) En de heilige Drie-eenheid daardoor uitdrukkelijk beleden wordt; zo moet men de uitspraak van de woorden behouden.

Doch als de kerk de leer van de heilige Drie-eenheid bekent en belijdt, en de volwassen dopeling ook zo doet, zo zou ik die doop niet onwettig, niet voor nul en geen waarde houden, als die woorden uitdrukkelijk niet genoemd waren bij zijn doop; want ik acht, dat het uitspreken van die woorden niet ingaat in het wezen, in de eigenlijke natuur van de doop, en de doop tot de doop maken; maar ik weet niet, dat zo'n geval ooit voorkomt; want der ketteren doop is geen doop, of ze de Drie-eenheid noemen of niet.

Als de apostel, Hand. 2:38, vermaant, dat ze zich zouden laten dopen in de Naam Jezus Christus, en als, Hand. 8:16, verhaald wordt, dat die van Samaria in de Naam des Heeren Jezus gedoopt waren, daaruit blijkt niet, dat de doop geschiedde met het uitspreken van die woorden: *Ik doop u in de Naam van Jezus Christus*, en dat ze niet gebruikt hebben de Naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes; maar die uitdrukkingen geven alleen te kennen het dopen op het bevel, en naar de ordonnantie van Christus; in de Naam van Christus is niet met uitsluiting, maar insluiting van de Vader en de Heilige Geest.

3. De betekende zaak.

XIII. Het derde, hier aan te merken, is de betekende zaak, op welke het water en de manier van bediening ziet; deze is het bloed van Christus, afwassende de vuiligheid van de ziel, de zonde.

4. De overeenkomst.

Het vierde is de overeenkomst tussen het teken en de betekende zaak, bestaande daarin dat, gelijk het water de vuiligheid van het lichaam afwast, alzo het bloed van Christus de ziel van de zonde reinigt. Het eerste leert de ondervinding; het tweede de Schrift. Openb 1:5. *Die... ons van onze zonden gewassen heeft in Zijn bloed.*

Dat de doop door het water de afwassing van de ziel betekent en verzegelt, blijkt uit: Ef. 5:26. *... haar gereinigd hebbende met het bad des waters door het Woord.* 1 Petrus 3:21. *Waarvan het tegenbeeld, de doop, ons nu ook behoudt, niet die een aflegging is van de vuiligheid des lichaams, maar die een vraag is van een goed geweten tot God, door de opstanding van Jezus Christus.*

De vuiligheid van de ziel heeft opzicht op de schuld, en op de smet; beider afwassing wordt in de doop verzegeld. Ziet van de wegneming, van de schuld: Hand. 22:16. ... laat u dopen, en uw zonden afwassen

Zie van de wegneming van de smet: Titus 3:5. *Hij heeft ons zalig gemaakt ... door het bad van de wedergeboorte, en vernieuwing des Heiligen Geestes.*

5. Doeleinde.

XIV. Het vijfde in de doop aan te merken, is het einde, 't welk is de verzekering en de verzegeling van de vergeving van de zonden, van de wedergeboorte, en de inlijving in de kerk. Zie van de vergeving van de zonden: Rom. 4:11. *Hij heeft het teken van de besnijdenis ontvangen tot een zegel van de rechtvaardigheid des geloofs.*

Indien het sacrament in het Oude Testament was tot verzegeling, veel meer dan nu in het Nieuwe Testament de doop, welke in plaats van de besnijdenis is: Kol. 2:11, 12. *In welke gij ook besneden zijt met een besnijdenis, die zonder handen geschiedt in de uittrekking van het lichaam van de zonden van het vlees, door de besnijdenis van Christus; zijnde met Hem begraven in de doop.*

Zie van de wedergeboorte: Titus 3:5.

Van de inlijving in de kerk: 1 Kor. 12:13. ... *tot één lichaam gedoopt.*

Ten opzichte van het doeleinde zijn verscheiden vragen te beantwoorden.

XV. Vraag: *Of de doop niet is geweest alleen een teken van onderscheid tussen Joden en Christenen, tussen gelovigen en ongelovigen, en dat alleen voor de eerste tijden van de apostelen?*

Antwoord.

Dit is het gevoelen van de Socinianen, die de heilige Drieëenheid en de voldoening van Christus loochenen, en alzo alle verzegeling door de sacramenten. Wij achten de doop wel een teken des ondersheids tussen gelovigen en ongelovigen, omdat hij is een inlijving in de kerk; doch niet alleen voor de eerste tijden, maar voor alle tijden van het N.T.; maar stellen daarenboven vast, dat de doop is tot verzegeling van de vergeving van de zonden, en dat voor alle tijden tot op de voleinding van de wereld. Dit is in het vorige bevestigd uit Rom. 4:11 Hand. 2:38 Hand. 22:16 Ef. 5:26. Voegt hierbij, Matth. 28:19, 20, gaat dan heen, onderwijst al de volken, dezelve dopende in de Naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes; lerende hen onderhouden alles, wat Ik u geboden heb. En ziet, Ik ben met ulieden al de dagen, tot de voleinding van de wereld. Hier is aan te merken, dat onderwijzen, leren, wel uitdrukkelijk van dopen onderscheiden wordt, en dat de verdraaiingen van de Socinianen, alsof dopen hier was de leer, tegen de klare woorden van de tekst zijn. Hier is verder aan te merken, dat de doop niet alleen was een teken des ondersheids tussen onbekeerden, en tot het Christendom bekeerde Joden, gelijk zij zeggen; maar dat de doop moest bediend worden aan alle gelovige Heidenen van allerlei naties. Nog is aan te merken, dat de doop moest blijven tot de voleinding van de wereld; want de apostelen moesten alle volken leren onderhouden alles, wat Hij hun geboden had, onder welke ook was het gebod van de doop, hier bevolen. En Christus belooft met henlieden te zullen zijn tot de voleinding van de wereld, 't welk niet kan zien op de 971 personen van de

apostelen; want zij zouden zo lang niet leven; maar 't ziet op de bediening in hun nakomelingen door de leraren.

Tegenwerping. 1.

XVI. Tegenwerping. 1. Daar waren verscheidene dingen in de eerste kerk, die maar voor die tijd duurden, als: het eten van het verstikte, het voetwassen, het zalven van de zieken met olie.

Antwoord.

Antwoord. (a) Wat besluit zal men hiervan maken? Dat dan de doop ook voor die tijd alleen maar was? Dat volgt alzo weinig, alsof men daaruit besluiten wilde, dat dan de Bijbel ook maar voor die tijd was, dat men nu niet had te prediken. (b) Het verstikte kon toen maar plaats hebben, omdat er toen alleen de aanstoot was voor de zwakgelovige Joden. Het voetwassen was een burgerlijke liefdedienst in die landen, in welke men barvoets ging. Het zalven met olie was een ceremonie bij de Gaven van de gezondmaking; deze ophoudende, zo moest ook die ophouden.

Tegenwerping. 2.

Tegenwerping 2. Alle ceremoniën hebben een einde, de dienst is nu geestelijk, dies kan de doop nu geen plaats hebben.

Antwoord.

Antwoord. (a) De Christus' afbeeldende ceremoniën zijn met zijn komst vernietigd. (b) De godsdienst was in het O.T. ook geestelijk. (c) Door lichamelijke zaken tot de geestelijke opgeleid te worden, neemt de geestelijkheid van de dienst niet weg bij een mens, die uit lichaam en ziel bestaat. (d) Het heeft Gode behaagd de sacramenten in te stellen, daarom moet de dwaze mens zwijgen.

Tegenwerping. 3.

Tegenwerping 3. Paulus zelf betuigt, dat hij niet gezonden was om te dopen. 1 Kor. 1:17, zodat er nu dan geen doop is.

Antwoord.

Antwoord. (a) Zo Paulus al niet gezonden was om te dopen, volgt daar dan uit, dat er niemand gezonden was om te dopen, ook niet die, tegen welke Christus sprak? Matth. 28:19. (b) Had Paulus dan zonder zending gedoopt degenen, die hij gedoopt had? vers 14, 16. (c) Niet gezonden om te dopen is niet volstrekt; maar in vergelijking gezegd, niet zo zeer om te dopen, omdat het dopen door indompeling meer tijd vereist, dan om te prediken, gelijk zulke spreekwijzen meermalen in Gods Woord gebruikelijk zijn.

Het water van de doop heeft geen ingestorte kracht tot wegneming van de zonden.

XVII. Vraag: *Of het water in de doop in zich heeft een ingestorte kracht om zonden weg te nemen, en de mensen te wederbaren ex opere operato, dat is, door de uitwendige daad van toediening des waters aan de dopeling, fysisch, natuurlijker wijze de gezegde genaden in de dopeling uit te werken, en ook: zonder het gehoor des Woords in de jonge kinderen een dadelijk en ordinair middel is van wedergeboorte?*

De Papisten ontkennen alle verzegeling met de Socinianen. De Socinianen, omdat ze de voldoening van Christus ontkennen; de Papisten, omdat ze de kracht zelf in de uitwendige tekenen stellen; dus antwoorden zij op de voorgestelde vraag *ja*.

Wij zeggen op de vraag volstrekt *neen*.

Bewijs 1.

Dit blijkt, een lichaam kan door zichzelf *fysisch*, natuurlijker wijze niet werken op de ziel, die een geest is, noch iets geestelijks in dezelve voortbrengen. Nu, het uitwendig teken, het water in de doop, is een lichaam; derhalve de eerste stelling is bekend uit de natuur; de tweede uit de Schrift, en uit de ondervinding van alle zinnen, en bij partijen zelf toegestaan; want zij stellen zelf, dat het water in de doop water is en blijft, en niet veranderd is in het bloed van Christus; dus blijft het besluit vast.

Uitvlucht. Ofschoon een lichaam door zichzelf niet werken kan op een geest, zo kan het nochtans wel geschieden door de kracht Gods, die een lichaam zo'n kracht kan geven als Hij wil.

Antwoord.

- (a) Dat staat dan allereerst vast, dat men bewijzen moest, dat God het water in de doop zo'n kracht heeft gegeven; 't welk nooit geschieden zal, noch kan.
- (b) Indien aan het water zo'n kracht was meegedeeld, dat het zulke geestelijke genaden in de ziel kon werken, dan moest het water geestelijke hoedanigheden hebben; want alle werkingen van de oorzaken komen uit derzelver kwaliteiten of hoedanigheden voort. Zulke hoedanigheden, zo'n kracht van werkingen; zo'n kracht van werkingen, zulke hoedanigheden. Nu, een lichaam te zijn, en geestelijke hoedanigheden te hebben, en door dezelve geestelijke dingen in een geest uit te werken, zijn tegenstrijdige dingen, het maakt een lichaam geen lichaam; een lichaam te zijn en tegelijk geen lichaam te zijn, is ja en neen, en God is een God van waarheid, die werkt in zijn schepselen overeenkomstig hun natuur; Hij keert de natuur niet om.

Bewijs 2.

XVIII. De Schrift ontzegt uitdrukkelijk aan het teken de kracht van de genade te werken. Matth. 3:11, *Ik doop u wel met water tot bekering; maar die na Mij komt... die zal u met de Heilige Geest en met vuur dopen*. Hier worden én personen, hun werk, én de kracht van die, tegen elkaar gesteld: Johannes en Christus dopen met water, en dopen met de Heilige Geest en met *vuur*, dat is 'de vurigmakende werking' van de Heilige Geest. De kracht wordt van Johannes, van het water, en van zijn dopen, ontkend, en Christus toegeëigend; zodat de zaligmakende genaden in de dopeling komen, niet door de kracht van het water, maar van Christus door de Heilige Geest.

Ditzelfde blijkt ook uit 1 Petrus 3:21, *Waarvan het tegenbeeld, de doop, ons nu ook behoudt, niet die een aflegging is van de vuiligheid des lichaams, maar die een vraag is van een goed geweten tot God, door de opstanding van Jezus Christus*. De apostel

neemt een gelijkenis van de zondvloed, in welke Noach door het water, dat de ark deed bovendrijven, behouden werd, en past die toe op de doop, en verklaart dat die ook behoudt; hij voegt er de manier bij, hoe die behoudt, en niet behoudt; hij ontkent dat het water in de doop behoudt, zeggende, niet die een aflegging is van de vuiligheid des lichaams; maar hij stelt de behoudenis in Christus' opstanding na Zijn lijden, door het geloof aangenomen, en door de doop verzegeld, waardoor de gelovige ziel vrijmoedigheid krijgt, om tot God te Gaan met een geweten, die in Christus' bloed gereinigd is, en te vragen, of zij dan nu niet gerechtvaardigd is, en vrede bij God heeft, 't welk de ziel al vragende gewaar wordt, en de kracht deszelfs al toepassende smaakt.

Bewijs 3.

XIX. Dat een teken en zegel is, dat werkt de zaak zelf niet, waarvan het een teken en zegel is. 't Is bij allen bekend, dat de gehele kracht van een teken is, aanwijzen, te kennen geven; en de gehele kracht van een zegel is bevestigen, verzekeren; de regenboog heeft de kracht niet een zondvloed te weren; het vlies van Gideon overwon de vijanden niet; het teruggaan van de schaduw bracht Hizkia geen gezondheid aan. Nu, zo het water in de doop is een teken en zegel, gelijk boven is getoond uit Rom. 4:11. Dus werkt het water de genade niet.

Bewijs 4.

Zo het geloof maakt, dat de doop tot het geestelijke werkt, zo werkt het water niet door een in zich hebbende kracht; want het geloof is niet in het water, maar in de dopeling; maar het geloof doet dat, 't welk hieruit blijkt:

- (a) Omdat het element geen sacrament is zonder het woord van de instelling en belofte. Als het woord komt bij het element, dan wordt het een sacrament. En het Woord kan niet werken en nuttig zijn, tenzij het door het geloof aangenomen wordt, Hebr. 4:12.
- (b) Daarbij, men kan noch mag de doop ontvangen dan gelovende; Hand. 8:37, *Indien gij van ganser harte gelooft, zo is het geoorloofd.* Hand. 2:38 Markus 16:16. Zo is de kracht dan niet door het water, maar door het geloof, verenigende teken en betekende zaak, en werkende met het woord van de instelling en van de belofte.

Bewijs 5.

Indien het water in de doop door een ingezette kracht, *fysisch*, natuurlijker wijze de genade in de dopelingen uitwerkte, zo moesten allen, die gedoopt worden, de genade van rechtvaardigmaking en heiligmaking ontvangen; want al wat de kracht van werken in zichzelf heeft, en werkende uitgaat, dat werkt bij alle voorwerpen, die onder haar bereik zijn; het vuur verwarmt, zowel de kwaden als de goeden. Of hij dan Jood, Turk, geveinsde of Heiden was, of hij de genade wilde hebben of niet wilde deelachtig worden, als men hem doopte, al was het tegen zijn dank, hij zou de genade van wegneming van de zonde en van de wedergeboorte ontvangen, en op ditzelfde ogenblik gedood wordende, zo zou hij zalig worden, en dus zou het gemakkelijk zijn vele van de allergruwelijkste mensen in de hemel te brengen. Foei, zo'n leer! De Schrift toont het tegendeel, en zegt dat men met de doop wel verloren kan gaan. Petrus zegt tot de gedoopte Simon de tovenaer, Hand. 8:21, *Gij hebt deel noch lot in dit Woord, want uw hart is niet recht voor God.* Paulus zegt van de onbekwame

gebruikers van de sacramenten, dat ze zich schuldig maken aan ‘t lichaam en bloed des Heeren, 1 Kor. 11:27.

Uit al deze blijkt het klaar, dat het water van de doop de kracht om genade te werken in zich niet heeft.

XX. Tegenwerping. 1. De doop wordt de kracht van zonden wegnemen, van wederbaren, van zaligmaken toegeschreven; dus heeft hij die kracht. Zie dit in Matth. 3:11. *Die zal u met de Heilige Geest en met vuur dopen.*

Antwoord.

Deze tekst is tegen hen; want die kracht wordt het water aldaar ontzegd, en de Geest van Christus, die God Zijn kinderen geeft, toegeschreven.

Aanhouding: Markus 16:16, *Die geloofd zal hebben, en gedoopt zal zijn, zal zalig worden.*

Antwoord.

- (a) Hier worden twee zaken samengevoegd tot één uitwerking, maar van ongelijke kracht en noodzakelijkheid. Zonder geloof zal niemand zalig worden, maar wel zonder doop; als ‘t geloof ontbreekt, zo kan de doop niet helpen, gelijk uit het volgende blijkt: *Maar die niet zal geloofd hebben* (daar staat niet bij, die *niet* zal gedoopt zijn) *zal verdoemd worden.*
- (b) De doop wordt bij het geloof gevoegd als verzegelende de waarheid van de beloften tot deszelfs versterking.

Aanhouding: Joh. 3:5. *Zo iemand niet geboren wordt uit water en Geest, hij kan in het Koninkrijk van God niet ingaan.*

Antwoord.

Hier wordt geheel niet gesproken van het sacrament van de doop, maar alleen van de Heilige Geest met zijn reinigende kracht, waarom die meermalen bij water vergeleken wordt, en wegens de vurigmakende werkingen bij vuur, Matth. 3:11.

Aanhouding: Hand. 2:38, *Een ieder van u worde gedoopt in de Naam van Jezus Christus, tot vergeving van de zonden.* Hand. 22:16. *Laat u dopen, en uw zonden afwassen.*

Antwoord.

- (a) Hier staat niet dat het water in de doop, of de uitwendige daad van besprenging de zonden vergeeft, afwast; dat is het punt, dat moest bewezen worden.
- (b) Hier staat van dopen tot vergeving. Vergeven van zonden is de uitspraak Gods tot de mens, dat Hij om de verdiensten van Christus hen vrijspreekt; dit wordt door het geloof op het hart toegepast, waardoor men vrede heeft bij God, Rom. 5:1. En dit geloof wordt door de doop, welke de beloften Gods van de vergeving verzegelt, versterkt, en dus geschiedt de doop tot vergeving, die verzegelende aan de gelovigen.
- (c) De apostel zegt dopen en zonden afwassen, aan de gelovigen; ‘t gehele verschil is, hoe de doop de zonden afwast, of door een *fysische*, natuurlijke werking, of door een *morele*, verzegelende kracht, die door het geloof de kracht van werking krijgt, ‘t Eerste wordt ontkend, de tegengebrachte tekst spreekt er niet één letter van;

maar van de afwassing door Christus' bloed, door het geloof aangenomen, en door de doop verzegeld.

(d) Ef. 5:26, Gereinigd hebbende met het bad des waters. Titus 3:5, *Door het bad der wedergeboorte, en vernieuwing des Heiligen Geestes.*

Antwoord.

Hier is wederom niet één letter, dat het water en de uitwendige bediening kracht heeft van reiniging, van wederbaren, en dat de zaak op een natuurlijke wijze door haar eigen kracht werkt; dat moest getoond worden, dat is 't dat wij ontkennen. Door de doop wordt het hart gereinigd, dat bekennen wij gaarne, en verdedigen het; maar in die zin, als de apostel het zegt, namelijk, verzegelende de afwassing van de zonden door Christus' bloed, waardoor het geloof sterker wordende, te krachtiger het hart reinigt van de smet, Hand. 15:9. Wij beschermen ook, dat de Heilige Geest de mensen vernieuwt en wederbaart, en dat Hij dat doet door middel van het geloof, 't welk, door het bad des waters, dat is, de doop, verzegelende de wedergeboorte, sterker wordt tot vertroosting en heiligmaking.

't Slot van al deze tegengeworpen plaatsen is, dat zij spreken van de verzegelende kracht van de doop, en niet van ingestorte kracht, waardoor het door de uiterlijke daad van besprenging natuurlijkerwijze de zonden zou wegnemen tot rechtvaardigmaking en heiligmaking.

Tegenwerping. 2.

De kleine kinderen, die nog 't gebruik des verstands niet hebben, en nog niet gelovig kunnen werken met de doop tot hun verzegeling, worden gedoopt; de doop nu heeft geen kracht, en wordt vergeefs aan hen bediend, of moet door een ingezette kracht, en alzo natuurlijkerwijze de genade werken. Het eerste is ongerijmd, zo staat dan het tweede vast.

Antwoord.

(a) De kinderen in het Oude Testament werden besneden, de besnijdenis was niet tevergeefs, nochtans hadden ze geen ingezette kracht om het hart te besnijden; dies is het klaar, dat een kind een sacrament ontvangen kan tot nut, schoon het sacrament geen ingezette kracht heeft, om de genade door zichzelf te werken.

(b) Omdat de doop werkt als een teken en zegel, zo kan een kind verzegeld worden. God en de gemeente, zo ook de ouders, zien ze aan als verzegelden. De ouders hebben er hun vertroosting uit, en het gedoopte kind tot verstand komende, trekt uit zijn doop de kracht van verzegeling tot vertroosting en heiligmaking.

XXI. De krachteloosheid van de voorgewende kracht van de doop getoond hebbende, vervallen van zelf de drie instellingen op die voorgewende kracht gebouwd. Welke wij dan met weinige woorden kunnen weerleggen.

Vraag: *Of de doop de verleden en de tegenwoordige zonden wegneemt, niet alleen zo, dat ze hun niet worden toegerekend, maar dat zij geheel niet zijn, noch ten opzichte van schuld, noch smet?*

De Papisten zeggen ja.

Wij neen.

1. Omdat de doop geheel geen ingezette kracht heeft om natuurlijkerwijze de zonde weg te nemen.
2. Indien de doop de zonden zo wegneemt, dat zij geheel niet zijn, zo was de mens als Adam vóór de val; daar de Schrift zegt: Wie kan zeggen: *ik heb mijn hart gezuiverd, ik ben rein van mijn zonde?* Spr. 20:9.

Vraag: *Of de doop volstrekt noodzakelijk is tot zaligheid?* De Papisten zeggen ja, wij neen; maar dat hij gebruikt moet worden, omdat de Heere Jezus hem ingesteld heeft, en daarom, dat het verachten verdoemt. Dit blijkt:

1. Heeft de doop geen ingezette kracht om natuurlijkerwijze de zonde weg te nemen, gelijk nu bevestigd is, zo is er geen volstreekte noodzakelijkheid.
2. De Heere Jezus ontkent zo'n volstreekte noodzakelijkheid, omdat Hij de verdoemenis niet dreigt aan de niet gedoopten, maar aan de niet gelovenden, nadat Hij geloof en doop bij elkaar gesteld had, Markus 16:16.
3. Men kan vóór zijn doop geloven en bekeerd zijn, ja in de volwassenen wordt het vereist, eer zij gedoopt worden; de zodanige nu heeft het eeuwige leven, Joh 3:36. Zo kan dan het niet gedoopt zijn, hem niet buiten de hemel houden. Dus is de doop niet volstrekt noodzakelijk tot de zaligheid. De tegengebrachte plaats, Joh 3:5, spreekt niet van de doop, gelijk boven is getoond.

Vraag: *Of alle ongedoopte kinderen verdoemd zijn, en nooit in de hemel kunnen komen?* Papisten zeggen ja. Wij schrikken voor zo'n schrikkelijk oordeel, zo recht aangaande tegen het verbond der genade. Want:

1. Daar is zo'n kracht niet in de doop, als zij versieren, gelijk getoond is.
2. Dan zou iemand zonder zijn eigen schuld, door de sloffigheid of wreedheid van een ander verdoemd kunnen worden, tegen Ezech. 18:20, *De zoon zal niet dragen de ongerechtigheid des vaders*. Dan was het in de hand van een mens, om een kind zalig te maken, of te verdoemen, als hij het kind of vóór, of na zijn doop doodde.

Dus hebben wij de doop in deszelfs natuur vertoond, waaruit blijkt, *dat de doop is het eerste sacrament van het Nieuwe Testament; een teken en zegel van het Genadeverbond, van God ingesteld, van de Heere Jezus aan Zijn apostelen, en in hen, alle herders en leraren bevolen te bedienen, om door indompeling of besprenging met rein water in de Naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes, aan de gelovigen te betekenen en te verzegelen, de afwassing van de ziel van schuld en smet door het bloed en de Geest van Christus, en de inlijving in de gemeente van Christus, om door geloof, liefde en heiligheid te zijn tot ere Gods, sieraad van de kerk, overtuiging van de onbekeerden, en opwekking van de gelovigen.*

Moet bediend worden aan gelovigen.

XXII. 't Is nodig, dat wij bij het vorige voegen de voorwerpen, of aan wie de doop moet bediend worden. Deze zijn geen klokken of dergelijke dingen, gelijk de Papisten, de doop schrikkelijk ontheiligende, doen; maar 't moeten mensen zijn, en onder de mensen ware gelovigen. De ware gelovigen alleen hebben recht tot de sacramenten; doch omdat het aan de kerk niet gegeven is, zekere kennis of waarschijnlijkheid van wedergeboorte te hebben tot een grond, waarop de dienaar iemand de sacramenten moet toedienen, zo worden op goede gronden, en alzo in goeder geweten gedoopt

allen, die belijdenis doen van hun zonden, van hun geloof in Christus, en zich voornemen om Jezus' voetstappen na te volgen, en een leven te leiden, dat met deze hun belijdenis overeenkomt. Zijn dan de dopelingen onbekeerd of geveinsden, dat komt op hen zelf aan, en de doop is hun geen zegel, omdat zij geen deel hebben aan het verbond en geen recht aan de goederen. Ziet het gezegde:

Matth. 3:6, 11, 8. *Zij werden van hem gedoopt... belijdende hun zonden. Ik doop u wel met water tot bekering. ... Brengt dan vruchten voort, der bekering waardig.* Hand. 2:38. ... *Bekeert u, en een ieder van u worde gedoopt.* Hand. 8:37. ... *Indien gij van ganser harte gelooft, zo is het geoorloofd.*

En aan kinderen van de bondgenoten.

XXIII. Als dus iemand in het verbond zich heeft ingelaten, 't zij in waarheid, 't zij uiterlijk, en gedoopt is, zo zijn ze verplicht ook hun kinderen aan Christus in het verbond over te geven en die te laten dopen, omdat het verbond gemaakt wordt ook met hun kinderen. Eer wij dit bewijzen, hebben wij tot nadere opening van de kinderdoop enige zaken vooraf te zeggen:

1. De kinderen die te dopen, zijn, moeten zijn:

- (a) Geen kinderen van Joden, Turken, Heidenen en ketters, schoon zij van een bondgenoot tot kinderen waren aangenomen; want de aanneming maakt niet, dat ze in het verbond geboren zijn.
- (b) Geen vondelingen in een land, in dat de ware kerk niet is, of in een land, alwaar de ware kerk wel is, maar daarbij vervuld met Joden, Turken, Heidenen, Socinianen en andere ketters, omdat het zowel kinderen van die, als van bondgenoten konden zijn.
- (c) Geen kinderen van beide de ouders geëxcommuniceerden, na de excommunicaties geteeld omdat die voor Heidenen moeten gehouden worden, Matth. 18:17.
- (d) Geen ongebornen of ten dele geboren, gelijk de Papisten doen.

Maar 't moeten zijn:

- (a) kinderen van bondgenoten, 't zij dat ze het beide zijn, of een van beiden, 1 Kor. 7:14.
- (b) Ook kinderen van bondgenoten, die uit hoererij geboren zijn.
- (c) Ook kinderen van gecensureerden; want de zoon zal niet dragen de misdaad van de vader.

2. De plaats waar de kinderen gedoopt moeten worden, is in de Schrift niet bepaald, en behoort tot het wezen van de doop niet; maar daar de kerk haar openbare samenkomst heeft, is het stichtelijk, dat het in de vergadering geschiede.

3. Na het verbreken van het verbond van de werken heeft God een verbond der genade met de mens opgericht, en nooit, noch in het Oude Testament, noch in het Nieuwe Testament een uitwendig verbond opgericht, waarin bekeerden en onbekeerden door een gelijk recht bondgenoten zouden zijn, en in 't welk God op uiterlijke gehoorzaamheid enige uitwendige goederen zou beloofd hebben, onder wat naam het ook mocht zijn, 't zij nationaal, voorbeeldig, aards, uitwendig. Daarom mag men geen kinderen dopen op een uitwendig verbond, maar alleen ten opzichte van het genadeverbond.

4. Men kan de uitverkoren kinderen aanmerken, of hoe zij zijn ten opzichte van God, of in zichzelf. God kent ze als uitverkorenen, als erfgenamen van het eeuwige leven, als verlost door de dood van hun Borg Jezus Christus. In zichzelf zijn ze gelijk alle andere kinderen, missende het beeld Gods, hebbende het beeld van de duivel, zonder zaad van het geloof, zonder wedergeboorte in hun begin, of de minste hebbelijke genade zonder inwoning des Heiligen Geestes, en alzo hatelijk en verdoemelijk, zodat de grond om hen te dopen niet is enige genade, die zij nu in zichzelf hebben, noch op de grond van de eeuwige verkiezing, die voor ons verborgen is.

5. God kon de kinderen van jongs op, 't zij ten dele, 't zij geheel, volmaakt heiligen, gelijk alle kinderen ter wereld zouden gekomen zijn, indien Adam niet gezondigd had, en gelijk Christus volmaakt heilig is geboren, en gelijk de uitverkoren kinderen in hun sterven volmaakt heilig gemaakt worden, alzo wel als de volwassene gelovige geheiligd wordt. Maar God doet dat gewoonlijk niet; zo Hij het al aan deze of gene buitengewoon deed, daarvan is geen ondervinding of klaar bewijs; zodat al wederom iets in zich te hebben, de grond niet is van kinderen te dopen.

XXIV. 6. De doop is een teken en zegel, en werkt derhalve niet anders dan betekenende en verzegelende. Hij werkt door een ingezette kracht de genade niet, noch het is geen uitwendig teken, waardoor, waarop, of waarbij God de wedergeboorte werkt, gelijk Christus bij het doen van zijn wonderen iets uitwendigs gebruikte om dezelve klaarblijkelijk te maken, en gelijk door de oplegging van de handen de buitengewone Gaven des Geestes megedeeld werden, zodat de genadewerkingen Gods niet gebonden zijn aan de tijd en handeling van de doop. Ook brengt de doop het kind niet in een andere inwendige staat, dan het te voren was, en God bemint dat kind niet meer met een liefde van de welbehagelijkheid dan te voren; maar de gehele kracht van de doop is, dat kind te verzegelen het verbond der genade en alle deszelfs beloften, niet dat het die heeft, maar dat het recht aan die heeft, en dat het God aan hetzelfde zal volbrengen, gelijk aan de volwassenen ook toekomstige goederen verzegeld worden.

Kinderen van de bondgenoten moeten als begunadigden aangemerkt worden.

XXV. 7. Alle kinderen van de bondgenoten, 't zij bekeerden of onbekeerden, 't zij voor of na het ontvangen van de doop, in hun jonkheid stervende, moeten gehouden worden zalig te zijn, uit kracht van het verbond Gods in 't welk zij geboren zijn, en alzo te Zijn kinderen van het verbond; zijn de ouders onbekeerd en trouweloos in het verbond, dat is op hun eigen rekening, de zoon zal niet dragen de misdaad van de vader; zo heeft men ze ook voor ware bondgenoten en kinderen te houden als ze opwassen, totdat, ze met ter daad vertonen, dat ze trouweloos in het verbond zijn, en aan de belofte geen deel hebben. Zij vallen niet uit de genade, en de verzegeling wordt niet vernietigd; maar 't is een bewijs dat de doop hun geen zegel was en dat ze nooit waarlijk in het verbond zijn geweest; maar als sommigen na een zondig leven bekeerd worden, zo was de doop hun een zegel, dat ze waarlijk in het verbond waren opgenomen, en dat ze deel aan alle deszelfs goederen zouden hebben met der daad, gelijk zij daaraan in hun jeugd recht hadden, schoon zij tussen de doop en hun

bekering niet minder dan naar bondgenoten geleken, én ten opzichte van hun staat in zichzelf, én in het waar oordeel van anderen zodanig waren. De doop verzegelt alleen uitverkorenen.

De zin van de vraag in het formulier van de doop.

XXVI. 8. Het formulier van de doop vraagt de ouders en de getuigen: Of ze niet bekennen, dat hun kinderen in Christus geheiligd zijn, en daarom als lidmaten van zijn gemeente behoren gedoopt te wezen? Om deze vraag wel te verstaan, zo merkt:

- (a) dat het formulier spreekt *tot bondgenoten, en van hun kinderen.*
- (b) *Geheiligd zijn*, wil niet zeggen, dat de kinderen nu in waarheid het beginsel van het geloof, van de wedergeboorte, en heiligmaking deelachtig zijn; ook niet, dat al de te dopen kinderen, en bijzonder dit mijn kind uitverkoren is, bekeerd en zalig zal worden; maar in 't gemeen dat de kinderen van de bondgenoten, uit kracht van het verbond met de bondgenoten en hun kinderen opgericht, de goederen deszelfs in recht hebben, en in bezitting zullen deelachtig worden, in tegenstelling van de kinderen van degenen, die geen bondgenoten zijn, dewelke geen beloften hebben in het Woord, latende de zaligheid, als ze jong sterven, aan de vrije en verborgene handelingen Gods, zonder het een of ander met fundament daarvan te kunnen zeggen. En omdat de kinderen van de bondgenoten niets vertonen dat voor of tegen is, zo hebben wij ze niet te onderscheiden, maar hen uit kracht van de belofte voor kinderen van God te houden, totdat zij het tegendeel vertonen. Zodat in Christus geheiligd te zijn is, deel te hebben aan Christus.
- (c) *Geheiligd te zijn*, is niet in een uitwendig verbond opgenomen te zijn, want daar is geen uitwendig verbond. De zaligheid des kinds, en niet iets uitwendigs, wordt van de ouders beoogd. De sacramenten zijn geen zegels van een uitwendig verbond, maar alleen van het genadeverbond, en tekenen en zegels van de rechtvaardigheid van het geloof; en ook het kind wordt bekend in Christus geheiligd te zijn, dat van geen uitwendig verbond gezegd kan worden. Ook wordt bekend dat het kind voor de doop geheiligd is, en daarom gedoopt moet worden; zo wordt het dan niet een bondgenoot door de doop, maar het was het al te voren, en te voren was er geen verbond, dan het verbond der genade.
- (d) Het komt uit de onkunde en misvatting van de zaak, als sommigen het formulier veranderen, en zeggen: *in Christus geheiligd zijnde, of, die geheiligd worden, in Christus geheiligd moeten worden.* Indien men met die woorden wat anders wil, dan in het verbond der genade te zijn, gelijk men schijnt te willen, zo kan ik niet begrijpen, op wat grond zij hun kinderen laten dopen, of andere kinderen dopen, daar toch geen andere grond van dopen is, dan het verbond, van de genade, waarvan de doop een zegel is.

De kinderen van de bondgenoten moeten gedoopt worden.

XXVII. Dit nu vooruit gezonden hebbende, zo is de vraag: *Of de kinderen van de bondgenoten mogen en moeten gedoopt worden?*

Mennisten, Socinianen Brouwnisten zeggen: *neen.*

Wij zeggen *ja*; want:

Bewijs 1.

In het Oude Testament moesten de kinderen van de bondgenoten besneden worden, dies moesten ze ook in het Nieuw Testament gedoopt worden. 't Eerste is buiten verschil. De reden van het gevolg is:

- (a) Omdat in beide Testamenten een en hetzelfde verbond is, raakt datzelfde verbond in het Oude Testament ook de kinderen, en moesten ze daarom het zegel van de besnijdenis ontvangen, zo dan ook in het Nieuw Testament en moeten derhalve gedoopt worden.
- (b) De doop is in plaats van de besnijdenis gekomen, het uitwendig teken is maar veranderd, het zegel is hetzelfde: Kol 2:11-13. *In welke gij ook besneden zijt ... zijn de met Hem begraven in de doop. Die gedoopt is, wordt gezegd besneden te zijn, omdat het 't zelfde sacrament in wezen is.*
- (c) In beide is dezelfde betekende zaak, en hetzelfde einde, namelijk, de reiniging door het bloed en de Geest van Christus. Moesten dan de kinderen toen besneden worden, zo moeten ze dan nu ook gedoopt worden.

Bewijs 2. De kinderen zijn in het Oude Testament gedoopt: 1 Kor. 10:1, 2. *Dat onze vaders allen onder de wolk waren, en allen door de zee doorgedaan zijn; en allen in Mozes gedoopt zijn in de wolk en in de zee. Dat hier alle hun kinderen mede waren, is onbetwistelijk*, Exod. 10:24. Gelijk de dopelingen onder water ingedompeld werden, zo waren zij allen in de zee, en het water in de wolk, welke steeds over hen was, bedekte hen, en deze doop was een verzegeling van hun geestelijke behoudenis, gelijk zij door het water van de zee Farao's handen ontkwamen, en door de wolk overschaduwde en bewaard werden voor de hitte van de zon; in deze wolk was de Heere Jezus met zijn tegenwoordigheid, Exod. 14:24. Zijn de kinderen toen gedoopt als bondgenoten, zo moeten ze ook nu gedoopt worden, want zij zijn nu zowel bondgenoten, als toen.

Bewijs 3. De kinderen van de bondgenoten zijn in het verbond, dus hebben ze ook recht tot de zegels van het verbond. Dat ze in het verbond zijn, blijkt: Gen. 17:7, *Ik zal mijn verbond oprichten tussen Mij en tussen u, en tussen uw zaad na u in hun geslachten*. Dit was niet alleen in het Oude Testament, maar ook in het Nieuwe; want ook de gelovigen uit de heidenen zijn *Abrahams zaad*, en alzo in dat verbond ingesloten. Zie: Rom. 4:11. ... *opdat hij zou zijn een vader van allen, die geloven in de voorhuid zijnde*.

Dit bevestigt ook Petrus, Hand 3:25. *Gij zijt kinderen der profeten en des verbonds, hetwelk God met onze vadersen opgericht heeft, zeggende tot Abraham: En in uw zaad zullen alle geslachten der aarde gezegd worden*.

Doe hierbij: 1 Kor. 7:14, *Anders waren uw kinderen onrein, maar nu zijn zij heilig*. Inwendige heiligheid hebben zij niet, gelijk boven is bewezen, maar zij worden heilig genaamd, omdat een van beide ouders gelovig, en alzo in het verbond waren, en zo zijn de kinderen heilig door een verbondsheiligheid. Daar is geen uitwendig verbond, daar is tussen God en de gelovigen maar één verbond, en dat is het verbond der genade; zo zijn dan de kinderen van de bondgenoten in het verbond. In dit opzicht noemt de Heere hen Zijn kinderen: Ezech. 16:20, 21. *Verder hebt gij uw zonen en uw dochters, die gij Mij gebaard had. ... dat gij Mijn kinderen geslacht hebt*.

En zijn ze in het verbond, zo moeten ze ook het zegel van het verbond ontvangen, zoals blijkt uit: Hand. 2:38, 39. ... *een ieder van u worde gedoopt. Want u komt de belofte toe, en uw kinderen.*

Bewijs 4.

De kinderen hebben deel aan de goederen van het verbond, aan de verdiensten van Christus, aan de beloften, aan de zaligheid. Matth. 19:14, Maar Jezus zeide: *laat af van de kinderkens, en verhindert hen niet tot Mij te komen; want derzulken is het koninkrijk der hemelen.* Deze waren geen geestelijke kinderen in nederigheid, maar natuurlijke kinderen, die tot Jezus gebracht werden, en van anderen, als te gering, van Jezus geweerd werden. Deze verklaart Jezus deelgenoten van het koninkrijk der hemelen, 't welk niemand kan zijn dan door en in Christus. En wie is er, die de kinderen, jong stervende, durft buiten de hemel sluiten?

Zo ook Hand. 2:39, *Uw kinderen komt de belofte toe.* Die nu deel hebben aan de beloften van het verbond, die komt ook het zegel van het verbond en van de beloften toe.

XXVIII. Tegenwerping. 1. 't Is nergens bevolen: *doopt kinderen.*

Antwoord.

- (a) De Schrift is aan redelijke mensen gegeven, die weten dat onder bondgenoten allen verstaan worden, die in het verbond zijn, of ze dan man, vrouw of kinderen zijn.
- (b) Daar staat ook niet: doopt man, doopt vrouw. Ook worden ze met naam en toenaam niet genoemd.
- (c) Er staat, Gen. 17:12, *Een zoontje van acht dagen zal u besneden worden.* Er staat, Hand. 2:38, 39, *Een ieder worde gedoopt; want u en uw kinderen komt de belofte toe.*

Tegenwerping. 2.

De kinderen kunnen er geen nut uit hebben, zij verstaan het niet, zij schreeuwen wel, terwijl zij gedoopt worden.

Antwoord.

- (a) Men moet niet wijzer zijn dan God, die het zo bevolen heeft.
- (b) Dat al, wat men meer bedenken kan, had ook plaats in de besnijdenis van de kinderen.
- (c) De ouders trekken er troost uit, en worden daardoor verbonden en opgewekt, om ze als bondgenoten aan te merken, en op te voeden. En als de kinderen tot hun verstand komen, zo trekken zij er alzo wel nuttigheid uit, als die volwassen gedoopt worden.

Tegenwerping. 3. *Christus is niet voor de dertig jaren gedoopt, dies moet men ook zo lang met de doop wachten, totdat de kinderen tot hun verstand komen.*

Antwoord.

- (a) Daaruit zou volgen dat men voor de dertig jaren niet moest gedoopt worden; 't welk zij met hun eigen praktijk omstoten.
- (b) De doop was toen eerst ingesteld.
- (c) Christus was in Zijn jonkheid besneden.

Tegenwerping. 4. *Men moest eerst onderwezen worden, bekeerd en gelovig zijn, eer men gedoopt mag worden.* Ziet dat, Matth. 28:19 Hand. 2:38 Hand. 8:37, 38 Markus 16:16.

Antwoord.

- (a) Er staat ook, 2 Tim. 3:10, Dat zo iemand niet wil werken, hij ook niet ete. Zal men dan de kinderen de spijs onthouden? Wie ziet niet dat het beide ziet op volwassenen?
- (b) Men mag geen kinderen dopen dan van de bondgenoten, zo moeten dan de ouders eerst bondgenoten worden, en in die moet onderwijzing, bekering en geloof voorafgaan. Zodat die plaatsens niets doen tegen het dopen van de kinderen van de bondgenoten.

Verscheidene bedenkingen over 1 Kor. 15:29.

XXIX Bedenkingen over: 1 Kor. 15:29, *Anders, wat zullen zij doen, die voor de doden gedoopt worden indien de doden geheel niet opgewekt worden? Waarom worden zij voor de doden ook gedoopt?*

Dit is een tekst waarover zeer veel getwist is. Zo elders, zo is 't hier: *zoveel hoofden, zovele zinnen.* Wat is er aan gelegen, dat er nog een gevoelen bij komt? Ieder kiest een gevoelen, niet omdat hij volkomen overtuigd is dat het de waarachtige zin is; maar omdat hij geen betere weet. Wij bezig zijnde in deze brief voor de gemeente te verklaren, zijn tot dit vers gekomen, dat ons gelegenheid geeft de woorden nauwkeuriger te overwegen, of wij de rechte zin zouden kunnen vinden. Zo is 't, dat wij dit, voorheen op 't papier gesteld, in dit werk, als een aanhangsel van de leer van de doop, voegen, voordat wij tot de praktijk van die overgaan.

Eerst zullen wij verscheidene gevoelens voorstellen, en redenen geven, waarom zij niet kunnen goedgekeurd worden; en daarna zullen wij een andere verklaring zoeken. Uit al de gevoelens zullen wij deze alleen ophalen en onderzoeken, de anderen zijn te ver af, en vervallen vanzelf.

Bedenking 1.

De eerste bedenking is van de Papisten; die wij voorstellen, niet omdat het wat gelijk, maar om hen van hun dwaling te overtuigen; die menen, dat de zielen na de dood in een plaats vergaderd worden, die zij vagevuur noemen, om daar gezuiverd te worden, eer zij in de hemel komen. Dat de zielen te hulp kunnen worden gekomen door verdiensten, gebeden, zielmissen, enz. Deze gebruiken deze plaats tot verdediging van hun gevoelen, en verklaren voor de doden gedoopt te worden, *tot nut van de doden gedoopt te worden*, maar wat niet is, daarvan kan niets gezegd worden. En zij zelf tonen met hun doen dat ze daar geen kracht in stellen, en zich op hun verklaring niet vertrouwen, omdat ze voor de zieltjes, dagelijks niet dopen, gelijk zij er dagelijks mis voor doen. Zie Redelijke Godsdienst, ons tweede deel, hfdst. 51.

Bedenking 2.

De tweede bedenking: Of men (voor de doden gedoopt te worden) niet moet verstaan *als martelaar voor de waarheid te sterven?* Want zwaar en veelvuldig lijden wordt in de Heilige Schrift door *water* uitgedrukt. *Al uw baren en golven zijn over mij heengegaan. Wij waren in het vuur en water gekomen. De wateren zijn gekomen tot*

aan de ziel. Ik ben in de diepte van de wateren gekomen, en de vloed overstroomt mij, enz.

Daarbij, het dopen betekent een geweldige dood te sterven, en alzo met bloed overgoten en gedoopt te worden. Luk. 12:40, *Ik moet met een doop gedoopt worden.* Matth. 20:23, *Met de doop, waarmee Ik gedoopt worde, zult gij gedoopt worden.* Dat men deze woorden van *de doop des bloeds* moet verstaan, blijkt ook uit het volgende, 1 Kor. 15:30, 31. Waarom zijn ook wij alle uren in gevaar? *Ik sterf alle dag.* De kracht van de redenering is deze: indien er geen opstanding der doden was, waarom zou men zich dan als martelaar laten doden? Dat was onnut en dwaas; maar 't is niet onnut en dwaas; zo is er dan een opstanding der doden.

XXX. Antwoord. Hier is veel op te zeggen.

- (a) Of lijden wel door *water* uitgedrukt wordt, zo betekent het nochtans nooit de doop.
- (b) De Heere Jezus drukt *Zijn gedood worden* wel uit door *gedoopt te worden*, en past dat ook op de twee zonen van Zebedeus; maar buiten dat wordt *gedood worden* nooit door *gedoopt worden* uitgedrukt. Dit op alle lijden, en op de dood van alle martelaren te passen, voldoet niet aan 't gemoed. Christus noemt Zijn sterven *gedoopt worden*.
Derhalve, - zegt men - Paulus noemt ook hier gedoopt worden, sterven.
Dit sluit niet; dat moest bewezen worden; maar 't kan niet.
- (c) De volgende verzen, spreken van Paulus' lijden, bevestigen dit gevoelen niet; want die hebben geen samenhang met dit vers, die vervatten een nieuw bewijs op zichzelf.
- (d) Het voldoet ook niet aan de spreekwijze, voor de doden gedoopt te worden, dat was ten uiterste met de dood gedoopt te worden, niet voor de doden.
- (e) Ook voldoet het niet aan 't oogmerk van de apostel, dat is met die woorden, de opstanding der doden te bewijzen: martelaar te sterven, bewijst wel dat zij in hun geweten klaar overtuigd waren van de waarheid van het evangelie, dat zij die niet verloochenen, maar met hun dood bevestigen wilden; maar niet dat er een opstanding der doden zal zijn ten uiterste dage, 't welk des apostels oogmerk is te bewijzen.
- (f) Daarbij, zo'n verklaring komt niet overeen met de tekst. Paulus spreekt hier niet van de martelaren, daar is niet alleen geen schijn van; maar van degenen, die hij zij noemt, niet wij, gij, niet de gemeente; maar van degenen, die hij vers 12, genoemd had, sommigen onder u, die zeiden dat er geen opstanding der doden was; 't is niet waarschijnlijk, dat die voor 't Christendom zouden sterven; immers, die konden met hun marteldom de opstanding der doden niet in 't oog hebben; want zij ontkenden die. Dit gevoelen is dan ongegrond.

Bedenking 3.

De derde bedenking: Of men door de woorden (voor de doden gedoopt te worden) niet moet verstaan *het wassen van de dode lichamen, eer men ze begrooft?* Dat was de gewoonte onder de Joden. Men leest Handelingen 9:37, dat het dode lichaam van Dorcas gewassen werd. Ook getuigen de Romeinse geschiedenissen van het wassen van de dode lichamen; en dat wassen gaf te kennen de zuivering, en vervolgens de volmaaktheid naar de ziel en het lichaam in de opstanding.

Tot antwoord dient:

- (a) Of wel het wassen van de dode lichamen onder de Joden en Romeinen in 't gebruik mocht geweest zijn, zo weet men niet, dat het onder de Grieken te Corinthe en onder de Christenen in 't gebruik is geweest. Dat moest eerst zeker zijn.
- (b) 't Is bekend, dat de Heidenen en de Sadduceeën onder de Joden de opstanding der doden loochenden, en dat die met het wassen van de dode lichamen de opstanding der doden niet te kennen Gaven; 't was maar een burgerlijk gebruik. De wassingen in het Oude Testament, als men een dode aangeraakt had, betekenden niet de opstanding, maar de heiligmaking in dit leven.
- (c) Dat was wel een dopen van doden, maar niet een *dopen voor de doden*. Zodat dit gevoelen zonder grond, ja zonder schijn is.

Bedenking 4.

De vierde bedenking: Of de apostel met de woorden (voor de doden gedoopt te worden) niet ziet op de gewoonte van de eerste Christenen, die de doop bedienden op de begraafplaatsen van de martelaren en van de Christenen, en zo als voor het aangezicht, en als in tegenwoordigheid van de doden, waardoor zij hun hoop van de opstanding te kennen gaven?

't Antwoord is:

- (a) Dat ten tijde van Paulus de Christenen geen kerken, noch kerkhoven, noch afgezonderde begraafplaatsen hadden; hoe konden ze dan daarop dopen? Vergaderden zij de dode half verbrande lichamen van de martelaren heimelijk, en brachten ze die bij elkaar om heimelijk te begraven, en doopten ze dan op die graven? En dat ten tijde van Paulus? Dat is niet waarschijnlijk; wij hebben dienaangaande zo vroege aantekeningen niet; en dat dopen moest al geheel heimelijk toegegaan zijn, dat nog ten tijde van de apostelen niet heimelijk geschiedde; want het openbaar dopen op de graven van de martelaren zou een grote opschudding onder 't volk veroorzaakt hebben; zodat zulk doen, naar alle waarschijnlijkheid, niet in 't gebruik was.
- (b) Daarbij, het dopen op de graven van de martelaren, indien het geschiedde, dat toch niet te geloven is in der apostelen tijden, dat Gaf wel een indruk van onze sterfelijkheid, en leerde wel ook getrouw voor het Christengeloof te staan, en de waarheid met hun dood te verzegelen; maar dat was geen bewijs van de opstanding der doden, 't welk Paulus hier beoogt te bewijzen.

Bedenking 5.

De vijfde bedenking: Of de apostel met het (dopen voor de doden) niet ziet op *het dopen van de stervenden*? Want velen stelden de doop uit tot op 't laatste van hun leven, opdat zij voor de verzwarende van hun zonden bewaard zouden zijn, die veel zwaarder zijn, die na de doop geschieden, dan te voren. En ook ging men omzichtig met het dopen te werk, omdat velen na de doop door de vervolgingen wel vlug wederom afvielen; men hield ze lang onder de beproeving en onderwijzing, en zij werden *catechumeni*, leerlingen genoemd. Als deze ziek werden en schenen te zullen sterven, en begeerden voor hun sterven nog gedoopt te wezen, zo doopten men deze bedlegerigen, *clinici* genoemd, op 't doodbed, en zo werden ze als voor dood, of als doden gedoopt. En zo is **het dopen voor de doden**, het dopen van de stervenden.

Antwoord.

Dit lang uitstellen van de doop is van latere tijd; 't was een zondig misbruik. De apostel zou dat in zijn tijd niet geduld hebben, en het wel ernstig hebben tegengegaan; zodat er de minste schijn niet is, dat de apostel daarop, dat er in zijn tijd nog niet was, en waarvan geen schijn is, dat het er was, zou gezien hebben met de woorden voor *doden dopen*. Ook gaat de spreekwijze niet door: *voor de doden gedoopt te worden, is op 't laatst van zijn leven gedoopt te worden*. Dan kon men ook niet zeggen *uper haper*, en ook niet *twn nekrwn toon nekroon*, voor de doden, dat maakt in 't Grieks zulke zin niet uit. Zodat ook deze bedenking aan 't gemoed niet voldoen kan.

XXXI. Deze vijf bedenkingen dan niet aannemelijk zijnde, zo moet men iets anders zoeken, dat op vaste gronden staat, en 't gemoed van een ieder kan voldoen, zo men maar nauwkeurig naspeurende zo iets vinden kan.

Dus zoeken wij de sluitreden:

1. De Heilige Doop, door indompeling geschiedende, beeldt zich levendig af het sterven, begraven, en het wederopstaan van de doden. Zie: Rom. 6:4. *Wij zijn dan met Hem begraven, door de doop in de dood, opdat gelijkerwijs Christus uit de doden opgewekt is tot de heerlijkheid des Vaders, alzo ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden*. Op de begrafenis hebben we nu 't oog niet; maar op de opstanding.
2. De heilige doop verzegelende daarenboven de opstanding uit de doden, is een verzegeld teken, gelijk de besnijdenis: Kol. 2:11, 12. *In welke gij ook besneden zijt ... Zijnde met Hem begraven in de doop, in welke gij ook met Hem opgewekt zijt*. Dat de heilige doop een verzegeld teken is van de opstanding, verwacht ik niet dat iemand ontkennen zal. Wij zullen het in 't vervolg nog meer tonen.

Een bezwaar.

Maar men zal denken, de apostel spreekt in die plaatsen van de geestelijke opstanding door de wedergeboorte, en niet van de lichamelijke, waarvan in deze tekst gesproken wordt; zodat in die plaatsen niets is tot bevestiging van des apostels redenering voor de lichamelijke opstanding in deze plaats.

Antwoord.

1. 't Is waar, de apostel maakt aldaar toepassing op de geestelijke opstanding. Maar (a) daarin ligt ook de lichamelijke opstanding van de gelovigen, die zonder de geestelijke niet bekomen zal worden, en op dezelve zeker volgen zal.
- (b) En ook zegt de apostel, dat wij met Christus begraven, en in Hem opgewekt zijn, zodat de doop ons verzegelt de vereniging met Christus; omdat de gelovigen dan één zijn met Christus, zo moet hun dan hetzelfde wedervaren én in dood én in lichamelijke opstanding, gelijk de apostel wel duidelijk aantoonst: Rom. 8:11. *Indien de Geest Desgenen, Die Jezus uit de doden opgewekt heeft, in u woont, zo zal Hij, die Christus uit de doden heeft opgewekt, ook uw sterfelijke lichamen levend maken*. Dat in de opstanding van Christus de opstanding der doden ligt, is onbetwistbaar uit 1 Kor. 15:12, 13. Alwaar hij die twee zo aan elkaar knoopt, dat ze elkaar stellen en wegnemen. Zo Christus opgestaan is, zo zullen de doden opstaan; zo er geen opstanding der doden is, zo is Christus ook niet opgestaan.

Hieruit blijkt het klaar, dat de heilige doop de gelovigen afbeeldt en verzegelt de lichamelijke opstanding.

2. De Heilige Doop verzegelt de dopeling, dat God zijn God is, doordien zij gedoopt worden in de Naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes. Gelijk nu de Heere Jezus daaruit, dat God is de God Abrahams, Izaks en Jakobs, de opstanding der doden bewijst, *omdat God niet is een God der doden, maar der levenden*, Matth. 22:31, 32, zo blijkt dan klaar dat de doop, in welke verzegeld wordt dat God van de dopelingen God is, verzegelt de opstanding der doden.
3. De doop is buiten tegenspraak een zegel van het verbond der genade en alle deszelfs beloften. Nu, daaronder is ook de opstanding der doden en het eeuwige leven, Ziet dat: Joh 6:40. *Dit is de wil desgenen, die Mij gezonden heeft, dat een ieder, die de Zoon aanschouwt, en in Hem gelooft, het eeuwige leven hebbe; en Ik zal hem opwekken ten uitersten dage.*

Uit deze drie redenen is het onweersprekelijk, dat de doop de lichamelijke opstanding der doden verzegelt. Dit nu gebracht tot deze tekst, zo is de bewijsreden des apostels: *Zo er geen opstanding der doden is, zo wordt men tevergeefs gedoopt*; dus verzegelt de doop de opstanding der doden niet; maar men wordt niet tevergeefs gedoopt, en de doop verzegelt de opstanding der doden; dus is er dan zeker een opstanding der doden.

Nu blijven daar nog twee moeilijkheden te beantwoorden.

Zwarigheid 1.

De eerste is: De apostel spreekt hier van enige particuliere personen en hun doen, in 't vorige gebruikt hij het woord wij en gij; maar hier zegt hij *zij*, dat geeft bedenking, of de apostel wel ziet op het sacrament van de doop; want het sacrament des doops zijn allen deelachtig.

Antwoord.

't Is zo, de apostel spreekt van enige particuliere personen, en dat geeft kracht aan zijn redenering, en onze verklaring. Men heeft maar na te speuren, wie de apostel met dat woord zij beoogt. Die zij vermeldt hij, vers 12, Hoe zeggen sommigen onder u? 't Waren die sommigen, welke de opstanding der doden loochenden. Deze waren gedoopt, waren nog in de kerk, bedienden of zelf de doop, of keurden met hun tegenwoordigheid de doop goed, als die in de kerk bediend werd, welke de opstanding der doden verzegelde. Die konden immers de opstanding der doden niet loochenen, of hun doen weerlegde zichzelf. Tegen deze stelt zich de apostel in dit hoofdstuk, en in dit vers, en gebruikt hun eigen doen tot een bewijs tegen hen. *Is er geen opstanding der doden, waarom worden zij dan zelf gedoopt; 't welk is een zegel van de opstanding?*

Zwarigheid 2.

De tweede moeilijkheid is de grootste, 't welk de verscheidenheid van gevoelens veroorzaakt. Zij is deze: Was in die woorden, voor de doden, niet wat bijzonders van grote nadruk verborgen, zo had de apostel maar kunnen zeggen: *Waarom worden zij dan gedoopt?* Maar de apostel voegt er de woorden: *voor de doden*, bij, dat wil wat anders en wat bijzonders zeggen. Wat dat is, is zo licht niet te zeggen. En wat is dat?

Antwoord.

‘t Is zo, de woorden: *voor de doden*, zijn niet tevergeefs daarbij gevoegd, zij hebben een bijzondere nadruk, zij geven niet wat anders te kennen; maar zij geven klaarheid en kracht aan des apostels bewijs voor de opstanding der doden, zo men maar blijft bij de redenering van de apostel.

De donkerheid en misvatting komt, naar mijn oordeel daar vandaan, dat men twn nerrwn, *toon nekroon*, de doden, verenigd met uper, *huper*, voor, alsof het daarvan geregeerd werd *in de genitief*, gelijk dat woord guper, *huper*, een *genitief* eist, maar ik acht dat twn nekrwn, *toon nekroon*, de doden, geen opzicht heeft op uper, *huper*, voor, maar van een woord dat hier verzwegen wordt, en met verstand daarbij gebracht en gedacht moet worden, alsof het daar stond. Deze manier van spreken wordt *Ellipsis*, verzwijging, uitlating genoemd, en is zeer gewoon in alle talen.

Bij voorbeeld: iemand vraagt, *welke is de prijs van de granen?* En men antwoordt: *van de tarwe is zo veel, van de gerst is zo veel, van de rogge is zo veel*. Een ieder ziet wel, dat het woord prijs telkens verzwegen wordt, en nochtans daaronder moet worden verstaan. Zo ook als men zegt: *De burgemeesters van Rotterdam zijn eergisteren naar Den Haag gegaan, van Gouda gisteren, van Delft heden*. Daar is een dubbele verwijzing, én van ‘t woord de burgemeesters, én van ‘t woord zijn gegaan; een gering mens weet zonder kunst die woorden daarbij te denken en te verstaan, zonder dat het enige moeilijkheid of duisterheid baart. Deze manier van spreken komt ook dikwijls in de Bijbel voor. Iedere taal heeft iets eigenaardigs, dat in andere talen zo wel niet vloeit, en in de overzetting duisterheid veroorzaakt; daarom hebben onze overzetters het verzwegene vervuld, met dat tussen twee teksthaken en met andere letters uit te drukken. Zie zulke verzwijgingen, Lukas 3, waar het woord *zoon* dikwijls wordt verzwegen en van de overzetters ingevuld. Zo ook Eféze 2, in vers 1, is iets verzwegen, dat vers 5 uitgedrukt staat, en met deze woorden ingevuld wordt, heeft Hij mede levend gemaakt, zonder welke vervulling van het verzwegene het in onze taal moeilijk zou zijn te verstaan, maar in de Griekse taal wordt men als met de hand daartoe geleid.

Zie ook Rom. 6:5, *Indien wij met Hem één plant geworden zijn in de gelijkmaking Zijns doods, zo zullen wij het ook zijn van de opstanding*. Hier is het woord gelijkmaking uitgelaten en van de overzetters tussen twee haken ingevoegd. Voor de geleerden is ‘t genoeg te zeggen, hier is een *ellipsis*, maar wij hebben dat voor de ongestudeerden wat breder moeten verklaren. ‘t Is wat moeilijk de ongestudeerden de kunstwoorden te doen verstaan.

XXXII. Om dan te komen tot deze woorden, wij achten, dat twn nekrwn, *toon nekroon*, de doden, geen opzicht heeft op uper, *huper*, voor, maar van een verzwegen woord, dat ook de *genitief* toelaat. Hier is een *ellipsis*, een uitlating, een verzwijging. ‘t Verzwegen woord is niet ver te zoeken. De apostel spreekt in dit hoofdstuk gedurig, en in dit vers van *de opstanding der doden* (opgewekt worden en opgestaan is hetzelfde) en noemt ook het woord opstanding: 1 Kor. 15:12, Hoe zeggen sommigen onder u, dat er geen opstanding der doden is? vers 13, En indien er geen *opstanding der doden* is. vers 16, Indien *de doden* niet *opgewekt* worden, enz. vers 29, Indien *de doden* geheel niet *opgewekt* worden. Zodat de apostel het verzwegen woord ons in de mond geeft, namelijk *opstanding*; voegt dat er tussen in met uw gedachten, en leest aldus: Wat zullen zij doen, die voor (de opstanding) der doden gedoopt worden? Waarom worden

zij voor (de opstanding) der doden gedoopt? En in 't Grieks uper (anasasewv) twn nekrwn, *huper (anastaseoos) toon nekroon*. En dus heeft uper *huper*, voor, een *genitief*, en twn nekrwn, *toon nekroon*, der doden, wordt in *genitief* geleid van het verzwegen woord opstanding, anasasewv, *anastaseoos*. Dat men in zo'n samenvoeging niet *de*, maar *der* zegt, geeft geen verandering; 't is bekend, dat wij *genitief* met *der* te kennen geven. Dus: de boeken der boeken; zo opstanding, niet de doden, maar der doden. In 't Grieks is geen verandering, daar staat *der*. Of ik zeg uper twn nekrwn *huper toon nekroon*, of uper (anasasewv) twn tekrwn, *huper (anastaseoon) toon nekroon*, 't staat in *genitief*. Indien onze overzetters gezet hadden: voor der doden, gelijk er in 't Grieks staat uper twn nekrwn, *huper toon nekroon*, voor der doden, zo zou een ieder gezien hebben, dat het woord opstanding daaronder verstaan moest worden.

Als men deze woorden alzo met een *ellipsis*, verzwijging, verstaat, zo gaat alles gemakkelijk, én ten opzichte van de woorden, én ten opzichte van de zin, én ten opzichte van 't oogmerk van de apostel: daar geschiedt geen verandering, en daar blijft geen moeilijkheid over. En men ziet, dat die woorden *voor de doden*, of voor der doden, te weten opstanding, de klem geven aan des apostels redenering, welke is: zij die voor de opstanding der doden gedoopt worden, hoe kunnen zij zeggen, dat er geheel geen opstanding der doden is? Waarom worden zij dan voor de opstanding der doden gedoopt? De doop verzegelt de opstanding, dat drukt de apostel duidelijker uit, als hij daarbij doet, gedoopt te worden voor de opstanding der doden.

Tegenwerping.

Maar men mocht zeggen, zulke manier van spreken, die men *ellipsis*, verzwijging, noemt, is wel gebruikelijk buiten en in de Heilige Schrift, maar waaruit zal men bewijzen, dat hier zulke verzwijging is, en met het woord opstanding ingevuld moet worden, dan was men zeker.

Antwoord.

Men moet de verzwijging zien uit de samenhang van de woorden en van de zaken, die zonder *ellipsis* òf onverstaanbaar, òf verward en duister zijn; en met een *ellipsis* klaar en verstaanbaar, en welvoegende zijn, en de mening van de spreker of schrijver wel uitdrukken.

Zo moet men hier ook te werk gaan. Zo men hier geen *ellipsis* of verzwijging erkent, zo blijft de zin onverstaanbaar en duister en men dwaalt af tot gevoelens, die zonder grond zijn, die noch zichzelf, noch anderen voldoen kunnen; de een houdt zo een gevoel, een ander zo een gevoel voor het beste, niet omdat men van hun waarheid overtuigd is, maar omdat men geen beter weet, en dit ons als het waarschijnlijkste voorkomt.

Integendeel, als men hier een *ellipsis*, of verzwijging kent en erkent, zo is alles glad en effen, én de samenhang van de woorden, en de zin en 't oogmerk van de apostel, én de kracht van de redenering; met één woord: alles schikt zich gemakkelijk, en daar is niets dat stuit.

En wat aangaat de invulling van het verzwegen woord, de gehele verhandeling in dit hoofdstuk en vers, dat woord meermalen genoemd; de onderhanden hebbende stof, de samenhang, des apostels oogmerk, en de kracht van des apostels bewijs, leiden ons tot het woord opstanding, en geven het ons vanzelf op. De apostel noemt het meer dan

eens, en hij handelt van de opstanding. Ik geloof, dat niemand een ander woord zal begeren, of kunnen of willen bedenken, ten volle vergenoegd zijnde met dit gepaste. Meerder bewijs kan men van een *ellipsis*, verzwijging, niet eisen of hebben. Ik acht dat het gezegde voldoende is. Ik heb mij voldaan, en getracht een ander te voldoen. Nu gaan wij over tot de praktijk.

XXXIII. 't Is niet genoeg, dat men de doop in zijn natuur verstaat, maar 't is daarbij nodig, dat men een goed gebruik van dezelve make men moet hier werkzaam zijn:

- (1) naast zijn eigen doop,
- naast de bediening van de doop, en
  - naast zijn te dopen en de gedoopte kinderen.

(1) Allereerst. Men moet werkzaam zijn naast zijn eigen doop.

Een ongedoopte moet trachten om gedoopt te worden. Is iemand niet gedoopt, hij moet trachten gedoopt te mogen worden. Is hij van onchristelijke of ketterse ouders, hij heeft te weten dat op hem past, en dat hij is, 't geen staat, Ef. 2:12, *Dat gij in die tijd waart zonder Christus, vervreemd van het burgerschap Israëls, en vreemdelingen van de verbonden van de belofte, geen hoop hebbende, en zonder God in de wereld.* Daarom bekeert u met uw gehele hart, gelooft in den Heere Jezus, en verlangt om gedoopt te mogen worden, en door denzelven verzegeld te worden van de afwassing van de zonden, en ingelijfd te worden in de gemeente van de levende God en het koninkrijk van Christus. Want 't is het bevel, Hand. 2:38, *Een ieder van u worde gedoopt.* En indien hij de doop versmaadt en weigert, hij haalt de toorn van God over zich: Luk. 7:30. Maar de Farizeeën en de Wetgeleerden hebben de raad Gods tegen zichzelf verworpen, van Hem niet gedoopt zijnde.

Hoe gruwelijk het is gedoopt zijnde, in zonden te leven.

XXXIV. Bent u gedoopt, bedenk dan, hoe u de doop beleeft. Leeft u godloos, natuurlijk, zorgeloos, aards en werelds, u hebt met verschrikking aan uw doop te gedenken; want u werd van uw ouders naar de gemeente Gods gebracht, aldaar openlijk aan de Heere Jezus overgegeven, daar ontving u als een bondgenoot het zegel, en werd gedoopt in de naam van God, des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes, en u werd als een mede-bondgenoot van de gemeente Gods ingelijfd. Dat alles verplicht u als een waar bondgenoot heilig te leven, en zo te wandelen gelijk Christus gewandeld heeft. Maar ziet, u bent een apostaat, een afvallige, een overloper tot de vijanden, u hebt God verlaten, Christus versmaad, de Heilige Doop verachtelijk verworpen: men achtte u voor een waar kind van het verbond, zolang u het tegendeel niet vertoonde; maar nu vertoont u het tegendeel, dan moet ik tot u zeggen, en zeg tot u: u hebt noch lot noch deel aan Christus, noch aan al de beloften van het genadeverbond; 't zal u schrikkelijker zijn in de dag des oordeels en in de hel, dan of u nooit gedoopt waart geweest; met uw leven maakt u dat de gemeente Gods, dat de waarheid gelasterd, en Christus onteerd wordt, alsof de gemeente, alsof Christus zulke goddeloze leden had. Is 't u niet genoeg voor u zelf goddeloos te leven en uw eigen straf te dragen, moest u nog daarenboven de gemeente tot lastering, en Christus tot versmading zijn? Daarom kiest een van beide, of leeft Godzalig, en wandelt waardig het Evangelie; of zo niet, zo gaat weer voor de predikstoel, en herroept openlijk in de gemeente uw doop, en verklaart dat u er geen

genoegen in neemt, dat uw ouders u hebben laten dopen, en gaat dan heen en leeft zo goddeloos als u wilt, dan zult u de kerk niet meer tot oneer zijn; maar wat zal dan uw einde zijn? Dit, dat er staat Hebr. 10:29, *Hoeveel te zwaarder straf, meent gij, zal hij waardig geacht worden, die de Zoon van God vertreden heeft, en het bloed des testaments onrein geacht heeft, waardoor hij geheiligd was, en de Geest van de genade smaadheid heeft aangedaan?* Luk. 10:14, *Doch het zal Tyrus en Sidon verdraaglijker zijn in het oordeel, dan ulieden.*

Men moet aan zijn doop gedenken.

XXXV. Bent u gelovig, en is het beginsel van het geestelijke leven in u, 't is uw plicht vooral een goed gebruik van uw doop te maken.

1. Gedenkt aan uw doop, zo dikwijls gij uw naam hoort noemen, zelf die noemt of schrijft. Gedenk: onder die naam ben ik de Heere toegeëigend, in de openbare gemeente werd mijn naam als medebondgenoot allereerst overluid uitgeroepen; de naam van mijn aardse vader werd verzwegen, en in plaats van die werd over mij uitgeroepen de Naam van God, des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes; met die naam sta ik aangetekend in het boek van de gedoopte lidmaten van de kerk. Keurt het doen van uw ouders goed, en bevestigt het met uw gehele hart, verblijdt er u over, en laat het u tot een gedurige verbintenis aan de Heere zijn.

2. Gebruiken tot vertroosting.

XXXVI. Gebruikt uw doop tot uw vertroosting. Gewis hierin zijn de kinderen van God zeer nalatig, en op een bijzondere wijze schuldig, 't Is immers met velen, alsof de doop maar was een uitwendige ceremonie, alsof er geen nut in, maar aan hen tevergeefs bediend was. Velen, als zij aan hun doop eens gedenken, dat is maar voor een enkele reis, en dat nog als van verre, uitwendig en bol-op, zonder door te dringen tot de kracht van die. Gaat toch zo niet voort, en berooft u niet langer van het oordeel dat daarin steekt.

De apostel Petrus zegt van de doop, 1 Petrus 3:21, *Die een vraag is van een goed geweten tot God, door de opstanding van Jezus Christus.* Welaan dan, vraagt gedurig, met opzicht op uw doop: Is Christus voor mij gestorven? Is Zijn bloed niet tot afwassing van mijn zonden, en verzoening met U? Zijt Gij nu niet mijn Vader, en ik uw kind? Is de doop mij niet een zegel? Kan dit zegel wel verbroken worden? Immers neen; zo heb ik dan deel aan de vergeving van mijn zonden, en aan de verzoening met U, en aan alle goederen van het genadeverbond; dit houde ik dan vast, en wil dan vrolijk en gemoedigd heengaan.

Ziet toe, wees hierin werkzaam, en 't zal u zeer versterken, dat u al zonder uw weten, in uw jeugd verzegeld zijt geworden. Geeft het ongeloof niet toe, met altijd te slingeren: ben ik al wedergeboren, ben ik al gelovig, is de doop in mij wel een zegel? Want dat zal u krenken en de kracht van de doop wegnemen. U bent wel bewust dat zonden, zelfs de hartszonden, u een bittere smart, en een zware last zijn; u weet wel dat uw hart lust en begeerte heeft naar de verzoening met God, naar het bloed van Christus tot verzoening, naar gedurig in de tegenwoordigheid, in de vreze Gods te leven, en dat u daartoe telkens al wederom Christus kiest, aanneemt, en u aan Hem overgeeft, opdat Hij het alles in u werke door zijn Geest, en dat uw oogmerk gedurig is niet te zondigen, maar de Heere welbehaaglijk te leven. Dit weet u dat waarheid is; nu,

dit is een blijk van genade, en alzo dat de doop u een zegel is van het verbond. Past het u dan toe en wees blij.

3. En tot zijn heiligmaking.

XXXVII. Gebruikt uw doop tot heiligmaking. De doop is een zegel van de wedergeboorte, Titus 3:5. Tot bekering, Matth. 3:11. Hoe krachtig dringt de apostel aan tot heiligmaking door de doop, Rom. 6:1-7, en bijzonder vers 4, *Wij zijn dan met Hem begraven door de doop in de dood, opdat, gelijkewijs Christus uit de doden opgewekt is tot de heerlijkheid des Vaders, alzo ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden.* Overreedt u dan gedurig aldus: zal ik, die in de doop met Christus begraven ben; zal ik, die met Hem één plant geworden ben in de gelijkmaking Zijns doods; zal ik, die afgewassen ben in Zijn bloed; zal ik, die Christus en Zijner gemeente ben ingelijfd, zal ik nog in de zonde blijven? Dat zij verre! Ik wil dan uit de zonde opstaan, ik wil mij levend en als afgewassen vertonen, ik wil zijn een sieraad van de kerk en een eer van Christus.

Als u uw zonden en uw machteloosheid tegen de zonde bevindt, gebruikt wederom de doop tot versterking en opwekking, en merkt hem aan als een zegel van het verbond, in welke de Heere beloofd heeft het stenen hart weg te nemen, en een vlezen hart te geven, en te maken, dat men in zijn wegen zou wandelen, Ezech. 36:26. Neemt deze en diergelijke beloften en het zegel van de doop daarbij, en komt zo tot de Heere, zeggende: Ziedaar, Heere! Uw beloften, ziedaar het zegel van de belofte dat Gij ze aan mij zou vervullen; nu bid ik, nu verwacht ik dat aan mij, dat ik als een afgewassene in alle reinheid en heiligheid mag wandelen. Ik geloof Uw waarheid, ik verwacht vervulling en ga daarop aan.

(2) Men moet werkzaam zijn naast de bediening.

XXXVIII. Men moet ook werkzaam zijn naast de bediening van de doop.

Als de doop bediend wordt, dan moet men niet uitlopen, niet met elkaar praten, niet wat anders denken of doen, alsof u aan de doop niet-me-tal gelegen was; maar men moet aandachtig op de gehele handeling letten.

- (a) Hier heeft men te zien de wonderbare goedheid Gods, dat de Heere van de hemel een verbond opricht met de armen mens, en met ons en onze kinderen, daar Hij anderen voorbijgaat, en dat Hij dat verbond nu verzegelt.
- (b) De grootheid van de zaak; wat worden daar al dierbare en grote zaken verzegeld, die een bondgenoot zeker zal deelachtig worden. En dat kind dat daar gedoopt wordt, wordt van God verheven tot een veel hoger staat dan een aards koning; zodat hier meer dan een koning ingehuldigd wordt.
- (c) Onder de bediening van de doop moet een ieder peinzen en terugkeren op zijn eigen doop, denkende: zo plechtig ben ik ook eens tot de Heere gebracht, aan Hem overgegeven en zo is ook het verbond aan mij verzegeld.
- (d) Dan heeft men te denken aan zijn gedoopte kinderen, dat die mede-verzegelden des Heeren zijn, en dat u beloofd hebt hen zo en zo op te voeden, dat zal u overtuigen en opwekken.
- (e) Men moet ondertussen bidden, dat de Heere die kinderen de betekende verzegelde zaak wil deelachtig maken.

- (f) En dan in liefde tot de gedoopte kinderen uitgaan, als nu leden van de Heere Jezus, van de gemeente, en nu mede deel hebbende aan datzelfde verbond.

(3) Plicht van de ouders aan hun te dopen en gedoopte kinderen.

XXXIX. Hier is ook bijzonder werk voor ouders naast hun te dopen en gedoopte kinderen.

Zij moeten hun kinderen niet ten doop brengen uit de sleur, ook niet uit een paapse grond, alsof de doop het kind zaligheid aanbracht, maar met kennis van de verborgenheid, uit gehoorzaamheid aan Gods bevel, met verlangen naar het voorrecht, dat ook aan dat kind het verbond verzegeld mocht worden; in waarheid des harten dat kind aan de Heere overgegeven in geheel eigendom; veel voordat kind bidden, dat de Heere het wil aannemen, en de betekende zaak deelachtig maken.

Het kind ten doop brengende, moet men dat niet doen door iemand, evenveel wie, die maar ja zeggen kan of wil; maar door zulke getuigen, die een hart zouden hebben om het kind in het opwassen de verborgenheid van de doop te leren en uit kracht van de doop en zijn beloften te vermanen tot Godzaligheid. Men moet het kind niet oppronken, even alsof men het aan de wereld en aan de duivel wilde opofferen, maar stemmig en rein. Men moet het kind een goede naam geven, niet namen van Christus of van engelen, als: *Immanuël*, *Michaël*, *Gabriël*, enz.; maar namen van ons geslacht, om die meteen in achting te houden, of schriftuurlijke, of namen, die een bijzondere betekenis hebben, zodat men door de naam van het kind iets wenst, en hoopt dat het met der daad de betekenis van die naam deelachtig mocht worden, of dat men door de naam het kind tot iets wil verplichten.

Het kind nu gedoopt zijnde moet men het wederom als van de Heere ontvangen, aan wie men het overgegeven had, het als een kind Gods aanmerken, en datzelve als zodanig als een voedster opvoeden, naar de regel, die de hemelse Vader heeft voorgeschreven, Ef. 6:4, *Voedt ze op in de lering en vermaning des Heeren*. Het kind moet men leren de betekenis van de doop, waaraan het verzegeld is, waartoe het verplicht en verbonden is.

Welgelukzalig is zo'n mens, zijn zulke gezinnen. *Daar zal de Heere de zegen gebieden, en het leven tot in der eeuwigheid*. Die zullen ondervinden de zegening, Psalm 128, die doorgaans bij het trouwen, of op de bruiloften gezongen wordt. Amen.

Hoofdstuk 40

Van het Heilig Avondmaal.

Gelijk men in het natuurlijke eerst geboren wordt, en daarna gedurig voedsel nodig heeft om op te wassen en versterkt te worden, zo is 't ook in het geestelijke. De mens wordt ons wedergeboren, en daarna heeft hij gedurig voedsel van node. Het Woord is het middel van beiden, bij dat Woord heeft de Heere ook tekenen en zegels gegeven. Het eerste sacrament is de dood tot verzegeling van de wedergeboorte, afwassing van de zonde en inlijving in Christus en in zijn kerk, waarvan wij in het vorige hoofdstuk gesproken hebben. Het tweede het Heilig Avondmaal, is tot voeding en versterking van het geestelijke leven in de wedergeboorte ontvangen, waarvan wij nu zullen handelen.

't Wordt met verscheidene woorden uitgedrukt.

- De Schrift noemt dit sacrament *des Heeren Avondmaal*: 1 Kor. 11:20. ... *dat is niet des Heeren Avondmaal eten*.
- *Avondmaal* wordt het genoemd, omdat het in de avond is ingesteld. Het Pascha moest geslacht worden tussen de twee avonden, tussen licht en donker, zijnde het laatste van de vorige, en een begin van de volgende dag, die, naar de Joodse rekening, met het ondergaan van de zon begon. Eer dat bereid was, en men het gegeten had, was het al diep in de avond. Nadat het Pascha, het sacrament van het Oude Testament gegeten was, stelde de Heere Jezus het Heilig Avondmaal in; eerder kon het niet ingesteld worden, omdat het Heilig Avondmaal kwam in de plaats van het Pascha, en twee sacramenten van dezelfde soort konden niet gelijk zijn. Later kon het ook niet ingesteld worden, want de Heere Jezus werd in dezelfde nacht gevangen, en de andere dag gedood. Zodat de omstandigheid van de tijd niets doet tot het wezen van de zaak. Dat de kerk van de eerste tijden het veeltijds op de avond hielden, was, omdat men toen op de avond de Gastmalen hield, Matth. 25:12, 13, enz.; Hand. 2:15 1Th 5:7. Daarbij kwam daarna, dat de vervolgingen hem bij nacht deden te samen komen. Dan hielden zij hun *agapai agapai*, liefdemaaltijden, in welke zij dit sacrament nuttigden, 1 Kor. 11; welke liefdemaaltijden om de vermenigvuldiging van de gemeente en de ingeslopen misbruiken, nagelaten werden, blijvende alleen het gebruiken van het sacrament.
- Dit sacrament noemt de apostel ook *de Tafel des Heeren*, 1 Kor. 10:21, betekende de gerechten, die men daarop zet om te eten.
- Het houden van het Avondmaal wordt genoemd *brood breken*, Hand. 2:46.
- De beker wordt genoemd *de beker der dankzegging*, 1 Kor. 10:16, welke benamingen te kennen geven de liefelijke en vriendelijke vereniging van de gelovigen met elkaar, en te samen met Christus, tot voeding van het geestelijke leven, waarom ook de innerlijke gemeenschap van de ziel met Christus door het woord *Avondmaal* uitgedrukt wordt, Openb. 3:20 Luk. 14:24 Openb. 19:9.

De papisten, niet tevreden met de Schriftuurlijke benaming, gebruiken tot hun onschriftuurlijke verdichtsel ook een onschriftuurlijk woord, namelijk, *mis*. Wij laten hen onder elkaar twisten waar het woord *mis* vandaan komt, en houden ons bij de Schrift. In de verhandeling van dit sacrament zullen wij dezelfde orde houden als in 't vorige.

De Auteur is de Heere Jezus.

II. De eerste zaak die in overdenking komt, is de Auteur of Insteller; deze is de Heere Jezus Christus; ziet de historie, Matth. 26; Markus 14; Lukas 22. Deze instelling herhaalt de apostel, 1 Kor. 11:23-27. Hier zijn op te merken:

- Christus' daden en
- woorden.

De *daden* van Christus zijn vier:

- (a) Hij nam het brood, en daarna de beker in Zijn handen.
- (b) Hij zegende, Hij dankte. Gelijk alle spijsgeheilgd moet worden door het gebed, 1 Tim. 4:5, en gelijk Christus de spijsge, die Hij omdeelde aan anderen, zegende, Matth. 14:19, zo heeft Hij ook dit brood en deze wijn gezegend, en daardoor gedankt, opdat ze zulke kracht in de communicanten mochten hebben, als in de instelling beoogd werd. Waardoor dat brood en die wijn afgezonderd werd van het gewone tot een heilig gebruik.
- (c) Hij brak het brood. Bij ons snijdt men het brood, maar in die landen, gelijk nog in vele landen, breekt men het met de handen als men eet; zo nam de Heere in de instelling van dit sacrament ook brood, en brak het, en gaf alzo ieder discipel een afgebroken stuk.
- (d) Hij gaf het zijn discipelen, niet in de mond, maar in de hand, gelijk men doet in de burgerlijke maaltijden.

De *woorden* van Christus zijn bevelende en verklarende.

De bevelende woorden zijn drie;

- (a) Neemt; steekt uw hand uit, grijpt het aan, tast toe.
- (b) Eet; Ik geef het u, niet om te bewaren, of daarbij neer te leggen, als nu genoegzaam verzadigd zijnde door het eten van het Pascha; maar Ik geef het u om in van alle tegenwoordigheid op te eten.
- (c) Doet dat tot Mijn gedachtenis, en bij u zelf; en gelijk Ik u gezonden heb om te prediken en om te dopen, zo belast Ik u ook dit sacrament aan Mijn gemeente over te geven, en haar te bevelen, dat zij het onderhouden zal; opdat alzo Mijn lijden en sterven gedurig voor haar ogen als afgeschilderd wordt, en zij Mijn verdiensten voor haar en de liefde tot haar daarbij gedenke; onderhoudt dat.

III. De verklarende woorden, die meteen bewegende, zijn: *want dit is Mijn lichaam, deze beker is het Nieuwe Testament in Mijn bloed*. Het is een teken en afbeelding van Mijn lijden en sterven, en een zegel dat Mijn lichaam alzo voor u verbroken, en Mijn bloed alzo voor u vergoten is tot vergeving van uw zonden.

De woorden: ***Dit is Mijn lichaam, zijn noch heiligende, noch veranderende.***

Deze woorden: dit is Mijn lichaam, zijn de instelling niet, maar de gehele historie is de instelling. Zij zijn ook niet heiligende, veel minder veranderende het brood in Christus' lichaam, waarvan straks meer; want de heiligmaking van het sacrament geschiedt door danken en zegenen.

De dankzegging geschiedt tot God voor het werk van de verlossing door Christus' lijden en sterven; de zegening geschiedt over het brood en de wijn door het gebed, dat God die tekenen als zegels wil drukken op 't hart van de gelovigen, tot hun versterking en vertroosting, welke dankzegging en zegening in zich vervat een heiliging of afzondering van het brood en de wijn, van het gewone tot een heilig gebruik, om te zijn tekenen en zegels. De dankzegging nu en de zegening was al gedaan, al eer Christus die woorden: *dit is Mijn lichaam*, sprak, want die sprak de Heere eerst nadat Hij het brood genomen, gebroken en gegeven had, of nu gaf. En ook die woorden zijn geen gebed, noch dankzegging, noch iets gebiedende of verordende, maar zijn verhalende en verklarende, in wat opzicht dat brood en die wijn aangemerkt en gebruikt moeten worden, namelijk, als tekenen en zegels van Zijn lijden en sterven voor de gelovigen. En ook is de tekst zelf tegen de Papisten; want het woordje *want* staat in de tekst niet, zij doen hetzelfde daarbij, en zo het van Christus uitgesproken was, zo waren die woorden: *dit is Mijn lichaam*, een reden, waarom zijn discipelen het nemen en eten zouden, zodat het brood Christus lichaam al zou geweest zijn, eer Hij ze uitsprak.

En behalve dat, indien in de woorden: dit is Mijn lichaam, een kracht van verandering was, zo moest men ze zo uitspreken, als Christus dezelve uitgesproken heeft, en niet een woord daarbij doen, gelijk zij het woordje *want* daarbij zetten. Ook worden die woorden van de beker verscheiden van de Evangelisten verhaald. Mattheus zegt: *want dit is Mijn bloed*. Markus laat er het woordje *want* uit. Lukas zegt: *deze beker is het Nieuwe Testament in Mijn bloed*. Waaruit blijkt, dat in het verhaal van die woorden de kracht van verandering niet kan steken, gelijk er ook waarlijk geen wezenlijke verandering in het Avondmaal is, en daarom ook in de gehele Bijbel niet een woord van veranderen staat.

Hoe de dienaren het moeten bedienen.

IV. Uit deze instelling blijkt, hoe de dienaren des Woords ook nu het Heilige Avondmaal moeten bedienen, en het brood en de wijn moeten heiligen, namelijk, niet door het binnensmonds mompelen, en al blazende en sissende deze woorden: want dit is Mijn lichaam, uit te spreken, gelijk de waarzeggers doen; Jes. 8:19, *Vraagt de waarzeggers en de duivelskunstenaars, die daar piepen en binnen 's monds mompelen;* 't welk de Papen navolgen; maar de heiliging, dat is, afzondering van brood en wijn tot een heilig gebruik, geschiedt door danken en zegenen, dat God, die door Zijn grote goedheid Christus heeft geschonken, ook die tekenen wil zegenen, dat ze krachtig mogen zijn tot verzegeling en versterking in het ware geloof. Waarop dan de dienaar het brood breekt, en hetzelfde, en daarna de beker, aan de communicanten geeft en omdeelt.

2. Het uitwendig teken is brood en wijn.

V. Het tweede in dit sacrament aan te merken, zijn de uitwendige tekenen; hier heeft men acht te geven op de tekenen en op de ceremoniën daaromtrent te houden. De

tekenen zijn dezulken, welke men in de maaltijden gebruikt tot voedsel en verkwikking des lichaams, namelijk: *brood en wijn*. Men heeft hier niet bijgelovig of bekommerd te zijn, wat brood of wijn het is. Christus nam zulk brood en wijn als voorhanden was, en men gewoonlijk gebruikte; 't is te geloven, dat Christus ongezuurd brood gebruikte, door toeval van het Pascha, in 't welk geen gerezen brood gebruikt mocht worden, en in die tijd in Jeruzalem niet te bekomen was, en daarom is dat niet noodzakelijk na te volgen; het moet brood zijn, zoals men gewoonlijk gebruikt tot spijze, om de geestelijke voeding van de ziel te verbeelden. De ouweltjes van de Papisten en Luthersers zijn meer schuim dan brood, en zijn niet bekwaam tot voeding en versterking. 't Is tegen de instelling. Christus had geen ouweltjes, maar nam brood en brak daar stukken af, en gaf die stukken aan de discipelen; en gaf niet ieder een ouweltje.

Evenals omtrent het brood, zo moet men ook niet bijgelovig zijn omtrent de wijn, of die zuiver moet zijn of vermengd met water, gelijk men in de warme landen, opdat ze niet te veel verhitten zou, gewoonlijk doet; doch het moet zijn: *de vrucht des wijnstoks*, Matth. 26:29. Ook is 't evenveel of men de wijn uit een beker of uit een glas drinkt, en wat vorm het heeft; men heeft het gewone te gebruiken zonder bijgeloof.

Tot de ceremonie behoort ook het breken des broods.

VI. De ceremoniën omtrent deze tekenen hebben nadrukkelijke betekenissen, daarom zijn die te volgen, zoals Christus voorgegaan is in de instelling. Christus brak het brood, daarmee afbeeldende de breking van Zijn lichaam, dat is Zijn dood. De apostel geeft ook deze ceremoniën van breken over aan de gemeente, 1 Kor. 11:24. Hij noemt het ook *brood breken*: 1 Kor. 10:16, *Het brood dat wij breken*. Zo deed ook de Apostolische kerk: Hand. 2:46, *brood brekende*. Hand. 20:7, *Als de discipelen bijeengekomen waren om brood te breken*. Daarom moet ook nu de dienaar het brood breken, en alzo aan de communicanten geven; geheel anders doen de Papisten en Luthersers, die ieder een ouweltje geven zonder breken.

Van het uitgieten van de wijn is geen melding. In de maaltijden geschiedt dit gewoonlijk van die, welke de tafel dienen, en zo geschiedt op veel plaatsen in het Heilig Avondmaal het schenken van de wijn door de diakenen; maar hij wordt, gelijk noodzakelijk is, door de hand van de dienaar aan de communicanten gegeven.

De beker moet de communicanten gegeven worden.

VII. Over de beker is de vraag: *Of de communicanten zowel de beker moet gegeven worden als het brood?* De Papisten, door een blind bijgeloof gedreven, vrezen, dat de wijn uit de beker mocht storten, of dat er iets aan de lippen of in de baard mocht hangen blijven, en dat alzo iets van het bloed van Christus mocht verloren gaan. Daarom hebben ze door een kerkroof de gewone man de beker ontnomen, dewelke tot op het jaar 1415 een ieder communicant zowel gegeven werd als het brood; maar in het gemelde jaar heeft het concilie van Constans, Sessie 13, de gewone man de beker ontzegd, met kennis en overtuiging, dat het tegen Christus' instelling en gift aan de kerk was, 't welk zij zich niet schamen ronduit te zeggen.

Dus staat er: *Dit concilie verklaart, besluit en bepaalt, dat NB, alhoewel Christus dit hoogwaardig sacrament onder beide gedaanten van brood en wijn in het Avondmaal ingesteld heeft en aan zijn discipelen bediend, NB. nochtans dit niettegenstaande, enz.*

Een weinig lager: *Dat alhoewel in de eerste kerk dit sacrament van de gelovigen onder beide gedaanten ontvangen werd, enz.*

Wij daarentegen houden vast, dat de gelovigen zowel de beker moet gegeven worden als het brood. Dit blijkt:

Bewijs 1. Uit de instelling.

Uit de instelling van Christus, welke, naar hun eigen belijdenis, het Heilig Avondmaal onder brood en wijn heeft ingesteld, en aan de apostelen uitgedeeld: Matth. 26:27, *Drinkt allen daaruit.* Markus 14:23, *En zij dronken allen uit denzelven.*

Hier kan de uitvlucht geen plaats hebben, dat Christus de beker aan de apostelen geeft, en niet aan anderen, en dat daarom ook de priesters de beker moeten hebben, maar niet de gewone man; want

- (a) op dezelfde voet moesten zij dan ook het brood de gewone man onthouden, en hen van het gehele sacrament beroven, en voor de priesters alleen houden, want Christus heeft ook het brood aan al Zijn discipelen gegeven, en niet aan anderen.
- (b) Maar de apostelen komen hier niet voor als apostelen, maar als communicanten.

Bewijs 2. Bevel.

De apostel stelt, volgens Christus' last aan hem, het Avondmaal aan de Corinthiërs in onder brood en wijn, en beveelt hun zowel te drinken als te eten: 1 Kor. 11:26, 27, 28. *Zo dikwijls als gij dit brood zult eten, en deze drinkbeker zult drinken. ... Zo wie onwaardig dit brood eet, of de drinkbeker des Heeren drinkt. ... de mens beproeve zichzelf, en ete alzo van het brood, en drinke van de drinkbeker.*

Hier spreekt de apostel tot de gehele gemeente van de Corinthiërs, die in het merendeel uit eenvoudigen bestond; aan hen beveelt hij te drinken. Zo moeten dan het gewone volk zowel de beker hebben als de opzieners.

Bewijs 3. De nuttigheid.

De gemeenschap, die al de gelovigen met Christus en met elkaar hebben, bewijst de apostel, en dringt ze aan om dezelve te oefenen, doordien zij allen des bekera deelachtig zijn, en uit dezelve drinken: 1 Kor. 10:16. *De drinkbeker der dankzegging, die wij dankzeggende zegenen, is deze niet de gemeenschap des bloeds van Christus?* 1 Kor. 12:13. *Want ook wij allen zijn door één Geest tot één lichaam gedoopt ... en wij zijn allen tot één Geest gedrenkt.*

Allen, die dan de gemeenschap hebben met Christus, moeten zowel uit dezelfde beker drinken, als ze van één brood eten, en door één doop gedoopt zijn.

Tegenwerping. 1.

VIII. De kerk heeft macht om veel zaken omtrent de godsdienst te verordenen en te veranderen; gelijk zij in plaats van de indompeling, de besprenging in de doop heeft ingesteld, zo is 't dan ook in de macht van de kerk, het Avondmaal te bedienen onder brood alleen.

Antwoord.

- (a) De besprenging in de doop is in Gods Woord gegrond.
- (b) De Schrift heeft naast indompelen en besprengen niets bepaald.

- (c) De indompeling en besprenging raakt niet tot het wezen van de doop, maar is een uitwendige omstandigheid.
- (d) De kerk heeft geen macht om bij het Woord iets toe te doen, of daarvan af te nemen. Als ze iets uitwendigs omtrent de godsdienst, niet in denzelfden, ordineert, 't zij tijd of plaats, of andere omstandigheid, dit is dan in het Woord niet bepaald; maar als dienaangaande een bepaling, gebod of verbod is, dan mag de kerk geheel geen verandering maken.
- (e) De beker te geven of niet, is geen omstandigheid, maar behoort tot het wezen van het sacrament, en Christus heeft het bevolen en ingesteld; daarmee is het uit; die anders doet, die stelt zich tegen Christus, welke zegt: *Drinkt allen daaruit*, Matth. 26:27. *Doet dat*, 1 Kor. 11:25.

Tegenwerping. 2.

Het Heilige Avondmaal is dikwijls met het nuttigen van het brood alleen gehouden, dies is het niet nodig de beker de gewone man te geven. Zie dit: Lukas 24:30. *En als Hij met hen aanzat, nam Hij het brood en zegende het, en als Hij het gebroken had, gaf Hij het hun.* Hier is de beker niet gegeven. Joh 6:51, *Zo iemand van dit brood eet, die zal in der eeuwigheid leven. En het brood dat Ik geven zal, is Mijn vlees.* Hand. 2:42, 46, en Hand. 20:7, wordt alleen gesproken van het brood: *Zij waren volhardende in de breking des broods.* Dus; brood brekende. Om brood te breken.

Antwoord.

- (a) Deze teksten van de Papisten voortgebracht, bestraffen hen zelf, als zij het ouweltje, dat ze geven, niet breken.
- (b) Luk. 24:30 spreekt niet van het Heilig Avondmaal, de discipelen kenden Jezus niet, en zouden het sacrament van een onbekende niet ontvangen hebben, 't was maar een dagelijkse maaltijd, waarop de discipelen de onbekende Gast onthaalden.
- (c) Joh 6 spreekt ook niet van het Heilig Avondmaal, want het was nog niet ingesteld. En behalve dat, in dit hoofdstuk wordt alzo wel van Christus' bloed te drinken, als van zijn vlees te eten gesproken.
- (d) Hand. 2 en 20 is een zeer gewone manier van spreken; door brood verstaat men allerlei spijs, en door brood met iemand te eten, met hem de maaltijd te houden, daar zowel drinken is als eten. Zie dit: Luk. 14:1. *Als Hij gekomen was in het huis van een van de oversten ... om brood te eten.* Matth. 6:11. *Geef ons heden ons dagelijks brood.* 1 Tim. 3:8, 12 Gen. 43:15, 25, enz.

Tegenwerping. 3.

In Christus' lichaam is ook bloed; die dan het brood, 't welk Christus' lichaam is, eet, nuttigt ook het bloed van Christus.

Antwoord.

- (a) Het brood is Christus' lichaam niet, maar 't is en blijft brood.
- (b) Men moet niet wijzer zijn dan de Heere Jezus, die heeft de beker ingesteld en geboden.
- (c) En schoon dat in een lichaam ook bloed is, zo drinkt men dat niet, en hier is drinken bevolen.

- (d) Het brood betekent Christus' bloed niet, maar Zijn lichaam; de wijn betekent zijn vlees niet, maar Zijn bloed; zodat ieder op zichzelf moet genuttigd worden,
- (e) Waarom houden de priesters zich dan ook niet tevreden met het brood alleen, wie heeft hun de beker meer toegestaan dan de gewone man?

3. De betekende zaak.

IX. Het derde, dat in het Heilig Avondmaal in overdenking komt, is de betekende zaak. De tekenen zijn niet ingesteld om, door het nuttigen van die, God te dienen, want God is een Geest, en moet op een geestelijke wijze gediend worden; maar onder die uitwendige tekenen zijn geestelijke zaken verborgen.

- Het brood heeft Christus ingesteld tot een teken en afbeelding van Zijn lichaam, en het breken deszelfs tot een teken van de verbreking van Zijn lichaam door Zijn lijden en sterven: Luk. 22:19. *Dat is Mijn lichaam, dat voor u gegeven wordt.* 1 Kor. 11:24. ... *dat is Mijn lichaam, dat voor u gebroken wordt.*
- De wijn is een teken van Christus' bloed, door een geweldige dood vergoten: Luk. 22:20. ... Deze drinkbeker *is* het Nieuwe Testament in Mijn bloed, dat voor u vergoten wordt.

Hoe de communicant die verenigt met het teken.

De communicant, ziende deze tekenen, moet met zijn gedachten in dezelve niet eindigen, maar verder Gaan tot de betekende zaak, tot het lichaam en bloed van Christus, verbroken en vergoten tot voldoening aan Gods rechtvaardigheid voor de zonden van de gelovigen, en dus het teken met de betekende zaak verenigen. Niet op de grond van zijn eigen verbeelding, want zo zou men ook door andere lichamelijke zaken kunnen opklimmen tot Christus' lijden en sterven, maar op de grond van Christus' instelling. Zodat het niet is een vereniging, die met des mensen verbeelding gemaakt wordt, maar 't is een ware vereniging, doch geen plaatselijke of lichamelijke, maar een geestelijke, hebbende haar grond en waarheid in de instelling van Christus. Zodat de vereniging niet is in de substantie van brood en wijn, op zichzelf aangemerkt, en daar in de schotel en in de beker zijnde, en dat buiten dat het gebruikt wordt; maar de vereniging geschiedt door het werkzaam geloof van de communicant, op de grond van de instelling van Christus, aanmerkende de ingestelde relatie of ten opzichte van het teken én de betekende zaak; zoals een steen uit een hoop genomen, tot een scheidssteen op het land gesteld, niet in natuur, maar in opzicht verandert.

4. De overeenkomst.

X. Het vierde, dat aan te merken is, is de overeenkomst tussen het teken en de betekende zaak, welke is voeden en verkwikken. God heeft in de gelovigen tweeërlei leven gegeven: *een natuurlijk*, 't welk zij met alle mensen gemeen hebben, en *een geestelijk* leven, bestaande in de vereniging van de ziel met God.

Tot dit tweeërlei leven geeft God de zijnen ook tweeërlei voedsel; tot onderhoud van het natuurlijke, spijsze en drank, van welke brood en wijn de voornaamste zijn; tot onderhoud van het geestelijke leven, geeft God ook spijsze en drank, welke is Christus. Door de natuurlijke spijsze en drank, brood en wijn, beeldt de Heere af de geestelijke, namelijk Christus' lichaam en bloed; omdat, gelijk brood en wijn een voedende en

verkwikkende kracht hebben als de mens die nuttigt, dat ook alzo Christus' lichaam en bloed, dat is, Zijn lijden en sterven, door het geloof aangenomen, het geestelijke leven voeden, versterken en verkwikken. *Eet, vrienden! drinkt, en wordt dronken, o liefsten!* Hoogl. 5:1.

XI. Omdat deze tekenen niet alleen afbeeldende, maar ook verzegelende zijn, neemt de gelovige die ook aan als zegels, en drukt ze op zijn hart op de grond van de belofte, en gelooft, dat Christus' lichaam voor hem is verbroken, en Zijn bloed voor hem is vergoten; dat hij daardoor vergeving van de zonden heeft, en dat hij deel heeft aan Christus, en aan al de goederen van het verbond, in Christus' dood bevestigd. Dus ontvangt een gelovige, de tekenen nuttigende, en het teken met de betekende zaak verenigende, Christus; merkt de tekenen aan als een trouwpenning van Christus' liefde tot hem, van Zijn verdiensten voor hem, en van Zijn onveranderlijkheid, om hem die tot in eeuwigheid deelachtig te maken, en dus is deze geestelijke spijs en drank hem tot voeding en verkwikking in het geestelijke, leven.

5. Het doeleinde.

XII. Het vijfde is het einde, waartoe het Heilig Avondmaal is ingesteld. Welke bijzonder deze drie zijn:

1. De gedachtenis, de verkondiging, de belijdenis van Christus, van Zijn lijden en sterven, en van zijn verdiensten door het lijden en de dood. Zie dit: Luk. 22:19 ... *doet dat tot Mijn gedachtenis*. 1 Kor. 11:26. *Zo dikwijls als gij dit brood zult eten, en deze drinkbeker zult drinken, zo verkondigt de dood des Heeren, totdat Hij komt*. Dit was niet voor de eerste tijd van de Apostolische kerk, om te gedenken dat in Christus alle voorbeelden geëindigd zijn, en om de Christenen te onderscheiden van de heidenen, en van hun afgodenoffer, gelijk sommige dwaalgeesten willen, gelijk getoond is in 't vorige hoofdstuk; maar dit is een sacrament van Christus aan Zijn kerk gegeven, en door de apostelen aan de kerk overgegeven, zonder bepaling van tijd, en dus zolang als de kerk zal zijn, dat is, tot op de voleinding van de wereld, gelijk in het vorige getoond is.
2. De verzegeling. Dat de sacramenten verzegelende zijn, is ook te voren getoond. Zo verzegelen het brood en de wijn de gelovigen hun deel aan Christus, en aan al zijn verdiensten, door Zijn lijden en dood verworven, en zijn geen tekenen alleen van de gemeenschap van de gelovigen met elkaar, gelijk, de Mennisten en Socinianen willen. Ziet dit: 1 Kor. 10:16. *De drinkbeker der dankzegging, die wij dankzeggende zegenen, is die niet een gemeenschap des bloeds van Christus? Het brood dat wij breken, is dat niet de gemeenschap des lichaams van Christus?* Matth. 26:26, 28. ... *dat is Mijn lichaam. Dit is Mijn bloed*. Het is de goedheid Gods, dat Hij aan de gelovigen niet alleen belooft de vergeving van de zonden, dat Hij niet alleen afbeeldt, door wie, en waardoor zij vergeving van de zonden ontvangen, maar dat Hij hun daarenboven nog pand en zegel geeft, om hun immers te doen geloven, dat Hij hun een verzoend God en Vader is in Christus, en dat Hij het eeuwig zal blijven, opdat zij daardoor getroost en vrolijk zouden leven. Omdat het de Heere Jezus tot verzegeling heeft ingesteld, moeten de gelovigen het ook alzo gebruiken, en zij, het sacrament ontvangende, hebben ook zich verzegeld te achten, en zich te verblijden in hun tijdelijk en eeuwig geluk.

3. De vereniging van de gelovigen met elkaar. Zie dit: 1 Kor. 10:17. *Want één brood is het, zo zijn wij velen één lichaam, omdat wij allen, ééns broods deelachtig zijn.* Deze vereniging geschiedt niet met allen, die aan de heilige tafel gaan, want de gelovigen hebben met de onbekeerden geen verdere gemeenschap dan in de belijdenis; maar de gemeenschap is alleen met de Godzaligen, die ze kennen en niet kennen, die tegenwoordig en die afwezig zijn, niet alleen met die in deze particuliere kerk zijn, maar ook met allen, die door de gehele wereld verspreid zijn, want zij verenigen zich met Christus, en in Hem met Zijn lichaam, ‘t welk de kerk is, en hun liefde gaat uit tot die allen, en zo met hen verenigd komen ze met die allen uit in de belijdenis van Christus en van Zijn waarheid.

De gruwel van de mis.

XIII. Tot op het jaar 800 is de leer van het Heilig Avondmaal zuiver gebleven, en al de manieren van spreken zagen op het gebruik, relatie en verzegelende kracht; maar van die tijd af is er van tijd tot tijd een afval van deze waarheid gekomen, en heeft men gronden gelegd tot de allerschrikkelijkste afgoderij.

De Papisten ontkennen in het Heilig Avondmaal alle verzegeling, omdat zij achten, dat het brood en de wijn Christus' lichaam en bloed, en alzo Christus zelf is, en dat ieder communicant de gehele Christus, God en mens, zoals Hij van Maria geboren en op Golgotha gekruisigd is, lijfelijk met zijn lichamelijke mond eet, en in zijn lichaam inzwelgt.

Om dit enige schijn te geven, zo zeggen ze, dat de mispriester door het binnensmonds mompelen van deze woorden: *want dit is Mijn lichaam*, het brood en de wijn verandert, verwezent in het natuurlijke lichaam en bloed van Christus, met insluiting van Zijn ziel en Godheid, en dat hij alzo uit dat stukje brood God maakt, en dat er zovele Christussen komen, als er ouweltjes zijn, over welke hij die woorden mompelt. Hiermee nog niet tevreden, maken ze van het Heilig Avondmaal een offerande, niet des lofs en der dankzegging, maar een eigenlijk gezegd *zoenoffer*, zodat niemand door het lijden van Christus vergeving van de zonden heeft, tenzij dat Christus' lichaam nog dagelijks voor hen verbroken en opgeofferd wordt. Het dagelijks vergieten van Zijn bloed durven ze niet zeggen, alhoewel, daar het lichaam van Christus verbroken wordt, Zijn bloed ook moet vergoten worden. Het ouweltje, dat bij hen Christus is, verbreken zij zonder dat Christus verbroken zou worden; maar hoe kan dan dat verbroken worden zonder Christus' lichaam te verbreken, zo het ouweltje Christus zelf is?

Dit noemen zij mis, in welke de Paap, die zij priester noemen, staande voor een tafel, bij hen altaar genoemd, met zilver, goud en andere lichamelijke pronkerij, beelden, kruisen, brandende kaarsen, schoon het licht dag is, gestoffeerd; met vele gekke en belachelijke ceremoniën, van verleggen van een boek, buigen, stenen om- en omkeren, klinken met schelletjes, onder zijn van achteren opgelicht hemd mompelen, ten laatste uit zijn ouweltje een Christus, een God maakt, ‘t welk hij dan, boven zijn hoofd opheffende, de tegenwoordigen vertoond om aan te bidden, gelijk ze dit met buiging van de knieën, en slaan op hun borsten met grote eerbiedigheid doen; de broodgod aanbeden zijnde, zo breekt hij hem aan stukken, met een gemaakte stoting van de leden, alsof hij schrikte, en eet hem op, en drinkt daarop de kelk, welks wijn hij tot bloed van zijn God gemaakt had, met één teug uit; dat is dan een offerande tot vergeving van de zonden, ‘t zij van de levenden, ‘t zij van de zieltjes in het vagevuur,

die daardoor zo gesterkt zijn, als een hongerige die droomt dat hij eet; daarmee dan gedaan; *ita missa est*, dat is: voor uw geld.

Men heeft altijd zulke gemaakte broodgoden bij de hand; men sluit ze op in kasjes voor met een glas; men draagt die broodgod soms met grote opschik over straat, en doet een ieder op de straat, voor hem knielen, en hem aanbidden, en dagelijks draagt men deze goden in zulke kasjes naar de zieken, welke onderweg aanbeden zijnde, zo geeft men hem de zieke in, die hem als het laatste gerecht, of doorzweigt, of wegens onmacht om hem door te krijgen, in de waterpot uitbraakt, daar ligt dan hun god.

Die dit niet geloven kunnen, en zich voor de broodgod niet willen buigen, of hem op enige manier niet willen eren, over die spreken ze het anathema, de vloek uit, die alzo krachtig en alzo zeer te vrezen is, als hun broodgod zelf. Ja, niet tevreden met vervloekingen, doden ze, en brengen ze door duizenderlei pijnigingen aan hun einde allen, die deze broodgod niet willen eren, en deze allerafgrijselijkste afgoderij met hen niet willen plegen; dus is deze grote hoer van Babel met al haar menseneters en bloedzuipers dronken geworden van het bloed van de heilige martelaren.

Dit is de gruwel van het anti-christendom. Dit is de kracht van de dwaling om leugens te geloven, die God hun gezonden heeft, omdat ze de liefde van de waarheid niet aangenomen hebben om zalig te worden, 2 Tim. 2:10, 11. Die niet wil eeuwig verdoemd worden, wachte zich voor deze allerverschrikkelijkste afgoderij, en sterve liever duizend doden, dan dat hij alzo Christus verloochene, en deel hebbe aan hun afgoderij opdat hij met hen niet kome in de eeuwige poel, voor de afgodendienaars bereid: Openb. 21:8... *de afgodendienaars. ... is hun deel in de poel, die daar brandt van vuur en sulfer: dat is de tweede dood.*

Door het uitspreken van de woorden, *want dit is Mijn lichaam*, verandert het brood niet in Christus' lichaam, en de wijn niet in Zijn bloed. Transsubstantiatie is een verdrichtselsel.

XIV. Om de gruwelijkheid van deze afgoderij te ontdekken, zullen wij enige vragen voorstellen, en die beantwoorden. De *transsubstantiatie* of verwezenheid is de grond van die dwaling; die dan weerlegd zijnde, zo valt alles, wat men daarop bouwt, vanzelf omver. Die vraag is dan:

Of door het uitspreken van de vijf woorden: want dit is Mijn lichaam, de substantie, het wezen van het brood en de wijn verandert in de substantie, in het wezen van het natuurlijke, eigenlijke lichaam en bloed van Christus, met insluiting van zijn ziel en Godheid, en alzo in Christus zelf?

De Papisten zeggen ronduit: ja; doch zijn onder elkaar zeer oneens, hoe de verandering geschiedt, en door hun redenen, waardoor zij elkaars redenen weerleggen, die waarlijk aan beide zijden krachtig en onweerlegbaar zijn, werpen zij de transsubstantiatie, die ze aan beide zijden vaststellen, omver.

- De een wil, dat het brood vernietigd en weggenomen wordt, en dat Christus' lichaam en bloed in een ogenblik uit de hemel en in de plaats van brood en wijn komt. De ander wil, dat Christus' lichaam en bloed uit de substantie van het brood en de wijn voortkomen.
- Anderen noemen de transsubstantiatie een bewarende verandering.
- Anderen een samenstellende verandering.

- Anderen een verenigende verandering.
- Anderen zeggen wederom wat anders.

Geen wonder dat ze zo verdeeld zijn, en elkaar zo heftig bestrijden; want een leugen is niet goed te maken; en om die te bedekken dienen ze 't wel eens te zijn, of ze openbaren die te naakter.

Ook zijn ze het niet eens over de tijd van verandering. De een wil dat de verandering geschiedt als de mispriester het woord *hoc*, dit, uitspreekt; de tweede, als hij zegt *est*, is; de derde, als hij noemt *meum*, dat is: mijn. Niemand zegt, als hij noemt *enim*, dat is: want; omdat zij wel weten, dat het in de Bijbel niet staat, maar van hen daarbij gevoegd wordt; waaruit dan ook licht af te leiden is, dat zo al de woorden, door welke kracht de transsubstantiatie zou geschieden, (want als een van de vijf woorden achtergelaten wordt, zou er geen verandering geschieden) in de Bijbel niet staan, dat dan dezelve geheel buiten het Woord van God is.

Antwoord. Wij staan wel toe

- (a) dat het brood en de wijn in het Heilig Avondmaal veranderen in relatie of opzichtelijkheid, en gesteld worden tot tekenen van Christus' lichaam, 't welk ander brood niet is.
- (b) Dat het brood en de wijn ingesteld zijn tot verzegeling, om de gelovigen te verzekeren dat Christus' lichaam voor hen is verbroken, en dat Zijn bloed is vergoten tot vergeving van hun zonden.
- (c) Dat de gelovigen in het gebruiken door een werkzaam geloof het teken met de betekende zaak. op de grond van Christus' instelling verenigende, Christus geestelijk aannemen, met Christus verenigen, en Zijner deelachtig worden, en dat inderdaad en waarheid.

Maar wij ontkennen wel uitdrukkelijk zo'n wezenlijke verandering, en bewijzen het aldus:

Bewijs 1. **Daarvan staat noch woord noch letter in de Bijbel.**

XV. Zo'n grote zaak, waardoor een mens een afgodendienaar wordt, als er zo'n transsubstantiatie of verwezenlijking niet is, moest wel uitdrukkelijk in Gods Woord, de enige regel van leer en leven bekendgemaakt zijn; maar in het gehele Woord staat er noch woord noch letter van. Laat een enige tekst getoond worden dat het brood en de wijn in het eigenlijke lichaam en bloed van Christus veranderd worden, door het uitspreken van de bewuste vijf woorden, dat het brood en de wijn mede veranderd worden in de ziel van Christus, dat het brood en de wijn veranderd worden in de Godheid van Christus; want zij zijn niet tevreden, dat het brood verandert in Christus' lichaam; want zij weten, dat zo de ziel daar niet in is, dat er dan geen offerande kan zijn, die Gode aangenaam is; en zij weten, dat, zo het brood God niet geworden is, dat het dan een van de allergruwelijkste afgoderij zou zijn, als zij hetzelfde aanbaden.

Ik zeg: laat een enige tekst voortgebracht worden. Maar tot nog toe hebben ze daartoe geen raad geweten, en zij zullen het ook in van de eeuwigheid niet kunnen doen; want daarvan staat noch woord noch letter in de gehele Bijbel. Dus is al hun zeggen en bedrijf maar een mensenverdichtsel, en daarom met schrik en de grootste afkeer te verwerpen.

Bewijs 2. **'t Is tegen de instelling, in welke men letten moet op de woorden**

XVI. Het is wel uitdrukkelijk tegen de instelling van Christus, welke beschreven is, Matth. 26; Markus 15; Luk. 22; 1 Kor. 11. Hier vindt men het woord transsubstantiatie, verwezenlijking, verandering niet; maar het tegendeel. De instelling is duidelijk en klaar; een eenvoudige, de woorden van de instelling lezende, kan dezelve met één opslag verstaan. Daar staat wel duidelijk, dat Christus brood nam, en dat Hij datgene, dat Hij nam, zegende, gelijk Hij altijd, als Hij spijze nam, deed; dat Hij dit brood, dat Hij genomen en gezegend had, brak, dat Hij dit gebroken brood zijn discipelen gaf, en dat Hij beval, dat zij dit brood zouden eten. Hij zal zien, dat dit alles geschied was, eer Hij die vijf woorden: (doch Christus sprak er maar vier) *want dit is Mijn lichaam*, uitgesproken had, en dat daarom het brood niet kon veranderd zijn geworden door het uitspreken van die woorden, of het moest, na het breken en geven, veranderd zijn geworden in de handen en monden van de discipelen; 't welk zij zelf tegenspreken.

En wat belangt die woorden; hier is op te merken het woord *dit*, en *is*, en *Mijn lichaam*.

- Een eenvoudige zal met een opslag zien, dat het woord ***dit*** het brood was, dat Hij genomen, gebroken en gegeven had; en Paulus zegt dat klaar, 1 Kor. 10:16, *Het brood dat wij breken, is dat niet de gemeenschap des lichaams van Christus?* En 1 Kor. 11:23, *Hij nam het brood.* vers 24. *En als Hij gedankt had, brak Hij het,* enz. vers 26. *Zo dikwijls, als gij dit brood zult eten.* Vers 27: *Zo dan, wie onwaardig dit brood eet.* Vers 28: *De mens beproeve zichzelf en ete alzo van het brood.* Uit deze zal een ieder, die niet blind wil zijn, lichtelijk zien dat het brood is, en niet Christus' lichaam, dat gebroken, gegeven en gegeten wordt. Hierbij komt, dat bij het geven van de beker, gezegd wordt, deze beker, Luk. 22:20. Zo dan ook dit *brood*, alsmede dat in alle verandering iets is, dat veranderd wordt, en iets, in 't welk het verandert, en daarom: òf daar is geen verandering, òf door het woord dit moet het brood verstaan worden. Hierbij, wat zou het een wonderlijke uitspraak zijn, als men door dit Christus' lichaam verstaan zou. 't Zou dan zijn, dit lichaam is Mijn lichaam. Dit Mijn lichaam, is de gemeenschap Mijns lichaams.
- Christus zegt, dit ***is*** Mijn lichaam; een eenvoudige zal ten eerste zien, dat *is* niet betekent veranderen of worden, maar dat het zoveel in deze samenvoeging te zeggen is, als: het betekent Christus' verbroken lichaam, dat is, Zijn lijden en sterven, dat zulke spreekwijzen zeer gewoon zijn in de burgerlijke omgang, en in de Schrift, zo buiten het gebruik van de sacramenten, als in de sacramenten. Men zegt van een schilderij: *dat is de koning van Engeland, dat is de koning van Frankrijk*; en van een trouwpenning zegt de bruid: *dat is mijn trouw*; en men weet allen, dat het woord *is* daar zoveel is, als dat *is* het beeld, de gelijkenis van die koning, dat is het teken en het zegel, 't welk de bruidegom tot bevestiging van zijn trouw heeft gegeven. Zo gewoon is ook deze spreekwijze in de Heilige Schrift. Dus staat er: Gen. 41:26. *Die zeven koeien zijn zeven jaren.* Matth. 13:38, 39. De akker *is* de wereld; en het goede zaad *zijn* de kinderen des koninkrijks; en het onkruid *zijn* de kinderen des bozen. De vijand... *is* de duivel; en de oogst *is* de voleinding van de wereld; en de maaiers *zijn* de engelen. Openb. 1:20 De zeven sterren *zijn* de engelen van de zeven gemeenten, en de zeven kandelaren *zijn* de

zeven gemeenten. Openb. 17:9, 18: De zeven hoofden *zijn* zeven bergen. De vrouw *is* de grote stad.

Zo ook van Christus: Joh 10:9. Ik *ben* de deur.

Joh 15:1. Ik *ben* de ware wijnstok.

1 Kor. 10:4. De steenrots *was* Christus.

Niemand is zo dwaas, dat hij hier het woord *is* in de eigenlijke zin zou nemen, de eenvoudigste zou zien, dat *is* zoveel te zeggen *is*, als, het betekent.

Zelfs wordt het woord *is* genomen voor betekent in de andere sacramenten. Zie van het Pascha: Ex 12:11, Het *is* des Heeren Pascha. Pascha wil in onze taal *voorbijgaan* zeggen, betekende het voorbijgaan van de engel, die al de eerstgeborenen in Egypteland doodde, en de huizen van de Israëlieten, aan welker deuren het bloed van het geslachte lam gestreken was, voorbijging, en de eerstgeborenen niet doodde. Het geslachte lam moesten de kinderen Israëls reisvaardig, met opgeschorte lendenen, schoenen aan de voeten, en staven in hun handen, eten. Want het, dat lam, *is* het Pascha des Heeren; niemand zal zo dom zijn, dat hij zou zeggen, dat het lam de voorbijgang zelf was, een ieder weet dat *is* zoveel te zeggen *is*, als, het lam *betekent* de voorbijgang. Hiertoe dient ook de uitdrukking, *het Pascha eten*, 't welk menigmaal in het Oude Testament voorkomt, 't welk *is* het lam eten. Zodat hier een tweërlei verbloemde manier van spreken *is*, eerst *is* wil zoveel zeggen als: *betekent*. En dan dat het lam genoemd wordt Pascha, betekende Christus: 1 Kor. 5:7. *Want ook ons Pascha is voor ons geslacht, namelijk Christus.*

Ziet van de Besnijden *is* dezelfde uitdrukking: Gen. 17:10, *Dit is mijn verbond*. 't *Is* onbetwistelijk, dat het woord *dit* ziet op de besnijdenis, en dat *is* niet het verbond zelf *is*; maar dat *is* zoveel te zeggen *is*, als het *is een teken van* het verbond. Het *betekent* het verbond. 't *Is* dezelfde manier van spreken: *dit is* mijn verbond; *dit is* Mijn lichaam. Ziet dezelfde manier van spreken van de Heilige Doop, welke genoemd wordt: *het bad van de wedergeboorte*, Titus 3:5. De doop *is* het bad niet, wordt ook niet veranderd in het bad; de doop *is* ook de wedergeboorte niet; maar de doop, die door indompeling in, of besprenging met het water geschiedt, *is* een teken en zegel van de wedergeboorte.

- Nu hebben wij nog de laatste woorden aan te merken, ***Mijn lichaam***. Dit brood *is* (betekent) Mijn lichaam, dat komt in geen verschil, dat hier het natuurlijke lichaam, Christus van Maria geboren en op Golgotha gekruisigd, verstaan wordt; maar de bedenking *is*, hoe het aangemerkt moet worden. Niet levend verenigd met zijn ziel en Godheid, en alzo de Persoon God en mens; maar het moet aangemerkt worden als gebroken, gekruisigd; zodat daardoor verstaan wordt het lijden van Christus; want:
  - (a) dit zegt de Heere Jezus zelf: Luk. 22:19. ... *dat is Mijn lichaam, dat voor u gegeven wordt*. 1 Kor. 11:24. ... *dat is Mijn lichaam, dat voor u gebroken wordt*.
En zo staat er ook van de wijn: Matth. 26:28. *Dat is Mijn bloed, het bloed des Nieuwen Testaments, dat voor velen vergoten wordt*.
  - (b) Het blijkt ook daaruit dat in het Heilig Avondmaal het brood en de wijn, het lichaam en bloed van Christus betekende, van elkaar afgescheiden ingesteld zijn, en ieder in 't bijzonder uitgedeeld, en zo genuttigd wordt, 't welk

natuurlijk de dood van Christus uitdrukt, welke ook in het Heilig Avondmaal bedacht en verkondigd moet worden, 1 Kor. 11:26.

- (c) En ook, omdat die tekenen zijn tot verzegeling van de vergeving van de zonden, Matth. 26:28, en door Christus' dood de vergeving van de zonden verworven is, Rom. 5:10; zo komt dan het brood voor, als betekenende het lichaam van Christus als gekruisigd, en niet als verheerlijkt; als betekenende de dood van Christus, en niet Hem, nu in de hemel aan Gods rechterhand.

Besluit.

Uit al het gezegde, maken wij dan dit besluit:

- (a) Indien in de instelling van het Heilig Avondmaal, en alzo ook nergens in het Woord van God, geen melding gemaakt wordt van transsubstantiatie, verwezenlijking van verandering van het brood en de wijn in Christus' natuurlijk lichaam en bloed.
- (b) Indien de instelling duidelijk zegt, dat Christus brood nam, brood zegende brood brak, brood gaf, brood beval te eten, en dat vóór het verhaal van de woorden, dit is Mijn lichaam, zo ook van de beker; en het na de zegening, en ook na het verhaal van die woorden, en het brood blijft, én het brood is, als het gegeten wordt, 1 Kor. 11.
- (c) Indien in die woorden het aanwijzend woordje dit op het brood ziet, het woord is in geen andere zin hier genomen kan worden, en genomen wordt, dan betekent, gelijk het zo genomen wordt in de gewone omgang, in de Heilige Schrift buiten de sacramenten, en diezelfde uitdrukking gebruikt wordt in de andere sacramenten, en aldaar buiten tegenspraak het woord is zoveel is als betekent, en het woord lichaam aangemerkt wordt als verbroken en gekruisigd; zo wordt het brood niet veranderd in Christus' lichaam, en de wijn in Zijn bloed. Het eerste is waarheid, gelijk nu getoond is; zo dan ook het laatste.

Bewijs 3. Uit de natuur van een sacrament.

XVII. Het Heilig Avondmaal is een sacrament, dat is zonder tegenspreken. Indien nu in het Heilig Avondmaal zo'n wezenlijke verandering geschiedde van brood en wijn in Christus' lichaam en bloed, zo was het geen sacrament; want zo'n verandering stoot de natuur van een sacrament om; want in alle sacramenten moeten deze vijf zaken zijn:

- (1) De instelling tot een sacrament.
- (2) Een uiterlijk lichamelijk teken.
- (3) Een inwendig betekende zaak op Christus ziende.
- (4) Een overeenkomst tussen het teken en de betekende zaak.
- (5) Een doeleinde, 't welk is te betekenen en te verzegelen; ziet dit boven bewezen.

Zo'n wezenlijke verandering nu stoot alles omver.

- (a) Het vernietigt het uitwendig lichamelijk teken; want het zegt dat het brood en de wijn weggenomen worden, en niet zijn als het genuttigd wordt.
- (b) Het vernietigt de betekende zaak; want houdt het teken op, zo houdt ook de betekende zaak op, en als het brood nu Christus' lichaam zelf was, zo werd het nergens door betekend; behalve dat het 't lichaam van Christus zelf vernietigt, omdat het Christus' lichaam berooft van zijn grootheid, zichtbaarheid, tastbaarheid en eenheid.

- (c) Het vernietigt de overeenkomst tussen het teken en de betekende zaak: want daar is geen teken meer; en daar is geen betekende zaak meer.
- (d) Het vernietigt het einde; want is het teken weg, zo is er geen zegel, dat het nochtans is tot verzegeling van Christus' lijden en sterven voor de gelovigen. Het lichaam en bloed van Christus zelf daar zijnde, neemt weg de gedachtenis Zijner; want gedachtenis is van een afwezige zaak. Dienvolgens is er zo'n wezenlijke verandering niet.

Bewijs 4. **Uit de andere sacramenten.**

XVIII. In geen van alle sacramenten is zo'n verandering, en niemand drijft dit, en nochtans zijn in de andere sacramenten dezelfde manieren van spreken. Dit is het Pascha. Dit is mijn verbond. Doop, het bad van de wedergeboorte. 't Lam bleef een lam, en werd niet Christus; de besnijdenis bleef de afsnijding van de voorhuid; het water in de doop blijft water. Omdat nu alle sacramenten van dezelfde natuur zijn, alle hebbende de terstond gemelde vijf vereiste zaken, en indien in de twee van het Oude Testament en in de doop in het Nieuwe Testament zo'n verandering niet is, zo dan ook niet in het Heilig Avondmaal; sacramenten zijn van dezelfde natuur.

Bewijs 5. **'t Vernietigt verscheiden artikelen van het geloof.**

XIX. Het werpt verscheidene artikelen van het geloof, van tegenpartijen zelfs beleden, omver; want zo'n wezenlijke verandering vernietigt:

- (a) de waarheid van de menselijke natuur van Christus, waarin Hij ons in alles is gelijk geworden; want een mensenlichaam zonder grootheid, kunnende zijn in een kruimpje brood, is geen mensenlichaam; wat op honderd duizend miljoenen plaatsen van elkaar gescheiden is, dat is niet één, maar veel, dat is niet het éne lichaam, dat van Maria geboren is: wat onzienlijk, ontastbaar is, dat is geen waar mensenlichaam, en dies, zo daar zo'n wezenlijke verandering was, zo had dan Christus geen waar menselijk lichaam, gelijk wij.
- (b) Het vernietigt de éne offerande van Christus door de dood; want het stelt, dat Christus nog dagelijks duizend en duizendmaal sterft, dat Zijn lichaam verbroken, en Zijn bloed vergoten wordt.
- (c) Het strijdt met de hemelvaart van Christus, want die zegt, dat Christus' lichaam, dat zichtbaar ten hemel is gevaren, aldaar is en aldaar blijven moet tot de jongste dag; *want indien Hij op aarde ware, zo zou Hij zelf geen priester zijn*, Hebr. 8:4. Dat dit lichaam gedurig nog op aarde is, en in kasjes in de kerk bewaard wordt.
- (d) Het strijdt met Zijn wederkomst ten oordeel, als wanneer wij Christus uit de hemel verwachten, dat dan niet zijn kan; want dan zou Hij al op aarde zijn, en zo Hij al op aarde overal in de kerken lichamelijk is, zo verwacht men Hem tevergeefs. Waaruit dan blijkt de valsheid van zulke een voorgewende verandering.

Bewijs 6. **Strijdt tegen de natuur van lichamen en toevallen.**

XX. Bij de bewijzen uit de Schriftuur zullen wij nog een of twee uit de natuur voegen.

- En allereerst: God is een God van de waarheid, en heeft een waarheid in schepselen, gesteld, en heeft de mensen verstand gegeven om die waarheid te kennen, en daarin vast te gaan. God nu heeft gesteld, dat een lichaam maar op één plaats kan zijn, en dat ieder lichaam zijn eigen plaats heeft, zodat in dezelfde plaats, in welke het ene lichaam is, terwijl het daarin is, een andere of vele andere

lichamen tegelijk daarin niet kunnen zijn. Dat ieder lichaam zijn behoorlijke grootheid en uitgestrektheid heeft, zodat duizend olifanten niet kunnen zijn in de plaats van een klein vliegje. Dat het een en 't zelfde lichaam, dat is, terwijl het is, niet duizend en duizendmaal geschapen of voortgebracht kan worden. Dat een lichaam of substantie niet kan zijn zonder zijn eigen hoedanigheden en zijn wezenlijke eigenschappen. Dat datzelfde lichaam, terwijl het op de ene plaats leeft, op een andere plaats niet kan sterven en dood zijn.

- En ten opzichte van de toevallen (of gebeurtenis): dat geen toeval op zichzelf, zonder in een substantie te zijn, kan bestaan; omdat het dan geen toeval, maar een substantie zou zijn; dat een toeval niet kan verhuizen van de een substantie in de andere. Deze waarheden zijn in de natuur gesteld, en de mens kent ze als onfeilbare waarheden. De transsubstantiatie nu keert de gehele natuur om, en vernietigt ze, zo ten opzichte van de zelfstandigheden, als ten opzichte van de toevallen; want die leert, dat het een en hetzelfde lichaam van Christus op honderd duizend plaatsen, ieder mijlen weegs van elkaar gescheiden kan zijn, en dagelijks is.

Want zij zeggen, dat er zo vele lichamen van Christus, en alzo zo vele Christussen in de wereld zijn, als er gewijde ouweltjes zijn, en dagelijks gewijd worden, en dat het dan nog maar een en hetzelfde lichaam van Christus is. Dat het gehele lichaam van Christus zo groot als het aan het kruis gehangen heeft, en al deszelfs leden in de plaats van een klein kruimpje brood is, zodat de voeten zijn in de plaats daar de handen zijn, en dat het hoofd in dezelfde plaats is, en dat al de andere leden ook in dezelfde plaats zijn, behoudende het lichaam zijn zelfde grootheid en uitgestrektheid. Dat het lichaam van Christus, terwijl het is en blijft in de hemel, nog duizend en duizendmaal op aarde, door de wijding voortgebracht wordt, als blijvende het een en hetzelfde lichaam. Dat datzelfde lichaam van Christus, terwijl het in de hemel in heerlijkheid leeft, op aarde verbroken wordt, en van mensenvoeten vertreden, en van ratten en muizen gegeten kan worden. Dat datzelfde lichaam, dat zichtbaar en tastbaar is, waarop zich Christus beriep, Luk. 24:39, in dezelfde tijd onzienlijk, ontastbaar, enz. is. Dat de eigenschappen van het brood en de wijn, namelijk: reuk, smaak, kracht tot voeding en dronken maken, blijven zonder brood en wijn; want die worden naar hun zeggen weggenomen.

Ziet hieruit de domme dwaasheid en leugen van de transsubstantiatie; men zou niet kunnen geloven, dat mensen tot zo'n onzinnigheid zouden kunnen vervallen, maar God heeft hun gezonden een kracht der dwaling om de leugens te geloven, omdat ze de liefde van de waarheid hebben verworpen.

XXI. Hoe dwaas hun leer ook is, zo zoeken ze dezelve nog te beschermen met een uitvlucht of twee te maken.

Uitvlucht 1. *In de sacramenten moet men geloven, en waar geloof plaats geeft, moet de rede wijken.*

Antwoord.

- (a) 't Geloof dat in de sacramenten vereist wordt, is te geloven, dat Christus het brood en de wijn in het Heilige Avondmaal ingesteld heeft, tot tekenen en zegels van zijn gekruist lichaam en vergoten bloed, tot vergeving van de zonden; maar het geloof heeft geen opzicht op de natuur van het brood en de wijn, alzo weinig als op de natuur des waters in de doop; hun beider natuur is onfeilbaar bekend.

- (b) God gebiedt nooit iets te geloven, dat leugen is in zichzelf, en dat zijn waarheid, in de natuur gesteld, omverwerpt, gelijk de transsubstantiatie doet. God gebiedt wel iets te geloven, dat boven het bereik van de rede is, maar nooit is, dat tegen de waarheid van de zaken, en tegen de rede, de waarheid van de zaken wel bevattende, is.
- (c) Het geloof heeft soms opzicht op onzienlijke dingen, die te samen gevoegd zijn met lichamelijke zaken, gelijk in alle sacramenten; en dan heeft het geloof te werken op de onzienlijke, en de rede te boven Gaande zaken, latende de natuur van de lichamelijke zaken in haar waarheid; want hetgeen iemand ziet, daar heeft geloof geen plaats, Rom. 8:24.

Uitvlucht 2. God is almachtig, en kan doen wat hem behaagt, en daarom kan Hij al het bovengenoemde wel doen.

Antwoord.

- (a) Al is God almachtig, zo kan Hij nochtans niet liegen; Titus 1:2. En die bovengenoemde tegenstrijdige dingen te doen, is liegen; want het is tegen de waarheden, die God in de zaken gelegd heeft, en daarom kan Hij die niet doen, zodat de almachtigheid hier niet te pas komt, maar waarheid.
- (b) En zo God het al doen kon, dat Hij toch niet doen kan, omdat het leugen is, zo volgt nochtans daaruit niet, dat God het doen wil en doet.

Bewijs 7. Tegen alle uiterlijke zinnen van de mensen.

XXII. 's Mensen uiterlijke zinnen, reuk, smaak, gevoel, zo door aantasten, als door de voedende en dronkenmakende kracht, en die zinnen alle wel gesteld, én van binnen, én in die vereiste omstandigheden van buiten, en dat van alle mensen, en dat in alle tijden, verzekeren, dat na de wijding de minste wezenlijke verandering niet is geschied in het brood en de wijn; dat het niet is een mensenlichaam en bloed, maar dat het waarlijk brood en wijn is en blijft, gelijk het te voren was. Dit kan niet tegengesproken worden; dies is het zeker, dat er zo'n transsubstantiatie niet is en dat het de uiterste dwaasheid en onwaarheid is, te zeggen, dat het brood en de wijn in Christus' lichaam en bloed veranderd wordt door het verhaal van de vijf woorden.

Men heeft hier niets tegen in te brengen, dan:

1. *Dat men hier geloven moet.*

Zie het antwoord even boven.

2. *Dat de zinnen bedriegen kunnen.*

Antwoord.

- (a) Van kunnen tot zijn geldt het gevolg niet.
- (b) Alle zinnen wel gesteld en dat van alle mensen, en dat in alle tijden, hetzelfde in een zaak bevindende, is waarheid en bedriegt niet, men gaat daar vast op, en hij wordt met recht onzinnig gehouden, die het zou tegenspreken.

Uit deze allen besluiten wij met alle vastigheid en verzekering, dat het brood en de wijn in het Heilig Avondmaal niet veranderd worden in het lichaam en bloed van Christus. Laat ons nu hun tegenwerpingen beantwoorden.

Tegenwerping. 1.

XXIII. De woorden van Christus: *dit is Mijn lichaam*, moeten eigenlijk verstaan worden, en zo ziet dan het woordje *dit* niet op het brood; want 't is klaar, dat het *in geslacht* (grammaticaal) niet overeenkomt met brood, maar met lichaam; dus ziet het op lichaam. En het woord lichaam is in de eigenlijke zin Christus' lichaam, van Maria geboren en op Golgotha gekruisigd. En het woord is moet eigenlijk verstaan worden voor inderdaad natuurlijker wijze te zijn.

Antwoord.

1. Deze tegenwerping raakt het gehele verschil niet; want het verschilpunt is, of het brood en de wijn, door het uitspreken van deze woorden, want dit is Mijn lichaam, veranderd worden in het natuurlijke lichaam en bloed van Christus. In deze woorden nu is niet één letter of titel van transsubstantiatie, overwezenlijking, of verandering; noch ook niet, dat de verandering zou geschieden door het verhaal van die woorden; waaruit klaar blijkt, dat met deze woorden tegen te brengen, het verschil misgelopen wordt. Hiermee is de tegenwerping beantwoord; maar tot overvloed zullen wij haar op 't spoor volgen.
2. Het woordje *dit* ziet immers op het brood, dat Christus nam, brak en Gaf; ziet dit bewezen par. 26-30. De reden, welke partijen geven, dat het woordje *dit* niet ziet op 't brood, maar op 't lichaam, omdat het *in geslacht* niet met het laatste overeenkomt, vervalt vanzelf. Want:
  - (a) het woordje *dit* kan hier niet *bijvoeglijk*, maar moet noodzakelijk *zelfstandig* genomen worden; want zo *bijvoeglijk*, dan zouden de woorden deze zijn: *dit Mijn lichaam is*, dat is, het *bestaat*, 't welk dan geen zin heeft; want de discipelen zagen wel dat Christus' lichaam daar tegenwoordig was; en zo men het woord lichaam herhalen zou, zo had het ook geen slot; want dan zou het zijn: *dit Mijn lichaam is Mijn lichaam*.
  - (b) Indien men het woord *dit* bracht tot lichaam, zo stoten ze zelf hun transsubstantiatie omver; want dan was er niets dat veranderd werd, omdat in alle verandering iets is, dat veranderd wordt, en iets, dat door de verandering komt. Dat door de verandering komt is het lichaam, en zo het woordje *dit* niet ziet op brood, zo is er niets, dat in Christus' lichaam veranderd wordt. Dit zien enige van partijen, daarom zijn ze onder elkaar zeer oneens.
3. Door de woorden, *Mijn lichaam*, willen zij, dat het natuurlijke lichaam van Christus verstaan moet worden; maar dat is zo terstond met vele redenen weerlegd, en getoond, dat de tekst zelf hen weerlegt; want Christus' lichaam was daar aan de tafel, Christus nam met zijn hand het brood, en niet Zijn lichaam; Hij brak het brood, en zei: *dit is Mijn lichaam*, dat voor u gebroken wordt; zodat het lichaam van Christus verklaard wordt, verbroken, gekruisigd en gedood te zijn, en Hij stond daar levend en onbezeerd. En indien het lichaam van Christus toen verbroken en opgeofferd werd tot vergeving van de zonden, zo was het al volbracht en Christus had niet behoeven te lijden en te sterven; want Hij heeft alles met één offerande volbracht, Hebr. 10:14.

4. Het woord is willen ze verstaan hebben, dat het verklaart, dat het Christus' natuurlijk lichaam is. Dat het Christus' natuurlijk lichaam niet is, en dat het woord is dat niet te kennen geeft, is mede boven bewezen; maar tot overvloed zeggen wij, dat die woorden: dit is Mijn lichaam, zo moeten genomen en verstaan worden, als het Christus beoogt, en zijn mening aan redelijke mensen uitdrukt door een manier van spreken, die allerklaarst, duidelijkst, gewoonlijkst en verstaanbaarst is. Als is genomen werd voor natuurlijk zijn, dat was niet te verstaan noch te denken voor de discipelen, noch voor enig redelijk mens, omdat duizend ongerijmdheden, en een gehele omkering van de natuur daaruit volgen moest; maar als is voor betekent verstaan wordt, dat is in zo'n gelegenheid de gewoonste, de klaarste, de duidelijkste en verstaanbaarste taal. Dat is onbetwistbaar, dat het woord *is* zo algemeen genomen wordt voor *betekent*, als voor natuurlijk, *wezenlijk zijn*, en dat daarom dat woord moet verstaan worden, naardat de omstandigheden en zaken zijn, van welke het gezegd wordt. Als men van een schilderij zegt: *dat is mijn vader, dat mijn grootvader*; van een trouwpenning: *dat is mijn trouw*. Van iets door gelijkenis: Dan *is* een slang, Nafthali *is* een hinde, Issaschar *is* een sterk gebeende ezel, Jozef een vruchtbare tak, Gen. 49. Assur *is* een roede, Herodes is een vos, de goddelozen zijn vlekken, Waterlooze wolken, verstorven bomen en wilde baren van de zee. Zou hij niet voor een dwaas met recht gehouden worden, die het woord *is* zou nemen voor *werkelijk zijn*, en daarop uitroepen: 'zie daar staat het: Dan, Nafthali, Issaschar, Herodes zijn beesten; want daar staat: is een slang, is een hinde, is een ezel', enz. Maar ieder weet, dat men die spreekwijzen oneigenlijk moet nemen, een kind zal hier rechter zijn. Doet hierbij: *zeven koeien zijn zeven jaren, zeven hoofden zijn zeven bergen, de vrouw is de grote stad*. 't Is klaarblijkelijk, dat is daar zoveel te zeggen is als *betekent*. Nog nader van Christus: *Ik ben de deur. Ik ben de wijnstok*. Zo ook: *Christus ons Pascha; de steenrots was Christus*. Uit deze allen is het onweersprekelijk, dat men dadelijk uit het woord *is* niet besluiten moet het natuurlijk zijn; maar dat is zoveel te kennen geeft als *betekent*.

Uitvlucht.

Zegt men, *dat is wel waar buiten de sacramenten; maar hier is een sacrament, en daarom kan men van het eerste tot dit geen gevolg trekken*.

Antwoord.

- (a) Wij zien uit het gezegde wat het woord *is* betekent, en heeft het die betekenis in 't ene, zo kan het dit ook betekenen in het andere: immers dat staat vast, dat men dan eenvoudig, omdat er is staat, niet besluiten kan het brood is natuurlijk Christus' lichaam; maar men moet uit de omstandigheden tonen, dat het woord *is* daar eigenlijk genomen moet worden; doch het ontbreekt, en dat het niet eigenlijk van Christus gebruikt wordt, blijkt uit de gehele tekst, en is boven getoond.
- (b) Maar om hen ook te voldoen, dat het een gewone manier van spreken ook in de sacramenten is zo ziet van het Pascha, Ex. 12:11. *Het (Lam) is des Heeren Pascha*. Het lam was niet veranderd in een voorbijgang.
Zie van de besnijdenis: Gen. 17:10. Dit is mijn verbond.
Van de doop: 1 Petrus 3:21. *Waarvan het tegenbeeld de doop ... die een vraag is van een goed geweten*.

Aanhouding.

Wat valt er meer te zeggen? Misschien dit: *In zaken van het geloof, en in testamenten moet men niet duister en oneigenlijk, maar duidelijk spreken.*

Antwoord.

- (a) En leert Hem, die de mensen de spraak geeft, niet hoe Hij moet spreken.
- (b) Christus heeft doorgaans in de zaken van het geloof door gelijkenissen en verbloemde redenen gesproken.
- (c) Jakobs testament, Gen. 49, is vol oneigenlijke spreekwijzen.
- (d) De oneigenlijke spreekwijzen zijn te onderscheiden van de dubbelzinnige. Deze kunnen enige donkerheid baren; maar de verbloemde en figuurlijke zijn duidelijk, geven meer licht aan de zaak, en drukken de natuur van de zaak klaarder en krachtiger uit, bijzonder als zij bekend zijn, en zo gewoon als de eigene, gelijk hier het woord is.
- (e) Tegenpartijen zelfs moeten overtuigd staan, dat in de stelling van het sacrament Christus een oneigenlijke en figuurlijke spreekwijze gebruikt. Luk. 22:20, *Deze drinkbeker (is) het Nieuwe Testament*. Allereerst wordt noodzakelijk, niet de beker zelf, maar 't geen daarin is, verstaan. Een tweede, de beker is het Nieuwe Testament niet, ook is 't geen daarin is het Nieuwe Testament niet; maar tot bevestiging en verzegeling van hetzelfde, 't welk door het vergieten van Zijn bloed vervuld en verworven is voor de gelovigen. Daarbij de woorden, *'t welk vergoten wordt*, verstaan ze niet eigenlijk; want zij ontkennen alle bloedstorting in de mis, omdat naar hun zeggen, het bloed niet afgescheiden wordt van het lichaam, en het uitgieten ziet op de bloedstorting aan het kruis, en zoveel te zeggen is, als dat terstond vergoten zal worden, waarvan Christus in 't laatste Avondmaal maar een vertoning deed. En ook moeten ze toestaan, dat in die woorden: *dit is Mijn lichaam*, een oneigenlijke manier van spreken is, als zij die naar hun eigen mening opvatten, als ze door het woord dit verstaan, of 't geen onder de gedaante van brood en wijn is, of 't geen, nog niet is, maar in 't laatste van het uitspreken dier woorden worden zal, of een zelfstandigheid in 't algemeen, of een *individuum vagum*, iets onbepaalds en ongenoemds, en dergelijke, waarover zij onder elkaar heftig overhoop liggen. Het woord is nemen zij ook niet in de eigenlijken zin, en verstaan daardoor of bevat wordt, of zal zijn, of wordt, of veranderd wordt, of getranssubstantieerd wordt. Het woord lichaam wordt bij hen ook oneigenlijk genomen, of voor een lichaam zonder grootheid, of met grootheid maar zonder uitgestrektheid, of met grootheid en uitgestrektheid, maar niet plaatselijk omschreven, gelijk zij onder elkaar de een dit, de ander dat zeggen; doch allen moeten ze het figuurlijk verstaan, omdat een eigenlijk lichaam én zienlijk, én tastbaar is, en zijn grootheid en uitgestrektheid plaatselijk heeft. Betekent lichaam ook de ziel en Godheid?

Tegenwerping. 2.

XXIV. Luk. 22:20, *Deze drinkbeker is het Nieuwe Testament in Mijn bloed, dat voor u vergoten wordt*. Zij willen, dat men niet zegt, dat, maar dewelke, te weten, beker, vergoten wordt, omdat het woord, vergoten wordt, *in causa* overeenkomt, niet met bloed, maar met beker, en dat men door de beker versta 't geen daarin is, te weten, Christus' bloed, zodat de zin zou zijn: *Dit Mijn bloed, dat voor u vergoten wordt, is*

het Nieuwe Testament in Mijn bloed; en daaruit willen ze dan, dat de wijn veranderd wordt in Christus' bloed.

Antwoord.

- (a) Deze tegenwerping weerlegt zichzelf; want dat staat dan vast, dat het bloed afgescheiden is van Christus' lichaam: dat staat dan mede vast, dat er is een bloedstorting, 't welk zij doch beide niet willen toestaan, noemende hun mis een onbloedige offerande.
- (b) Door de beker wordt wel verstaan 't geen daarin is; maar daar was geen bloed in, maar wijn; Christus noemt het *de vrucht des wijnstoks*, Matth. 26:19.
- (c) Als men het woord vergoten wordt al brengt tot de beker, zo is de zin even klaar: de beker, dat is, de wijn, die daarin is, welke vergoten wordt, is het Nieuwe Testament, dat is, verzegelt aan de gelovigen het Nieuwe Testament, 't welk bevestigd wordt in Christus' bloed, waarvan de wijn een teken en zegel is.
- (d) Maar 't is bij andere schrijvers, alsook in het N.T. gebruikelijk, dat de woorden, schoon zij met een ander woord *in causa* overeenkomen, nochtans in de zin overeenkomen, met het woord, waarop men doelt, gelijk onder anderen te zien is. Matth. 28:19 Openb. 1:5.

Tegenwerping. 3.

XXV. Joh. 6:56, *Die Mijn vlees eet, en Mijn bloed drinkt, die blijft in Mij, en Ik in Hem.*

Antwoord.

- (a) Deze tekst spreekt niet van het Avondmaal; want het was toen nog niet ingesteld, en ook was daarop de minste terugslag of voorzegging niet; maar de terugslag is op het manna, zodat men hieruit op de paapse grond zou besluiten, dat Christus in het manna veranderd was, omdat Hij zegt, *Ik ben het brood des levens*, vers 35.
- (b) Doch Christus spreekt hier van het geestelijk nuttigen van Christus door het geloof, 't welk altijd plaats heeft, en niet van een lichamelijk eten en drinken; want Hij zegt wel uitdrukkelijk, vers 63, *De Geest is het, die levend maakt; het vlees is niet nut. De woorden, die Ik tot u spreek, zijn geest en zijn leven.*

Tegenwerping. 4.

XXVI. 1 Kor. 11:27, *Zo dan, wie onwaardig dit brood eet, of de drinkbeker des Heeren drinkt, die zal schuldig zijn aan het lichaam en bloed des Heeren.*

Antwoord.

- (a) Deze tekst weerlegt zichzelf; want hij zegt, dat de gewone man de beker ook gegeven moet worden; alsmede dat het brood en wijn is, als men het eet en drinkt; zo is het dan Christus' lichaam en bloed niet.
- (b) De onwaardige nuttigers maken zich schuldig aan Christus' lichaam en bloed, omdat in het onwaardig eten en drinken een verachting en versmading is van Christus' lijden en sterven. Gelijk iemand, die in verontwaardiging eens konings zegel of beeld schendt, toont, dat hij de koning zelf versmaadt en veracht. Dies blijft het dan onwrikbaar, dat het brood en de wijn in het Heilig Avondmaal Christus' lichaam en bloed eigenlijk niet is, maar dat zij tekenen en zegels zijn van Christus' lijden tot vergeving van de zonden.

Er is ook geen consubstantiatie. Christus is niet in, met, onder het brood.

XXVII. Vraag: *Of in het Heilig Avondmaal is een consubstantiatie?* De Lutherse willen, dat wel het brood en de wijn niet veranderen in Christus' lichaam en bloed, maar brood en wijn blijven; maar zeggen, dat Christus' lichaam en bloed in, met, onder het brood en de wijn zijn; en dat in de woorden: *dit is Mijn lichaam*, het woordje dit betekent het brood en het lichaam van Christus te samen. Dit noemen zij consubstantiatie.

Wij ontkennen dat, en bewijzen het met dezelfde bewijsredenen, waarmee wij de paapse transsubstantiatie hebben weerlegd. Namelijk:

Bewijs 1. Uit de instelling.

1. Uit de geschiedenis van de instelling, welke duidelijk zegt:

- (a) Dat Christus daar lichamelijk, plaatselijk, zichtbaarlijk aan de tafel was, niet gekwetst, gebroken, dood, maar levend; dat Christus brood nam, brak en gaf, en dat de discipelen het gegeven brood aten; dat Christus van dat brood zei: *dit is Mijn lichaam*, zodat het woordje dit niet anders kan betekenen dan alleen het brood.
- (b) Zo verstond het Paulus, zeggende: *het brood dat wij breken, is dat niet de gemeenschap des lichaams van Christus?* Het lichaam van Christus was niet de gemeenschap des lichaams van Christus, maar het brood alleen was de gemeenschap van Christus, betekeneende en verzegelende.
- (c) Dit blijkt ook uit het andere teken. Van de beker zegt Christus: *deze beker is het Nieuwe Testament*. Het woord deze kan niet anders zien dan op de beker; want die wordt er bijgevoegd, deze beker, dat is, deze wijn in de beker. Zodat het woordje dit dan op niets anders zien kan dan op het brood, en niet tegelijk mede op Christus' lichaam; want dan moest volgen, dat Christus twee lichamen had: een lichaam dat daar levend, zichtbaar, tastend, plaatselijk aan de tafel was, en het brood nam, brak en gaf; en dan nog een, dat genomen, gebroken en gegeven werd, dat onzichtbaar was. Of dat een en hetzelfde lichaam moest tegelijk zichtbaar en onzichtbaar zijn, tegelijk geheel blijven, tegelijk verbroken worden, 't welk de ongerijmdheid zelf is.
- (d) Zij willen dat deze woorden: *dit is Mijn lichaam, dat voor u verbroken wordt*, in de eigelijken zin moeten genomen worden, en willen de minste oneigenlijke spreekwijze niet toelaten. Maar dan overtuigen de woorden hen zelf, of zij moeten de Papisten toevallen en zeggen, dat het Christus' lichaam zelf is, of zij zijn zonder enig bewijs; want, *dit is Mijn lichaam*, meldt niet één letter van in, met, onder. En ook als er gezegd wordt, *dat gebroken wordt*, zo moeten ze iets oneigenlijks in de spreekwijze toestaan; want het lichaam van Christus werd toen niet verbroken, en Zijn bloed werd toen niet vergoten; maar 't is zoveel, als (zij zelf rechter zijnde) dat nu haast verbroken zal worden.

Bewijs 2. Is een sacrament.

Het Heilig Avondmaal is een sacrament. Nu, een sacrament is de zaak zelf niet, maar een teken en zegel van de zaak. En zo Christus' lichaam dan was in, met, onder het brood, zo was het de zaak zelf, en alzo geen sacrament.

Bewijs 3. **Uit andere sacramenten.**

In al de andere sacramenten is zo'n lichamelijke tegenwoordigheid niet, zo dan ook niet in dit sacrament. In de andere sacramenten zijn dezelfde uitdrukkingen. *Dit is het Pascha. Dit is mijn verbond. Welke is het bad van de wedergeboorte. Welke is de vraag van een goed geweten.* Indien dan nu diezelfde uitdrukkingen in de andere sacramenten niet zeggen een lichamelijke tegenwoordigheid van Christus, in, met, onder, zo dan ook niet in dit. Want die uitdrukkingen zijn dezelfde, en alle sacramenten zijn van dezelfde natuur, namelijk tekenen en zegels.

Bewijs 4. **Tegen de artikelen des geloofs.**

Een zulke lichamelijke tegenwoordigheid strijdt tegen de menswording van Christus; want het ontkent, dat Christus ons in alles gelijk is geworden, een waar mens uit mens. Het strijdt ook tegen Christus' hemelvaart, en zitten ter rechterhand van God, welke te kennen geven, dat Christus naar het lichaam nu niet is op de aarde, maar die heeft verlaten, en dat zo noodzakelijk, dat Christus, zo Hij nu nog op de aarde was, dat Hij dan zelf geen Hoge priester was.

Bewijs 5. **Tegen de natuur van een lichaam.**

Een zulke lichamelijke tegenwoordigheid vernietigt een lichaam; want alle menselijk lichaam is besloten in een plaats, is ondoordringbaar, dat is, 't een lichaam dringt niet door, door de substantie van een ander, en kan niet zijn in de plaats waar het andere is. Een lichaam is tastbaar, is zienlijk, enz. Dus is het stellen van een lichamelijke tegenwoordigheid van Christus in het Heilig Avondmaal vol ongerijmdheden tegen de natuur en de Schrift.

Uitvlucht: Men mocht zeggen, *God is almachtig, en daarom kan Hij dat maken.*

Antwoord. God is een God van de waarheid, heeft een waarheid in de natuur van de schepselen gelegd, 't is ja en neen, een waar lichaam te zijn, en oneindig te zijn, onzichtbaar, ontastbaar, doordringbaar te zijn, enz. En daarbij, men kan uit Gods macht niet besluiten dat iets is. Maar dat een zaak is, dus en zo is, dat moet bewezen worden uit de wil, uit het Woord van God, 't welk van een tegenwoordigheid van Christus' lichaam in, met, onder het brood niet één letter spreekt, maar het tegendeel getuigt, en daarmee is het uit.

Christus' lichaam en bloed is niet lichamenlijk tegenwoordig en wordt niet lichamenlijk genuttigd.

XXXII. De transsubstantiatie vernietigt zijnde, zo is meteen de gehele paapse mis als een offerande vernietigd, gelijk breder in het verhandelen van deze vraag zal blijken:

Of in het H. Avondmaal is een nieuwe, eigenlijk gezegde, ware, uitwendige offerande van Christus' lichaam en bloed, en alzo van de gehele Christus, God en mens, aan God tot vergeving van de zonden voor de levenden en doden?

De Papisten zeggen niet alleen, dat er is een vertonende en toepassende offerande, maar ook zelfs een verzoenende offerande, zodat levenden en doden geen vergeving van de zonden hebben, door de offerande van Jezus Christus aan het kruis volbracht, tenzij dat Christus nog dagelijks in de mis geofferd werd.

Wij zeggen wel, dat dagelijks zo buiten als in het gebruik van het Avondmaal, gebeden en dankzeggingen gedaan moeten worden, 't welk de apostel opofferen van offerande noemt: Hebr. 13:15. *Laat ons dan door Hem altijd Gode opofferen een offerande des lofs.* Maar wij ontkennen, met de allergrootste verontwaardiging, zo'n gezegde opoffering van Christus aan God tot vergeving van de zonden voor de levenden en doden. 't Welk wij aldus bewijzen:

Bewijs 1. **Van God niet geboden.**

Dat is zeker, dat God ons in zijn Woord de gehele godsdienst, en bijzonder de allergrootste punten van het geloof, heeft laten beschrijven, en dat men daarom God naar zijn geopenbaarde wil alleen moet dienen, en dat alle godsdienst, die God niet bevolen heeft, als mensen vonden moet verworpen worden: Matth. 15:9. *Tevergeefs eren zij Mij, lerende leringen, die geboden van mensen zijn.* Nu, het Woord van God spreekt niet een woord van een nieuwe, of herhaalde, of voortdurende opoffering van Christus aan God, na zijn volbrachte offerande aan het kruis, noch elders, noch in de instelling van het Avondmaal beschreven, Matth. 26:26 Mark. 14:22 Luk. 22:19 1 Kor. 11:23 10:16. Maar het tegendeel van die blijkt aldaar zo klaar als de dag. Christus was daar Zelf zichtbaar aan de tafel, Christus nam brood, dankte, brak het, en gaf het zijn discipelen, niet aan God, en daarna de beker. En beval hun te eten en te drinken tot zijn gedachtenis. Waar is hier een woord van offerande, van opofferen aan God? En ook, indien het een opoffering van Christus, van Zichzelf aan God was, dan was Zijn offerande tot vergeving van de zonden in die avond al volbracht; en als het een ware offerande was, dan had Hij niet van node gehad Zich de volgende dag op te offeren; en behalve dat, indien men zou zeggen, 't was een vertonende en toepassende offerande.

Antwoord. De éne offerande kan door een andere, die meer dan in opzicht en afschaduwing van de andere verschilt, niet vertoond worden; doch men is niet tevreden met vertonen en toepassen, maar men wil dat het een ware verzoenende offerande is, ja dat het in wezen dezelfde is, die aan 't kruis geschiedde, alleen in manier van offeren onderscheiden; zo was dan die avond, toen Christus het Heilig Avondmaal instelde, het brood en de wijn zijn discipelen gaf, in wezen de zonde al betaald.

Uit 't welk klaar blijkt, dat in de insetting van het avondmaal de minste melding of schijn niet is, dat Christus Zich toen opgeofferd heeft, en een dagelijkse opoffering van Zichzelf tot aan de voleinding van de wereld bevolen heeft; maar integendeel blijkt het. dat dit onwaar is.

Bewijs 2. **Christus is en kan maar eens geofferd worden, en die éne is volmaakt.**

XXXIII. Christus is maar eens opgeofferd, en die éne opoffering is volmaakt krachtig tot wegneming van alle zonden; dies kan geen dagelijks zoenoffer meer plaats hebben. Waar nu vergeving van de zonden is, daar is geen offerande meer voor de zonden,

Hebr. 10:18. Dat Christus maar ééns opgeofferd is, en dat die éne offerande volmaakt verzoenende is, blijkt uit deze plaatsen, die geen beknibbeling onderworpen kunnen zijn: Hebr. 7:27. Die het niet alle dag nodig was... want dat heeft Hij *eenmaal* gedaan, als Hij Zichzelf opgeofferd heeft. Hebr. 9:25, Noch ook, opdat Hij Zichzelf *meermalen* zou opofferen; vers 26, Anders had Hij *dikwijls* moeten lijden van de grondlegging van de wereld af. Maar nu is Hij *eenmaal* in de voleinding van de eeuwen geopenbaard, om de zonde te niet te doen door Zijns Zelfs offerande. Vers 27:28, En gelijk het de mensen gezet is eenmaal te sterven, en daarna het oordeel; alzo ook Christus *eenmaal* geofferd zijnde om veler zonden weg te nemen. Hebr. 10:10, In welke wil wij geheiligd zijn door de offerande des lichaams van Jezus Christus, *eenmaal* geschied. vers 12, Maar Deze, *één* slachtoffer voor de zonden geofferd hebbende is in eeuwigheid gezeten aan de rechterhand van God. vers 14, Met *één* offerande heeft Hij *in eeuwigheid* volmaakt degenen, die geheiligd worden. Ziedaar maar *één* offerande van Christus, die volmaakt in eeuwigheid.

Uitvlucht 1.

Zegt men hierop: deze teksten spreken van Christus' voldoende offerande, en niet van Zijn vertonende en toepassende onbloedige offerande, welke dagelijks in de mis geschiedt.

Antwoord.

- (a) Is ze maar vertonende, toepassende, onbloedig, zo staat dat dan vast, dat de offerande in de mis is een andere offerande, dan die Christus aan het kruis volbracht heeft.
- (b) De Schrift kent geen andere opoffering van Christus dan die éne, en daarom, te spreken van een vertonende en toepassende, onbloedige offerande, is maar beuzelen buiten het Woord, en tegen de zaak zelf; want een offerande geschiedt aan God, en een toepassing aan de mens.
- (c) En ook zijn zij niet tevreden met een vertonende en toepassende offerande, maar zeggen wel uitdrukkelijk, dat hun mis is een verzoenende offerande, en de teksten zeggen, dat de volmaakt verzoenende offerande van Christus maar éénmaal geschied is, en geschieden kan, omdat Christus, zo dikwijls als Hij opgeofferd zou worden, zo dikwijls zou moeten lijden; en daarom weerleggen deze teksten onweersprekelijk de offerande in de mis.
- (d) Daarbij, of de vertonende en toepassende offerande van Christus in de mis, is een ware offerande, of alleen maar een afbeeldende vertoning van de offerande van Christus? Zij zeggen een ware. Indien een ware, eigenlijke; zo dan, óf dezelfde, die Christus aan het kruis volbracht heeft, óf een nieuwe, een andere, óf een herhaling van dezelve. Hoe men het ook maakt, indien in de mis is een ware, eigenlijke opoffering van Christus tot verzoening, zo doet men én Christus nog dagelijks lijden, Hebr. 9:27, én men verloochent de volmaakt voldoende offer van Christus.

Uitvlucht 2.

XXXIV. 't Is dezelfde in wezen, maar in manier verscheiden, en daarom die teksten, boven gemeld, zijn niet tegen de offerande in de mis, maar spreken van de mis zelf, omdat in de mis geen andere offerande is, dan diezelfde, die aan het kruis geschied is.

Antwoord.

- (a) Zo de mis dezelfde is, die aan het kruis geschied is, zo lijdt en sterft Christus nog dagelijks, 't zij door voortdoring, 't zij door herhaling; want Christus leed en stierf aan 't kruis; behalve dat het lijden en sterven, dat herhaald wordt, hetzelfde niet kan zijn, dat te voren geschied is.
- (b) Indien het dezelfde offerande is, zo was Christus' offerande aan het kruis niet volmaakt, want het was nog niet afgedaan, het duurt nog, en moet noch dagelijks geschieden.
- (c) Indien in de mis een offerande was, dat toch mis is, zo is het dezelve niet; en 't kan dezelfde niet zijn, die Christus aan het kruis geofferd heeft, 't is alles verscheiden.
- Priester. Aan 't kruis was Christus in eigen Persoon Priester, Hij heeft Zichzelf opgeofferd. Maar in de mis komt een mens, die zich priester noemt, en offert Christus, en offert een ander de Christus; zo kan dat offeren niet voldoende zijn, omdat de voldoening haar kracht krijgt van Christus' Hoge priesterambt, van dat Hij Zichzelf opoffert.
  - Het altaar is verscheiden, het altaar heiligt de offerande, Matth. 23:19. Christus is zelf het altaar, en heeft Zich door de eeuwigen Geest Gode onstraffelijk opgeofferd Hebr. 9:14 Hebr. 13:10. In de mis is een houten of stenen tafel of stellage; en ook, naar hun zeggen, was Christus' altaar het kruis, en zo dan verscheiden van het hunne.
  - De offerande is verscheiden, en het offeren van dezelve. Aan 't kruis was Christus' lichaam en bloed, en werd aldaar in vele smarten, welke 't wezen is van een offerande, die voor de zonden zou voldoen, verbroken en vergoten. Maar in de mis is zelfs, naar hun zeggen (en evenwel de persoon Christus) noch smart, noch verbreking, van Christus' lichaam, noch vergieting van Zijn bloed; zo dan niet alleen in wijze, maar ook in wezen verscheiden. Wij spreken veronderstellender wijze; want 't lichaam van Christus is niet in de mis.
  - De plaats is verscheiden. Christus' offerande geschiedde op Golgotha, en niet buiten die plaats in vele andere plaatsen tegelijk; de mis geschiedt niet op Golgotha, maar op duizenden andere plaatsen, en dat in hetzelfde ogenblik.
  - De tijd is verscheiden. Christus' offerande, waarover Hij zei: het is volbracht, is voleindigd al vele honderden jaren; maar de mis geschiedt nu dagelijks.
  - De kracht is verscheiden, want Christus' offerande was tot verzoening, ook van de zonden van die in het Oude Testament van de beginne van de wereld geschied waren, als die in het Nieuwe Testament geschied zijn; maar een mis is niet krachtig genoeg tot verzoening van de zonden; zelfs heeft de mis geen kracht tot vergeving van de zonden van een mens; maar daar worden soms wel duizenden missen gedaan, om een zieltje uit het vagevuur te helpen, als de mens in zijn leven rijk is geweest.
- Uit dit alles blijkt voor alle redelijke mensen, hoe dom van verstand ze ook zijn, dat de offerande van Christus aan 't kruis, en de offerande, die men in de mis versiert, niet een en dezelfde zijn. En dus blijven de aangehaalde teksten in hun volle kracht, en bewijzen, dat in de mis geen zoenoffer is.

Bewijs 3. In de mis ontbreekt alles, wat tot een offerande behoort.

XXXV. In de mis ontbreekt alles, wat tot een offerande behoort; dus is er geen offerande in de mis. Tot een offerande behoort met van alle toestemming: priester, altaar, zienlijke, uiterlijke offeranden, ontbinding, vernietiging van de offerande. Niets van dit alles is in de mis.

(1) In de mis zijn geen priesters; alle gelovigen zijn wel geestelijke priesters, 1 Petrus 2:5, 9 Openb. 1:6 en 5:10; doch dat is de mening hier niet; zulke zijn niet bekwaam om een eigenlijk gezegd zoenoffer te offeren, maar daartoe moeten eigenlijk gezegde priesters zijn, gelijk die van het pausdom voorgeven te zijn. Nu, daar zijn nu in het Nieuwe Testament geen eigenlijke priesters; want:

- (a) nergens staat het in het Woord van God, gelijk zij ook zelf wel weten, en daarom niet een enige plaats voortbrengen om dit uit de benaming te bewijzen; waar wordt Petrus, Paulus, enig apostel, enig leraar, priester genaamd? Wie van hen heeft zich voor een priester uitgegeven?
- (b) De apostelen, als ze de bedieningen in het Nieuwe Testament optellen, stellen onder dezelve geen priesters: Ef. 4:11, 12. *En Dezelfde heeft gegeven sommigen tot apostelen, en sommigen tot profeten, en sommigen tot evangelisten, en sommigen tot herders en leraren: tot de volmaking van de heiligen, tot het werk van de bediening, tot opbouwning des lichaams van Christus.* Zouden ze dan de voornaamste bediening, hoedanig priesters zijn, niet genoemd hebben, zo zij er waren?
- (c) Zijn de hunnen priesters, zo moeten ze zijn, of naar de ordening van Aäron, of naar de ordening van Melchizédek. Zij zijn geen priesters naar de ordening van Aäron, want zij zijn geen Joden van afkomst, en niet uit de stam van Levi. Zij zijn ook geen priesters naar de ordening van Melchizédek, naar welke ordening Christus alleen priester is: Ps. 110:4. ... Gij zijt priester in eeuwigheid, naar de ordening van Melchizédek. En Christus heeft geen opvolgers in zijn priesterlijke bediening, omdat Hij altijd leeft en blijft: Heb 7:23, 24. *Genen zijn wel vele priesters geworden, omdat zij door de dood verhinderd werden altijd te blijven; maar Deze, omdat Hij in van de eeuwigheid blijft, heeft een onvergankelijk (Gr. onovergankelijk) priesterschap.* Ziet, zo kunnen ze dan ook geen priesters naar de ordening van Melchizédek zijn, en willen ze het evenwel zijn, zo moeten ze hun orde bewijzen, dat onmogelijk is. En zijn ze dan nog evenwel priesters, schoon niet naar de ordening van Aäron, noch van Melchizédek, dan moeten ze Baälpriesters zijn, of priesters van Jupiter, van welke Hand. 14:13, 't welk wij hun niet betwisten willen.
- (d) Stelt het eens, zij waren priesters, zo konden zij evenwel Christus zelf niet opofferen, dat heeft zich nooit enig priester aangematigd; priesters offerden iets, dat een voorbeeld was van Christus; maar Christus zelf niet, en daarom zo zouden ze ten uiterste iets offeren dat een nabeeld van Christus was, maar Christus Zelf niet; Christus kan niemand offeren dan Zichzelf.

(2) In het Nieuwe Testament zijn ook geen eigenlijke, materiële altaren. *Het altaar*, zegt de Heere Jezus, *is meerder dan de offerande, omdat het de offerande heiligt*, zie Matth. 23:18, 19. Nu, niemand van hen zal durven zeggen, dat hun altaren meerder zijn dan Christus, en dat ze Christus heiligen, en de opoffering van Christus aangenaam bij God maken; dies hebben ze dan geen altaar.

Uitvlucht.

Hebr. 13:10, *Wij hebben een altaar ....*

Antwoord.

- (a) Hier staat van één, en zij hebben bij duizenden.
- (b) Dit éne altaar is Christus zelf, op welke wij opofferen een offerande des lofs, vers 15. Zie dit ook, Openb. 6:9, De zielen waren onder het altaar, dat is Christus, die hun altaar en offerande van de verzoening is, en die hen overschaduwet en verkwikt.

(3) Zij hebben ook geen uiterlijke offerande; want brood en wijn is er niet meer; 't is weg, zeggen ze, en Christus' lichaam is er niet, en als het er al was, dan is het er niet zichtbaar, gelijk zij zelf toestaan, en dies is er geen uitwendige en zichtbare offerande; de gedaante van brood wordt wel gezien, maar niet de gedaante van de offerande, en de gedaante die daar te zien is, is het offer niet.

(4) Ook wordt, naar hun eigen zeggen, Christus' lichaam niet verbroken; de verbreking van het ouweltje, zeggen ze, verbreekt Christus' lichaam niet, maar Christus is en blijft geheel in ieder stukje van het ouweltje, en ook wordt, naar hun eigen gevoelen, het bloed van Christus niet vergoten, hoewel het uit de beker in de mond van de mispriester loopt, en hij het doorzwelgt; maar zij noemen het een *opbloedige offerande*. Dus verwarren ze zichzelf, en het een loopt tegen het ander. Daar geen verbreking is van de offerande, en dan met smart en dood. daar is geen betaling van de zonde, wier bezoldiging de dood is, en waar geen bloedstorting is, daar is geen vergeving: Hebr. 9:22. ... *zonder bloedstorting geschiedt geen vergeving*. Uit het gezegde blijkt dan, dat in de mis noch priester, noch altaar, noch uiterlijke zichtbare offerande, noch verbreking van de offerande, noch bloedstorting is; en dienvolgens is het vast, daar is geen offerande.

Tegenwerping. 1.

XXXV. Melchizédek was een voorbeeld van Christus, Melchizédek offerde brood en wijn. Gen. 14:18. *En Melchizédek koning van Salem, bracht voort brood en wijn; en hij was een priester des Allerhoogsten Gods.*

Antwoord.

- (a) Wat doet toch dit bewijs voor dat de papen priesters zijn, en dat de papen Christus opofferen tot vergeving van de zonden? Wie zal die einden aan elkaar knopen? Melchizédek was een priester, dat is waarheid. Melchizédek was een voorbeeld van Christus, dat is ook waarheid, en wat nu? En zo dan ook een voorbeeld van de papen, dat klemt niet. Ja, maar hij offerde brood en wijn, wat dan? Derhalve, de papen offeren ook brood en wijn? Dat zou op 't beste volgen, als men iets daaruit besluiten zou; maar zij ontkennen, dat zij brood en wijn offeren, zij zeggen, dat zij Christus opofferen; dies hangt, noch kleeft dit aan elkaar.
- (b) Melchizédek de koning van Salem, was ook priester, die gaf brood en wijn aan Abraham en zijn volk tot verversing; maar hij offerde het brood en de wijn niet aan God, gelijk alle offeranden Gode toegebracht worden. Ook was hij ten opzichte van het voortbrengen van brood en wijn, geen voorbeeld van Christus; de apostel, die de toepassing tussen Melchizédek als voorbeeld, en Christus als tegenbeeld

verklaart, Hebr. 7:17, maakt geen vermelding van het voortbrengen van brood en wijn, maar stelt de overeenkomst in andere zaken; ook deed hij dat niet als priester.

Tegenwerping 2.

Het Pascha was een voorbeeld op Christus, die daarom het Pascha genoemd wordt, 1 Kor. 5:7. Het Pascha was, een offerande, zo moet dan ook nu Christus ons Pascha geofferd worden.

Antwoord.

- (a) In het offeren van het Pascha werd Christus eigenlijk zelf niet geofferd, maar een lam, als een voorbeeld van Christus.
- (b) Daar is geen gevolg, Christus werd in de offeranden van het Oude Testament voorafgebeeld, derhalve moet Christus nu ook nagebeeld worden in offeranden; maar het tegendeel is waar. Werd Christus in het Oude Testament in de offerande afgebeeld, zo moet Hij nu in geen offerande meer afgebeeld worden, omdat alle schaduwen en afbeeldingen in Hem eindigen en in Hem vervuld zijn.
- (c) En ook is er geen overeenkomst tussen het offeren van het Pascha en het offeren in de mis; in het Pascha was een zienlijke offerande, in de mis is de offerande onzienlijk; in het Pascha werd Christus Zelf niet geofferd, in de mis al; in het Pascha moest geen been gebroken worden, in de mis wordt het ouweltje gebroken. Deze dingen zijn te ver verscheiden, dan dat men ze bij elkaar zou brengen.

Tegenwerping 3.

Er zijn vele profetieën dat men in het Nieuwe Testament nog priesters, altaren en offeranden zou hebben, als Jes. 19:19-21. *Zij zullen Hem dienen met slachtoffer en spijsoffer.* Jes. 66:21. *En ook zal Ik uit dezelve enige tot Priesters en tot Levieten nemen.* Mal. 1:11. *Aan alle plaatsen zal Mijn Naam reukwerk toegebracht worden, en een rein spijsoffer.*

Antwoord.

- (a) 't Is gewoon in Gods Woord, de geestelijke godsdienst in het Nieuwe Testament uit te drukken met benamingen van de godsdienst van het Oude Testament. Ziet in plaats van vele: Rom. 12:1 ... *dat gij uw lichamen stelt tot een levende, heilige en Gode welbehagelijke offerande.* Heb 10:19. *Omdat wij dan, broeders, vrijmoedigheid hebben om in te gaan in het heiligdom.* Dus worden de gelovigen Gods Tempel genaamd, 1 Kor. 3:16; *een heilig priesterdom, om geestelijke offeranden op te offeren,* 1 Petrus 2:6 ; en zo gedurig in de Openbaring.
- (b) De aangehaalde teksten zelf geven te kennen, dat er niets is voor de offerande in de mis, maar dat ze spreken van de geestelijke dienst van het Nieuwe Testament; want zij spreken van spijsoffer, van Levieten, van reukwerk.

Tegenwerping 4.

Lukas 22:19. *Doet dat tot mijn gedachtenis.* Met die woorden maakt Christus de apostelen priesters, en beveelt hun zijn lichaam te offeren, gelijk Hij deed.

Antwoord.

- (a) Hier is noch woord, noch schijn van priesters te maken, noch van offeren, noch van zijn lichaam te offeren; daarom zo ras genoemd, zo ras weerlegd.
- (b) Christus heeft Zichzelf toen niet geofferd, en zo heeft Hij het dan hun niet bevolen.

- (c) Christus gebiedt hun te eten en te drinken tot zijn gedachtenis, en dit sacrament aan de gemeente over te geven, en van hen te doen gebruiken.

Tegenwerping 5.

Hand. 13:2. *Als zij de Heere dienden.* In de Griekse tekst staat *leitourgein, leitourgein* 't welk betekent *de mis te bedienen*.

Antwoord.

Dat woord betekent in 't gemeen dienen, met dit woord worden de engelen genoemd *gedienstige geesten*, Hebr. 1:14. En de overheden *dienaars Gods*, Rom. 13:6. Het betekent *aalmoes geven*. 2 Kor. 9:12 en Rom. 15:27. Zodat ook hier geen steunsel is voor de misselijke mis.

Dus hebben wij de gruwelijke afgoderij van het anti-christendom ontdekt. Hoe wèl hebben onze voorouders gedaan, dat zij op 't bevel des Heeren de moeder van de hoerereien, dat grote Babylon, hebben verlaten, en van haar zijn uitgegaan, opdat zij aan haar zonde geen gemeenschap zouden hebben, en opdat zij van haar plagen niet zouden ontvangen, en dat zij het alzo hebben laten worden een woonstede van de duivelen, en een plaats van alle onreine geesten, en een bewaarplaats van alle onrein en hatelijk gevogelte! Openb. 18:2-4. En die zijn zaligheid liefheeft, wachtte zich voor haar, en late zich noch door vleien, noch door pijnigen vervoeren, om enige gemeenschap of schijn van vereniging met haar te hebben.

Omstandigheden van het Heilig Avondmaal.

XXXVI. De natuur van het sacrament van het H. Avondmaal hebbende gezien, is nog overig enige omstandigheden aan te merken, namelijk:

1. Aan wie het Avondmaal bediend moet worden.
2. Op welke plaatsen.
3. Op hoedanige wijze.
4. Op welke tijd.

Aan wie niet.

Het Heilig Avondmaal moet bediend worden, niet:

- (a) voor de doden, want die zijn nu al op hun plaats, daar ze eeuwig zijn zullen. Zijn ze in de hemel, daar hebben ze de volle bezitting van de zaak zelf en dies geen zegel van node. Zijn ze in de hel, zij hebben geen belofte, en zo geen verzegeling van dezelve. Het vagevuur is maar een versiersel om aan geld te raken. De offerande in de mis, tot nut voor de doden, brengt hun immers zoveel verkwikking aan, als 't vagevuur smart.
- (b) 't Moet niet bediend worden aan stervenden en zieltogenden; want die zijn niet in staat, om door het geloof het teken met de betekende zaak te verenigen, en als een zegel zich toe te passen. De inbeelding, dat men hun dan Christus ingeeft, en dat ze zo in en met Hem sterven, en alzo zeker zalig worden, is alzo waar, als de fabel van 't vagevuur.
- (c) 't Moet ook niet gegeven worden aan kinderen, omdat ze niet in staat zijn zichzelf te beproeven, en om gelovige toepassingen door het sacrament te maken.

- (d) Ook niet aan ongedoopten; omdat niemand eten kan, zo hij niet eerst geboren is, en niemand aan de maaltijd met de kerk kan aanzitten, of hij moet eerst zijn in de kerk, en tot een lid van dezelve aangenomen zijn, en daarvan verzegeld zijn.
- (e) Ook moet het niet bediend worden aan die vreemd zijn van de ware leer, aan de ongelovigen, die buiten zijn, 't zij dat ze nooit tot de kerk behoord hebben, 't zij dat ze geëxcommuniceerd zijn, zolang zij in die staat zijn, omdat zij geen deel hebben aan de beloften, aan Christus, aan de gemeenschap van de heiligen.

1. Aan wie wel.

Maar 't moeten zijn ware gelovigen. De ware gelovigen alleen hebben voor zichzelf recht aan de beloften, aan Christus, aan de gemeenschap der heiligen, en zo ook aan de bondtekenen. Maar de kerk oordeelt niet van het inwendige, de kennis van eens anders wedergeboorte is de grond niet, waarop zij iemand aan de heilige tafel laat gaan; maar zij laat toe allen, die verstandige belijdenis doen van de ware leer van het evangelie, en die een leven leiden, dat met de belijdenis overeenkomt.

2. De plaats is onverschillig, als 't maar geschiedt in de gemeente.

De plaats, waar dit sacrament bediend wordt, geeft niet tot hetzelfde, en daarom is het onverschillig, of het is een openbare vergaderplaats, die men kerk noemt, dan of het een particulier huis is, berg, dal of spelonk, 't is eveneens. Men heeft zich te voegen naar de staat van de kerk, 't zij in de vrijheid, 't zij in de vervolging. Doch het moet geschieden in de vergadering van de gemeente, 't zij dat ze groot of klein is. Het Avondmaal te brengen tot de zieken, smaakt naar bijgeloof; het met enige weinigen van de gemeente heimelijk in een heimelijk huis te houden, smaakt ten minste naar scheuring.

3. De wijze moet zo na komen aan het eerste Avondmaal als men kan.

De beste of uitwendige wijze van het houden van dit sacrament, moeten zodanig zijn, die allernaast overeenkomen met het eerste Avondmaal van Christus, en met het houden van het Heilig Avondmaal van de apostelen en apostolische kerken, in de Heilige Schrift beschreven. Daar werd het sacrament gehouden, aan een tafel zittende; omdat het een maaltijd is, zo past het ook dat men het zo houde, als men de gewone en buitengewone maaltijden houdt.

Het een voor een komen tot een *theater*, 't welk men de naam van *altaar* geeft, en aldaar uit de hand van de dienaar, het brood telkens van het altaar nemende, en het de communicant gevende, te ontvangen, het knielende ontvangen, het zich laten in de mond steken, is bijgelovig, of geeft aanleiding tot bijgeloof.

Het gaan voorbij de tafel, en al gaande en staande het sacrament te gebruiken, is niet zo stichtelijk en zo wel overeenkomende met de eerste bediening als het zitten aan de tafel, 't zij dat de dienaar een voor een het brood en de beker toereikt, 't zij dat hij het brood in de schotels breekt, en alzo de aanzittende gasten toezendt, en daarna de beker evenzo van hand tot hand doet overhandigen.

4. Tijd wanneer, en hoe dikwijls is onbepaald.

De tijd wanneer, en hoe dikwijls, kan men ook niet bepalen, dit geeft ook niet tot het wezen van het sacrament. 't Is betamelijkt dat men het houdt op de sabbat, als de

gemeente samenkomt, en dat tegen die tijd, als men gewoonlijk zijn maaltijd houdt, opdat men door de begeerte des lichaams naar spijs te bekwamer worde, om dit geestelijk voedsel, brood en wijn, te nuttigen. Christus stelde het op een avond in, omdat Hij het niet eerder kon instellen, omdat het laatste Pascha op de avond moest gegeten worden, en Hij kon het niet later instellen, omdat zijn lijden in dezelfde nacht begon. Dus hebben wij dit sacrament in zijn natuur en omstandigheden voorgesteld. Ziet de praktijk in het volgende hoofdstuk.

Hoofdstuk 41

Praktijk van het Heilig Avondmaal in de voorbereiding, betrachtung en nabetrachtung.

Alles, waarin de meeste nuttigheid voor de kinderen van God steekt, wordt meest bestreden van de duivel en zijn aanhang; onder deze is ook het Heilig Avondmaal. Wat een zware rook van allerlei ketterijen is uit de afgrond voortgekomen, om de natuur van dit sacrament te verdonkeren, welke wij in het vorige hoofdstuk, door het licht van de waarheid hebben verdreven. Als de duivel de waarheid niet meer kan verduisteren, dan tracht hij de oefening derzelve te beletten of te bederven, 't zij met allerlei ruigte in de kerk te brengen, en aan de h. tafel te voeren, omdat hij weet, dat de zegen daardoor zeer wordt verhinderd, *Jer. 5:25, 26*; 't zij met de gelovigen omtrent die tijd meest te bestormen, om ze tot zonden, en daarop tot ongelovigheid te brengen, en hen af te leiden tot verwaarlozing van de tijd, en het werk, dat dan te doen is. Dies moet een ieder gelovige omtrent die tijd bijzonder op zijn hoede zijn, en trachten, dat hij dit sacrament tot zijn nut gebruike. Hiertoe is nodig een goede Voorbereiding, Betrachtung en Nabetrachtung.

VAN DE VOORBEREIDING.

I. Er is een grote noodzakelijkheid, dat een ieder, die met nuttigheid ten Avondmaal wil gaan, zich tevoren daartoe schikke en bereide; want:

1. Omdat de gelovigen nog de oude Adam en aardsgezindheid in zich hebben, zakken ze nog gedurig wederom naar de aarde, gelijk de gewichten in een uurwerk, waardoor zij zich onbekwaam bevinden, als er iets bijzonders te verrichten is. Daarom hebben ze zich bijzonder in zulke gelegenheden op te beuren, te verwakkeren en te vergeestelijken, om geestelijke dingen geestelijk te verrichten.
2. Ieder zal daar nauw bezien worden, of hij ook een bruiloftskleed aan heeft, dat is, in een behoorlijke gestalte van het hart aldaar verschijnt. *Matth. 22:11, 12. En als de koning ingegaan was, om de aanzittende gasten te overzien, zag Hij aldaar een mens, niet gekleed zijnde met een bruiloftskleed. En Hij zei tot hem: Vriend! hoe zijt gij hier ingekomen, geen bruiloftskleed aanhebbende?* Daarom is het noodzakelijk, tevoren het bruiloftskleed aan te trekken, om alzo een aangename gast te zijn.
3. Hierbij komt, dat het een extra-ordinair (buitengewoon) werk is. Men nadert tot God op een buitengewone wijze, en dat zeer nabij; men komt daar als een bondgenoot, onder de bondgenoten; men zit daar aan des Heeren tafel, in 't licht van zijn tegenwoordigheid, en men nuttigt daar de tekenen en zegels van des Heeren Jezus' gekruist lichaam en vergoten bloed. En omdat de Heere geheiligd wil zijn in degenen, die tot Hem naderen, zo is het wel nodig te bedenken: *Waarmee zal ik den Heere tegenkomen, en mij bukken voor den hogen God?*

- Micha 6:6. En daarom moet men zich tot dat buitengewone werk, ook op een buitengewone wijze bereiden.
4. Ook is het 't bevel Gods, dat men buitengewoon tot God naderende, zich zelf tevoren daartoe schikke. Als de Heere tot het volk zou afkomen op de berg Sinaï, gaf de Heere bevel aan Mozes, zeggende: *Heilig hen heden en morgen, en dat zij hun kleren wassen, en bereid zijn tegen de derde dag*, Exod. 19:10, 11. Als Israëel door een wonder Gods, droogvoets door de Jordaan zou gaan. zo was het gebod: *Heiligt u; want morgen zal de Heere wonderheden in het midden van ulieden doen*, Jozua 3:5. Als Mozes tot het brandende braambos, een teken van Gods buitengewone tegenwoordigheid, naderde, zo was de stem: *Trek uw schoenen uit van uw voeten; want de plaats, waarop gij staat, is heilig land*, Exod. 3:5. *Als Samuël Isai en de oversten ten offer nodigde, zei hij: Heiligt u, en komt met mij ten offer*, 1 Sam. 16:5 Als de priesters tot het altaar zouden naderen om te offeren, moesten ze zich eerst wassen. Alzo dan ook wij, als wij tot de heilige tafel zullen naderen, moeten wij ons eerst bereiden.
  5. Ook zal men doorgaans bevinden, dat men zegen ontvangt, nadat men zich voorbereid heeft. Ik zeg doorgaans; want het gebeurt wel, dat een godzalige de voorbereiding, tot het laatst toe heeft versloft, en op 't laatst zich er ook niet wel toe kan schikken, in een korte tijd zo gevoelig kan inzinken in zijn walgelijkheid, nietigheid en zondigheid, en zo levendig de Heere Jezus kan aannemen, en de vrije genade erkennen, en zo ernstig kan opstaan uit zijn zondige staat, dat hij in het geloof aangaat, en wel vele gevoelige vertroostingën ontvangt, zodat hij verwonderd staat, en zegt: *Heb ik ook hier gezien naar die, die mij aanziet? Gen. 16:13*. Daarentegen gebeurt het wel, dat een gelovige, die veel werk van de voorbereiding gemaakt heeft, én in de voorbereiding, én in het gebruik duister, troebel en zwakgelovig blijft, en zo hij al licht in de voorbereiding gehad heeft, dat wel aan de tafel een schielijke duisternis en doodsheid op hem valt, zodat hij, die gemoedigd heenging, droevig weer naar zijn plaats keert. Doch of dit wel gebeurt, moet men daarom de voorbereiding niet verzuimen; want 't is zijn plicht, hij heeft Gods weg in te slaan, en doorgaans geeft God op ernstige voorbereiding zegen, 't zij iets dat hij beoogde, 't zij iets dat hem voor die tijd nuttiger is. De belofte zal aan hem bewaarheid worden: *Gij zult Mij zoeken en vinden, wanneer gij naar Mij zult vragen met uw gehele hart*, Jer. 29:13. Immers de ziel zal zich niet beschuldigen van slofheid, maar nog vrede vinden in haar oprechte pogingen. Uit deze ziet men de noodzakelijkheid van de voorbereiding.

Beletselen.

II. Of men wel de noodzakelijkheid van de voorbereiding ziet, zo laat men zich nochtans zeer licht verhinderen, en van dezelve afhouden.

- (a) Door uitstellen, 't is: *ja ik moet, ik wil, ik zal mij begeven tot de voorbereiding; maar 't is dan, en dan, als dat voorbij, als dat gedaan en aan kant is, ik ben nu te onbekwaam*; en van dat dan komt dikwijls niet veel van. Ondertussen ontglipt de tijd, die men telkens meende nog te zullen hebben, en men wordt als overvallen met de zaak zelf, eer men zich bereid heeft, en men vindt zich dan nog onbekwaam, om het laatste tijdje nog wèl te gebruiken, en dan moet het er zo onbereid mede door.

- (b) De duivel is listig bezig, dan met ons zo zovele bezigheden te verschaffen, dat men geen tijd schijnt te hebben tot de voorbereiding, dan met bijzondere gelegenheid te geven, tot opwekking van de begeerlijkheden, en tot vallen in zonden, zodat men als kaf door de wind om en om geslingerd wordt, en dus tracht hij het hart te jagen, en het geen stilte te geven tot bedaarde gedachten te vormen.
- (c) Soms stelt men in twijfel, of men wel zal aangaan; *dit en dat is er in de weg, ik ben zo duister, zo ongelovig, zo verward; zou het niet best zijn, dat ik voor ditmaal niet aanging?* En zo tussenbeide staande, even of het in hun eigen keur was, om het te doen of te laten, zo gaat de tijd en lust weg. Maar als men vaststelt: ik moet gaan, ik zal gaan, dan wordt men ernstiger gedreven tot de voorbereiding.
- (d) En als men zich nu ter voorbereiding zal begeven, zo staat het werk wel geheel zwaar voor, en men bevindt zich geheel onbekwaam om dat zware werk te verrichten. *Zo ingespannen te zijn, zich zelf nauw te onderzoeken, over de zonden te treuren, te bidden en te wenen, een vastendag te houden, dat zijn dingen, die mij te zwaar zijn, zij zijn mij onmogelijk;* en dus laat men het staan, of stelt men het van dag tot dag uit, of men begint het al schoorvoetende, dat men op een Evangelische wijze moest te werk gaan: zich maar stil houden en wachten op de Geest, en die bewegingen stilletjes opvolgen, zover men kan: want 't is hier niet door kracht, noch door geweld, maar 't moet door de Geest geschieden.
- (e) 't Gebeurt ook wel, dat, als men zich tot de voorbereiding begeeft, dat men zich onbekwamer bevindt, dan men meende dat men was, ja men wordt geestelozer, verwarder, duisterder dan men te voren was en men raakt wel van een levende gestalte in een dode, van een gelovige staat in een ongelovige, zo omtrent de waarheden als ten opzichte van zijn staat, waardoor men wel moedeloos wordt, en men zou het werk wel laten staan. Daar men die gestalte moest aanmerken als voortekenen, dat God op een zonderlinge wijze wil voorkomen, veel genade wil geven. Daarom, loopt dan niet weg, laat het werk niet staan, maar grijpt moed en wacht op de Heere, en Hij zal uw hart versterken.

III. Komende dan tot het werk van de voorbereiding, zo zijn er drie zaken te betrachten:

1. Een opwekking van verlangen.
2. Een beproeving van zich zelf.
3. Een versiering.

1. In verlangen.

IV. Allereerst. Men moet in zich trachten te verwekken een sterk verlangen om onder het volk van God, onder de feesthoudende menigte voor de Heere te mogen verschijnen, om te aanschouwen het goede van de uitverkorenen, om zich te verblijden met het volk des Heeren, en zich te roemen met zijn erfdeel. Hoe verlangde David daarnaar! Psalm 27:4. *Eén ding heb ik van de Heere begeerd; dat zal ik zoeken; dat ik al de dagen mijns levens mocht wonen in het huis des Heeren, om de liefelijkheid des Heeren te aanschouwen, en te onderzoeken in Zijn tempel.* Psalm 42:3. *Mijn ziel dorst naar God, naar de levende God. Wanneer zal ik ingaan, en voor Gods aangezicht verschijnen?*

Hoe droevig was hij, als hij daarvan verstoken was! Psalm 42:5. *Ik gedenk daaraan, en stort mijn ziel uit in mij, omdat ik placht heen te gaan, onder de schare, en met hen te treden naar Gods huis, met een stem van vreugdegezing en lof, onder de feesthoudende menigte.* Psalm 120:5. *O wee mij, dat ik een vreemdeling ben in Mesech, dat ik in de tenten Kedars wone!*

Hoe verblijd was hij, als hij bij 't volk van God in de tempel mocht zijn! Psalm 122:1, 2. Ik verblijd mij in degenen, die tot mij zeggen: Wij zullen in het huis des Heeren gaan. Onze voeten zijn staande in uw poorten, o Jeruzalem!

Laat dan ook uw begeerten daartoe gaande gemaakt worden. Laat mij toe, dat ik uw lust eens gaande make, en u opwekke.

Opwekking: de plaats is een portaal van de hemel.

V. 1. De vergaderplaats, waar het Heilig Avondmaal gehouden wordt, is alsdan niet anders, dan een portaal van de hemel, men mag daarvan zeggen met Jakob, Gen. 28:16, 17. *Gewisselijk is de Heere aan deze plaats. Hoe vreselijk (ontzagwekkend) is deze plaats! Dit is niet dan een huis Gods, en dit is de poort des hemels!* De hemel doet zich over die plaats open, en de stralen van de Goddelijke heerlijkheid en genade dalen tot in die plaats neer, en vervullen dezelve met de tegenwoordigheid Gods.

- De Vader komt tot hen met Zijn goedgunstigheid, en openbaart Zich vriendelijk aan Zijn gunstgenoten, hun toesprekende: *Ammi, ruchama! Mijn volk, de ontfermde! U heb Ik liefgehad met een eeuwige liefde, daarom heb Ik u getrokken met goedertierenheid; Ik ben hier tot u gekomen, om Mijn genoeg en Mijn liefde bekend te maken en te doen gevoelen.*
- De Heere Jezus, de Bruidegom, komt in Zijn liefde tot hen om met hen Avondmaal te houden, en hen het met Hem te doen genieten; Hij ziet ze rondom in liefde en vermaak aan.
- Daar is de Heilige Geest werkzaam, en vervult de ziel met licht, genade en vertroosting.
- Daar zijn menigten van heilige engelen, en vermaken zich in de genadige komst Gods tot Zijn volk. Zij letten op eens ieders gedrag, zij sporen na, zoveel zij kunnen, wat beweging een ieder heeft.
- Hier zien ze een die bezwijkt van verlangen, daar een die dronken is van liefde, daar valt er een in bezwijming wegens het weg-zijn van Jezus, daar buigt zich een ziel neer door droefheid; daar zit er een, die men de dodelijke benauwdheid uit de ogen zien kan, omdat het hart zo beklemd, zo hard is, dat er niet een zucht naar boven kan uitkomen; daar biggelen de stille tranen langs de wangen, omdat de Trooster, die hun ziel vertroosten zou, verre van hen is; en ginder is er een, die sterk in 't geloof is, en op de waarheden en beloften Gods staat, als op een rots. Hier kleeft er een achteraan, daar leunt er een lieflijk op haar Liefste, daar is er een bezwaard met zonden, en komt met die zware last tot Jezus om verlost te worden, daar komt een klein kindeken in eenvoudigheid aan, daar ontvangen enige stromen van genade en vertroosting, zodat ze tot overloepens toe vol zijn. En al het uitzien, al het reikhalzen, al het zuchten, alle tranen, alle uitgangen van liefde, alles gaat naar Jezus, en eindigt in God; daar komen alle gezichten, alle bewegingen als in een Middelpunt te samen. Dit alles zien de engelen met wonder-vermaak aan, en verheerlijken God wegens zijn genade en goedheid over de mensen. Hier is het

huisgezin Gods, hier zijn de geestelijke vrienden eens bij elkaar, om zich in de tegenwoordigheid van hun hemelse Vader en hun lieve Bruidegom Jezus te vermaken. Wiens hart zal op 't beschouwen van deze vertoningen niet gaande gemaakt worden, om ook daar heen te gaan, en mede onder die vergadering te zijn, en zich mede in de Heere te vermaken? Een dorre ziel zal zelf zeggen: ik wil daarheen, ik krijg wel eens een zegen mee.

Daar wordt men geleid om onzienlijke dingen te beschouwen.

VI. 2. Merkt die vergadering aan als wordende ingeleid in de binnenkamers, Hooglied 1:4; in het paleis van de koning, Psalm 45:16; waar hun allerlei wonderen vertoond worden, *die geen oog heeft gezien, noch oor gehoord, noch ooit in het hart des mensen is opgekomen, welke God bereid heeft voor degenen, die Hem liefhebben*. O, wat toont de Heere hen daar al heerlijke zaken; wat al zoetigheden geeft Hij hun daar te smaken!

- Daar laat hij zijn kinderen diep inzien in het eeuwig, vrijwillig voornemen van de eeuwige verkiezing, dat Hij hen van eeuwigheid af gekend, liefgehad, en gesteld heeft tot verkrijging van een zaligheid, die alle begrip te boven gaat.
- Daar openbaart Hij hen het verbond van de verlossing, de raad des vredes tussen Jehovah, en de Man, Wiens Naam is Spruit, met alle de voorwaarden en beloften, en de gewillige stelling des Zoons tot een Borg van die uitverkorenen, en hoe dat verbond is hun vastigheid en zaligheid.
- Daar openbaart Hij hun zijn onbegrijpelijke wijsheid in de weg, waardoor Hij hen tot zaligheid leidt, dat Hij hen eerst onder de zonde besluit, en in staat van geheel gemis en vervreemding van God laat komen, en daarna hen, in betoning van Zijn wonderbare barmhartigheid, daar wederom uithelpt.
- Daar toont Hij hen het werk van de verlossing; daar zien ze Jezus, komende in het vlees, en volgen Hem van de kribbe tot aan het kruis, in zijn prediken, goedgevoelen, lijden en sterven; en dat niet alleen als een waarheid, maar levendig, van nabij, in de gestalten van de zaken zelf en al de volmaaktheden Gods, die zich daarin opdoen; bij ieder blijven ze staan, over ieder verwonderen zij zich.
- Hij toont hen alle de wonderlijke wegen, door welke de Heere hen getrokken en tot hiertoe geleid heeft.
- Daar openbaart Hij hen iets van de toekomstige heerlijkheid, en dat wel tot verrukkens toe.
- Daar verzekert en verzegelt Hij hen van Zijn eeuwige liefde, en vastheid van hun staat, en laat ze gaan met een liefelijke kus van Zijn mond.

Jezus Zelf nodigt vriendelijk.

VII. 3. Overlegt eens de zoete en vriendelijke uitnodiging van de Heere Jezus Zelf. Hij heeft u niet van node, Hij kon u wel hebben voorbijgegaan, en anderen genodigd; maar nu Hij tot u zegt: *Komt, want alle dingen zijn gereed!* En deze zijn uitnodiging met zo vele zoete beweegredenen vergezelschap gaat, ja, u laat in Zijn naam bidden, of gij toch wilde komen. En wat meer is: *Hij zelf staat aan de deur en klopt, wachtende, dat gij Hem opendoet, en dat Hij met u Avondmaal houde, en gij met Hem*, Openb. 3:20. Dit erkende de bruid, zeggende, Hoogl. 5:2, *Ik sliep, maar mijn hart waakte; de stem mijns Liefsten, die klopte, was: Doe Mij open, Mijn zuster, Mijn vriendin, Mijn duive,*

Mijn volmaakte! want Mijn hoofd is vervuld met dauw, Mijn haarlokken met nachtdruppen. Omdat Hij u dan zo vriendelijk roept en nodigt tot zijn gemeenschap, zou u dan nog weglopen of blijven staan? Nee; maar ontbrandt in liefde tot zo'n vergadering, en laat de ziel als vleugelen aannemen, om daarheen te vliegen.

Daar belijdt men Jezus.

VIII. 4. In het Heilig Avondmaal is een openbare belijdenis van de Heere Jezus. De feesthoudende kerk komt alsdan in het openbaar uit voor de gehele wereld, en roept uit, dat Jezus Christus is de enige en volkomen Zaligmaker, hun Hoofd, en hun Heer. Zij houdt gedachtenis van Zijn lijden en dood als het enige zoenoffer; zij verkondigt de dood des Heeren, als het enige fundament van vrede, troost en leven. 't Is de weg Gods door de belijdenis van de Heere Jezus mensen te bekeren, en Zijn kerk te vergaderen. 't Is de eer, die de Vader aan de Heere Jezus op Zijn lijden heeft toegevoegd. En een waar gelovige heeft liefde tot de Heere Jezus, en waar liefde is, is begeerte om van haar Beminde te zeggen: Zulk Eén is mijn Liefste, ja zulk Één is mijn Vriend, Hoogl. 5:16. De Heere Jezus let er nauw op Wie zich Zijner niet schaamt, en wie lust heeft Hem te belijden, en met de kerk te zijn tot eer en lof van Hem, belooft Hij, dat Hij ze wederom belijden zal voor Zijn Vader, voor de engelen en voor de gehele wereld. Omdat dan nu in het houden van het Heilig Avondmaal een openbare belijdenis van de Heere Jezus is, wie wordt dan niet gaande gemaakt om onder dat belijdend en uitroepend volk, *dat Jezus Koning is*, te zijn, daar men in tijd van vervolging het niet zou willen nalaten, al zou men daarom sterven.

Daar oefent men gemeenschap met Christus.

IX. 5. In het Heilig Avondmaal oefent men gemeenschap met Christus. Daarnaar is immers al uw verlangen, daarin is immers uw leven, over het gemis is immers de ziel ontroerd; daar verzekert de Heere Jezus de gelovigen van hun deel aan Hem, en van zijn liefde tot hen. Daar werkt de Heilige Geest doorgaans gevoeliger, en toont hun aan de ene zijde de beloften, en de hoedanigheden van degenen, die erfgenamen van dezelve zijn, en aan de andere kant toont Hij hun genaden, die in hen gelegd zijn, en doet hen alzo uit het Woord het besluit opmaken: *aan hen, die zo en zo zijn, belooft de Heere zulke en zulke zaken; nu, ik bevind in de tegenwoordigheid Gods zulke en zulke gestalten in mij; zo zijn dan die en die beloften voor mij, en de Heere is waarachtig, dus zal Hij ze ook aan mij vervullen.* De gelovigen merken daarbij de tekenen in het Heilig Avondmaal aan als een zegel en trouwpenning, hun verzekerende, dat zij waarlijk Christus eigen zijn, en dat Christus de hunne is. Hier werkt de Heilige Geest onmiddellijk, en getuigt met hun geest, dat zij kinderen van God zijn, en drukt hun én Woord én zegel én besluit zo krachtig op hun hart, dat ze weten, dat de Heere Jezus hen liefheeft, en daardoor wordt hun liefde wederom *tot Hem gaande, en oefent aldus een nauwe gemeenschap met Christus.* Ziet hiervan: *1 Kor. 10:16: De drinkbeker van de dankzegging, die wij dankzeggende zegenen, is die niet een gemeenschap des bloeds van Christus? Het brood dat wij breken, is dat niet een gemeenschap des lichaams van Christus?* Hierdoor moest immers een gelovige gaande gemaakt worden tot genieting van het Heilig Avondmaal.

Daar worden dierbare genaden uitgedeeld.

X. 6. Niet alleen is in het Heilig Avondmaal een verzegelende gemeenschap met Christus, maar daar geniet men wel buitengewone en verrukkende genaden, men wordt wel eens met de drie discipelen gebracht op de heilige berg, en men ziet Christus in Zijn heerlijkheid; men wordt daar wel eens gevoerd in het wijnhuis, en Hij breidt Zijn liefde als een banier over hen uit. Hij en de Vader komen en maken woning bij hen; Hij doet ze wel met vreugde water scheppen uit de fontein des heils, dat koren en die most doen de lippen zelfs van de slapende jongelingen en jonge dochters spreken. Hij kust hen met de kussen van Zijn mond; Hij verzadigt ze aldaar met het goede van Zijn huis, en met het heilige van Zijn paleis, en doet hen roemen met vrolijk zingende lippen. *Die dan dorst heeft, die kome; en die wil, neme het water van het leven om niet.*

Daar oefent men gemeenschap met de gelovigen.

XI. 7. Hierbij bedenkt wat een zoet gezelschap daar bij elkaar is, daar zijn de kinderen van God eens bij elkaar, om voor het aangezicht van hun hemelse Vader, en hun beminde Jezus, zich met elkaar te vermaken. Daar laten ze hun liefde tot elkaar uit, daar scheidt men zich geheel van de wereld af, en men versmaadt haar liefde als genoeg hebbende aan de liefde tot elkaar, en men breidt zijn liefde uit, niet alleen tot die, welke men kent, maar ook tot alle gelovigen, die men niet kent.

Men verenigt zich niet alleen met de godzaligen, die daar tegenwoordig zijn, ja met de engelen en met de zielen van de volmaakt rechtvaardigen in de hemel. *Zij zijn gekomen tot de berg Sion, en de stad des levenden Gods, tot het hemelse Jeruzalem, en de vele duizenden van de engelen; tot de algemene vergadering en de Gemeente van de eerstgeborenen, die in de hemelen opgeschreven zijn, en tot God de Rechter over allen en de geesten van de volmaakte rechtvaardigen; en tot de Middelaar des Nieuwen Testaments, Jezus, en het bloed der besprenging,* Hebr. 12:22-24. Is de wereld hun vijand: haat, veracht, vervolgt, verdrukt die hen, daar is geen nood, zij kunnen haar liefde wel missen, zij hebben beter gezelschap, zij verkwikken zich zoetelijk in de liefde tot elkaar; deze hun eenheid betuigen ze in het Heilig Avondmaal door het eten van hetzelfde brood, en het drinken uit dezelfde beker. 1 Kor. 10:17. *Eén brood is het, zo zijn wij velen één lichaam, omdat wij allen ééns broods deelachtig zijn.* Dus houden de kinderen van God hier de voorbruiloft.

Daar krijgt men kracht tot heiligmaking.

XII. 8. Doet hierbij, dat men door het Heilig Avondmaal sterker wordt in heiligmaking, om zonden te doden en de Heere welbehaaglijk te leven; want hier is versterkende spijs en drank, hier wordt het geloof versterkt, hier wordt de liefde gaande gemaakt, en meer bevestigd, hier is een vereniging met Jezus, het leven van de ziel, hier is een gewillige verbintenis om de Heere te dienen, hier is een verplichting tot kinderlijke gehoorzaamheid, hier is men verliefd geworden op de gedurige gemeenschap met God, die door de zonde wordt verhinderd, en door de oefening van de Godzaligheid wordt aangewakkerd. Daarom wordt de ziel al stilletjes blinkende gelijk Mozes' aangezicht; zij is als de bruid van Christus, krijgende duivenogen, om

gedurig haar Beminde in 't oog te houden, en van alle begeerlijke dingen af te zien; zij heeft lust om haar Beminde te verblijden, daarom voegt zij zich naar Zijn wil.

Indien er nu bewegen aan is, zo moet een gelovige, hoe traag hij ook is, en hoe vele moeilijkheden en tegenwerpingen hij ook gewoon is bij te brengen, gaande gemaakt worden in verlangen naar het Heilig Avondmaal, en met Mozes zeggen: *Ik zal mij daarheen wenden, en bezien dat grote gezicht*, Exod. 3:3.

2. Bestaat in beproeving.

XIII. Het tweede dat tot de voorbereiding nodig is, is de beproeving van zich zelf, of men in staat is om te mogen en te kunnen tot de tafel toetreden, en geestelijk te eten en te drinken. Hier zullen wij vier zaken voorstellen:

1. Dat de beproeving noodzakelijk is.
2. Dat de onbekeerden niet mogen toetreden.
3. Dat bekeerden niet mogen afblijven.
4. Hoe zwakgelovigen zich moeten opbeuren.

(1) Is noodzakelijk; want het is bevolen.

XIV. De beproeving van zich zelf, eer men ten Heilig Avondmaal gaat, is een zeer nodig werk; want,

1. 't Is een uitdrukkelijk bevel: 1 Kor. 11:28. De mens beproeve zich zelf, en ete also van het brood, en drinke van de drinkbeker.
2. 't Is niet voor iedereen; een vreemdeling, een onbesnedene, een verontreinigde mocht van het Pascha niet eten. Exod. 12. *Tot de godloze zegt God: Wat hebt gij Mijn inzettingen te vertellen? en neemt Mijn verbond in uw mond?* Psalm 50:16. Christus nodigt vrienden, Hoogl. 5:1; hongerigen en dorstigen, Jesaja 55:1.
3. 't Is een schrikkelijke zonde onwaardig te eten en te drinken: 1 Kor. 11:27.... *die zal schuldig zijn aan het lichaam en bloed des Heeren.*

Een schrikkelijk oordeel hangt zulken over 't hoofd: 1 Kor. 11:29. *Die onwaardig eet en drinkt, die eet en drinkt zich zelf een oordeel, niet onderscheidende het Lichaam des Heeren.*

Verkeerde inbeelding.

XV. 4. Velen hebben een verkeerde inbeelding van zich zelf, zij meten zich zelf met zich zelf; zij menen dat ze wel bekwaam zijn, want zij hebben geen twist met hun naasten, zij zijn gedoopt, zij gaan naarstig tot het gehoor van Gods Woord, zij leven zo, dat niemand op hen wat weet te zeggen, zij geloven dat Christus de Zaligmaker is, men moet daar niet aan twifelen, dat men wel zalig zal worden, dat Christus ook mijn Zaligmaker is; daarom al dubbel wel, Christus nodigt en beveelt het ons, ik wil de Heere dan daarin gehoorzamen. Anderen voegen daarbij een afhouden voor die tijd van hun beminde zonden, lezen in vrome boeken, en bidden wel eens te meer, en dus stelt men zich in een plooi van vroomheid, en men gaat also gerust heen, en eet en drinkt zich zelf een oordeel.

Velen kunnen zich niet beproeven.

XVI. 5. Velen kunnen zich zelf niet beproeven; zij kennen, noch de hoedanigheden, die een ieder, die ten Avondmaal zal gaan, moet hebben, noch zich zelf, en weten zelf niet dat men zich beproeven moet, en gaan alzo onbeproefd heen, en halen zich Gods toorn op de hals.

Willen niet.

6. Velen willen zich niet beproeven; want zij weten, dat het onklaar opkomen zou, zij zouden benauwd worden en twijfelen aan hun zaligheid, zij zouden misschien niet durven ten Avondmaal gaan, en wat zouden de mensen dan van hen zeggen; daarom dekken ze de pot toe, en leven gerust in hun zonden, en verzwaren die door het onwaardig eten en drinken. Is het dan niet wel nodig dat ieder zie, hoe het met hem is?

Beproevende komt er ernst.

7. Als men zich ter beproeving zet en het Woord van God tot de toetssteen neemt, dan begint er ernst en bekommring te komen; bevindt men zich onbekeerd of twijfelt men aan zijn bekering, men raakt aan 't zoeken, bidden, schreien, en tot Jezus lopen; ziet men ware genade in zich, daar komt blijdschap en vrijmoedigheid om door het geloof toe te treden. Ziet, uit al deze blijkt, hoe nodig en nuttig het is zich zelf te beproeven.

(2) Onbekeerden mogen niet toetreden.

XVII. Een onbekeerde mag niet toetreden. Een vreemdeling, een onbesnedene, een verontreinigde mocht van het Pascha niet eten, en zo nu ook niet van het brood en deze drinkbeker; voor onbekeerden is niet een enige belofte, en dies ook geen verzegeling. Onbekeerden zijn dood in zonden en misdaden; nu, doden kunnen niet eten; 't geloof is de mond en de hand van de ziel. De onbekeerden hebben geen geloof; dies kunnen ze niet eten van dat brood, dat alleen voor de gelovigen is bereid; en doen ze het dan evenwel, zo hebben ze te weten, dat ze Christus bespotten, zich schuldig maken aan het lichaam en bloed van Christus, en Hem als opnieuw met de Joden kruisigen.

En vraagt men: *Wie zijn onbekeerden?*

Ik antwoord:

- (a) onwetenden, die zelfs geen letterkennis hebben van Christus' persoon, naturen, borgtocht, vernedering en verhoging, noodzakelijkheid van voldoening, en kracht van Christus' dood; die nog geen kennis hebben van de natuur van het geloof, van de wedergeboorte, van geestelijk leven, van Gods rechtvaardigheid en des zondaars verdoemelijkheid; die de natuur van het Heilig Avondmaal niet verstaan, en het teken met de betekende zaak niet weten te verenigen, en het niet kennen als een zegel.
- (b) Die niet vernederd zijn over de zonden, en gerust leven kunnen zonder de verzoening in Christus te zoeken, die geen verlangen hebben naar het gevoel van de vergeving van de zonden, naar troost, naar verzekering van zaligheid, naar heiligmaking, en naar een leven in de vertegenwoordiging van God; maar zorgeloos en gerust leven, zonder die dingen deelachtig te zijn.
- (c) Die geen oefening van het geloof hebben, en niet werkzaam zijn in Christus als de Borg te kiezen, naar Hem te verlangen, uit te zien, Hem met biddingen en smekingen aan te lopen, Hem aan te nemen tot rechtvaardigmaking en

heiligmaking, zich aan Hem over te geven, en 't hart op Hem te zetten, en in vereniging met Hem te leven.

- (d) Die nog geheel leven in de aarde, wier lust, verlangen, zoeken, bekommelingen, liefde, vergenoegen, vreze, alleen is in de aardse dingen, in de begeerlijkheden van de ogen, in de begeerlijkheden van het vlees, in de grootsheden van dit leven, 't zij dat men uitwendig een burgerlijk leven leidt, en godsdienstig is, 't zij dat men in grove zonden leeft, of in 't openbaar, of in 't heimelijke.

Zódanigen zijn onbekeerd, dat hebben ze te weten. Deze waarschuwen wij op 't ernstigste, dat zij zich niet verstouten tot de heilige tafel toe te treden, en verkondigen hun, dat ze geen deel aan Christus en aan zijn goederen hebben, dat het Avondmaal voor hen niet is bereid, en zo zij evenwel toetreden, zo verkondigen wij hun de toorn van God.

(3) Bekeerden mogen niet afblijven.

XVIII. Bekeerden mogen niet afblijven, als ze gezond zijn, en gelegenheid hebben om het te kunnen gebruiken; want:

- (a) het is tegen de vriendelijke uitnodiging van Christus.
 (b) 't Is tegen hun eigen vertroosting.
 (c) 't Is tegen hun eigen wasdom.
 (d) 't Is tegen de belijdenis van Christus.
 (e) 't Is tegen de gemeenschap van de heiligen, en tegen al 't goede, dat wij boven hebben voorgesteld.

Indien zij door ergernis te geven, of in twist en haat te leven, of aan een zonde zo te kleven, dat ze voor die tijd geen volkomen besluit willen nemen om op te staan, zich des Heiligen Avondmaals onwaardig maken, zo bezondigen zij zich dubbel, en hebben zich zeer voor de Heere te vernederen. Laat de zodanigen onder de bediening in de kerk blijven, van verre staan, en zien de gelovigen aangaan, en dan bij zichzelf treuren en denken, daar mag ik niet onder zijn.

(4) Hoe onverzekerden zich moeten gedragen.

XIX. *Als iemand in zich zelf te beproeven niet kan komen tot kennis van zijn staat, en geen besluit kan maken, of hij bekeerd is of niet, wat staat zo een te doen? Mag zo een niet wel afblijven?*

Antwoord. Men heeft het nooit voor een voorrecht te rekenen, dat men afblijven mag; maar het moet een zeer grote smart verwekken, dat men niet aangaan mag, dat men afblijven moet; 't is een zeer verkeerde handeling, als men redenen zoekt om 't gemoed te stillen, dat men afblijven mag. Men heeft niet van node, eer men aangaat, een volkomen, vaste, werkzame verzekering zonder bekommernis, dat men in de staat van de genade is, en een terugkeren op die verzekering; maar 't is genoeg, dat men overtuigd is van de uitgaande daden van het geloof en van de bekering, al durft men dit besluit daaruit niet opmaken: ik geloof, ik ben bekeerd. Een waar gelovige zal in zich bevinden:

- (a) dat hij met al zijn hart, de ene tijd wel gevoeliger dan de andere tijd, uitgaat naar de Heere Jezus, om door Zijn bloed gerechtvaardigd, om door Zijn volbrenging van de wet met Zijn heiligheid bekleed, en door Zijn Geest veranderd en geheiligd te worden; dat hij naar Jezus uitziert, verlangt, roept, loopt, wacht, zich aan Hem daartoe overgeeft, dat hij tegen het ongeloof worstelt, om Jezus in het hart te brengen, en om verzekerd te worden, dat men in Hem gelooft, en deel heeft aan Hem en zijn goederen.
- (b) Hij zal bevinden, dat hij niet tevreden kan zijn met te geloven, dat hij genade verkregen heeft, maar dat hij met al zijn hart begeert de bezitting, het genot, de smaak van de goederen van het verbond; dat hij verliefd op een dadelijke vereniging met God, op een leven met een indruk van des Heeren tegenwoordigheid, op vrede van het geweten, op de liefde en vreze des Heeren. Als hij dit mist, zo is hij ontroerd; heeft hij het verloren, hij kan niet rusten, totdat hij het wederom bekomt; want 't is zijn leven, zijn zoetigheid, zijn zaligheid.
- (c) Hij zal in zich bevinden een haat en afkeer van de zonde, een smart als hij zondigt, een telkens weer opstaan, een lopen naar 't bloed van Jezus tot verzoening, een lust en liefde om de Heere welbehagelijk te leven. Hij bevindt in zich een strijd tussen vlees en geest; dat de aardse begeerlijkheden hem gedurig tot de aarde, en van God aftrekken, en dat de geest, het herboren gedeelte, het geestelijk leven, dat in hem is, hem gedurig wederom van de zonde tot God trekt, en dat in deze strijd, dan het vlees tot zijn smart de overhand heeft, en soms tot zijn blijdschap de geest. Als iemand in waarheid deze gestalten en werkingen in zich bevindt, zo is hij in staat om tot de tafel toe te treden, al heeft hij de klare verzekering niet; daar hapert het vele gelovigen aan, of door onkunde van het Woord, of door de zwakheid van het historisch geloof, of door vreze, dat ze zich bedriegen mochten, of dat ze bij de genade nog zovele zonden zien. De zodanigen mogen zich niet afhouden, maar zijn verplicht om onder de feesthoudende menigte toe te treden, om door het gebruik van de tekenen verzegeld te worden van de beloften, die aan zulken, als nu gemeld, gedaan zijn.

3. Bestaat in versiering.

XX. Het derde, dat tot de voorbereiding vereist wordt, is de versiering. Zal iemand ter bruiloft gaan, hij versiert zich met het beste, dat hij heeft. Een bruid versiert zich bij uitnemendheid om aangenaam te zijn aan de bruidegom, en hem te vereren; veel meer moet dat een gelovige doen, opdat de Koning lust hebbe aan zijn schoonheid. De gast, die zonder bruiloftskleed mede ging aanzitten, werd alras gekend en uitgeworpen. Matth. 22:12, 13. Dat is ons tot waarschuwing en opwekking, om ook een bruiloftskleed aan te trekken.

Tot de versiering behoort:

XXI. 1. Een verwakking van het historisch geloof, door een stille meditatie en overdenking van het gehele werk van de verlossing, met goedkeuring en blijdschap over de goedheid, wijsheid, rechtvaardigheid, macht en waarheid Gods, welke zich in het werk van de verlossing opdoen.

- (a) Klimt met uw gedachten op tot de fontein van alles, de eeuwige verkiezing; dat het van eeuwigheid Gods welbehagen is geweest stof van verwondering, blijdschap,

dankzegging, Godverheerlijking en alzo van zaligheid te geven in het openbaren van Zijn rechtvaardigheid en barmhartigheid, en dat Hij tot die einde voorgenomen heeft enige engelen en mensen om hun zonden te straffen, en anderen gesteld heeft tot verkrijging van de eeuwige gelukzaligheid door enkel genade en vrij welbehagen.

- (b) Gaat van daar tot de beschouwing van het verbond van de verlossing of de raad des vredes, dat de Zoon Borg zou zijn voor de uitverkorenen, die door hun eigen moedwilligheid van God zouden afvallen en zich brengen onder de tijdelijke en eeuwige vloek; dat Hij des mensen natuur in enigheid met Zijn Persoon zou aannemen, en als Borg hun zonden als eigen van hen op Zich overnemen, en door Zijn lijden en sterven aan de rechtvaardigheid Gods voldoen, en uitvoeren alles, wat van node was om hen tot de zaligheid te brengen.
- (c) Daalt neer tot de schepping des mensen, en tot de verbreking van het verbond van de werken, en tot de beloften van de Middelaar, en tot alle de schaduwen en offeranden, die het volk van God leerden, hoe de beloofde Zaligmaker hen verlossen en zaligmaken zou, en let op het verlangen van de gelovigen, dat de belofte mocht vervuld worden.
- (d) Dat de beloofde Messias, na verloop van omtrent vier duizend jaren, in de wereld is gekomen, en de menselijke natuur uit de maagd Maria heeft aangenomen in enigheid des Persoons, en alzo in staat is gekomen, om de borgtocht te kunnen uitvoeren. Dat de Heere Jezus, van zijn geboorte af, de vloek, die op de uitverkorenen lag, op Zich met zulke gewilligheid en liefde heeft overgenomen, en daarom terstond alles tegen had: in armoede werd Hij geboren, en als een verschoveling achter in een schuur in een kribbe gelegd; Hij moest vluchten voor de vervolging van Herodes, in 't zweet zijns aanschijns at Hij zijn brood. Zullende nu Zijn openbare bediening aanvaarden, werd Hij eerst zeer heftig in de woestijn van de duivel bestreden. Hij omging het gehele land, met grote kracht, predikende om de mensen tot bekering en zaligheid te brengen. Hij genas allerlei ellendigen uit het diepste medelijden: blinden, doven, stommen, kreupelen genas Hij. Hij wierp de duivelen uit. Hij wekte de doden op tot vertroosting van de bedroefden, maar kreeg terstond de haat van Farizeeën en Schriftgeleerden, die Hem met allerlei lastering veracht zochten te maken, en daarop toelagden om Hem te doden.
- (e) Zijn loop hebbende voleindigd, werd Hij zó met de toorn van God, wegens de overgenomen zonden van de uitverkorenen, overgoten, dat Hij bedroefd werd tot de dood toe. Hij bad met sterk geroep en tranen, het bloedige zweet drupte van zijn aangezicht op de aarde; Hij ging wel tot zijn discipelen, maar niemand ondersteunde Hem. Hij werd van Zijn eigen discipel, Judas, verraden; van zijn vijanden gevangen, als een moordenaar wreed weggesleept, voor het kerkelijk gericht gesteld, vals beschuldigd, als een godslasteraar ter dood veroordeeld, bespot, in 't aangezicht bespogen, met vuisten geslagen, aan de heidense rechter Pilatus overgeleverd, naar Herodes gebracht, en met een spotachtig kleed door de straten geleid, door 't volk, door ophitsing van de overpriesters, ten kruise geëist, erbarmelijk gegeseld, in spot met een doornenkroon gekroond, met stokken op zijn hoofd geslagen, ter dood gedoemd, uit Jeruzalem naar Golgotha geleid, dragende het kruis, aan het kruis genageld met nagelen, die door Zijn handen en voeten in het hout geklonken werden, met het kruis opgericht, en alzo tussen hemel en aarde opgehangen. Daar hangt de lieve Jezus, bebloed van het hoofd tot de voeten, in de

allergrootste smart, in de allergrootste versmaadheid, en moet daarbij de blijdschap van zijn vijanden, hun hoofdschudden, het uitsteken van hun vingers, en allerlei bijtende lasterwoorden zien en horen. God onttrok Hem alle licht en betoning van gunst, vervulde Hem met Zijn toorn en wraak. Hij roept in benauwdheid van Zijn geest uit: *Mijn God! Mijn God! waarom hebt Gij Mij verlaten?* Hem dorst smartelijk, maar edik met gal gemengd wordt Hem te drinken gegeven. De zon wordt verduisterd, zodat een dikke donkerheid Hem nog meer bezwaarde, en ten laatste geeft Hij de geest. Zoveel hield het in Borg te zijn voor een zondaar. Zó betaalde Hij voor u, ware gelovigen, die dit leest of hoort.

- (f) Hij werd begraven, ten derden dage stond Hij van de doden op, na veertig dagen voer Hij op ten hemel, en ontving de allergrootste eer en heerlijkheid aan des Vaders rechterhand, en zal als Rechter terugkomen op de wolken, om de mensen te oordelen.

XXII. Dit alles met een stille bedachtzaamheid te overdenken, is het werk omtrent de tijd van het avondmaal, in *welke men Zijner gedenkt, en Zijn dood verkondigt*. Dit te overdenken zal een klaarder indruk geven van de rechtvaardigheid Gods, van de noodzakelijkheid van de voldoening, van de liefde van Christus, van de zwaarheid van het lijden en van de kracht van de voldoening door hetzelfde.

Gaat daarop voort tot beschouwing van de weg, waardoor God de uitverkorenen brengt tot de gemeenschap van de Zaligmaker. God laat hier en daar in de wereld het Evangelie verkondigen, zendt dienaren die het prediken, roept de zijnen door het Woord niet alleen uitwendig, gelijk Hij velen doet, maar ook inwendig. Hij verlicht ze, overtuigt ze, geeft hun begeerte tot de Heere Jezus, trekt ze tot Hem; geeft hun het geloof, waardoor zij Christus aannemen, en zich aan Hem toevertrouwen tot rechtvaardigmaking, heiligmaking en zaligheid. Dat God hen alzo wederbaart en tot nieuwe schepselen maakt, en hen ieder naar Zijn raad geleidt, en ten laatste in de verworven heerlijkheid opneemt. Bepeinst meteen op die wegen, waardoor de Heere u tot hiertoe gebracht heeft. Dus ziet men in ieder punt wonderheden, men wordt versterkt in de waarheden, men keurt ze goed met blijdschap, en wordt stilletjes in dezelve overgebracht, en alzo door Zijn raad tot heerlijkheid geleid.

Ootmoed.

XXIII. 2. Tot de opsiering behoort het in staat brengen om een voorwerp te zijn van vrije genade. Dit geschiedt door het beschouwen van zich zelf, ten opzichte van zijn nietigheid en zondigheid, om daardoor klein te worden; *zulken zijn bekwame voorwerpen van genade: 1 Petrus 5:5.... de nederigen geeft Hij genade. Jes. 57:15.... Ik woon bij die, die van een verbrijzelden en nederigen geest is, opdat Ik levend make de geest van de nederigen, en opdat Ik levend make het hart van de verbrijzelden. Matth. 9:13.... Ik ben niet gekomen om te roepen rechtvaardigen, maar zondaars tot bekering.*

Denk dan: wat ben ik, arme worm, dat de Heere aan mij gedenken zou! Ik ben een mens, wiens grondslag in het stof is, en die een lemen hut bewoond, een madenzak, een droge stoppel, een enkel *niet*; zal zó een met God in een verbond komen, en een kind zijn van de Heere der heren, en hieraan verkeren en gemeenschap hebben met de heerlijke en algenoegzame God? Daarbij, ik ben immers niet dan zonde, ik mis van

nature het beeld Gods, en de gestalte van de gruwelijke duivel was in mij; wat heeft dat boze hart niet al gruwelen opgeworpen, en dat niet alleen vóór mijn bekering, maar ook nu nog na mijn bekering! Wat al zonden heb ik met woorden, gedachten en daden bedreven, op die plaats, op die tijd, bij en met die, in mijn eenzaamheid! Hoe lusteloos, geesteloos en zondig ben ik in de godsdienst, in het horen en lezen van het Woord, in bidden en zingen, hoe ontrouw ben ik aan de genade, hoe heb ik de Heilige Geest bedroefd! Waarlijk, ik ben niet waardig, dat God op mij zou zien, of mij enige genade bewijzen.

Blijft daar wat op staan, totdat gij recht aangedaan wordt over die zaken, en inzinkt in uw zondigheid; met dat gij daardoor ongelovig zou worden, en uw staat zou verwerpen, ook niet om door de wet en de eeuwige verdoemenis verschrikt en geheel verpletterd te worden, alsof dat alleen de rechte vernedering was; neen, dat heeft doorgaans plaats in de eerste bekering, en dat kan nu zo geen plaats hebben in degene, in wiens hart het geloof is; maar de vernedering, die hier te pas komt, bestaat in deze gestalten:

XXIV.

- (a) De kleinheid van het hart: Gen. 32:10. *Ik ben geringer dan alle deze weldadigheden.* 2 Sam. 7:18. *Wie ben ik... en wat is mijn huis, dat Gij mij tot hiertoe gebracht hebt?* Lukas 15:21 ... *ik ben niet meer waardig uw zoon genaamd te worden.*
- (b) De Evangelische schaamte, vergezelschapt met geloof: Ezra 9:6. *Ik ben beschaamd en schaamrood, om mijn aangezicht tot U op te heffen, mijn God! want onze ongerechtigheden zijn vermenigvuldigd tot boven ons hoofd, en onze schuld is groot geworden tot aan de hemel.*
- (c) De smart wegens de zondigheid van de zonde: Psalm 51:5, 6. *Ik ken mijn overtredingen, en mijn zonde is steeds voor mij. Tegen U, U alleen heb ik gezondigd, en gedaan dat kwaad is in Uw ogen.*
- (d) Verootmoedigende verfoeiing: 2 Sam. 24:10. *Ik heb zeer gezondigd in hetgeen ik gedaan heb; maar nu, o Heere! neem toch de misdaad uws knechts weg, want ik heb zeer zottelijk gedaan.*
- (e) Vreze voor de roede: Psalm 6:2. *O Heere! straf mij niet in uw toorn, en kastijd mij niet in uw grimmigheid!*
- (f) Belijdenis van de zonden, met erkenning van derzelver hatelijkheid en verdoemelijkheid: Psalm 32:5. *Mijn zonde maakte ik U bekend, en mijn ongerechtigheid bedekte ik niet. Ik zei: ik zal belijdenis van mijn overtredingen doen voor de Heere.*
- (g) Hartelijke gebeden om vergeving en vrede van het geweten: Psalm 51:3, 4, 11. *Zijt mij genadig, o God! naar uw goedertierenheid; delg mijn overtreding uit, naar de grootheid uwer barmhartigheden. Was mij wel van mijn ongerechtigheid, en reinig mij van mijn zonde. Verberg Uw aangezicht van mijn zonden, en delg uit al mijn ongerechtigheden.*
- (h) Een verheffing van het hart door het geloof op de beloften aan de belijders van de zonden gedaan: 1 Joh. 1:9. *Indien wij onze zonden belijden, Hij is getrouw en rechtvaardig, dat Hij ons de zonden vergeve, en ons reinige van alle ongerechtigheid.*

Deze zijn de vernederde gestalten van het hart, aan welke de Heere Zijn vrije genade bewijst en deze zijn versierselen, aan welke de Heere Jezus lust heeft. Bidt om zulke gestalten, en acht ze hoog, als gij ze hebt.

Herstel in ‘t verbond der genade.

XXV. 3. Tot de versiering behoort een herstel in ‘t verbond der genade, en een vernieuwing deszelfs; zo deed Israël: 2 Kron. 15:12, 14, 15. *Zij traden in een verbond, dat zij de Heere, de God van hun vaders, zoeken zouden met hun gehele hart, en met hun gehele ziel. En zij zwoeren de Heere met luider stem en met gejuich .... En geheel Juda was verblijd over deze eed; want zij hadden met hun gehele hart gezworen, en met hun gehele wil Hem gezocht; en Hij werd van hen gevonden.*

‘t Is waar, het verbond eens gemaakt, blijft vast tot in van de eeuwigheid: Jes. 54:10 .... *het verbond Mijns vredes zal niet wankelen.* Jer. 32:40. *Ik zal een eeuwig verbond met hen maken, dat Ik van achter hen niet zal afkeren, opdat Ik hun weldoe; en Ik zal Mijn vreze in hun hart geven, dat zij van Mij niet afwijken.*

Maar sommigen worden dikwijls donker, en twijfelen, of ze zich wel ooit recht in het verbond hebben begeven, en zijn bekommerd over hun deel aan Christus; anderen missen de levendigheid, de blijdschap over hun verbond met God, en de glans van de goederen van het verbond is voor hen verdonkerd, daarom is het nuttig en nodig het verbond te vernieuwen. Gaat dan stil overdenken de ellendige, zondige, verdoemelijke, onmachtige en walgelijke staat van die, welke buiten het genadeverbond zijn, en dat gij zodanige in u zelf waart, en overdenkt aan de andere zijde, hoe gelukzalig het is in het verbond der genade te zijn, en eigendom te hebben aan deszelfs uitnemende goederen, en hoe vast en volmaakt het in de dood van de Heere Jezus bevestigd is. Wordt verliefd op die staat. Keert u dan tot de waarachtige, ernstige en beweeglijke nodiging en roeping van de Heere Jezus; luistert naar de lieflijke stem, en verwakkert alzo uw begeerten, en geeft u met ernst en gewilligheid in dat verbond aan de Heere Jezus over, alsof het nooit gedaan was, en zegt: *nu doe ik het met mijn gehele hart, op dit verbond wil ik en zal ik leven en sterven.*

Ernstig voornemen tot heiligmaking.

XXVI. 4. Tot de versiering behoort een ernstig voornemen om heiliger te leven: 1 Kor. 5:8. *Zo dan, laat ons feesthouden, niet in de ouden zuurdesem, noch in de zuurdesem van de kwaadheid en van de boosheid, maar in de ongezuurde broden van de oprechtheid en van de waarheid.* Spr. 9:5, 6. *Komt, eet van mijn brood, en drinkt van de wijn, die Ik gemengd heb. Verlaat de slechtigheden, en leeft; en treedt in de weg des verstands.*

- Men moet niet alleen een voornemen hebben in ‘t gemeen, maar ook tegen die en die zonde in ‘t bijzonder, en tot deze en die deugd; hier is nodig een verwakkerde begeerte naar heiligheid: Psalm 119:5. *Och, dat mijn wegen gericht werden, om Uw inzettingen te bewaren!*
- Een volkomen opzet: Psalm 119:112. *Ik heb mijn hart geneigd om Uw inzettingen eeuwig te doen.*
- Ernstig bidden om hulp, omdat men zijn onmacht kent: Psalm 119:133. *Maak mijn voetstappen vast in Uw Woord, en laat gene ongerechtigheid over mij heersen.*

Psalm 143:10. *Leer mij Uw welbehagen doen; want Gij zijt mijn God! Uw goede Geest geleide mij in een effen land.*

- De ziel bewust zijnde van haar oprechtheid in deze, krijgt vrijmoedigheid om tot de Heere toe te treden: 1 Joh. 3:21. *Indien ons hart ons niet veroordeelt, zo hebben wij vrijmoedigheid tot God.*

Hoogachting van de kerk.

XXVII. 5. Tot de versiering behoort ook een hoogachting te hebben van de kerk: Psalm 137:5, 6. Indien ik u vergeet, o Jeruzalem! zo vergete mijn rechterhand zich zelf! Mijn tong kleve aan mijn gehemelte, zo ik aan u niet gedenke, zo ik Jeruzalem niet verheffe boven het hoogste van mij blijdschap! Is de kerk niet het volk van God, de beminde des Heeren, het lichaam des Heeren Jezus, Christus' koninkrijk, een sierlijke stad op een berg, een licht van de wereld, een schrik voor de koningen van de aarde, niet door haar lichamelijke macht, maar hemels karakter; een ontzag voor de godlozen, het vermaak voor de godzaligen, een sieraad van de gehele aarde, een sierlijke hoed in de hand van God, een ere van Christus! De kerk is het voorwerp van Gods goedheid en weldadigheid: Psalm 87:7. *Al Mijn fonteinen zullen binnen u zijn.*

Daar is een veilige schuiling onder het opzicht en de bewaring des Heeren: Jesaja 27:3. *Ik, de Heere, behoede die (wijngaard); alle ogenblikken zal Ik hem bevochtigen; opdat de vijand hem niet bezoeke, zal Ik hem bewaren nacht en dag.*

Wat is het een geluk onder die heiligen en heerlijken te zijn, en met hen voor het aangezicht des Heeren te verschijnen, Jezus te belijden, God te verheerlijken, en een zegen met hen te ontvangen! Wie zou niet vervoerd worden in begeerten om onder hen te zijn, met hen zoet en zuur, voorspoed en tegenspoed te hebben en uit te staan? Dat was Mozes' werk, Hebr. 11:24-26. *Door het geloof heeft Mozes, nu groot geworden zijnde, geweigerd een zoon van Farao's dochter genaamd te worden. Verkiezende liever met het volk van God kwalijk gehandeld te worden, dan voor een tijd de genieting van de zonde te hebben. Achtende de versmaadheid van Christus meerderen rijkdom te zijn, dan de schatten van Egypte.*

XXVIII. 6. Tot de versiering behoort ook een hart, dat in liefde uitgaat tot alle kinderen Gods, bekenden en onbekenden; ja een hart, dat zich in liefde uitbreidt tot alle mensen: 2 Petrus 1:7. *Voegt bij de Godzaligheid broederlijke liefde, en bij de broederlijke liefde, liefde jegens allen.*

En vereniging met dezelve in liefde. Het Heilig Avondmaal is een gemeenschap oefenen met alle gelovigen, welke gemeenschap niet kan zijn zonder uitgaande liefde van het hart, hier dient het hart wel onderzocht, of er ook enige haat, nijd, wraakgierigheid in 't hart steekt, zo ja, dat dient er vooral uit weggenomen te worden. Men heeft te overleggen, of er ook enig verschil of twist geweest is tussen u en uw naaste, 't zij dat gij hem met woorden, daden of gelaat beledigd hebt, of dat uw naaste oordeelt, dat gij u niet wel naast hem gedragen hebt, of dat uw naaste u heeft beledigd, en gij u in uw verdediging enigszins naast hem niet wel hebt gedragen. Ziet toe, loopt er niet ras overheen, verblindt u niet door eigenliefde, zijt uw eigen rechter niet, en staat niet op uw uiterste recht, maar komt hem tegemoet, zoveel de waarheid lijden kan, eist geen vernedering van uw naaste onder u, triomfeert niet over hem, maar wees de minste, al is de meeste schuld bij hem, al is bij jonger van jaren, en minder in stand,

al zou hij daarover roemen; gaat bij hem, bespreekt het met hem in liefde, en overtuigt hem met uw teerhartigheid en vreedzaamheid. Indien gij hem beledigd hebt, gaat tot hem, belijdt ronduit uw schuld, en verzoekt vergiffenis, en schaamt u daarvoor niet, die gij u niet geschaamd hebt, tegen hem te misdoen. Ziet toe, loopt er niet over heen, zegt niet: *ik vergeef het hem in mijn hart, of, ik beken mijn schuld voor God, mijn hart is gerust*, en diergelijke; want u hebt geen zegen te verwachten, als gij aan uw kant niet alles bij uw naaste hebt bijgebracht wat tot vrede dient. Wil uw naaste niet verzoenen, gij hebt het uwe gedaan. Stelt u tot dit einde voor: Matth. 5:23, 24. *Zo gij dan uw gave zult op het altaar offeren, en aldaar gedachtig wordt, dat uw broeder iets tegen u heeft; laat daar uw gave voor het altaar, en gaat heen, verzoent u eerst met uw broeder, en komt dan, en offert uw gave.* Efeze 4:32. *Zijt jegens elkaar goedertieren, barmhartig, vergevende elkaar, gelijkerwijs ook God in Christus ulieden vergeven heeft.*

Waarschuwing.

XXIX. Dus hebben wij u zoeken te bewerken tot een heilige voorbereiding: deze een zaak doen wij er bij, tot waarschuwing en raadgeving. Tot waarschuwing:

- (a) Bepaalt u niet tot een tijd, hoe lang u in de voorbereiding bezig zult zijn, en tot een manier, hoe u het zult doen, opdat gij niet verward en ontroerd wordt, als u het zo stipt niet nakomt; want de Heilige Geest is vrij in Zijn werking, alleen dat er geen luiheid en sloffigheid onder loopt.
- (b) Doet u ook geen geweld aan, om in zo'n gestalte juist te willen komen, zo en zo heftig te willen aangedaan zijn. Dat vertoont inbeelding van eigen krachten en eigen wil. Het werk in stille gelatenheid te doen, ontbloot te zijn, te verwachten de Geest niet vooruit te lopen, maar zijn leiding te volgen, dat geeft de beste voorbereiding, dat leert op voorbereiding niet te steunen.

Raadgeving.

XXX. Tot raadgeving, zeg ik, dat het zijn grote nuttigheid heeft voor het Heilig Avondmaal een vast- en bededag te houden, 't zij dat men geheel niet werkt, noch eet, of weinig en dat van het slechtste eet, en weinig werkt; een ieder lette op de omstandigheden, in welke hij is; dienstbaar of vrije, rijk of arm, in een godloos of godzalig gezin; want de Heere heeft het in onze vrijheid gelaten, hoe verre wij ons in deze willen bepalen; maar immers dat wij een dag hebben, die wij verordenen tot afzondering.

De afzondering zelf, en daaraan op die dag telkens te denken, geeft een indruk, en die dag met die indruk van afzondering door te brengen, verootmoedigt, maakt klein en week. Al is men de gehele dag dor, dood, lusteloos, in omzwerving van gedachten geweest, men krijgt nog wel doorgaans een bijzondere beweging op de avond, zodat men zich over die afzondering nog verblijdt, en zo al niet, zo zal het willen zoeken ons nog enigszins verontschuldigen, en men zal klein en week worden over het kwalijk doorbrengen van die dag, daar men over de andere zonden op die dag zich niet heeft kunnen verootmoedigen. Dit is van de voorbereiding.

VAN DE BETRACHTING VAN HET HEILIG AVONDMAAL.

XXXI. De mens zich, zoals gezegd, voorbereid hebbende, moet des morgens niet te lang slapen, opdat de tijd hem niet ontglibbe, en hij dan niet in een haastende gestalte van het hart kome. Ook moet hij niet al te vroeg buiten gewoonte opstaan, opdat hij niet flauw, slaperig, of afgemat zij onder het gehoor en de bediening, want een uitgeput lichaam belet de ziel in haar werkingen. Hij begeve zich tijdig naar de kerk in een rein en eerbaar gewaad, zonder slordigheid of pronk. Is iemand arm, en heeft hij geen kleding dan zijn dagelijks gewaad, en dat nog sober genoeg, hij blijve daarom daar niet vandaan, de Heere ziet op 't hart en niet op de kleding; de godzaligen, zullen hem daarom niet verachten, aan de anderen is niet gelegen, de honden en zwijnen behoren zelf van het heilige af te blijven.

Uit zijn huis gaande.

Als gij uit uw huis, door de straten naar de kerk gaat, gaat dan met uw hart uit de wereld, met Abraham uit Ur, met Lot uit Sodom, met Israël uit Egypte. Laat alle aardse gedachten, begeerten, bekommelingen daar, stapt er uit, gaat over straat met

een vreemdelingshart, spoedende naar de hemel, het vaderland, gaat al biddende, al verlangende, al uitziende naar de Heere.

Ingaande in de kerk.

In de kerk ingaande, laat er een heilig ontzag in uw ziel oprijzen, omdat God, de engelen en de kinderen van God daar tegenwoordig zijn, biddende: *Zend Uw licht en Uw waarheid, dat die mij leiden; dat zij mij brengen tot de berg Uwer heiligheid, en tot Uw woningen. En dat ik inga tot Gods altaar, tot de God der blijdschap mijner verheuging, en U met de harp love, o God, mijn God!* Psalm 43:3, 4. Gaat in stilheid op uw plaats zitten, en laat aandacht, eerbied en deftigheid zich in uw geheel gelaat en gebaren vertonen; wacht u aan de ene kant voor ijdel om en weerom zien, en aan de andere kant voor gemaaktheid, in het laten hangen van het hoofd, in het trekken van de mond, in gebaren met de handen, in het gemaakt omhoog zien van de ogen, in luide zuchtingen, dat een ander het horen kan, in zich dan dus, dan zo te krommen, en diergelijke; foei die gemaaktheid! Zij is walglijk voor vromen en onvromen, zij maakt de Godzaligheid verdacht en veracht, en of er geen geveinsdheid onderloopt, mogen ze zelf weten, immers het smaakt er naar. Spr. 17:24. *In het aangezicht des verstandigen is wijsheid.*

Onder het lezen van het Woord.

Onder het lezen van Gods Woord, zingen, gebed en prediking, voegt u met de gemeente te samen, en doet één werk met hen in zingen, bidden en horen, en laat uw hart zich alsdan naar die zaak bewegen, dan is 't geen tijd om op bijzondere gestalten omtrent het Heilig Avondmaal te werken, dan verliest men wel 't een en het andere. *Ziet dan hoe gij hoort,* Lukas 8:18.

Opstaande.

Opstaande, om tot de h. tafel toe te treden, zo staat op als een bruid om te trouwen, en dat aan de ene zijde op de roepende stem van de bruidegom Jezus: *Sta op, Mijn vriendin, Mijn schone en kom!* Hoogl. 2:10. *O, alle gij dorstigen! komt tot de wateren, en gij, die geen geld hebt, komt, koopt en eet; ja komt, koopt zonder geld, en zonder prijs, wijn en melk.* Jes. 55:1. Aan de andere zijde staat op met verlangen om bij uw Bruidegom Jezus te zijn: *Ik zal mij nu daarheen wenden, en bezien dat grote gezicht,* Exod. 3:3. Hier past het niet te trillen en te beven, en al schoorvoetende daarheen als getrokken te worden, hier past liefde en verlangen.

Omgaande.

Omgaande, naar de tafel, indien er enige tijd is, gedenkt aan Christus' omleiding en gangen in zijn lijden, of houdt u in een stille toegekeerde gestalte, en volgt op die gedachten en bewegingen, die de Heere u doet voorkomen, of peinst op de leiding des Heiligen Geestes, vergezelschap met uitschietende gebeden, om van Denzelven geleid te worden, zeggende: *Uw goede Geest geleide mij in een effen land!* Psalm 143:10. Of verbeeldt u, hoe de Heere Jezus, vergezelschap met de heilige engelen, u als bij de hand neemt, en u tot de tafel leidt. *In gestikte kleren zal zij tot de Koning geleid worden. Zij zullen geleid worden met alle blijdschap en verheuging,* Psalm 45:15, 16. *Hij zal hen aan de springaders van de wateren zachtens leiden,* Jes. 49:10.

Aanzittende.

Aanzittende, aanmerkt u als zittende in de klaarheid van de geopende hemel, neerstralende over de tafel en alle aanzittende gasten, en ook over u, en alzo in de tegenwoordigheid van God, van uw hemelse Vaders, en Christus, uw Bruidegom; zinkt vrij in uw kleinheid, laat er een kinderlijk ontzag en eerbied in uw ziel oprijzen, zeggende: Gewis de Heere is aan deze plaats. *Dit is niet dan een huis Gods, en dit is de poort des hemels!* Gen. 28:16, 17. Ziet toe, en verschrikt niet, want de Heere heeft voorgenomen u veel genade in Christus te bewijzen, houdt u vast in het geloof, en verheerlijkt God in zijn genade, en Christus in de volheid van zijn verzoening.

Etende en drinkende.

Etende en drinkende, zijt verstandig werkzaam door het geloof.

- (a) Tast toe, als van de Bruidegom genodigd, zeggende: *Eet, vrienden! drinkt, en wordt dronken, o liefsten!* Hoogl. 5:1.
- (b) Vergaapt u niet op de uitwendige tekenen; want gij weet, dat die uw ziel niet voeden kunnen; trekt uw hart ook van dezelve niet af, om maar alleen door het geloof onmiddellijk Jezus aan te nemen; want dat is het werk buiten het Heilig Avondmaal; maar verenigt op een verstandige en gevoelige wijze het teken met de betekende zaak, en ziet in dezelve het verbreken van Christus' lichaam, en het vergieten van Zijn bloed, en daarin zijn liefde en de kracht van zijn lijden tot vergeving van uw zonden, en merkt die tekenen aan als een zegel en trouwpenning, die de Heere Jezus u geeft tot verzekering, dat zijn voldoening voor u, en zijn liefde tot u is, en eeuwig zal blijven.
- (c) Verwacht hier geen wonder, of buitengewone optrekking, verlichting of verrukkende blijdschap; geeft de Heere u dat, geniet het goede, terwijl het u gebeuren mag; maar weet, dat de gewone weg is het geloof te oefenen, en u door die tekenen, als zegels en als trouwpenningen te verzekeren, dat, zo zeker, als gij dat brood en die wijn eet en drinkt, Christus voor u gestorven is, en u liefheeft, en tracht alzo door het geloof vrede te bekomen in uw geweten.
- (d) Houdt uw ziel in een vaste, bedachtzame, wachtende en geloofs-oefenende gestalte; weert van u het wankelen en het vrezen, 't zij door schielijke invallen, 't zij uit vreze van een oordeel te zullen eten en drinken, 't zij dat er schielijk een donkerheid op u valt, 't zij dat gij uw gedachten niet bij elkaar kunt houden, en als zonder gedachten zijt, bewust zijnde van de oprechtheid uws harten, en uwer beoging; want die gestalten beletten de vrucht.
- (e) Al etende en drinkende, zo past u Christus toe, verenigt u met Hem in waarheid, in vastigheid, in liefde, en verheft u tot de onveranderlijkheid van het verbond aan u nu verzegeld, zeggende: *Mijn Liefste is mijn, en ik ben Zijne*, Hoogl. 2:16.

Weggaande.

Weggaande:

- (a) Zegt in uw hart: mijn Jezus zal woord houden, daar ben ik mee tevreden. Hij zal mij niet begeven noch verlaten, Hij zal het alles voor mij voltooien. Hij zal mij bewaren, 't oog op mij houden, en mij geleiden door Zijn raad, en daarna tot Hem opnemen in heerlijkheid; op Zijn almacht en wijsheid betrouw ik mij.
- (b) Verwakkert de begeerte om bij Jezus te blijven; maar omdat dit niet zijn mag, zo laat uw hart daar, en vertrouwt het Hem toe.

- (c) Troost u met zijn wederkomst ten oordeel, en ziet die dag al reikhalzende tegemoet, om alsdan met ziel en lichaam eeuwig bij Hem te zijn.
- (d) Gaat dan heen, als van Jezus gezonden om Zijn dood en volheid van zaligheid aan de wereld te verkondigen, en te voltooien dat werk, dat de Heere u gegeven heeft te doen.

XXXII. Deze zaken heb ik u ieder op zich zelf voorgesteld om u te bewegen, om in een rechte gestalte ten Avondmaal te gaan; maar verpijngt u niet om deze zaken zo ordelijk te willen navolgen, de geest moet dan vrijheid hebben, en de Heilige Geest komt dan dus en dan zo voor; maar deze gezegde zaken lezende en herlezende, zal er een hebbelijkheid in de ziel komen, en gij zult bekwamer worden om uit die gestalte te werken. Welgelukzalig is het volk, die het alzo gaat! *Welgelukzalig is hij, die Gij verkiest, en doet naderen, dat hij wone in uw voorhoven; wij zullen verzadigd worden met het goede van uw huis, met het heilige van uw paleis*, Psalm 65:5. Welgelukzalig is hij, die alzo in de binnenkamers van het evangelie ingeleid wordt, en die zeggen kan: *Voorwaar ik heb U in het heiligdom aanschouwd, ziende uw sterkheid en uw eer. Want uw goedertierenheid is beter dan het leven; mijn lippen zouden U prijzen*, Psalm 63:3, 4.

NABETRACHTING VAN HET HEILIG AVONDMAAL.

XXXIII. Als men ten Heilig Avondmaal geweest is, moet men zich niet gedragen, alsof men een zwaar pak, tegen dat men aanzorgde, afgelegd had, en wel tevreden zijn, omdat men hoopt dat men zich geen oordeel gegeten en gedronken heeft, en dan terugkeren tot zijn vorige staat en leven. Zie toe, wacht u voor zo'n gedrag, en zijt zeer zorgvuldig om u na het Heilig Avondmaal wel te dragen; want de satan heeft hij in de voorbereiding en betrachtning op u niets kunnen winnen, zal trachten na het Avondmaal u nog een voordeel af te zien. Toen de Heere Jezus gedoopt was, werd Hij van de duivel verzocht; toen de discipelen het Heilig Avondmaal met Christus hadden gehouden, werden ze in dezelfde nacht geërgerd en verstrooid, en Petrus gezift als de tarwe. Toen Paulus in de derde hemel was opgenomen geweest, kreeg hij een engel des satans, die hem met vuisten sloeg. Zo gaat het nog doorgaans de gelovigen, dat ze na vertroosting zich wapenen moeten tegen aanvallen van de vijanden, dat die geen vat aan hen krijgen; en gelijk men dan te waken heeft tegen de vijanden, zo heeft men alsdan ook zonderling zorg te dragen, dat men zich betamelijk gedrage naast God, de Weldoener. Op deze geestelijke maaltijd mogen wij wel passen, 't geen de Heere van Israël eiste, als zij in het volle Kanaän gekomen zouden zijn: Deut. 8:10, 11. *Als gij dan zult gegeten hebben, en verzadigd zijn, zo zult gij den Heere, uw God, loven over dat goede land, dat Hij u zal gegeven hebben. Wacht u, dat gij den Heere, uw God, niet vergeet.*

Tot de Nabetrachtung behoren deze navolgende zaken:

Bestaat in stille nadenking.

XXXIV. 1. Een stille nadenking, hoe het ons omtrent het Heilig Avondmaal gegaan is, en daarin, hoe wij ons hebben gedragen, en wat God aan ons gedaan heeft. Deut. 8:2.

Gij zult gedenken aan al de weg, die u de Heere, uw God, deze veertig jaren in de woestijn geleid heeft. Overdenkt, hoe gij gesteld zijt geweest.

- (a) Bent u arbeidzaam geweest in de voorbereiding? Hebt u er tijd toe genomen; of was het gedurig uitstel, totdat de tijd u ontglipte, en het met een kleine beweging, en een kort gebed of twee daar zo mede door moest? Was er een overdenken van zonden? Een worstelend aannemen van Christus? Een levendig opstaan en verwakking tot bekering; of was het duister, lusteloos en moedeloos?
- (b) Hoe was u onder de bediening? Droevig of blij? Week of hard en ongevoelig, vermengt met smart? Duister of verlicht? Ontroerd of bedaard? Geloof oefenende of vol vrees? Verlangende of dood?

XXXV. Overdenkt ook hoe de Heere u ontmoet is.

- (a) Bent u droevig aan-, en droevig afgegaan, zonder iets van de Heere gewaar te worden?
- (b) Verkreeg u vrede, stilte, hoop verzekering, blijdschap? Kleefde u zoetelijk aan, en dat al wenende, zonder veel vertroosting? Of kon u het de Heere toevertrouwen, en leundet gij lieflijk op uw Liefste? Ontmoette de Heere u zonderling met buitengewone optrekkingen, of met klare en krachtige verzekering? Overlegd deze en dergelijke dingen. Ontkent niet 't geen gij ontvangen hebt, waardeert het minste hoog; als de ziel in stille nadenking zich kan bezig houden, zo zal het Avondmaal nog een zoete nasmaak hebben; men zal zijn misslagen zien, en erkennen de vrije genade Gods, zijn goedheid en weldadigheid, en 't zal een vernieuwing van vriendschap, en als een weerbruiloft zijn, om Jezus op zijn eigen gerechten te onthalen, zeggende: *O, dat mijn Liefste tot zijn hof kwam, en ate Zijn edele vruchten!* Hoogl. 4:16. Ja, men zal dan nog wel in de nabetrachting die zegen ontvangen, die men in het gebruiken van het Avondmaal heeft moeten missen.

In blijde dankbaarheid.

XXXVI. 2. Tot de nabetrachting behoort een blij dankbaarheid: Psalm 103:2. *Loof de Heere, mijn ziel! en vergeet geen van Zijn weldaden.* Jes. 12:4-6. *Dankt de Heere; roept Zijn Naam aam maakt Zijn daden bekend onder de volken! Vermeldt dat Zijn naam verhoogd is. Psalmzingt den Heere; want Hij heeft heerlijke dingen gedaan; dit zij bekend op de gehele aardbodem. Juich en zing vrolijk, gij, inwoneres van Sion! want de Heilige Israëls is groot in het midden van u.*

Dankbaarheid bestaat:

- (a) in 't kennen, beschouwen, waarderen van enig ontvangen goed, en hier, van 't gehele werk van de verlossing door de Heere Jezus Christus en van alle goederen in het verbond der genade beloofd, en van die goede gestalten van het hart en ontmoetingen des Heeren aan u in het Heilig Avondmaal. Psalm 139:17, 18. *Daarom, hoe kostelijk zijn mij, o God, uw gedachten! Hoe machtig vele zijn haar sommen! Zou ik ze tellen? Harer is meer dan des zands.* Die de waarde van het ontvangene niet kent, kan niet danken.
- (b) In erkennen dat men eigendom aan die goederen heeft: Gal. 2:20. *Die mij heeft liefgehad, en Zichzelf voor mij overgegeven heeft.* Het eigendom maakt blij, en maakt het hart dankbaar.

- (c) In een erkentenis van de vrije goedheid des Heeren, als de fontein, waaruit die weldaden alleen zijn voortgekomen. Psalm 100:3. *Weet, dat de Heere God is; Hij heeft ons gemaakt (en niet wij), Zijn volk en de schapen Zijner weide.* Goedheid verdubbelt de gift.
- (d) In een betoning van blijdschap voor des Heeren aangezicht over alles, wat men ontvangen heeft, hetzij veel of minder. Psalm 92:5. *Want Gij hebt mij verblijd, Heere! met uw daden; ik zal juichen over de werken Uwer handen.* Een blij gever eist een blijde ontvanger.
- (e) In een genegenheid tot vergelden. Psalm 116:12-13. *Wat zal ik den Heere vergelden voor al Zijn weldaden aan mij bewezen? Ik zal de beker der verlossingen opnemen, en de Naam des Heeren aanroepen.* Ofschoon men niet vergelden kan, wordt de genegenheid vereist.
- (f) In loven, roemen, prijzen van des Heeren goedheid, genade, en weldadigheid, die zich opdoen in de ontvangen goederen. 1 Petrus 2:9. *Maar gij zijt een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterdom, een heilig volk, een verkregen volk; opdat gij zou verkondigen de deugden Desgenen, Die u uit de duisternis geroepen heeft tot Zijn wonderbaar licht.*
- (g) En is men onder vertrouwde godzaligen, zo moet men niet achterhoudende zijn; maar elkaar vertellen, hoe het ons in het Avondmaal gegaan is, dat geeft doorgaans veel nut aan de hoorders en sprekers: de een ziet daarin zijn eigen hart, een ander wordt vertroost, een ander verwakkerd in zoeken, en men wordt het wel eens om de Heere gelijk te danken met psalmen en gebeden. Psalm 66:16. *Komt, hoor toe, o allen gij, die God vreest, en ik zal vertellen wat Hij aan mijn ziel gedaan heeft.*

Wandeling met God.

XXXVII. 3. Tot de nabetrachting behoort een gedurig opzicht op, en omgang met de Heere. Gen. 17:1. Wandel voor Mijn aangezicht; en zijt oprecht! Gen. 5:24. *Henoch dan wandelde met God.*

Daartoe is nodig, dat men God aanmerkt als een in Christus verzoende Vader; al gaat het licht weg, al valt men in zonden, al komen er strijden, zo moet men zich evenwel vasthouden aan de onwankelbaarheid van het verbond; want het verbond is niet vast of los naar uw gevoel, naar uw staan of vallen, maar om de onveranderlijkheid Gods. Jesaja 54:10. *Bergen zullen wijken, en heuvelen wankelen; maar Mijn goedertierenheid zal van u niet wijken, en het verbonds Mijns vredes zal niet wankelen, zegt de Heere, uw Ontfermer.* Mal. 3:6. *Ik, de Heere, worde niet veranderd; daarom zijt gij, o kinderen Jakobs, niet verteed!*

Daarom bezwijkt zo ras niet, houdt wat gij hebt, staat in het geloof, houdt u mannelijk, en als u naar uw gevoel de slotsom en vastigheid van uw staat niet kunt opmaken, besluit het uit uw verstandig oordeel. Zie dit: Rom. 6:11. *Alzo ook gij, houdt het daarvoor, dat gij wel der zonde dood zijt, maar Gode levende zijt in Christus Jezus, onze Heere.* 2 Kor. 5:15. *Als die dit oordelen, dat, indien Eén voor allen gestorven is, zij dan allen gestorven zijn.*

Stelt dan alzo de Heere gedurig voor u, en leeft in een gedurige samenspraak; dan biddende, dan raadvrage, dan ahangende, dan wachtende, dan eerbiedig aanbiddende, dan rustende in Hem, dan dankende, dan zich te zijnen dienste aanbiedende; gewent u alzo aan Hem.

XXXVIII. In de omgang van de ziel met God is alle heil, alle troost, alle vergenoeging, alle heiligheid, alle zaligheid. Want zo'n ziel wordt gewaar, en ziet de rechtvaardigheid Gods, als enkel licht, enkele heerlijkheid, enkele zuiverheid, zij heeft dezelve lief, zij verheugt zich in dezelve, te meer, omdat die niet tegen haar is tot haar verderf; maar voor haar om haar te helpen, omdat de Borg dezelve verdiend heeft. De goedheid en algenoegzaamheid, en smakende de kracht van die, zo vindt ze niet alleen geen zoetigheid in de schepselen zonder God; maar naast Gods lust haar niets op aarde, omdat de ziel alles in God vindt. De heiligheid Gods, en niet kunnende de glans derzelve verdragen, zo bedekt ze haar aangezicht, en ziet in die glans haar zondigheid, verdwijnt als van schaamte en wordt als *niet*.

- De liefde Gods, en zij van die liefde bestraald wordende, zo vermaakt ze zich wonderlijk, en wordt verwarmd in wederliefde.
- De wil van God, als de opperste en Soeverein over alles, en verliest alzo haar eigen wil in al wat lijden haar overkomt, en wat voor haar te doen is; zij wil zo, omdat het des Heeren wil is.
- De hoogheid en heerlijkheid Gods, waardoor alle schepselen hun hoogheid en heerlijkheid verliezen, en zij bukt zich neer voor haar hoge God, aanbidt Hem in diepe eerbiedigheid, geeft Hem eer en heerlijkheid.
- De almachtigheid Gods, en in zich zelf, en werkende in de schepselen; dus verdwijnt alle kracht des schepsels, die zich voor of tegen haar opdoet.
- De wijsheid Gods, zich openbarende in al zijn werken, zo die van de natuur als die van de genade; dus versmelt de wijsheid van alle schepselen, en zij is stil en wel tevreden in de alleen wijze regering Gods.
- De waarheid en de getrouwheid Gods; zij kent de beloften, zij gelooft ze, en er is, ten opzichte van derzelve zekerheid zo wel gerust op, alsof ze al vervuld waren; een bedachtzame en standvastige gestalte; een stille onderwerping in alles, wat haar ontmoet; een onbevreesde dapperheid in 't uitvoeren van haar plicht; vergenoegen in 't werk, dat men voor de Heere gedaan heeft, en latende de uitslag in gelatenheid aan des Heeren bestier; dit is een recht vrolijk leven, hieruit vloeit de zuivere heiligheid; alle deugdzaamheid, die niet geschiedt met opzicht op God in Christus, erkent ze voor ondeugdzaamheid. Zo'n omgang met God is de hemel: 1 Thess. 4:17, 18. ... *en alzo zullen wij altijd met den Heere wezen. Zo dan, vertroost elkaar met deze woorden.*

Hiervan zegt David: Psalm 16:11.... *verzadiging van vreugde is bij Uw aangezicht; liefelijkheden zijn in Uw rechterhand, eeuwig.* Psalm 17:15. *Ik zal Uw aangezicht in gerechtigheid aanschouwen; ik zal verzadigd worden met Uw beeld, als ik zal opwaken.*

Hemel is kort gezegd, maar ver boven alle begrip. De ziel in zo'n omgang zich aan God gewennende, heeft vele vrijmoedigheid om haar nood aan de Heere, haar Vader te klagen, en haar begeerten in het gebed Hem voor te stellen, en de vervulling van dezelve te verzoeken, en God is haar een antwoordende en verhoerende God. Zie dit: Jer. 33:3. *Roept tot Mij en Ik zal u antwoorden, en Ik zal u bekend maken grote en vaste dingen, die gij niet weet.*

Zie daar de uitnemende gelukzaligheid van de omgang met God; omdat gij nu met God in een verbond zijt gekomen, en dat verbond aan u vergezeld is, zo hebt gij het voorrecht om met uw God ootmoedig te wandelen, en 't is ook uw plicht; gewent u dan aan de Heere, en hebt vrede en wordt blinkende.

Verlating van de wereld.

XXXIX. 4. Tot de nabetrachting behoort, een versmading en verlating van de wereld: *1 Joh. 2:15, 16. Hebt de wereld niet lief, noch hetgeen in de wereld is; zo iemand de wereld liefheeft, de liefde des Vaders is niet in hem. Want al wat in de wereld is, namelijk, de begeerlijkheid des vleses, en de begeerlijkheid der ogen, en de grootsheid des levens, is niet uit de Vader, maar is uit de wereld.* En zou gij de wereld niet verlaten? Want:

- (a) Dat is ingesloten in het verbond, waarin gij u hebt ingelaten, en dat u verzegeld is; dat hield in: 'God alleen al mijn lust, mijn rust, mijn blijdschap, mijn vergenoeging, mijn vrees; de wereld voortaan nu niet met al, die nu maar als een middel te gebruiken, om daardoor maar heen te gaan als een vreemdeling om tot het vaderland te komen.'
- (b) De wereld is maar enkel vuiligheid, zij ligt in het boze, en gij zijt afgewassen door het bloed en de Geest van Christus; hoe zou gij u dan daarmee wederom bezoedelen? De Heere heeft u geroepen of getrokken uit de erge en boze wereld, gelijk Abraham uit Ur, en Israël uit Egypte, hoe zou gij dan nog daar wederom heen keren?
- (c) Die twee: God en de wereld, staan recht strijdig tegen elkaar over, die de een bemint, haat de ander; niemand kan twee heren dienen. *Jak. 4:4. Zo wie dan een vriend van de wereld wil zijn, die wordt een vijand van God gesteld.*
- (d) 't Is een overspelige liefde, en uw Bruidegom Jezus, met welke gij ondertrouwd zijt, zal daarover zeer jaloers zijn. 't Is Hem ook tot oneer, alsof Hij de ziel niet tot algenoegzaamheid verzadigen kon, zodat gij nog wat anders bij Hem moest hebben, alsof Hij niet goedig en vriendelijk genoeg was, om zijn bruid te willen verkwikken en verblijden
- (e) En de Heere zal dat verlaten van het aardse uit liefde tot Hem niet onvergolden laten; maar het verloochenen van dat niet overvloediger vertroosting vervullen.
- (f) En toch, wat is de wereld met alle derzelve heerlijkheid zonder Jezus? Immers niet dan ijdelheid.
- (g) Eilieve toch, vanwaar komt de verwarring, de droefheid, het verdriet, de moeite? Immers, nergens vandaan, dan van de wereld, die u als vijand, of door vleien, of door verschrikkingen steeds wondt. Zult gij dan uw eigen verdriet zoeken? Hebt gij niet lang genoeg haar bitterheid gesmaakt? Daarom stapt er uit, en laat uw wandel voortaan in de hemel zijn.

Vertoning van het leven van Christus.

XL. 5. Tot de nabetrachting behoort een openbaar vertonen, dat men een Christen en bondgenoot is. Draagt dan voortaan Christus' livrei, met zó te wandelen, gelijk Hij gewandeld heeft, *1 Joh. 2:7. Opdat allen, die u zien, u kennen, dat gij het met Jezus en Zijn zaak houdt, Hand. 4:13.* Dit vertoont zich bijzonder:

- (a) in de liefde. *Joh 13:35. Hieraan zullen zij allen bekennen, dat gij Mijn discipelen zijt, zo gij liefde hebt onder elkaar.* Hebt de Heere lief, doolt steeds in liefde van uw beminde Jezus, en vertoont ook uw liefde tot alle gelovigen, omdat Jezus hen liefheeft, en zij Jezus beminnen; laat hun onvolmaaktheden en gebreken uw liefde niet krenken, omdat zij een andere grond heeft. Laat uw liefhebbend hart zich ook

vertonen naast alle mensen gelijk het licht en het vuur, beiden, goeden en kwaden, lichten en verwarmen.

- (b) In nederigheid en zachtmoedigheid. Matth. 11:29. *Leert van Mij, dat Ik zachtmoedig ben en nederig van hart.* Omdat gij nu Jezus gekozen hebt tot uw eer, uw liefde, uw bewaring, wat hebt gij dan nu met de eer en de liefde van mensen, en met de goederen van deze wereld te doen? Als gij nu de eergierigheid en geldgierigheid hebt uitgestoten, dan zal nederigheid en zachtmoedigheid haar glans vertonen. En omdat gij niets hebt, of gij ontving het van uw beminde Jezus, wees klein bij uzelf, en vertoont dat in uw vriendelijke omgang, in uw eerbaar gewaad zonder pronkerij, in uw huishouding, en waar nederigheid te pas komt. En als u ongelijk geschiedt, of gelegenheid tot toornen gegeven wordt, zijt dan op uw hoede tegen toorn en wraakgierigheid; toont, dat gij zacht van aard zijt, dat u verdragen kunt, en uw vijanden kunt liefhebben en goed doen.
- (c) Toont een beeld van Christus in weldadigheid. De Heere Jezus, wat was Hij weldadig! Wie is ooit ongetroost van Hem weggegaan? Zo ook gij: troost de bedroefden, bezoekt de zieken, zijt milddadig aan de armen. Hebt gij niet te geven, ontmoet ze evenwel vriendelijk, en vertoont uw medelijden. Laat alzo uw licht schijnen onder de mensen, en vertoont uw geloof uit de werken.

Belijdenis van de Heere Jezus.

XLI. 6. Tot de nabetrachting behoort de belijdenis van de Heere Jezus. Het Heilig Avondmaal verplicht de dood des Heeren te verkondigen, totdat Hij komt. Schaamt u toch Christus niet, noch van Zijn leer, noch van Zijn kerk, noch kinderen, noch zaak. Komt toch vrijmoedig uit, openbaart met uw spreken, met uw daden, met uw gezelschap, dat gij 't met Jezus houdt; zijt blij als gij gelegenheid hebt om te vertonen, hoe heerlijk, hoe vol van zaligheid, en hoe dierbaar Hij u is. Verblijdt u als de mensen u om Christus' wil smaden, en schroomt niet voor verdrukkingen om de Naam van Christus te lijden; en zo de Heere u zal believe te verheerlijken, met u tot een martelaar en bloedgetuige te roepen, weigert de kroon niet, maar neemt ze met blijdschap aan.

Zalig zijn ze, die zich zo, als nu gezegd is, gedragen, in de voorbereiding, betrachting op nabetrachting. Die daar naast aankomt, is er best aan; ook de hinkende komen met Jakob in Kanaän; de oprechtheid van het hart is aangenaam bij God, en geeft steunsel om te geloven.

Velen hebben lust aan al deze gestalten, en klagen dat zij ze niet hebben, en zij hebben grote reden; maar waar komt het toch vandaan? Zeker de schuld is bij hen zelf, zij zijn traag in het zoeken; 't is hun te zwaar een werk in duisterheid en in geesteloosheid evenwel werkzaam te zijn. Die niet werkt, zal niet eten; die niet bidt, zal niet ontvangen; die niet zoekt, zal ook niet vinden. Zoals God in de natuur alleen op het gebruiken van de middelen de lichamelijke zegeningen geeft, zo handelt God ook in het geestelijke.

Daarom begeert u de zaken, wees werkzaam in het zoeken; vertoont u dikwijls zo aan de Heere, gelijk gij zijt, zo zondig, zo traag, zo lusteloos, zo duister, en toont meteen uw onmacht, om met het kleine geestelijke leven, tegen de tegenstand van de oude Adam door te breken, ja zelfs aan het werk te komen, en bidt de Heere om voorkomende genade, om Geest, om te willen en te komen zoeken, de Heere Zijn

beloften voorhoudende, en de Heere zal horen, en zal genade geven. Want dat willen zoeken, het bidden om Geest tot werkzaamheid, is de Heere aangenaam, en uw ziel zal door dat machteloos zoeken dikwijls in een levendiger staat komen, en u zult een stille ziel daardoor bekomen, en wel groter verlichting en vertroosting. *De Heere, die goed is, doe u zoeken en vinden!*

Hoofdstuk 42

HET LEVEN DES GELOOFS OP DE BELOFTEN

Enige jaren geleden is deze stof door mij behandeld in een brief aan een godvruchtige koopman in Nieuw-Nederland. Daarna is ze uitgebreid, verscheidene malen gedrukt en nu wordt ze in dit werk [de Redelijke Godsdienst] opgenomen.

INHOUD

1. Alle zaligheid bestaat in gemeenschap met God
2. Zaligheid door een heilige weg
3. Deze weg is Jezus Christus
4. De Zaligmaker wordt door het Evangelie verkondigd
5. Onbekeerde, overdenk uw blindheid
6. Overdenk uw zondigheid
7. Overdenk dat God zulke zondaren niet ongestraft kan laten
8. Bedrieg u niet door inbeelding van Gods genade
9. Bedrieg u niet door goede voornemens
10. Bedrieg u niet door een valse inbeelding van bekering
11. Er is geen hoop voor zorgelozen
12. Er is hoop voor bekommerden
13. U moet uw ellende gevoelen
14. U moet niet in dat gevoel van ellende blijven hangen
15. U moet worstelen om Christus aan te nemen
16. Tijdens deze worstelingen verandert God het hart
17. De gelovige heeft zelf geen vermogen
18. Hij moet zijn onmacht bevindelijk leren kennen
19. Een overtuigde onbekeerde handelt verkeerd
20. Ook de gelovige werkt gedeeltelijk hetzelfde
21. Een bedenking hiertegen
22. Getrouw handelen ten opzichte van het geestelijke leven
23. Alle heiligheid komt voort uit de oefening van de rechtvaardigmaking
24. De grond is de voldoening
25. Jezus wordt door het geloof aangenomen
26. Velen zijn verduisterd in de oefeningen van het geloof
27. Het geloof dringt door tot de rechtvaardigmaking
28. Het geloof neemt Jezus dikwijls aan
29. Waardoor de ziel geheiligd wordt
30. Het geestelijke leven groeit door het geloof op de beloften
31. Men moet zich goed gedragen in tegenspoed
32. Het zien en het werken op de beloften

33. Wie de beloften doet
34. Wat beloofd wordt
35. Beloften hebben geen kracht zonder de bevestiging van de Heilige Geest
36. Een voorbeeld
37. Hoe een christen met de belofte werkt
38. Beloften bij lichamelijke kruisen
39. Beloften bij het gevoel van zonden
40. Beloften bij een zwak geloof
41. Beloften in duisterheid
42. In dodigheid
43. vertroosting in ongestalte: er blijft smartelijk gevoel
44. vertroosting in ongestalte: er blijft onderscheid in kennis
45. vertroosting in ongestalte: de keuze
46. vertroosting in ongestalte: andere tijden
47. Lieflijk denken aan vorige genade
48. Onder verdrukking van de satan, van Gods toorn en angstige gedachten
49. Honger en dorst
50. Smart over de kracht van de verdorvenheid
51. Beloften dienen tot vertroosting en opwekking
52. God stelt het vervullen van de beloften wel uit
53. Het in lijdzaamheid wachten op de vervulling is nuttig
54. Men moet erop letten wanneer en hoe de beloften vervuld worden
55. In het geestelijke kan de gelovige zich de beloften niet ten onrechte toe-eigenen
56. In lichamelijke zaken kan dat wel
57. Het is voldoende algemene beloften goed toe te passen
58. Wanneer men die niet juist toepast
59. Een godzalige moet zich in de openbaarheid vertonen
60. Het is bevolen
61. Voor een christelijke omgang is een onbesmette ziel nodig
62. Vrij van menselijkheid en mensenvrees
63. Met als enig doel om te stichten
64. Een onbekeerde te bekeren
65. Alles moet op een goede manier geschieden

1. Alle zaligheid bestaat in gemeenschap met God

Alle zaligheid, volle vergenoeging en bestendige blijdschap van de mens bestaat in gemeenschap met God. Zo leefde Adam voor de val. Na de val is het verstand van de mens verduisterd, leeft de mens vervreemd van het leven Gods, is hij de heerlijkheid Gods kwijtgeraakt en wandelt hij zo op de brede weg naar het verderf.

2. Zaligheid door een heilige weg

De goedheid van God heeft een weg geopenbaard waardoor een verdoemelijk zondaar in een verzoende staat met God kan komen en God tot zijn zaligheid, vergenoeging en blijdschap kan genieten; in dit leven in beginsel, maar na de dood en de algemene opstanding der doden in volmaaktheid in de derde hemel, het paradijs van God.

3. Deze weg is Jezus Christus

Deze weg is de Heere Jezus Christus, de enige, de eeuwige, levende, alleen-wijze God, de eeuwige Zoon van de eeuwige Vader, Die onze wezenlijke menselijke natuur heeft aangenomen uit de heilige maagd Maria en in eenheid des Persoons met Hem verenigd is en Die dus waarachtig eeuwig God en volmaakt heilig mens is.

Deze, Die in de eeuwige raad des vredes (of het eeuwig verbond der verlossing) door de Vader verordineerd is tot Borg en Zaligmaker en Die Zichzelf daartoe heeft gesteld, heeft als Borg alle zonden van alle uitverkorenen van hen afgenomen en op Zich genomen. Hij heeft door Zijn lijden en sterven aan de rechtvaardigheid van God voldaan en de uitverkorenen met God verzoend. Door Zijn gehoorzaamheid in het volbrengen van de wet heeft Hij hun volkomen gerechtigheid verworven. Deze is de Weg, de Waarheid en het Leven. Niemand komt tot de Vader dan door Hem. De zaligheid is in geen andere. Hij kan volkomen zalig maken, allen die door Hem tot God gaan.

4. De Zaligmaker wordt door het Evangelie verkondigd

Deze Zaligmaker en Borg laat God hier en daar in de wereld door het Evangelie (dat is: blijde boodschap) als de enige Weg tot de zaligheid verkondigen. Hij maakt het hun bekend; Hij roept en nodigt een ieder, dat ze de zaligheid zouden begeren en dat ze om die te krijgen Deze tot hun Borg zouden aannemen en dat ze zich aan Hem zouden overgeven om door Hem tot de zaligheid geleid te worden. Is hij dan niet vreselijk verdorven, die in zijn gruwelijk ellendige staat wil blijven; die de zaligheid, eeuwige zoetheid en blijdschap in de volmaakte gemeenschap met God versmaadt; die de Borg verstoot en alle vriendelijke nodigheden smadelijk verwerpt en zo eeuwig verloren gaat? Daartegenover, is hij niet gelukkig, die de noodzakelijkheid van deze Borg Jezus Christus, de volle zaligheid in Hem en Zijn vriendelijke nodiging erkent? Is hij niet gelukkig, die lust tot de zaligheid en begeerte tot deze Weg heeft en die er ook door deze Weg deel aan krijgt?

5. Onbekeerde, overdenk uw blindheid

Laat dit nu eens tot uzelf doordringen. Als u onbekeerd bent, dan bent u nog zonder Christus, zonder God, zonder beloften en zonder hoop om zalig te worden, indien u zo blijft en zo sterft. Handel nu eens verstandig, het mocht de Heere behagen u te bekeren, het geloof te geven en u tot de zaligheid te brengen.

1. Overdenk met bedachtzaamheid uw blindheid (doch hoe zal men een blindgeborene ervan overtuigen dat hij blind is, terwijl hij niet weet wat zien is?). U weet van nature dat er een God is, maar kent u Hem? Stelt u Hem voortdurend voor als de hoge, alomtegenwoordige, almachtige, alwetende, heilige en rechtvaardige God? Weet u wat het betekent Gods aangezicht in gerechtigheid te aanschouwen? Weet u hoe zoet het is door de Borg met God verzoend te zijn? Hoe lieflijk het is, als God Zich aan de ziel openbaart, de ziel met Zijn liefde vervult, als de Heere Jezus de ziel kust met de kus van Zijn mond? Wat voor een vergenoeging en blijdschap de ziel vindt in de vereniging en genieting Gods en hoe de ziel verwarmd en vurig wordt in de liefde tot God als ze met Zijn liefde bestraald wordt? Kent u die zuivere, die heilige, die ongestoorde, die, vergenoegde, die genotvolle, die bevredigde staat van de ziel, die vloeit uit de lieflijke gemeenschap met God als een in Christus verzoend Vader? Zegt u: ik begrijp die woorden en weet wat het in natuurlijk opzicht betekent, maar ik kan geen voorstelling maken van de geestelijke aandoeningen van de ziel en van de ontmoetingen van God met de ziel? Ik ben in dat opzicht blind en daarom kan ik het ook niet begeren. Maar dit weet ik: ik wil wel vergenoegd en blij zijn, maar ik ken geen vergenoeging en blijdschap dan de aardse. Ik heb er geen smart over dat ik God mis en ik heb ook geen begeerte om God te hebben; ik ken Hem niet.

6. Overdenk uw zondigheid

2. Bent u niet van binnen en van buiten zondig en leeft u niet in allerlei zonden waarvan de natuur u leert, dat ze zonden zijn? De begeerlijkheid der ogen, de begeerlijkheid des vleses, de grootsheid des levens, zijn die niet mooi en beminlijk? Leeft u daar niet in? Zetten die niet al de vermogens van de ziel, al de leden van het lichaam aan het werk om deze [zaken-] te krijgen, om ze te genieten, te doen en u daarin te vermaken en te verzadigen? Is God niet uit het hart? Vormen schade en schande niet de enige beteugeling van uw lusten? Wat zegt u hiervan?

7. Overdenk dat God zulke zondaren niet ongestraft kan laten

3. Wat dunkt u, kan de heilige God in zo'n vuile, gruwelijke zondaar als u bent een welgevallen hebben? Kan God, die de rechtvaardige Rechter der ganse aarde is, soms anders dan recht doen? Is Zijn oordeel niet naar waarheid, heeft Hij niet gezegd: *Vervloekt is een iegelijk die niet blijft in al hetgeen geschreven is in het boek der wet om dat te doen?* O, dat u zou beseffen, wat dat woord vervloekt, toegepast op uzelf, te zeggen heeft. Het is door God versmaad, veracht, verstoten te worden. Het is alle genade, alle hulp, alle troost, alle hoop ontzegd te worden. Het is zonder toevlucht, zonder bescherming te zijn. Het is een onverdraaglijke en onafwendbare vrees, beven en benauwdheid, vervuld te worden met Gods toorn, zonder verpozing, zonder enige rust te blijven. Het is voor eeuwig door God verworpen te worden in de verdoemde poel, in het eeuwig vuur, waar niets dan wening en knersing der tanden is, waar de rook der pijniging opgaat tot in alle eeuwigheid en dat in de allerverschrikkelijkste wanhoop omdat alle hoop om er uit te komen geheel is afgesneden. Zie, zo bent u en dat bent u waard en dat zal u overkomen als u nu niet haastig tot de Borg vlucht, Die wij u hier voorgesteld hebben.

8. Bedrieg u niet door inbeelding van Gods genade

1. Bedrieg u niet door te denken: God is genadig en barmhartig, daar hoop ik op. Mens, ontwaak toch uit deze strik van de duivel en van uw verduisterd verstand! Worden er dan geen mensen verdoemd en gaat het grootste deel niet verloren? (Matth. 7). Waar is dan uw ingebeelde barmhartigheid van God? Dat is geen barmhartigheid, dat God, de rechtvaardige Rechter, zonden zou vergeven zonder die volkomen te straffen. Zo'n barmhartigheid zou u in de wereldse rechters verfoeien! Maar dit is de barmhartigheid Gods, dat Hij een Borg geeft en de zonden van de gelovigen volkomen straft in Hem; dat Hij iemand het geloof in die Borg schenkt en dat Hij zo iemand wederbaart, heiligt en langs die weg tot de zaligheid brengt. Ziet u dan nu, dat uw hoop op de barmhartigheid vals is en dat die u zou bedriegen, omdat uw hoop geen grond heeft?

9. Bedrieg u niet door goede voornemens

2. Bedrieg u ook niet met de gedachte: als ik geloof dat Christus voor ons is gestorven en als ik mijn best doe, mij bekeer en godzalig tracht te leven en bid of God mij genadig wil zijn, dan heb ik een goede hoop, dat ik zalig zal worden. Dit is het breedste voetpad naar het verderf, want het is geheel mis. Christus is niet voor alle mensen gestorven, maar alleen voor de Zijnen, aan wie Hij een waar geloof geeft, waarvan we u het wezen straks zullen ontvouwen. Hoe zult u, blinde, in de zonden dode, uw best doen? En u, die geen beginsel van het geestelijke leven in u hebt, wat voor bekering zal er uit u voortkomen? Uw ingebeelde bekering en godzaligheid bestaat in natuurlijk werk, in het grove kwaad te laten en het slechts burgerlijk goede te doen. Maar dat is de bekering en godzaligheid niet. De bekering en godzaligheid is een beginsel van het geestelijk leven en komt voort uit de vereniging van de ziel met God in Christus en dringt door tot geestelijke daden die door de almachtige kracht van God in de ziel zijn gewerkt.

10. Bedrieg u niet door een valse inbeelding van bekering

3. Bedrieg u ook niet door te denken, dat u bekeerd bent, omdat u bedroefd, aangedaan, verschrikt bent geweest en omdat u gelooft, dat Christus uw Zaligmaker is en omdat u bidt om vergeving van zonden. Dat alles hebben velen gedaan die nu in de hel liggen. De rechte droefheid, het ware geloof, het rechte bidden is voor een onbekeerde verborgen. Die ziet alleen op het natuurlijke. Die in het vlees zijn, kunnen God niet behagen.

11. Er is geen hoop voor zorgelozen

Zo bent u, immers geheel ontbloot: u bent blind, dood in de zonden, verdoemelijk en uw steunsels van hoop zijn enkel bedrog.

Wat nu? Er is nog hoop voor u als u maar langs de weg, die ik u ontvouwen zal, behouden wilt worden. Voor degene die ongevoelig is over zijn ellendige staat, die van hemel noch hel enig besef heeft, die begeerte noch vrees heeft, voor zo een is geen raad. Maar arm mens! Ontwaak toch. U ligt op het randje van de hel. Zie daar, daar valt u erin! Ontwaak, ontwaak voor het te laat is! Zo niet, zo moeten wij u met ontzetting in de eeuwige verdoemenis zien verzinken.

12. Er is hoop voor bekommerden

Maar als er enige bekommernis, als er enige begeerte om uit de hel verlost en eeuwig zalig te worden is, hoor dan en laat de raad van God u ter harte gaan.

De rechtvaardige en goede God heeft Zijn Zoon Jezus Christus, God en mens, tot een Borg gegeven. Hij heeft door Zijn lijden en sterven een eeuwige verzoening en verlossing teweeggebracht. Hij heeft door Zijn heilige gehoorzaamheid een volmaakte rechtvaardigheid verworven. Deze Borg bied ik, als Zijn dienaar, u in Zijn Naam aan. Ja u, die dit leest en hoort lezen. De God van de hemel roept u om deze Borg zonder te twijfelen aan te nemen tot uw rantsoen en gerechtigheid. Die goede en getrouwe Jezus nodigt u zeer vriendelijk om Hem aan te nemen en om uzelf geheel aan Hem over te geven. Hij geeft daarbij de verzekering dat Hij u niet zal verwerpen, maar dat Hij u zeker tot Hem in de eeuwige zaligheid zal opnemen.

Zou u naar zo'n roepende God, naar zo'n vriendelijk nodigende Jezus niet horen? Zou dat uw hart niet bewegen? Bent u dan door zulke aanbiedingen niet te trekken? Zal de verlossing uit de hel en de eeuwige zaligheid u dan niet ter harte gaan?

Ik wens, dat de Heere uw verstand zal verlichten, uw wil neigen en al uw genegenheden in beweging zal zetten om die Borg aan te nemen, om u in dat grote verbond van genade op te laten nemen en u zalig te laten maken. De Heere Zelf trekke u krachtdadig. Hij zette u uit uzelf over in Christus. Hij geve u het geloof. Hij wederbare u en geve u het leven in de vereniging met Christus. Hij doe u daarin groeien en toenemen. Want het is immers God, Die in de mens werkt beide het willen en het werken.

13. U moet uw ellende gevoelen

1. In deze weg is het nodig dat u op de juiste wijze uw ellendige staat, uw verdorven hart, uw vorige zonden en de nog steeds doorbrekende verdorvenheden kent en gevoelt. Maar u moet daar niet hopeloos of moedeloos onder worden. Immers de weg des levens berust niet op een vernieuwd verbond der werken, maar op het verbond der genade, waar alles om niet gegeven wordt, waar alleen de voldoening van Christus de grond is, waar alles gegeven wordt tot prijs der heerlijke genade Gods.

14. U moet niet in dat gevoel van ellende blijven hangen

2. U moet niet lang blijven staren op uw verdorvenheid om daardoor nog dieper neer te zinken in uw ellendigheid en om nog meer verbrijzeld te worden, alsof een gevoeliger verbrijzeling voor de bekering u voor God aangenamer zou maken; alsof het een voorwaarde zou zijn, zonder welke u niet tot Christus zou mogen komen; alsof dat de grond was van de vrijmoedigheid om Christus aan te nemen.

Maar de verbrijzeling van het hart is alleen nodig om geheel van uzelf af te leren zien en uw toevlucht tot Jezus te nemen. En als de droefheid over de zondige staat dat bewerkt, dan maakt het niet uit of die droefheid groot of klein is. Het dient slechts om u, terwijl u nog onbekeerd bent, naar Jezus te drijven

15. U moet worstelen om Christus aan te nemen

3. Het door het geloof, aannemen van Christus, tot zijn rantsoen en gerechtigheid gaat zelden zonder horten of stoten. Iemand die bekeerd wordt, ziet en voelt in meerdere of mindere mate zijn rampzaligheid. En al kan hij het zo in zijn werkingen niet helder inzien, toch zijn er - ofschoon duistere - opvattingen van de rechtvaardigheid Gods, waardoor hij telkens als het ware tot stilstand komt en bijna moedeloos wordt.

Hij kent Jezus als Borg en als de enige Weg om tot verzoening en zaligheid te komen. Dat is het waar hij om bekommerd is en waar het hem om te doen is. Hij is soms in twijfel of hij wel komen mag, aangezien hij een te groot zondaar is en blijft. Evenwel kan hij het nergens anders vinden en hij wendt zich er toch heen, op hope of de Heere Zich zou willen laten verbidden en hem Christus schenken. Soms is hij wat meer verlicht en ziet het aanbod en de roeping en de nodigen en ontleent daaraan vrijmoedigheid. Hier vermengen zich verschillende gemoedsbewegingen. De ene keer wendt hij zich, als iemand die van verre staat, zonder een woord te kunnen spreken tot Jezus. Hij staat bekommerd, soms druipt er wel eens een traan. Dan strekt de ziel zich in verlangen uit: och, kon ik Hem vinden, kon ik Hem aannemen! Dan ziet de ziel er naar uit of de Heere wat licht, wat gemoedsbeweging, enige toenadering, enige vrijmoedigheid zou willen geven. Dan kan ze bidden, schreien, smeken, aanhouden om Jezus te verkrijgen. Vervolgens neemt de ziel vrijmoedigheid om zich aan Jezus over te geven, ze verklaart aan Hem al haar begeerte, haar oprechte genegenheid. Ze geeft Hem het hart, maar ze is er nog bekommerd over of de Heere Jezus het wil aannemen. Daarna gelooft ze met meer klaarheid dat aanbod en ze neemt Hem met al Zijn volheid aan, omdat Hij het haar om niet aanbiedt. Hierop komen veel beroeringen van licht en duister, van hoop en moedeloosheid, van geloof en ongeloof, van aanvechting en heiligheid. In deze beroeringen gewent de ziel zich meer aan Jezus. Jezus is voor haar niet meer zo onbekend. Er komt een grond van hoop in het hart. Er komen soms verzekeringen, maar ze verdwijnen snel weer. Al worstelende leert ze zich hoe langer hoe meer op Jezus te verlaten en haar ziel aan Jezus toe te vertrouwen.

16. Tijdens deze worstelingen verandert God het hart

4. Onder deze strijd en oefeningen van het geloof verandert de Heere het hart. Hij wederbaart het en geeft het geestelijk leven, dat een afkeer heeft van het vorige zondige leven en dat een begeerte, een verlangen en liefde heeft tot heiligheid. Hoewel het geestelijk nog klein en teer is, en de verdorvenheid groot, wordt het evenwel niet gedood. Het komt toch steeds weer boven en terwijl het zo in de voortdurende strijd tussen vlees en geest geoefend wordt, wordt het sterker en sterker.

17. De gelovige heeft zelf geen vermogens

Een gelovige en bekeerde die nu wil toenemen, moet zich nauwgezet wachten voor de inbeelding dat hij dat op eigen kracht zou kunnen. Hij moet integendeel trachten een blijvend inzicht te krijgen in zijn eigen machteloosheid. Dan zal hij bij iedere daad sterker afhankelijk zijn van de Heere. Dan zal hij iedere goede gedachte dankbaar

opmerken. Dan zal hij bewaard blijven voor veel [in de zonde te] vallen, veel aanvechtingen ontlopen en een vaste koers gaan in de weg des Heeren.

Daartoe is nodig, dat men aandachtig hore, wat God dienaangaande van de mens zegt.

- a. God zegt, dat de mens dood is in de zonden. Wat kan een dode doen om levend te worden?
- b. God zegt, dat de mens zo blind is, dat hij niet begrijpen kan de dingen die des Geestes Gods zijn; dat ze hem dwaasheid zijn en dat hij ze niet verstaan kan omdat ze geestelijk onderscheiden worden (1 Kor. 2:14). Wat zal een mens doen en hoe kan hij zelf iets uitrichten [met betrekking tot iets], waarvan hij zich geen begrip kan vormen over hoe het is en hoe het zijn moet?
- c. God zegt, dat de mens zo verdorven is, dat hij niet tot Christus wil komen; dat hij zich door Christus niet wil laten bijeenroepen; dat hij aan de kennis van de wegen des Heeren geen lust heeft; dat al het gedichtsel der gedachten zijns harten te allen dage alleenlijk boos is. Wat is er van zo'n mens te verwachten dan alleen verdorvenheid? Kan zo'n mens iets goeds doen?
- d. God zegt, dat de mens absoluut niets geestelijks kan voortbrengen. *Het bedenken des vleses is vijandschap tegen God. Het onderwerpt zich der wet Gods niet, het kan ook niet.* Alzo weinig kan een mens goed doen als een luipaard zijn vlekken kan veranderen; en dat is onmogelijk.
- e. God zegt, dat niet de mens, maar dat Hij iemand tot een schaap van Christus maakt. Dat Hij alleen het stenen hart wegneemt en een vles, een nieuw hart geeft. Dat Hij maakt dat een mens in de inzettingen des Heeren wandelt en Zijn rechten bewaart en doet. Zo kan dan een onbekeerde niets geestelijks doen. Wie dan geestelijk leven ontvangen heeft, heeft dat niet van zichzelf maar van God.

Ja, als God al iemand bekeerd heeft, dan nog heeft hij de voorkomende, ondersteunende en voleindigende invloeiing van de Heilige Geest nodig. Want de Heere Jezus zei tot Zijn discipelen, die toen al wedergeboren waren: *Zonder Mij kunt gij niets doen.* En Paulus zegt tegen de gelovigen: *Het is God Die in u werkt, beide het willen en het werken.*

Overdenk deze en soortgelijke teksten vaak. Beschouw ze met verheffing des harten tot God als verklaringen en uitspraken van de waarachtige God en zeg: dit zegt God over mij; zo ben ik. Dit moet levendig in het hart wezen. Vanuit deze gestalte moet men alles doen en men moet in alles afhankelijk zijn van de Heere en de Heere over iedere goede gemoedsbeweging danken.

18. Hij moet zijn onmacht bevindelijk leren kennen

Bovendien, beschouw eens uw hart en uw daden.

- a. Zie hoe onmachtig u bent om ook maar één zaak juist te doen: uit het geloof, in gemeenschap met Christus als het Leven en de Sterkte, naar de wet zoals die Gods wil is, en dat in zuivere liefde, tot eer van God, zonder de neiging om zichzelf te bedoelen.
- b. Zie hoe afkerig van het geestelijke het hart is; hoe zwaar, hoe moeizaam het voor het onwedergeboren gedeelte is om te leven in de tegenwoordigheid van en voortdurende gemeenschap met God en hoe het zich richt tot de aarde. In zulke [aardse] gedachten schijnt de natuur te rusten en zich te verkwikken. Dat is een

- teken dat daarin haar element ligt en dat het geestelijke boven haar natuur is, die niet door de gelovige zelf daarin gewerkt is, maar door een almachtige kracht.
- c. Let op de ontelbare hoeveelheid zonden die uit dat hart voortdurend opborrelen, op zoveel terreinen, op zoveel manieren, en die of uit zichzelf of door de kleinste gelegenheid van buitenaf opgewekt worden. Als men begint zich tegen de zonde te verzetten, hoeveel zonden komen er dan niet tegelijk voor de dag? Hoe druist de natuur tegen zo'n voornemen in. Ja, zelfs door het zich te willen verzetten tegen de zonden, ontvonkt de zonde en wordt de zonde levend. *De zonde, oorzaak genomen hebbende door het gebod, werkt zelf alle begeerlijkheid.*
  - d. En wat is de begeerlijkheid der zonde sterk! Ze dringt door, ondanks verstandelijke overwegingen, eigen oordeel, plannen en goede voornemens, ondanks de goedheid Gods en de kastijdingen. Is er dan bij u wel inzicht en vermogen om de zonde te doden? Wat is het werken in eigen kracht dan een verkeerde weg!
  - e. Als de mens door velerlei kruis overvallen wordt, als het hoog gaat, als het lang duurt, waar is dan de verootmoediging? De erkenning van de soevereiniteit en rechtvaardigheid van de Heere? Waar is dan het geloof dat alles in Gods hand is? De erkenning van de voorzienigheid Gods? Het geloof dat het u overkomt vanuit Gods liefde, tot uw nut en dat God de tijd en mate heeft bepaald en dat er - u ten goede - uitkomst zal zijn? Waar is dan het gewillig buigen onder Gods hand? Wat een wrevel, verdriet, moedeloosheid, verwerping van zijn staat en wanhopige gevoelens komen er niet op in het hart? Kan dit u ook niet leren hoe onmachtig u bent?
  - f. Bovendien, hoe onbekwaam bent u om voorspoed goed te gebruiken. Als u uit drukkend en dreigend kruis verlost wordt en zegen op zegen ontvangt, erkent u dan werkelijk dat de Heere het gedaan heeft? Is het hart verblijd in dankzegging tot God of heeft men veel moeite om ook maar enigszins te geloven dat Gods hand erin was? Maakt het uw ziel klein en zeer gering voor al die weldaden of is het alsof het vanzelf zo gebeurde, alsof het door deze of die toevalligheid zo uitviel alsof het door het gebruik van deze of gene middelen logisch zo moest verlopen? Hoe verheft men zich in voorspoed en wordt de rijkdom als een stad waarin men zich sterk waant, en rust men heimelijk op zijn bezit! Wat een zorgen heeft men om het bezit te bewaren en te vermeerderen en hoe groot is de verwarring en moedeloosheid als het als sneeuw voor de zon verdwijnt! Ziet u uit dit alles niet hoe onmachtig u bent om zonden te doden, op juiste wijze een deugdzaam leven te leiden, om voor- en tegenspoed recht christelijk te ondergaan?

19. Een overtuigde onbekeerde handelt verkeerd

Als een onbekeerde overtuigd wordt van zonden, van Gods toorn die op hem rust en zo van zijn verdoemelijke staat, dan begint hij alles in eigen kracht. Hij zal zich bekeren, zijn zondige leven verlaten en deugdzaam gaan leven. Dan, hoopt hij, zal God hem genadig zijn en hij bidt God om vergeving. Arm mens! Hij weet niet wat bekering is. De bekering bestaat niet alleen in het kwade na te laten en het goede te doen, maar in een gehele verandering van het hart en de daden. De bekering bestaat in het van duister licht, van dood levend, van aards hemels, van lichamenlijk geestelijk, van zondig godzalig worden en dat door de vereniging met Christus, Die door het geloof in het hart woont, en door Zijn levendmakende invloeiing in de ziel.

Van al zijn goede voornemens komt niets terecht. Als de vrees verdwijnt en de eigen aard weer boven komt, dan is hij dezelfde die hij voorheen was. Als hij al in zijn goede voornemens bleef volharden, dan wordt hij niet wezenlijk veranderd, maar betreft de verandering slechts de mate van natuurlijke deugdzaamheid. De hoogste trap blijft binnen de natuurstaat. Het komt niet tot geestelijke daden uit een geestelijk hart. Indien hij niet door de Geest wedergeboren is, gaat hij met al zijn deugdzaamheid verloren.

20. Ook de gelovige werkt gedeeltelijk hetzelfde

Als iemand het ware geestelijke leven van God heeft ontvangen en als het [geestelijke] leven nog gering en het natuurlijke nog groot is, dan voegt hij Gods werk en het zijne samen. Hij zoekt niet alleen vergeving van zonden en verzoening met God in het bloed van Christus; hij bidt niet alleen om heiligmaking, waarmee hij laat zien dat hij machteloos is en Gods hulp nodig heeft, maar hij moet volgens zijn eigen voorstelling ook zelf werken.

Hij denkt: als ik zo lang zou wachten, tot God mij te hulp zou komen en tot Hij alles in mij zou werken, dan zou er nooit iets van terechtkomen. Daarom, hij begint, hij neemt zijn beslissingen. Hij doet dat met goede moed. Hij ziet zo duidelijk hoe verschrikkelijk de zonde is; hij is zo verliefd op heiligheid, dat het hem onmogelijk schijnt om terug te keren tot de zonden. Hij heeft zich erop gezet, het moet nu gaan.

Waarop is deze verwachting gegrond? Op de verzekering dat God er in meekomt? Nee, 'naar op zijn sterke voornemen dat hij uitvoeren zal. Zo gaat hij er van uit, dat hij zelf vermogens heeft.

Maar als het goede voornemen uit zijn gedachten verdwijnt, als de opzet verflauwt, als de helderheid van het inzicht in de verschrikkelijkheid van de zonde en in de beminnelijkheid van het geestelijk leven verdonkert (wat doorgaans al snel plaatsvindt), en als de verdorven natuur weer machtig wordt en men weer in zonden valt en door de zonden gevangen gehouden wordt, dan ligt alles onderuit. Men beschuldigt zichzelf, maar op die manier alsof men het er beter af had kunnen brengen. Men beschuldigt zichzelf niet zozeer van zijn verdorvenheid, onwilligheid en machteloosheid die geen vermindering van schuld inhouden, maar een zeer grote verzwarende ervan tot zijn grotere vernedering.

En als men dan al weer begint en de uitkomst is weer hetzelfde, dan wordt men moedeloos en men begint meteen zijn staat te verwerpen. Dit is een duidelijk kenmerk, dat men alle hoop gesteld heeft op eigen vermogen. Zolang een mens niet afgetrokken wordt van zijn eigen ingebeeelde vermogens, zolang hij niet in een gestalte van onmacht terechtkomt, zolang zal hij weinig zuiverheid en voortgang in heiligmaking hebben.

21. Een bedenking hiertegen

Men zou kunnen zeggen: moet men alles dan maar op de riemen laten drijven en overal van afzien tot God onweerstandelijk voorkomt en alles in ons werkt? Is de mens niet meer dan een stok en een blok, die zich niet bewegen maar alleen door krachten buiten hen zelf bewogen worden?

Ik antwoord het volgende.

1. Een onbekeerd mens kan niets en zal niets. Een bekeerde kan ook niets doen zonder Christus. God moet ook hem het willen en het werken geven, zoals boven aangetoond is.

Evenwel is het de plicht van beiden, [bekeerde en onbekeerde], en beiden zijn daarvan overtuigd. Een onbekeerde beeldt zich in dat hij niet zo verdorven is of hij kan zich bekeren als hij dat wil en hij kan het ook wel willen. Hij meent dat hij het allemaal in zijn hand heeft.

2. Als God iemand wil bekeren, dan behandelt God hem overeenkomstig zijn menselijke natuur, dat wil zeggen overeenkomstig zijn redelijkheid. God verlicht zijn verstand en beroert onmiddellijk zijn wil en neigt die tot Hem. Door Zijn invloeiing laat Hij de mens zelf werken.

Een bekeerde heeft nu hierbij geestelijk leven ontvangen. Hij is een nieuw schepsel, een nieuwe mens, een verborgen mens des harten. Dat leven heeft zijn werkzaamheden en heeft bekwaamheden om te werken, naarmate het zwak is of sterk. Het is hiermee in enkele opzichten zoals in het natuurlijke leven. In het natuurlijke is de mens geheel afhankelijk van God. Zonder Zijn invloeiing en wil kan hij zich niet roeren of bewegen. Toch is hij in werkelijkheid een onmiskenbare oorzaak van zijn daden. De mens heeft bekwaamheid en vermogens om te lopen, dit of dat te doen, maar de sterkte ervan is ongelijk. Een man is bestand tegen een kind, maar honderd kindertjes zijn niet bestand tegen een man.

Zo is het ook in het geestelijke. Hij heeft geestelijk leven. Dat leven heeft zijn werkzaamheden en inspanning om tot volmaaktheid te komen, maar in afhankelijkheid van de invloeiing van Gods Geest.

Het leven blijft en verdwijnt niet als de werkzaamheid eindigt. Het wordt niet steeds opnieuw teruggegeven als de mens begint te werken, te bidden en het geloof, de hoop en de liefde te beoefenen, alsof het in de tussenliggende periodes dood was. Maar die steeds opnieuw ter hand genomen werkzaamheden komen uit het innerlijk blijvende leven voort, hetzij door een gewone, hetzij door een bijzondere invloeiing van God. Als een geestelijk mens opwast en groeit, dan groeit hij niet alleen wat betreft zijn daden, maar dan groeit hij innerlijk ook in de hebbelijke gestalte van het leven. En als de mens afneemt en achteruitgaat, dan verzwakt ook de innerlijke gestalte van het leven. Dit gebeurt niet door één zondige daad (een man die valt, behoudt immers zijn krachten), maar na een aanhoudende stroom van een meer zondig leven.

Naarmate dit leven in de hebbelijkheid klein of groot, zwak of sterk is, naar die mate is de mens bekwaam om meer of minder tegen de zonde te strijden en om met meer of minder zuiverheid de deugden te beoefenen. Als een gelovige nog klein is, dan kan hij slechts het werk van een kind doen: groter werk is voor de jongelingen en de mannen. Het getuigt van geestelijke wijsheid als men zijn zwakheid en sterkte kent en in overeenstemming met zijn [geestelijke] kracht te werken, niet lager en niet hoger, altijd zoekende te groeien.

22. Getrouw handelen ten opzichte van het geestelijke leven

Een christen moet getrouw zijn ten opzichte van het geestelijke leven, opdat het door zijn achteloosheid en lusteloosheid niet verminderde. Hij moet het door naarstigheid versterken, want men zou door de gewone invloeiing van God vaak vanuit dat geestelijke leven meer kunnen werken aan het leven, dan men doet. De vermaningen moeten ons telkens opwekken.

2 Petr. 3:18: Maar wast op in de genade en kennis van onzen Heere.

Filip. 2:12, 13: Werkt uws zelfs zaligheid met vreze en beven; want het is God, Die in u werkt beide het willen en het werken.

Dat betekent, werk niet in eigen kracht, maar werk in afhankelijkheid van de invloeiing van God, Die u telkens te hulp komen, opwekken en ondersteunen zal. Dan zal uw arbeid niet ijdel zijn.

Kol. 3:1: Indien gij dan met Christus opgewekt zijt, (en geestelijk leven in u hebt, laat dan dat leven werkzaam zijn en) zoekt de dingen, die boven zijn.

Hiertoe is nodig te oefenen in het geloof tot de rechtvaardigmaking en hiertoe is nodig te werken met het geloof op de beloften.

23. Alle heiligheid komt voort uit de oefening van de rechtvaardigmaking

Alle ware en zuivere heiligheid komt voort uit de oefening van de rechtvaardigmaking door het geloof. Dit moet dan ook vóór alle dingen ernstig betracht worden. Het geloof heeft tot grond Gods Woord in het algemeen en in het bijzonder de roeping, de aanbidding van en de nodiging tot de Heere Jezus Christus. Dit moet vooraf als zeker, vast en onfeilbaar erkend worden. Het is immers door de waarachtige, onveranderlijke en getrouwe God geopenbaard, aangeboden en beloofd. Niet dat dit het zaligmakend geloof is, maar het is de grond die eerst gelegd moet worden, voor men erop bouwen kan.

24. De grond is de voldoening

God verklaart de mensen van nature tot kinderen des toorns. Ze zijn niets dan zonden inwendig en uitwendig, hatenswaardig, walgelijk, onverdraaglijk, verdoemelijk. God verklaart Zichzelf tot de Rechter der ganse aarde, een rechtvaardig Rechter Die de schuldige geenszins onschuldig zal houden, Wiens oordeel in overeenstemming met de waarheid is en Die een iegelijk zal vergelden naar zijn werken. Als de mens nu zalig worden zal, dan moet aan de rechtvaardigheid van God genoeg gedaan worden door het dragen van de straf die de zondaar waard is en door de volkomen volbrenging van Gods wet in gelijkvormigheid waaraan de mens geschapen was en op gehoorzaamheid waaraan de eeuwige zaligheid beloofd was.

God openbaart in Zijn Woord de wonderlijke weg, waardoor die twee zaken volbracht worden en waardoor de zondaar deel kan krijgen aan de eeuwige zaligheid. Hij heeft hiertoe uit zuivere vrije genade, uit enkel liefde tot hatenswaardigen, naar Zijn ondoorgrondelijke wijsheid, door Zijn almachtigheid, Zijn eigen, eeuwige Zoon, waarachtig God, eens wezens met de Vader en de Geest, tot een Borg voor de uitverkorenen gegeven. Deze heeft de menselijke natuur aangenomen, de zonden van de uitverkorenen op Zich genomen, de straf gedragen, de wet vervuld en daardoor de uitverkorenen met God verzoend en hun recht op het eeuwige leven verworven.

Deze Borg Jezus Christus, Die zo het rantsoen en de gerechtigheid van de uitverkorenen geworden is, verkondigt u door het Evangelie vrede. Hij nodigt, Hij biedt aan, Hij lokt met allerlei beweegredenen een iegelijk, wie hij ook zij, wat voor een groot zondaar hij ook is, dat hij tot Hem komt om door Hem gerechtvaardigd, geheiligd en verheerlijkt te worden. Hij geeft daarbij de zekere belofte dat Hij iemand, die tot Hem komt, geenszins zal uitwerpen. Het is noodzakelijk dit te geloven, want de Waarachtige zegt dit. Wie zijn instemming daarmee niet betuigt, wie dit niet aanneemt

als onfeilbare waarheid, waarvan men zeker op aan kan, die onteert God vreselijk en die houdt God voor een leugenaar (1 Joh. 5:10).

Ken dan deze evangelische waarheden, geloof ze en verblijd u dat er een Jezus is en dat die Jezus u roept om u zalig te maken.

25. Jezus wordt door het geloof aangenomen

Deze Goddelijke openbaringen zijn de grond, waarop het zaligmakende geloof rust. Omdat in Jezus al de volheid is en omdat die volheid u, u in het bijzonder, aangeboden wordt door de goede Jezus, zo neem Hem met een vaardig en bereidwillig gemoed tot uw Jezus aan en geef u hartelijk aan Hem over. Vertrouw uw ziel Hem geheel toe om door Hem deel te krijgen aan al de goederen van het verbond. Dat kiezen, dat aannemen, dat overgeven, dat zich toevertrouwen, dat is het zaligmakende geloof. Voor zo iemand zijn de beloften: zo velen Hem aangenomen hebben, die heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden, namelijk die in Hem geloven. Die in de Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven. Welgelukzalig zijn allen die op Hem vertrouwen.

26. Velen zijn verduisterd inde oefeningen van het geloof

Velen zijn verduisterd in de oefeningen des geloofs en handelen verward. Ze beginnen uit zichzelf. Ze wenden zich naar Jezus, ze bidden om genade door het bloed van Jezus. Ze lopen naar Hem. Ze grijpen Hem aan en zo hopen ze dat Hij hen nog eens zal aannemen en bewogen zal worden om hun genade te bewijzen. Deze zaken zijn op zichzelf goed, maar het hapert aan de rechte wijze van handelen. Zij willen Jezus bewegen terwijl ze zouden moeten weten en geloven, dat Jezus gewillig was, hen riep, Zichzelf aanbood en zegt: die wil, die dorst heeft, die kome. Die aanbieding moest de grond zijn, waarop zij vrijmoedigheid namen om Hem aan te nemen. Dat moesten ze stellen tot een grond van verzekering dat zij, die Hem op Zijn aanbieding aangenomen hebben, waarlijk vergeving van zonden zouden hebben en delen in alle goederen van het verbond.

Zij die zonder de grond van aanbieding tot Jezus komen, komen zelden tot verzekering van hun staat, tenzij de Heilige Geest hen buitengewoon te hulp kome en zo'n verzekering duurt dan niet langer dan de zoete gevoeligheid van de genade duurt. Als die weggaat, leven ze weer in vrees. Ze betwisten die vorige verzekering en vertroosting. Ze denken dat de Heere Jezus hen niet wil hebben, dat ze te grote zondaars zijn, dat zij het telkens bederven. Ze twisten of zij wel in de juiste toestand verkeren om Jezus aan te mogen nemen, want ze zijn niet recht verbrijzeld, ze weten niet of ze wel recht willen, enzovoort. Alsof verbrijzeling, willen, hongeren voorwaarden zouden zijn om te mogen komen. Immers zijn het verslagen zijn, het hongeren slechts gestalten, waardoor men geprikkeld wordt om Jezus te zoeken.

Als u dan geprikkeld wordt om uit uzelf en tot Jezus te gaan, treed maar toe op de aanbieding en blijf bij de genoemde bedenkingen niet staan. Dan zult u met meer zekerheid uw weg gaan.

27. Het geloof dringt door tot de rechtvaardigmaking

Het geloof is van zo'n aard, dat het niet bij het aannemen van Jezus blijft staan. Het dringt door tot de rechtvaardigmaking, tot het leven door het geloof in liefde en heiligheid.

De rechtvaardigmaking is niet een werk van mensen maar van God als rechtvaardig Rechter. De mens komt niet in zichzelf voor dat gericht, want dan kon het niet anders of hij moest veroemd worden. Maar hij komt als iemand, die de gerechtigheid van de Borg Jezus Christus heeft.

De Rechter rekent de gelovigen deze gerechtigheid toe, omdat Christus met Zijn toestemming en bewilliging Borg is geworden en alles in hun plaats voldaan en verworven heeft. De gelovige heeft Zijn rantsoen en gerechtigheid aangenomen op grond van het aanbod zelf. Zo heeft de gelovige volmaakte gerechtigheid, die in het oordeel van God bestaan kan. Terwijl hij zo voor de vierschaar van God staat, wordt hij vrijgesproken van schuld en straf. Hem wordt in dit en het toekomstige leven het recht op alle goederen van het genadeverbond toegewezen.

Deze uitspraak van het rechtvaardigend vonnis geschiedt in het Woord, in alle beloften aan de gelovigen. Deze beloften zoekt een gelovige op. Hij is ervan overtuigd, dat hij in Jezus gelooft en dat derhalve God die beloften aan hem heeft gedaan en dat Hij hem tot erfgenaam van al die goederen verklaard heeft. Deze goederen zijn bijvoorbeeld: vergeving van zonden, vrijspraak van vloek en verdoemenis, God hebben als een verzoend Vader, een kind van God te zijn en een erfgenaam van God en een mede-erfgenaam van Jezus Christus in de eeuwige heerlijkheid te zijn, enzovoort.

Naarmate nu het geloof in de Heere Jezus sterk is en naarmate de beloften die aan de gelovigen gedaan zijn, helder beschouwd, levendig door het geloof aangenomen en aan de ziel toegepast worden, naar die mate hoort hij de uitspraak van het rechtvaardigend vonnis van de rechtvaardige Rechter helderder en naar die mate is de vrede en de blijdschap groter.

Doch het allerlevendigst en het allerzoetst smaakt men de kracht van de rechtvaardigmaking als de Heilige Geest de ziel haar genade laat zien, de beloften in het hart drukten tot de ziel zegt: Ik ben uw heil, gij zijt Mijne, u heb Ik liefgehad met een eeuwige liefde.

28. Het geloof neemt Jezus dikwijls aan

Een gelovende ziel is niet tevreden als ze Jezus eenmaal door het geloof heeft aangenomen, maar ze doet dat telkens weer. Ze doet dat zowel om de verstoorde verhouding weer te herstellen nadat ze in zonden is gevallen, als wanneer dat niet het geval is. Ze is begerig om voortdurend verenigd met Christus te leven en om zich voortdurend te verwonderen en te verblijden in de overdenking van het grote werk van de verlossing. Ze klimt op tot de eeuwige verkiezing, tot de val, tot de beloften van de toekomstige Messias. Ze beschouwt de voorbeelden. Ze komt tot de menswording van de Heere Jezus, ze overdenkt Zijn lijden en sterven, van kribbe tot het kruis. Ze overdenkt Zijn opstanding en hemelvaart. Ze overdenkt hoe Hij met heerlijkheid is gekroond, Zijn voorbede, Zijn komst ten oordeel, de eeuwige heerlijkheid. Ze beschouwt in dat alles, hoe des Heeren heerlijkheid, rechtvaardigheid, goedheid, wijsheid, waarheid, almacht en andere volmaaktheden van God daarin blinken en ze prijst en verheerlijkt God daarover.

29. Waardoor de ziel geheiligd wordt

Op deze wijze ziet [de gelovige] de heerlijkheid des Heeren in het aangezicht van Jezus Christus en wandelt ze in Christus, geworteld en opgebouwd in Hem. En zoals Mozes' aangezicht blinkende was geworden door de omgang met God, zo ervaart hij

dat de ziel een meer hebbelijke geestelijke gestalte krijgt en dat de ziel beter in staat is de wereld met alles wat er in is te verachten, zichzelf te verloochenen en met een volkomen hart jegens God en haar naaste te wandelen in de wegen des Heeren. Deze gestalte en uitwerking is van een geheel andere aard dan wanneer men zich slechts verbeeldt met God verzoend te zijn en zich bezighoudt met de beschouwing van Gods hoogheid en de nietigheid van zichzelf en van alle schepselen. Dat is maar een natuurlijk werk, het andere is waarlijk geestelijk, ook al is het in de meest geringe mate. Zo vloeit de ware heiligheid uit het geloof en de rechtvaardigmaking.

30. Het geestelijke leven groeit door het geloof op de beloften

We hebben hierboven gezegd, dat de wasdom van het geestelijke leven toeneemt, ook door de werkzaamheden van het geloof met de beloften.

Het behaagt de alleen wijze God om Zijn uitverkorenen, die nu wedergeboren zijn, door velerlei tegenslagen en verdrietigheden heen te leiden tot de verordeneerde en door Christus verworven zaligheid. De ene keer zijn dat lichamelijke, de andere keer geestelijke en vaak beide tegelijk. Immers het lichamelijke kruis beroert doorgaans de ziel en laat de verdorvenheden die als droesem op de grond liggen, naar boven komen. Deze verontrusten haar geruste en heldere staat. Zoals het sterke benen moeten zijn die de weelde goed kunnen dragen, zo is het ook een grote kunst en is er dus veel genade nodig, om tegenspoed op de juiste wijze te dragen. De tegenspoed drukt de ziel terneer. Hij neemt de blijde en welgemoede zielsgestalte weg, hij beklemmt het hart en veroorzaakt zelfs in het lichaam een kwade neiging, die gelegenheid geeft voor en prikkelt tot velerlei zonden. Droefheid doodt meer mensen dan men denkt, ofschoon het niet opgemerkt wordt.

In tegenspoed liggen de moedeloosheid en radeloosheid zeer nabij. Vaak klinkt het: 't is gedaan, er is geen uitkomst meer te verwachten, mijn hoop is vergaan.

Als men zich (er bovenuit) kan beuren en men begint te werken, dan is men als een jong paard dat voor de wagen gespannen wordt. De ene keer springt het vooruit, dan loopt het naast het spoor, dan steigert het, dan staat het stil, maar al met al blijft het juk drukken. Zo ongewend is men in het lichamelijke of geestelijke kruis, dat men niet weet wat men moet doen. Men zoekt het hier en daar, maar het is er niet. Hoe meer men woelt, des te meer men zich verwart. Men wordt verdrietig, men twijfelt aan alle voorafgaande genade en bevinding. Men beschouwt God als vertoornd, als een Wreker. Men kan tot de Heere geen toevlucht nemen. God verbergt Zich. Men is onzeker, zonder grond. Men bezondigt zich hoe langer hoe meer en het kruis valt hoe langer hoe zwaarder. Men wil zich ontspannen, het kruis afschudden, maar het klemt hoe langer hoe meer, zoals een aangeschoten hert al vluchtende de pijl met zich meedraagt. Zo loopt men rond in de rosmolen en na lang rondlopen is men nog altijd even ver.

31. Men moet zich goed gedragen in tegenspoed.

Het is daarom noodzakelijk, dat men weet hoe men zich onder het kruis moet gedragen, opdat men erdoor geheiligd zou worden. Dat is immers de bedoeling van God als Hij Zijn kinderen met kruis bezoekt. Hij kastijdt ons tot ons nut, opdat wij deel zouden krijgen aan Zijn heiligheid. Dit verkrijgen de gelovigen ook als ze zich in het kruis goed gedragen. Want hoewel het kruis geen zaak van vreugde, maar van droefheid schijnt als het tegenwoordig is, zo geeft het nochtans daarna van zich een vreedzame vrucht der gerechtigheid aan degenen die erdoor geoefend zijn.

Daarom, omdat men het kruis niet kan ontlopen of afwerpen, daarom moet men zich daarin schikken aangezien er geen andere weg naar de hemel is en het kruis gewillig opnemen en Christus daarmee navolgen en daarnaar staan, dat men het op de juiste wijze drage. Dan zal het kruis goed en licht zijn, al perst het ook de tranen uit de ogen. Dan zal men zijn ziel in stille lijdzaamheid bezitten en de verkeerde hartstochten in zijn macht hebben. Dan zal men vertroosting en de hulp des Heeren ondervinden. Dan zal men veel voordeel uit het kruis trekken en dan zal men de Heere danken dat Hij ons door die weg heeft geleid.

Maar de grote vraag is: hoe zal men zich zo onder het kruis gedragen, dat men erdoor geheiligd zou worden. Ik antwoord: door het geloof op de beloften.

32. Het zien en het werken op de beloften

Om te voorkomen dat de kinderen van God door de veelheid en de verscheidenheid van lichamelijke en geestelijke tegenslagen zouden bezwijken en om te geven dat ze daardoor geheiligd zouden worden, daarom heeft de Heere veel beloften aan hen gedaan. Met deze beloften moet een gelovige werken om erdoor getroost en gesterkt te worden.

David vond veel sterkte in de beloften:

Ps. 119:49, 50: Gedenk des woords, tot Uw knecht gesproken, op hetwelk Gij mij hebt doen hopen. Dit is mijn troost in mijn ellende, want Uw toezegging heeft mij levend gemaakt.

Zo zal een ieder gelovige door de beloften verlevendigd kunnen worden als hij er gebruik van maakt. Maar hier hapert het aan. Hun handen hebben ogen; ze geloven wat ze zien. Ze houden van hebben, van terstond verlost te worden als het kruis maar begint zijn tanden te laten zien. Dat is hun vertroosting, dan achten ze God goed. Maar om verder in het kruis ingeleid te worden, om daarin zolang te blijven dat men nergens enige opening of middel ter uitkomst ziet en om dan in het geloof te blijven, om dan met goede moed in het kruis te blijven staan en om daarmee voort te gaan in de wegen des Heeren in de levendige hoop van de eeuwige heerlijkheid, dat is mannenwerk, dat is een zwaar werk, dat is inspanning.

Hier moet een kind van God zich op toeleggen, dat hij door veel oefeningen zo'n bekwaamheid verkrijgt. Wie naar de hemel wil gaan, moet, terwijl hij aan alle kanten, van buiten en van binnen, door het kruis omsingeld wordt, daarnaar staan. Is de hemel u dat niet waard, scheid er dan maar mee uit en leef naar de begeerlijkheden der ogen, in de begeerlijkheden des vleses en in de grootsheid des levens. Heb dan de wereld lief, neem er uw aandeel in, neem er uw genoeg van en aanvaard het einde, dat is het eeuwig verderf, te ondergaan.

Maar gaat uw liefde uit naar God, naar verzoening met Hem, naar voortdurend in Zijn gemeenschap te leven, in Hem door Christus de vrede die alle verstand te boven gaat te genieten, te leven in nederigheid, zachtmoedigheid en ootmoed? Is al uw begeerte om welbehaaglijk om voor de Heere te leven in gewillige gehoorzaamheid, hebt u de Heere gekozen tot uw enig en algenoegzaam deel om u in de Heere te vermaken? Stelt u het eeuwige leven als uw doel voor ogen, strekt u zich daar naar uit? Welaan dan, kies dan ook voor de weg van het kruis, de weg van aanvechtingen, van duisterheden, van veel beroering. Want dat is de weg van de Heere met Zijn kinderen die Hij naar de heerlijkheid leidt. Die weg die Christus gegaan is, die moet u ook gaan. Laat uw zorg niet zijn hoe u het kruis ontlopen of afschudden zou, maar hoe u het welgemoed, getroost, ja vrolijk draagt. Dat zult u dan doen als u werk maakt van de beloften; dan, als niet de bevrijding, maar de vertroosting van God u het lieflijkste zullen zijn.

Om goed gebruik van deze beloften te maken moeten deze vier zaken vooraf overwogen worden:

1. Wie de beloften doet.
2. Aan wie ze gedaan worden.
3. Welke in het bijzonder, wat voor soort beloften er gedaan zijn.
4. De verzekering dat de beloften noch troost, noch sterkte kunnen geven, als de Heilige Geest ze niet aan de ziel toepast.

33. Wie de beloften doet

1. Het is niet om het even wie iets belooft. De beloften van iemand die meer belooft dan hij geven kan, die onmachtig kan worden [om de belofte in te lossen], die zijn voornemens veranderen kan, zijn van weinig kracht. Zo zijn nu alle menselijke beloften.

Maar als God iets belooft, dan kan men die niet alleen voor vast, zeker en onfeilbaar aannemen, maar men moet dat ook doen. Anders onteert men God vreselijk, omdat men Hem als een leugenaar acht. God is vrij, Hij kan dit of dat beloven of niet beloven, aan die wel en aan die niet. God is wonderlijk goed en Hij belooft aan Zijn kinderen grote zaken. God is almachtig en Hij kan onverhinderd alles uitvoeren. God is waarachtig en getrouw. Hij kan, Hij zal niet veranderen. Hij zal het zeker doen. Eerder zouden hemel en aarde zich ondersteboven wentelen, dan dat een van Zijn goede woorden op de aarde zou vallen. Zo moet men God beschouwen met verheffing van zijn hart en met een volkomen instemming en verzekering als men met de beloften wil werken. Als men dit niet doet, zal de belofte weinig helpen en werken. Dit geeft de beslissende kracht. Doe het daarom steeds met verheffing des harten.

2. Als men zich een belofte voor ogen stelt, dan moet men er aandachtig op letten aan wie die beloften gedaan zijn. Het is een grote dwaasheid, een inbeelding, zich een belofte toe te eigenen zonder dat daar grond voor is. Dan bedriegt de ziel zich tot haar verderf. Daarom moet men de beloften in hun verband beschouwen. Men zal bij elke belofte een omschrijving vinden van de gesteldheden van de personen aan welke de beloften gedaan worden. Dan is het noodzakelijk zich te beproeven of die gesteldheden in ons zijn. En als dat zo is, dan moet men zeker nadrukkelijk vaststellen: die belofte is door de grote, almachtige, goede en onveranderlijke God aan mij gedaan, en daarom zal die belofte zeker aan mij vervuld worden. Dus zet ik mij erop met een zekerheid alsof ik de zaak al bezat. Zo maakt men zichzelf ervan bewust en verheerlijkt men God in Zijn waarachtigheid.

34. Wat beloofd wordt

3. Aangezien de weg naar de hemel leidt door vele verdrukkingen, zouden gelovigen in grote benauwdheid hun leven moeten doorbrengen, ja, zouden ze met het oog daarop op de weg bezwijken, als de Goddelijke goedheid daarin niet had voorzien met het doen van vele heerlijke beloften.

Deze worden niet in het algemeen gedaan, maar ook voor allerlei voorvallen en ongunstige omstandigheden, opdat de gelovigen door dezelve vertroost, met meer goede moed door allerlei zwaarigheden zouden heendringen. Hij heeft veel voor, die de Bijbel heeft gelezen en een verzameling van allerlei beloften heeft aangelegd, die hij bij de hand heeft als hij in een of andere beproeving komt. De Heilige Geest is stellig gewoon om bij Zijn inwendige vertroosting Schriftteksten te gebruiken en om die met helderheid en kracht op het hart te drukken, hetzij in de slaap, hetzij wakende. Het zijn soms zulke teksten waarop men geen acht geslagen had, ja, waarvan men niet wist dat ze in de Bijbel stonden en die men daarna met verwondering vindt. Zulke inwendige vertroosting die door Schriftteksten geschieden, hebben doorgaans meer krachten schieten dieper wortel in het hart. Lees dan veel in de Bijbel en wen u eraan bij ieder voorval een belofte of een voorbeeld te zoeken. U zult ondervinden dat het kwaad u niet zal smarten, noch doen wankelen in het geloof, noch u hopeloos en moedeloos zal maken.

35. Beloften hebben geen kracht zonder de bevestiging van de Heilige Geest

4. Ofschoon er nu zulke heerlijke beloften door God aan Zijn kinderen zijn gedaan en zij die door het geloof op zichzelf moeten toepassen en zich daarmee moeten ondersteunen en vertroosten, toch hebben zij dikwijls weinig kracht als de gelovigen in de heftigheid van de inwendige verzoeken en de overstelpende uitwendige benauwdheden verkeren. Het is dan alsof er niet één belofte in de Bijbel staat. Als ze er een vinden dan kunnen ze niet zien dat zij de gesteldheden hebben van degenen aan wie de beloften gericht zijn en dus achten ze die belofte niet voor zich. En als ze dat niet ontkennen kunnen, dan hebben de beloften geen kracht, hetzij omdat de zaak bij hen niet in vervulling gaat, hetzij omdat ze zo sterk zien op de wederwaardigheden, dat ze hun gemoed niet tot de rust kunnen brengen [die nodig is] om er aandachtig op te letten, hetzij omdat ze wrevelig, verdrietig en opstandig zijn geworden, hetzij omdat ze verdoofd terneerliggen en door de moedeloosheid ongevoelig als een dode zijn geworden. Een verslagen geest, wie zal die oprichten?

Om de beloften krachtig te laten werken, is het nodig dat de Heilige Geest Zelf die beloften in de gedachten brengt, dat Hij hen toont dat die beloften aan hen zijn gedaan, omdat zij zo gesteld zijn, en dat Hij hun de heerlijkheid van de beloften en de zekerheid ervan laat zien en hen daarmee troost.

36. Een voorbeeld

Een godzalige weduwe vertelde mij eens dat ze onder een groot kruis kwam. Zij sloeg in radeloosheid de Bijbel open en las op de opengeslagen plaats Mattheus 6. Dat gaf zo'n beslag in haar hart, dat ze met vrolijkheid het kruis opnam. Ze maakte een vouwtje bij dat hoofdstuk en dacht: nu heb ik genoeg om me te helpen, ik weet waar ik mijn kracht vandaan moet halen als mij hierna weer kruis zal overkomen. Het kruis kwam en zij zocht met inspanning Mattheus 6 op, maar wat ze daar tevoren in vond, was er niet meer. Waardoor kwam dat? De Heilige Geest gebruikte toen dat middel niet en paste het niet zoals de vorige keer toe.

De Heere zende u de Heilige Geest tot een Trooster. Die brenge u telkens beloften in gedachten. Die tone u dat u die gesteldheden hebt, dat de beloften aan u gericht zijn en Hij drukke de zekerheid en de heerlijkheid ervan zo op uw hart, dat u bij Zijn licht met goede moed de duisternis doorwandelt!

37. Hoe een christen met de belofte werkt

Nu we dit vooraf aan de orde gesteld hebben, zullen weinig woorden genoeg zijn om de wijze aan te geven, waarop met de beloften gehandeld moet worden om ze tot nutte kunnen gebruiken.

1. Zoek een belofte die bij uw toestand past. Beschouw deze als een belofte die door een waarachtig God aan Zijn kinderen gedaan is. Bedenk dat die zekerder dan zeker vervuld zal worden en dat geen gedrag van Zijn kinderen God zal doen veranderen en Zijn beloften te niet zal maken. De belofte is immers absoluut gedaan (zoals alle beloften van het genadeverbond), en niet afhankelijk van een of andere voorwaarde van de zijde van de mens. Zulke beloften zijn er overigens wel met betrekking tot lichamelijke zaken, bijvoorbeeld Jesaja 1:19, 20.33
2. Beschouw met aandacht de gesteldheden van degene aan wie de belofte gericht is. Deze staan of onmiddellijk bij de belofte of in de voorwaarde. Leg daar uw

- gestalte bij in de tegenwoordigheid des Heeren en laat de Heere en uw consciëntie rechters zijn over de vraag of die zaken in u zijn of niet.
3. Zie tegelijkertijd op de Heere Jezus, hetzij dat u nu met een hebbelijk gelovige gestalte in gemeenzame vereniging met Jezus bent, hetzij dat u nodig hebt de daad van het geloof met meer of minder strijd te vernieuwen. Overdenk alzo dat alle beloften in Hem ja en amen zijn, dat het recht op de [vervulling] van de beloften door Hem verworven is en dat een gelovige, of hij nu sterk of zwak is, een erfgenaam is van alle beloften en dus ook van die en die bijzondere beloften.
  4. Kom dan tot uzelf en tot de beloften en beschouw ze als aan u, ja, aan u gedaan door de onveranderlijke God en dat ze aan u zekerder dan zeker vervuld zullen worden. Dit is de pit, maar wat maakt men er weinig gebruik van!
  5. Maak daar dan staat op, richt daar uw zaken op, verblijd u er in alsof u de zaak al had en zeg: mijn God zal het mij geven op die tijd die voor mij het nuttigst is en met de wijsheid van God ben ik tevreden. Vertrouwt u hiermee als ze betrekking heeft op uw kruis en werk er mee als ze betrekking heeft op [geestelijke] verlichting, op geestelijke openbaring, op kracht tot heiligmaking. Houd die belofte voor ogen, leg haar aan de Heere voor en maan Hem op Zijn beloften. Grijp die belofte steeds aan en werk terwijl u dat doet er al biddende mee en grijp daarbij de sterkte van de Heere aan. Leun er met stille verzekering op. Gebruik alle middelen die de Heere aangewezen heeft om zulke zaken te verkrijgen. Als God het doel beloofd heeft, dan wil Hij ook de middelen geven en Hij zal ze de mensen ook laten gebruiken als de tijd van de vervulling van de beloften is gekomen. De vervulling van de beloften hangt niet af van de middelen, maar de middelen hangen af van de vervulling van de belofte.
  6. Wacht dan in lijdzaamheid op de vervulling. Wees niet ongeduldig, noch verdrietig, want dat komt voort uit ongelooft aan de beloften van de waarachtige God en dat onteert Hem of het komt voort uit gebrek aan onderwerping aan Zijn wijsheid. Maar het stil en toch werkzaam wachten verheerlijkt God, zowel in Zijn waarheid als Vaderlijke wijsheid. *Daarom, zo Hij vertoeft, verbeid Hem, Hij zal gewisselijk komen, Hij zal niet achterblijven.*
Zo werkt men met de beloften.

38. Beloften bij lichamelijke kruisen

Om u voorbeelden te geven zal ik enige gevallen bespreken en daarbij een belofte noemen:

1. Bent u in een drukkend of dreigend kruis betreffende lichamelijke zaken en vol van bekommering en is de ziel daardoor in beroering gebracht? (want de lichamelijke tegenslagen kunnen de ziel wel buitengewoon in beroering brengen en het geestelijk leven niet alleen beletten werkzaam te zijn, maar ook zeer verzwakken). Zie dan op deze en soortgelijke beloften:

Ps. 34:20: *Vele zijn de tegenspoeden des rechtvaardigen; maar uit alle die redt hem de HEERE.*

Hebr. 13:5: *Zijt vergenoegd met het tegenwoordige; want Hij heeft gezegd: Ik zal u niet begeven en Ik zal u niet verlaten.*

1 Kor. 10:13: *God is getrouw, Die u niet zal laten verzocht worden boven hetgeen gij vermoogt; maar Hij zal met de verzoeking ook de uitkomst geven, opdat gij ze kunt verdragen.*

39. Beloften bij het gevoel van zonden

2. Voelt u de last van de zonde en de bitterheid ervan, de onrust in de consciëntie, de vrees voor de toorn van God, voor de dood, voor de verdoemenis? Vlucht naar Jezus en neem Hem aan tot uw rantsoen en gerechtigheid en beschouw aandachtig de weg van God in de rechtvaardigmaking: dat de mens om niet gerechtvaardigd wordt uit Zijn genade, door de verlossing die in Christus Jezus is. Wend u in deze toestand tot de beloften:

Jer. 31:34, 37: *Want Ik zal hun ongerechtigheid vergeven en hunner zonden niet meer gedenken. Indien de hemelen daarboven gemeten en de fundamenten der aarde beneden doorgrond kunnen worden, zo zal Ik ook het ganse zaad Israëls verwerpen om alles, wat zij gedaan hebben, spreekt de HEERE.*

Jer. 33:8: *Ik zal vergeven al hun ongerechtigheden, met dewelke zij tegen Mij gezondigd hebben.*

Ps. 86:5: *Want Gij, HEERE! zijt goed en gaarne vergevende.*

Micha 7:18: *Wie is een God gelijk Gij, Die de ongerechtigheid vergeeft en de overtreding van het overblijfsel Zijner erfenis voorbijgaat? Hij houdt Zijn toorn niet in eeuwigheid, want Hij heeft lust aan goedertierenheid.*

Zeg dan: die beloften zal de Heere aan mij vervullen. Dan is het goed.

40. Beloften bij een zwak geloof

3. Wankelt het geloof, is er geen kracht om de Heere Jezus aan te nemen en volgt op die duistere en flauwe onderhandeling met Hem geen licht, noch vrede, noch verzekering? Denkt u menigmaal: hoe zal ik het toch maken, hoe zal ik zalig worden, zal ik dan nooit waarlijk in Jezus geloven, zal Hij mij dan nooit tot Zich trekken, zal ik dan nooit verzoening vinden? Mijn ziel wordt overstelpt, och dat Hij mij te hulp kwam, och dat ik Hem kon vinden! Zie dan op de beloften:

Matth. 12:20: *Het gekrookte riet zal Hij niet verbreken en het rokende lemmet zal Hij niet uitblussen.*

Jes. 40:11, 29: *Hij zal Zijn kudde weiden gelijk eenherder; Hij zal de lammeren in Zijn armen vergaderen en in Zijn schoot dragen; de zogenden zal Hij zachtjes leiden. Hij geeft den moeden kracht en Hij vermenigvuldigt de sterkte dien, die geen krachten heeft.*

Ziedaar uw toestand, ziedaar de beloften, werk er dan mee.

41. Beloften in duisterheid

4. Klaagt de ziel over duisternis en zegt ze: o, wat is het licht beminnelijk. Wat beminnelijk om de heerlijkheid des Heeren in het aangezicht van Jezus te zien; om alle goederen van het genadeverbond in hun grootheid, schoonheid en zoetigheid te kennen; om het grote werk van de verlossing van het begin tot het einde in voortdurende verwondering te overwegen; om de diepe vernedering van de Heere Jezus en alle zaligheden daarin te overdenken; om Jezus met eer en heerlijkheid gekroond van nabij te beschouwen. Dat is een hemel op aarde!

Ik heb daar wel iets van gezien, maar toen erkende ik het niet, omdat ik een te sterke begeerte had naar helderder en klaarder licht. Maar als ik het nu had, hoe zou ik mij verblijden! Evenwel de zon is ondergegaan. Ik weet nog wel dat al wat in Jezus is, gans begeerlijk is, maar ik zie het niet. Mijn begeerte wordt niet door het gezicht

opgewekt. Ik ben geheel en al duister. Ik zie God, noch Christus, noch genade in mij, noch de beminnelijkheden van het Evangelie. Als ik aan het bidden toekom, dan is het alsof ik een onbekende God aanroep. Als ik tot Jezus wil gaan, dan verbergt Hij Zich, dan kan ik Hem niet in 't oog krijgen. Als ik om iets wil bidden, dan kan ik de zaken niet inleven. Ik noem ze wel, maar de begeerten ertoe worden niet opgewekt en daarom is het alsof ik ze niet van God begeerde. Het is niet een dikke wolk, die tussen mij en de Zon der gerechtigheid voorbijdrijft, maar het is een stikdonkere nacht. Och dat die doorluchte Morgenster voor mij eens opging. Dat de dag eens aanbrak en dat ik was als vroeger. Mijn begeerte en bede is en zal blijven: *zend Uw licht en Uw waarheid, dat die mij geleiden*. Maar het blijft, zoals het is.

Weet echter, dat er een onmiddellijk en buitengewoon licht is, waarmee de Heere nu en dan deze of gene bestraalt. Als uw klacht gaat over gebrek van dat licht, dan is uw begeerte wel goed. Echter ze moet gematigd zijn en met onderwerping, omdat de Heere dat niet altijd doet, maar het aanschouwen bewaart voor de eeuwigheid. Het Woord is het licht waarbij we moeten wandelen.

Daarnaast kan een gelovige niet alleen in letterkennis, maar ook in de geestelijke kennis verduisterd zijn. Hij is dan niet in staat om de geopenbaarde zaken in hun geestelijke aard te beschouwen en zich op dezelve te verlieven. Als het hier hapert, moet men zijn toevlucht tot de beloften nemen en werken zoals hierboven aangegeven is. Let op deze beloften:

Ps. 97:11: *Het licht is voor den rechtvaardige gezaaid (en het zal op zijn tijd opgaan).*

Ps. 89:16: *Welgelukzalig is het volk, hetwelk het geklank kent.*

[Het geklank], dat is de stem van de Heere Jezus Die in het Evangelie spreekt. Voor wie met welgevallen en gaarne die stem hoort, aanneemt en opvolgt, [geldt:] *o Heere, zij zullen in het licht Uws aanschijns wandelen.*

Ps.112:4: *Den oprechten gaat het licht op in de duisternis.*

Mal. 4:2: *Ulieden daarentegen, die Mijn Naam vreest, zal de Zon der gerechtigheid opgaan.*

Joh. 14:21: *Die Mij liefheeft, zal van Mijn Vader geliefd worden; en Ik zal hem liefhebben, en Ik zal Mijzelven aan hem openbaren.*

Jes. 42:16: *En Ik zal de blinden leiden door den weg, dien zij niet geweten hebben.*

Geloof dan ook deze beloften.

42. In dodigheid

5. Bent u in een dorre en doodse staat? Schijnt al het leven en het gevoel weg te zijn? Zegt u: voor mij is geen raad, voor mij is geen hoop, want ik ben overal ongevoelig voor: de zonden beroeren me niet meer, bedreigingen verschrikken me niet, beloften doen me niets, ik vrees niet voor de hel, ik heb geen begeerte naar de hemel. Als ik in het Woord lees, dan doet het me geen nut, mijn gedachten vliegen overal heen. Bidden kan ik niet. Mijn gedachten gaan overal heen en terwijl ik op mijn knieën lig, word ik zondiger dan tevoren. Ik zou bijna in slaap vallen. Ik heb niets aan de Heere voor te leggen, want ik begeer niets.

Ik denk soms: heb ik wel een ziel en geloof ik wel dat die onsterfelijk is? Ja, er wellen zulke ontzettende gedachten in mij op, dat ik ze niet durf noemen. En onder dit alles ben ik ongevoelig. Ik geef het op. Voor mij is toch in der eeuwigheid geen genade meer bereid. Het heeft zolang geduurd, dat mijn hoop is vergaan. God heeft mij verlaten en ik heb God verlaten.

Arm, verdoold schaapje. Uw toestand is akelig genoeg, maar uw woorden zijn wanhopiger dan uw toestand is. Antwoord mij eens op deze vragen:

43. Vertrouwing in ongestalte: er blijft smartelijk gevoel

Bent u waarlijk wel tevreden in deze toestand of kwijnt de ziel? Bent u beklemd en somber als u aan God denkt, hoewel u zich vergeet als u onder de mensen bent en hoewel u in uw omgang opgewekt schijnt? Hebt u wat u begeert, bent u voldaan? U zult mij moeten antwoorden: nee, zeker niet, maar wat lost dat op?

Zou de wereld met haar aantrekkelijke zaken u kunnen bevredigen? Als u nu daarin alles had wat u zou willen? U zult mij moeten antwoorden: nee, ik denk van niet.

Waarom dan zo voortdurend in de benauwdheid, in de gevoelige ongevoeligheid, alsof u wegteerde? Is Jezus weg? Is uw Trooster, Die uw ziel vertroosten zou, ver van u? Is er geen gemeenschap met God, geen weg om te naderen? Is er geen leven, geen zoeken, geen vinden? U zult misschien antwoorden: dat begrijp ik wel, maar het gevoel is weg.

Zou de Heere uw ziel dan moeten helpen en Zich aan u moeten openbaren als uw God? Zou de Heere Jezus Zich aan u moeten bekendmaken als Uw rantsoen en gerechtigheid? Zou de Heere tot u moeten zeggen: *Ik ben uw Heil, gij zift Mijne, uw zonden zijn u vergeven*, Ik wil u toch zalig maken? Zou de Heere u levend moeten maken in geloof, hoop, liefde, bidden, danken, strijden en heiligmaking? Zou u dan gelukkig en in uw element zijn?

Antwoordt u: ja, dat is het, maar wat baat dat? Ik heb het niet en ik kan het door werken niet verwerven. Ik zal het toch niet verkrijgen en daarom verlaat ik het met een zucht.

Wat denkt u, kan zo'n gestalte voortkomen uit het natuurlijke leven? Ziet u daar de werking van de Heilige Geest niet in? Als u die gestalte in een ander zou zien, zou u dan niet zeggen: Heb goede moed. Uw ongevoeligheid komt voort uit een zeer groot en langdurig smartelijk gevoel en moedeloosheid. De Heere zal wel wederom tot u komen. Dat zeg ik dan ook tot u. Immers is het met u: *Wien heb ik nevens U in den hemel? Nevens U lust mij ook niets op de aarde!* (Ps. 73:25).

44. Vertrouwing in ongestalte: er blijft onderscheid in kennis

Nogmaals. Blijft er in u een kennis [aanwezig] van de Heilige Geest en Zijn werkingen? Kent u nog de gestalte van een gelovende, worstelende, biddende, aanklevende, schreiende, hopende, van een in oprechtheid en volkomenheid voor Gods aangezicht wandelende ziel? Stel daar tegenover de kennis, de godsdienstigheid, de deugdzaamheid, de taal van iemand die niet werkt vanuit de vereniging met de Heere Jezus tot rechtvaardigmaking, met andere woorden, van iemand die nog in zijn natuurstaat is. Kent u het verschil? Is het eerste u beminnelijk of althans, kent u het als beminnelijk, als waarheid, als zuiver? Kan het andere u niet voldoen? Is het u verwerpelijk, walgelijk? Ik vraag u of de natuur dat onderscheid met goedkeuring en afkeuring, met liefde en afkeer kan bewerkstelligen. Is dat niet een zeker bewijs van geestelijk licht en leven? Let toch aandachtig op de teksten:

Joh. 14:16, 17: *Hij zal u een anderen Trooster geven, opdat Hij bij u blijve in der eeuwigheid; namelijk den Geest der waarheid, Welken de wereld niet kan ontvangen; want zij ziet Hem niet en kent Hem niet; maar gij kent Hem, want Hij blijft bij ulieden en zal in u zijn.*

Joh. 10:4, 5: *De schapen volgen hem, overmits zij zijn stem kennen. Maar een vreemde zullen zij geenszins volgen, maar zullen van hem vlieden, overmits zij de stem der vreemden niet kennen.*

45. Vertrouwing in ongestalte: de keuze

Verder, blijft er niet de keuze tussen Jezus en Zijn zaak aan de ene zijde en de schijndeugdzame of ondeugdzaame wereld aan de andere zijde? Met wie is uw hart? Gaat het hart uit naar de gelovigen, omdat zij Jezus beminnen en door Jezus bemind worden of naar de bevallige wereldlingen? Met wie voelt u zich verbonden?

Moet u niet antwoorden: dat onderscheid is te groot. Ik houd het in mijn hart met Jezus, met Zijn zaak, met Zijn kinderen? Geldt dan het spreekwoord niet meer: *Gelijk bemint gelijk, en haat wat hem ongelijk is? Zet uw hart op 1 Johannes 3:14: Wij weten, dat wij overgegaan zijn uit den dood in het leven, dewijl wij de broeders liefhebben.*

46. Vertrouwing in ongestalte: andere tijden

Ten laatste, zijn er dan geen tijden dat het anders is? Wordt het hart soms niet week? Raakt u soms niet aan het bidden, aan het wenen, aan het uitzien naar de hemel? Stelt u soms niet verlangend de vraag of er voor u nog genade en Geest is? Komt er soms niet eens kracht om Jezus aan te nemen, komt er soms niet een kleine vertroosting en een levendige hoop? Is dat niet een bewijs van het leven dat er inwendig leven is? Heb daarom moed, richt weer eens de trage handen en de slappe knieën op en stel u tot dat doel deze en soortgelijke beloften voor ogen en werk daarmee zoals boven aangegeven is.

Jes. 57:15: *Want alzo zegt de Hoge en Verhevene, Die in de eeuwigheid woont en Wiens Naam heilig is: Ik woon in de hoogte en in het heilige, en bij dien, die van een verbrijzelden en nederigen geest is, opdat Ik levend make den geest der nederigen, en opdat Ik levend make het hart der verbrijzelden.*

Hierop volgt hoe God handelt met iemand die volstrekt verbijsterd en verhard is. Hij geeft zo iemand een belofte:

vs. 16, 17: *Want Ik zal niet eeuwiglijk twisten en Ik zal niet geduriglijk verbolgen zijn; want de geest zou van voor Mijn aangezicht overstelpt worden, en de zielen, die Ik gemaakt heb. Ik was verbolgen over de ongerechtigheid hunner gierigheid en sloeg hen, Ik verborg Mij en was verbolgen.*

Werden zij hierdoor bekeerd en terechtgebracht? Nee, maar nog meer verhard: *evenwel gingen zij afkerig heen in den weg huns harten.*

Wat volgde hierop? De algehele verwerping en verstoting, zoals ze waard waren? Nee integendeel:

vs. 18,19: *Ik zie hun wegen en Ik zal hen genezen; en Ik zal hen geleiden en hun vertroosting wedergeven, namelijk aan hun treurigen. Ik schep de vrucht der lippen, vrede, vrede dengenen, die verre zijn, en dengenen, die nabij zijn, zegt de HEERS, en ik zal hen genezen.*

Dat is een ondoorgrondelijke goedheid! Neem hierbij:

Jes. 54:6, 7, 11: *Want de HEERE heeft u geroepen als een verlaten vrouw en bedroefde van geest; nochtans zijt gij de huisvrouw der jeugd, hoewel gij versmaad zijt geweest, zegt uw God. Voor een klein ogenblik heb Ik u verlaten; maar met grote ontfermingen zal Ik u vergaderen. Gij verdrukte, door onweder voortgedrevene,*

ongetrooste: Zie, Ik zal uw stenen gans sierlijk leggen, en Ik zal u op saffieren grondvesten.

Dat zijn onaantastbare, zekere en heerlijke beloften. Zijn de vertroosting van God u te gering?

47. Lieflijk denken aan vorige genade

6. Bent u treurig - niet omdat u in ongevoeligheid kwijnt en ernaar verlangt om hartelijk en bekommerd treurig te zijn, zoals in het vorige geval getekend is, maar - omdat de ziel vervuld is met benauwdheid, met vrees en beven, de ene keer door dit voorval, dan weer door dat voorval, dan weer door vele tegenspoeden die lichaam en ziel tegelijk overvallen? Gedraagt de Heere Zich als een vreemde, houdt Hij Zich stil, verbergt Hij Zich achter een wolk zodat er geen gebed door kan? Antwoordt Hij niet op uw geroep? Verstoot Hij uw ziel, heeft Hij Zijn barmhartigheid door toorn toegesloten? Is er geen rust in de ziel, is ze ver van de vrede afgehouden? Is Jezus weg, is uw ziel hevig bewogen omdat uw Liefste is heengegaan? Druipt uw ziel weg als u aan vroeger denkt, toen u kon bidden, schreien, wachten, uitzien, verlangen? Als u eraan denkt hoe u toen lieflijk op Hem kon leunen, hoe u als het ware verdwaalde in de onderlinge liefde en iedereen vroeg, de liefde niet te storen, noch op te wekken tot het haar luste. Toen Hij u kuste met de kussen van Zijn mond, toen Zijn linkerhand onder uw hoofd was en Hij u met Zijn rechterhand omhelsde? Toen u krank was van liefde en u zich vermaakte onder het lommer van Zijn goedgunstigheid? Is dat allemaal weg en zijn er allerlei zondige en droevige tegenspoeden voor in de plaats gekomen? Wordt uw leven verteerd door droefheid en uw jaren door zuchten? Kom en hoor aandachtig naar deze beloften:

Jer. 31:25: *Want Ik heb de vermoeide ziel dronken gemaakt, en Ik heb alle treurige ziel vervuld.*

Jes. 61:1, 2, 3: *De Geest des Heeren HEEREN is op Mij, omdat de Heere Mij gezalfd heeft om alle treurigen te troosten; om den treurigen Sions te beschikken dat hun gegeven worde sieraad voor as, vreugdeolie voor treurigheid, het gewaad des lofs voor een benauwden geest. Matth. 5:4: Zalig zijn die treuren; want zij zullen vertroost worden.*

48. Onder verdrukking van de satan, van Gods toorn en angstige gedachten

7. Belieft het de Heere de satan los te laten om u te bestrijden, om u met vuisten te slaan en zijn vurige pijlen op u af te schieten om u met invallen en vreselijke gedachten te kwellen en ondersteboven te schudden?

Welt uw eigen hart ongelovige gedachten op? Is uw ziel onder de verschrikking van Gods toorn of onder de vrees van de dood of onder andere ongegronde angsten dat u iets overkomen zal? Let aandachtig op deze beloften en probeer daardoor een geruste ziel te verkrijgen en te houden.

Met betrekking van de bestrijding van de satan:

Rom. 16:20: *En de God des vredes zal den satan haast onder uw voeten verpletteren.*

Zach. 3:2: *De HEERE zeide tot den satan: De HEERE schelde u, gij satan! ja, de HEERE schelde u. Met betrekking tot de toorn van God: Jes. 54:8, 9: In een kleinen toorn heb Ik Mijn aangezicht van u een ogenblik verborgen, maar met eeuwige goedertierenheid zal Ik Mij uwer ontfermen, zegt de HEERE, uw Verlosser. Want dat zal Mij zijn als de wateren van Noach, toen Ik zwoer, dat de wateren van Noach niet*

meer over de aarde zouden gaan; alzo heb Ik gezworen, dat Ik niet meer op u toornen, noch u schelden zal.

Met betrekking tot de vrees voor de dood:

Hebr. 2:15: *Opdat Hij (Jezus Christus) verlossen zou al degenen, die met vreeze des doods door al hun leven der dienstbaarheid onderworpen waren.*

1 Kor. 15:54-57: *Alsdan zal het woord geschieden, dat geschreven is: De dood is verslonden tot overwinning. Dood, waar is uw prikkel? Hel, waar is uw overwinning? De prikkel nu des doods is de zonde, en de kracht der zonde is de wet. Maar Gode zij dank, Die ons de overwinning geeft door onzen Heere Jezus Christus.*

Ongegronde angstige gedachten over wat zou kunnen komen, zijn te achten als vogels die overvliegen. Speel toch niet voor profeet, want u weet niet wat komen zal. Beveel de toekomstige zaken aan de Heere en richt uw weg naar Gods Woord. Iedere dag heeft genoeg aan zijn eigen kwaad.

49. Honger en dorst

8. Bent u geheel ontbloot van alles, geheel leeg van geestelijke zaken? Is die leegheid u smartelijk? Een mens kan immers niet leven zonder enige verkwikking. Het is niet te verdragen, het is een hel, als men een ziel heeft die zich niet tevreden kan stellen met zichzelf en die dan niets wat de lege en huilende ziel kan vervullen van buitenaf heeft of kan verwachten. Het aardse kan nu de ziel niet verzadigen; ja, de wanordelijke begeerte naar het aardse pijnigt de ziel van een godzalige zelfs. De ziel zou Jezus willen hebben tot haar rantsoen en gerechtigheid, God tot haar Vader. Ze zou de zoete invloed van de verlichtende, verblijdende en heiligmakende genade van de Heilige Geest willen hebben. In één woord, het bezit en de genieting van alle goederen van het genadeverbond.

De lege ziel strekt zich in sterke begeerte hiernaar uit. Het gemis is smartelijk. De honger en de dorst zijn sterk. De ziel vergaat van honger. Ze wordt onwel en raakt verdoofd. Al haar geschreeuw is om het geestelijk brood, om levendmakend water. De ziel bezwijkt van verlangen, maar ze krijgt niets. Ze zoekt, maar vindt niet. Ze bidt, maar ontvangt niet.

Arme verhongerende ziel, hoor de belofte en versterk er u mee, totdat ze vervuld wordt. Want ze zal vervuld worden. Matth. 5:6: *Zalig zijn die hongeren en dorsten naar de gerechtigheid; want zij zullen verzadigd worden.*

Jes. 55:1: *O alle gij dorstigen! komt tot de wateren, en gij, die geen geld hebt, komt, koopt en eet, ja komt, koopt zonder geld en zonder prijs, wijn en melk!*

Openb. 21:6: *Ik zal den dorstige geven uit de fontein van het water des levens voor niet.*

Joh. 7:37: *Zo iemand dorst, die kome tot Mij en drinke.*

50. Smart over de kracht van de verdorvenheid

Ziet u de kracht van de verdorvenheid? Ziet u, hoe de begeerlijkheden krijg voeren tegen de ziel? Raakt u ten onder? Hebben ijdele gedachten en zondige opwellingen uit het hart de overhand? Wordt uw boezemzonde sterk en neemt die u gevangen? Dringt ze door en woedt ze onverstandig? Voelt u zich hopeloos en denkt u: ik kom dat mijn leven lang niet te boven. Mijn ziel krijgt steeds wond op wond? De zonde ontnemt me steeds alle vrijmoedigheid om tot God te naderen. Ze ontnemt me alle begeerte, alle leven. Hoe zal ik het maken? Zie op de beloften:

Ez. 36:26, 27: *En Ik zal u een nieuw hart geven, en zal een nieuwen geest geven in het binnenste van u; en Ik zal het stenen hart uit uw vlees wegnemen, en zal u een vleses hart geven. En Ik zal Mijn Geest geven in het binnenste van u; en Ik zal maken, dat gij in Mijn inzettingen zult wandelen, en Mijn rechten zult bewaren en doen.*

Jer. 31:33: *Ik zal Mijn wet in hun binnenste geven, en zal die in hun hart schrijven.*

45 Jes. 40:31: *Maar dien den HEERE verwachten, zullen de kracht vernieuwen; zij zullen opvaren met vleugelen, gelijk de arenden, zij zullen lopen en niet moede worden; zij zullen wandelen en niet mat worden.*

Joël 3:10: *De zwakke zegge: Ik ben een held.*

Zach. 10:3, 5: *Hij zal hen stellen gelijk het paard Zijner majesteit in den strijd. En zij zullen zijn als de helden, die in het slijk der straten treden in den strijd, en zij zullen strijden; want de HEERE zal met hen wezen; en zij zullen die beschamen, die op paarden rijden.*

51. Beloften dienen tot vertroosting en opwekking

Deze en soortgelijke beloften hebben tweeërlei gebruik. Ze dienen om te vertroosten, zodat de gelovigen met goede moed en met blijmoedigheid allerlei kruis gewillig opnemen, gemakkelijk dragen en zich ervan verzekeren dat de uitkomst voordelig en heerlijk zal zijn. Maar ze dienen ook om te heiligen aangezien men door het geloof op de beloften voortdurend de Heere voor ogen houdt, Hem als almachtig, goed en verzoend in Christus Jezus erkent en waarachtig met een stil vertrouwen afhankelijk van Hem leeft en zich in alle wederwaardigheden vasthoudt, als ziende de Onzienlijke. Dit is de fontein van zuivere heiligheid en zo krijgen wij door de beloften deel aan de Goddelijke natuur. Daarom, in welke toestand u ook verkeert, neem een belofte. Eigen u zich die belofte toe als gedaan door de waarachtige God. Leg die belofte aan de Heere voor en maan Hem ootmoedig, en in Jezus Christus vrijmoedig, op de vervulling van deze Zijn beloften. Houd dan die beloften voor ogen en werk daarmee. Laat ze uw sterkte zijn in de strijd als beloften die u zeker zult ontvangen.

52. God stelt het vervullen van de beloften wel uit

God heeft soms een lange tijd gesteld tussen het eerste tijdstip waarin de begeerte tot die zaak in uw hart opkwam en de tijd van de vervulling ervan. Abraham had de belofte gekregen dat hij een zoon uit Sara zou krijgen, maar het duurde zo lang dat het volstrekt onwaarschijnlijk geworden was. Hoe lang duurde het bij David, voor hij het beloofde koninkrijk ontving. Zacharias had lang tevoren, in zijn jeugd, om een zoon gebeden en zijn gebed werd verhoord, toen hij in zijn ouderdom was. Daarom moeten we een beloofde zaak niet meteen verwachten als de belofte ons invalt en moeten we niet moedeloos worden als de belofte niet terstond komt. Hier is nodig lijdzaam te wachten.

53. Het in lijdzaamheid wachten op de vervulling is nuttig

Het is veel nuttiger, in lijdzaamheid te wachten op de vervulling van de uitgestelde beloften, dan om de beloofde zaak onmiddellijk te ontvangen. Het brengt de ziel immers in een heilige toestand en leert haar vele deugden te oefenen. Onder andere deze deugden:

- a. Men is niet altijd geschikt om de beloofde zaak te ontvangen, maar de Heere bereidt de ziel door het uitstel wel voor om de beloofde zaak goed te kunnen

ontvangen en te gebruiken. Het is zoals men een vat eerst reinigt en klaar maakt om kostbaar vocht daarin te doen, opdat het niet door een spleet weglekt of een bijmaak van het vat in zich opneemt. Dat klaar gemaakt worden is al reeds geheiligd te worden.

- b. Het uitstellen leert geloven zonder te zien. Het leert God te erkennen als waarachtig, ofschoon Hij het alsnog niet vervult. Die gestalte is een heiliger gestalte. Ze is u in die tijd nuttiger dan de beloofde zaak. Ja, soms is het de beloofde zaak zelf, op een andere wijze als u zich had voorgesteld.
- c. Het uitstellen leert God kennen en erkennen als soeverein en alleen wijs, Die alle dingen schoon maakt op Zijn tijd. Dat is heiligheid, dat is God verheerlijken.
- d. Het uitstellen maakt u klein. Het doet u uw onwaardigheid zien. Het doet u beseffen, dat God het niet om uwentwil geven zal. Het doet u zeggen: ik ben de minste genade niet waard. Ik ben niet waard dat God de geringste belofte aan mij, worm, zou doen. Zou ik dan niet blij zijn, dat Hij nu zulke grote zaken aan mij belooft en zou ik die niet in ootmoed verwachten?
- e. Het uitstellen bewerkstelligt uitzien naar de Heere, wachten, stil en tevreden zijn met het tegenwoordige, zich verblijden in de belofte alsof men de zaak al bezat. Want men acht Hem, Die het beloofd heeft, getrouw. Daarin verheerlijkt men Hem. Zijn deze gestalten niet heilig? Zou men die niet liever bezitten, dan dat God meteen de beloofde zaken gaf, zonder die gestalten?
- f. Het uitstellen maakt de ziel meer dankbaar als het begeerde komt. Het verblijdt de ziel meer en laat haar [de blijdschap] zorgvuldiger bewaren. Wees daarom niet verdrietig, niet moedeloos, werp niet alles weg, als de Heere Zijn belofte uitstelt. Tracht echter deze hier genoemde gestalte van de ziel erdoor te verkrijgen en zo geheiligd te worden. Want het werken met en op de beloften en het wachten op de vervulling ervan, trekt de ziel af van aardse dingen, houdt haar bezet met onderhandeling met God en brengt de ziel in een meer geestelijke gestalte, zelfs zonder dat ze het merkt. Uit die geheiligde grond zullen allerlei deugden vanzelf zonder veel moeite en inspanning spruiten. U zult in de Heere rusten, zich in Hem verblijden, Hem danken, Hem erkennen en verheerlijken in Zijn volmaaktheden in Christus Jezus. Die Hem eren, zal Hij eren. En verlustig u in den HEERE, zo zal Hij u geven de begeerten uws harten. *Wentel uw weg op den HEERE en vertrouw op Hem, Hij zal het maken* (Ps. 37:4, 5). *Wacht op den HEERE, zijt sterk, en Hij zal uw hart versterken; ja, wacht op den HEERE* (Ps. 27:14).

54. Men moet erop letten wanneer en hoe de beloften vervuld worden

Het is niet voldoende de beloften te overwegen, de beloften in Christus zich toe te eigenen en in lijdzaamheid op de vervulling ervan te wachten. Het is noodzakelijk en zeer nuttig dat men met aandacht erop let, wanneer en waarin een belofte vervuld wordt. Men moet zich daarbij vaak in herinnering roepen hoe de vorige belofte vervuld werd. Ja, men moet ze telkens met de omstandigheden aantekenen, om zo een lijst van de vervulde beloften te hebben en opdat men deze lijst vaak zou kunnen lezen. David gaat ons hierin voor als hij zegt:

Ps. 103:2: *En vergeet geen van Zijn weldaden.* Hiskia onthield de vervulling van de beloften:

Jes. 38:15: *Wat zal ik spreken? Gelijk Hij het mij heeft toegezegd, also heeft Hij het gedaan.* Mozes tekende nauwkeurig de tijd aan: Exod. 12:41: *En het geschiedde ten einde van de vierhonderd en dertig jaren, zo is het even op denzelfden dag geschied, dat al de heiren des HEEREN uit Egypteland gegaan zijn.*

Dit roept Jozua Israël in herinnering:

Jozua 21:44, 45: *En de HEERE gaf hun rust rondom, naar alles wat Hij hun vaderen gezworen had. Er viel niet één woord van al de goede woorden, die de HEERE gesproken had tot het huis van Israël; het kwam altemaal.*

Dit overtuigt ons van onze achteloosheid.

Als de godzaligen in grote nood verkeren of ergens anders sterk naar verlangen, dan bidden ze wel hartelijk, zoeken algemene en bijzondere beloften en leggen die aan de Heere voor en versterken zich daarmee. Maar als God die beloften vervult, dan danken ze wel een keer, maar de vervulling van de beloften wordt nauwelijks bemediteerd en nog minder onthouden. Het is een zaak de verhoring van onze gebeden te erkennen en het is een andere zaak om de vervulling van Gods beloften te beschouwen. Het eerste beschouwt God in Zijn goedheid, het laatste God in Zijn waarachtigheid.

Bij de verhoring van onze gebeden moet men niet alleen het verhoren van de gebeden beschouwen, waarover wij uitvoerig spreken zullen in het tweede deel [van de Redelijke Godsdienst], maar ook de vervulling van de beloften.

Neem bijvoorbeeld eens deze twee beloften: *Roep mij aan in den dag der benauwdheid; Ik zal er u uithelpen* (Ps. 50:15). *Zo wat gij begeren zult in Mijn Naam, dat zal Ik doen* (Joh. 14:13).

Een gelovige wordt, als hij de Heere aanspoort die beloften die passen bij zijn huidige nood en begeerte, aan hem te vervullen, opgewekt in het gelovige bidden en hij verzekert zich ervan dat deze beloften vervuld worden, waarbij hij zich aan de wil van God onderwerpt.

Als God nu de begeerde zaak geeft, is er zowel de verhoring van het gebed als de vervulling van de belofte. Beide moet een gelovige beschouwen en onthouden. Als men telkens op de vervulling let en daarvan een lijst maakt met een beschrijving van de benauwdheid, de sterke begeerte, van ernstige gebeden, van de overweging van de beloften en als men daarbij aantekent hoe de Heere de beloften vervuld heeft, dan zou ons dat vaak doen wegzinken in verwondering. Het zou een buitengewone vrijmoedigheid geven om de beloofde goederen van de Heere te begeren. Het zou ons uitermate sterken in het betrouwen op God. Met wat voor een verzekering zou men de [vervulling van] algemene en bijzondere beloften verwachten!

55. In het geestelijke kan de gelovige zich de beloften niet ten onrechte toe-eigenen

Het is nuttig om deze vraag te beantwoorden. Kan men een belofte ten onrechte op zichzelf toepassen?

Antwoord. Voor een onbekeerde zijn er geen beloften in de Bijbel. In elke belofte die zij zichzelf toe-eigenen, bedriegen ze zichzelf. Ze zullen er verkeerd mee uitkomen, want ze zijn zonder Christus, *vreemdelingen van de verbonden der belofte, geen hoop hebbende* (Ef. 2:12). *Alleen de gelovigen zijn erfgenamen der beloftenis* (Hebr. 6:17). Alle goederen van het genadeverbond zijn voor hen en zullen ongetwijfeld aan hen gegeven worden. Als zij een buitengewone begeerte naar een of andere geestelijke zaak hebben, dan mogen ze die niet alleen hartelijk in het gebed in Christus' Naam van

God verzoeken, maar ze mogen ook de beloften van God die betrekking hebben op die bedoelde zaak (of ook een algemene belofte, die ze op die zaak toepassen) beschouwen als aan hen gedaan. Ze mogen God er ootmoedig op manen en ernstig om de vervulling ervan bidden. Ze mogen zich ervan verzekerd houden, dat die belofte daadwerkelijk aan hen vervuld zal worden. Hierbij moeten ze zich aan de wil van God onderwerpen voor wat betreft tijd, mate en wijze. Hierin kan een gelovige bidder zich niet bedriegen.

56. In lichamelijke zaken kan dat wel

Bij lichamelijke zaken ligt het enigszins anders met betrekking tot de begeerte van de mens. De godzaligen hebben ook de beloften voor het tegenwoordige leven. God geeft hun ook beloften van ondersteuning in het kruis, van uitkomst tot hun nut, van de zorg voor hun voedsel en kleding. Met die beloften mogen en moeten ze zich ook versterken en ze moeten die ook verwachten voor zover het voor hen nodig en nuttig is tot zaligheid. Hierin moeten ze zich ook aan Gods wil onderwerpen, Wiens weg het is de uitverkorenen door veel verdrukking tot de heerlijkheid te leiden. Een gelovige kan wel ongeregelde begeerten tot deze of gene bijzondere lichamelijke zaak hebben. Deze begeerde zaken - of ze nu aanvankelijk plotseling voor de aandacht komen of dat ze door omstandigheden langzamerhand vat krijgen - hoeft men dan niet noodzakelijk nodig te hebben in zijn huidige levensstaat. De te sterke begeerte om die zaken te verkrijgen staat de onderwerping in de weg en maakt dat wij ons verlossing of verkrijging van een te sterk begeerde zaak inbeelden, hoewel die zaak niet door God beloofd is, maar wij die onszelf beloven. Het gebeurt dan wel dat een Schriftplaats ons of we nu wakker zijn of slapen, plotseling te binnen schiet. Deze plotselinge ingeving beschouwt men dan als een openbaring of een belofte van God tot ons. Of men haalt er een of andere Schriftplaats bij, waarvan we wel weten dat ze bijzonder en in andere persoonlijke omstandigheden aan deze of gene persoon, zoals aan Abraham of David of iemand anders, gedaan is. Door de sterke begeerte eigenen we ons die toe alsof ze door God aan ons gedaan zouden zijn door een bijzondere toepassing en alsof wij daaruit een gevolgtrekking zouden kunnen maken voor onze wanordelijke begeerte.

Hierin wordt men bevestigd, doordat men krachtige uitgangen van het hart naar God bemerkt, in liefde en in levendige erkenning van de goedheid van God. Men heeft een vertrouwelijke omgang met God, men kan bidden en oefent het geloof in Christus. Men bevindt zich in een godzalige toestand, hetzij met of zonder betrekking op die zaak, ja, men begeert de zaak niet als het niet naar Gods wil zou zijn en men is stil en in onderwerping. Maar de zaak komt weer sterk voor de aandacht en het is alsof God nieuwe bevestiging ervan geeft en Zijn almacht aan hen levendig voor ogen stelt. Hierdoor raken sommigen wel in een strik die hen jarenlang bijblijft en zeer hinderlijk wordt in hun vrije staat en wandel. Het einde is dat ze de zaak niet verkrijgen en dan ziet men dat men eenbelofte ten onrechte op zichzelf heeft toegepast, doordat men de zaak te sterk begeerde.

Maar hier komt een bedenking naar boven. Hoe kan uit zo'n onjuiste inbeelding, omgang met God in liefde, geloof en hoop voortkomen? Of zou dat ook inbeelding zijn?

Antwoord. Nee, die geestelijke gestalte van de ziel is een godzalige gestalte en de oefeningen die daar uit voortkomen, zijn geen verbeelding, maar waarheid. Ze zijn naar het Woord tot God door Christus. Ze spruiten niet uit de verkeerde inbeelding,

maar uit het geestelijk leven van de ziel, dat opgewekt wordt door het levendige geloof van Gods goedheid, waarheid en almacht, hoewel de oorzaak en omstandigheid verkeerd waren. God laat de dwalingen wel ten goede van de gelovige uitvallen, niet door de aard van de doling, maar door Zijn goede hand over hen.

Rom. 8:28: *Alle dingen werken mede ten goede.*

57. Het is voldoende algemene beloften goed toe te passen

Het is niet altijd nodig dat men een bijzondere belofte heeft om zich verzekerd te houden van de vervulling ervan. Men kan en moet zich ook algemene beloften in gedachten roepen en daarop afgaan en de vervulling daaraan verbinden als de Heere ons ernstig doet bidden om een zaak en ons met deze of soortgelijke beloften laat worstelen.

1 Petr. 5:6: *Vernedert u dan onder de krachtige hand Gods opdat Hij u verhoge te Zijner tijd.*

Ps. 145:19: *Hij doet het welbehagen dergenen, die Hem vrezen, en Hij hoort hun geroep en verlost hen.*

Ps. 81:11: *Doe uw mond wijd open en Ik zal hem vervullen.*

Deze teksten kunnen zo levendig met toepassing op onze persoonlijke nood of begeerte in het hart gedrukt worden, dat men een sterke bevestiging ervan krijgt dat God het doen en geven zal. Zo versterkt men zich daardoor en steunt er vol goede moed op. De Heere vervult onze begeerte dan ook, hetzij meteen, hetzij na enige tijd. Het kan ook door een andere zaak te geven, maar dan wel met betrekking tot die begeerte van ons en tot ons worstelen met de beloften. Dan moet men het ook beschouwen als een vervulling van die beloften.

58. Wanneer men die niet juist toepast

Maar men kan hierin ook te ver gaan. Dat gebeurt wanneer men te vurig is, hetzij met betrekking tot de tijd, zodat men het te snel begeert, hetzij ten opzichte van de mate of manier waarop. Dan kan men zich niet onderwerpen aan het wijze bestuur van God.

Ja, het is bij sommige eerstbeginnende christenen zo, alsof de bepalingen van tijd, mate en wijze maar bijkomstigheden zouden zijn. Men moet vertrouwen op de beloften zoals zij die opvatten, begeren en zoals zij erom bidden. Dit is een dwaasheid. Het is alsof een boer zou willen dat het zaad opkwam meteen nadat hij het gezaaid had en alsof hij wilde maaien voor het koren rijp was.

Een verstandiger en meer gevorderd christen heeft meer op met de wijze en soevereine wil van God dan met de vervulling van zijn begeerte. Zo bidt hij, zo gelooft hij de beloften en zo wacht hij met onderwerping op de vervulling.

Het is niet zo, dat de onderwerping af doet zien van de vervulling of een afzwakking van de belofte en bijna tenietdoen ervan is. Integendeel, het is een versterking van de belofte, omdat ze beter en heilzamer vervuld zal worden dan wanneer ze naar onze driftige begeerte voldaan zou worden. Hoe vaak raakt men in verlegenheid met het ontvangen van wat men begeerde, zoals Israël met de kwakkelen. Hoe menigmaal dankt men de Heere, dat Hij ons niet gegeven heeft wat we begeerden, omdat men achteraf ziet dat het niet goed voor ons geweest zou zijn! Geloof daarom de beloften, verwacht de vervullingen laat vol blijdschap de tijd, mate en wijze aan de Heere over. Zo zult u als een kindeke vertrouwen en zo zult u bevestigd worden. Neem deze tekst ter harte:

Ps. 107:43: *Wie is wijs? Die neme deze dingen waar; en dat zij verstandiglijk letten op de goedertierenheden des HEEREN.*

59. Een godzalige moet zich in de openbaarheid vertonen

Het is niet voldoende om voor zichzelf godzalig te leven, maar een christen moet zich aan de wereld en in de Kerk vertonen om God in zijn staat van leven te verheerlijken, zijn naaste tot nut te zijn en heerlijkheid aan de Kerk te brengen. De genegenheid tot gezelschap is de mens ingeschapen, maar er is genade voor nodig om de omgang onder de mensen goed te gebruiken. Sommige gelovigen (ik spreek niet over onbekeerden) gaan al te weinig met mensen om. Dit kan zijn, omdat ze overladen zijn door huiselijke bezigheden. Het kan zijn omdat ze lusteloos en als verdoofd zijn en het geestelijke leven zwak is en als uitgeblust. Het kan zijn omdat ze ondervinden dat ze zich onder de mensen niet zo kunnen gedragen als ze wel moesten en doorgaans met een bekommerd gemoed thuiskomen. Het kan zijn omdat ze gedurig in geestelijke overdenkingen bezig willen zijn; hiermee laten ze dan op z'n best genomen wel zien dat ze slechts voor zichzelf willen leven en niet veel op hebben met de eer van God, de heerlijkheid van de Kerk en de zaligheid van de zielen. Dezen krijgen doorgaans ter beloning duisterheid en verzwakking van de hebbelijke genade. Ze worden gevangen onder de zonde. Ze dwalen af tot een meer natuurlijke godsdienst, onder de verbeelding, dat ze juist geestelijker zijn, omdat het ware geestelijke in hen verdonkerd is of omdat ze het zelfs niet bezitten.

Anderen komen te veel bij mensen. Ze verzuimen hun beroep ervoor, ze lopen van de ene naar de andere en weten niet waar ze hun tijd zullen slijten. Zo worden ze lui, roddelziek, ijdel. In plaats van te stichten en gesticht te worden, zijn ze ter ontstichting van zichzelf en anderen en leggen een blaam op de Kerk en op zichzelf.

60. Het is bevolen

Dat men onder de mensen moet verkeren is een bevel van God.

Matth. 5:16: *Laat uw licht also schijnen voor de mensen.*

1 Petr. 2:12: *Houdt uw wandel eerlijk onder de heidenen.* Het is de plicht van een christen om Jezus te belijden, in onze wandel het leven van Jezus te laten zien. Het is onze plicht ons talent op winst uit te zetten, mensen te bekeren en niet alleen voor het gericht te verschijnen, maar [dan] te kunnen zeggen: *zie hier ik en de kinderen die mij de Heere gegeven heeft.*

We moeten zijn als schapen die uit de wasstede opkomen; *die altezamen tweelingen voortbrengen, onder welke geen is die jongeloos is* (Hoogl. 4:2, 6:6). Hoe zou anders, dan door de omgang met mensen de kerk uitgebreid en opgebouwd kunnen worden? Hoe zou het licht der heiligheid en voortreffelijkheid in de kerk bekend kunnen worden als men niet met mensen omging? Maar men moet bijzonder zorg dragen dat onze omgang betamelijk zij aan ons christendom. Daarvoor is het volgende nodig.

61. Voor een christelijke omgang is een onbesmette ziel nodig

Hiervoor is nodig 1. dat men een reine en onbesmette ziel heeft en houdt. Een ziel die volkomen tot God is, die in gemeenschap met God leeft, zodat men tegelijk met mensen kan spreken en tot God bidden, zoals Nehemia deed (Neh. 2:4, 5).

Met zo'n voornemen moet men uitgaan en om die toestand te behouden moet men telkens als men uitgaat ernstig bidden. Wie in zijn huis bij zichzelf in de eenzaamheid

niet werkzaam is om in een voortdurende toewending tot God met een volkomen hart te wandelen; wie de Heere niet kent in al zijn wegen; wie door de gelovige vereniging met de Heere Jezus het hart al strijdende niet reinigt van de aardsgezindheid, ijdelheid, van het kleven aan een zondige begeerlijkheid en van het kleven aan voortdurende gedachtenspingsels en wie door voortdurende oefening niet een geestelijke gestalte zoekt te hebben, die zal niet erg geschikt zijn om in het gezelschap en de gesprekken van de mensen die goede gestalte die hij nog bezit, ofschoon omringd door verdorvenheden, te behouden. Het hart legt zich al snel op de tong en nu men binnen zich geen fontein heeft die allerlei geestelijke zaken opwelt, tot nut van zichzelf en van zijn naaste. Men zal vaak over geestelijke zaken spreken om maar te praten, zonder warmte van binnen en zonder de harten van anderen in vlam te zetten. Ja, men zal zich verwickelen in allerlei aardse gesprekken en als men thuis komt is men zijn goede gestalte kwijt en vindt men een onrustig geweten. Daarom moet men bijzonder trachten naar volkomenheid des harten, hetzij men een kind in Christus is, hetzij gevorderd, een ieder naar de mate van de genade die hij heeft ontvangen. Men moet niet zwijgen over geestelijke zaken omdat men maar een kind is en geen grote bekwaamheden heeft. Nee, kindertaal is vaak bevallig; ook de kleinen hebben een talentje ontvangen dat ze op winst moeten uitzetten.

62. Vrij van mensenliefde en mensenvrees

2. Men moet met opzet los en vrij trachten te zijn van mensenliefde en van mensenvrees. Men moet zich niet daardoor te veel aan hen aanpassen. Men moet daardoor ook niet gehinderd worden om te spreken of te zwijgen. Dit betaamt een volgeling van Christus niet en men moet vooral de eenzame gestalte van de ziel met God behouden. Het is nauwelijks na te gaan, hoe snel mensenliefde en mensenvrees het hart heimelijk inneemt. Ook al bevindt men zich in de eenzaamheid nog vrij los van de mensen, al ziet men hun nietigheid, al weet men dat ze zich noch bewegen noch roeren kunnen dan naar de bepaalde raad Gods, al weet men uit ervaring dat men ze niet kan vertrouwen, dan nog kruipt het zo gemakkelijk binnen. Wat is daar toch de oorzaak van? Eigenliefde, geacht en geëerd te willen zijn. Daaruit komt de vrees dat men niet verstandig genoeg zal handelen, of de begeerte om bevallig te zijn. O, wat bederft die afgod veel goeds, hoeveel stichting wordt daardoor belet!

63. Met als enig doel om te stichten

3. Dat ons enig doel zij om te stichten naar de mate der genade - hoe klein die ook is - en om gesticht te worden. Hiervoor is nodig dat men voor zichzelf die personen uitkiest, die de meest geschikte voorwerpen zijn voor onze bekwaamheden om ze te onderwijzen, te leiden tot Christus, te vermanen en op te wekken, of door wie we zelf het meest vorderen: de ervaring zal ons dit leren.

Als u toevallig of doelbewust in een gezelschap of bij iemand alleen bent, let dan nauwkeurig op het gedrag van een ieder om u te wachten voor wat in hen misstaat en om van hen te leren wat bevallig en aangenaam is. Als men bij een verstandig en geestelijk mens is, dan zwijge men als hij spreekt en als hij zwijgt, geef hem dan de gelegenheid om te spreken. Als men bij een onwetende is, geef hem dan wat onderwijs. Als men bij een zwakke is, geef hem dan versterking. Als men bij een zondige is, vermaan en bestraf hem dan. Als men bij een treurige is, troost hem dan. Dan zal men ervaren dat wij zelf het eerste en het meeste voordeel zullen trekken van

ons spreken. Als men bij zijn gelijke is, spreek dan onderling in zoete liefde en vriendelijkheid over geestelijke zaken en versterk elkaar zo en wek elkaar op (Rom. 1:11, 12).

64. Een onbekeerde te bekeren

4. Als men bij een onbekeerde is of bij mensen van een valse leer, moet men, zonder zelfingenomenheid, hoogmoed en zonder het te zeggen, maar door de manier van spreken en de gespreksonderwerpen, laten zien, dat iedere rechtvaardige voortreffelijker is dan zijn naaste; dat ze van een uitnemender geest zijn; dat er zo'n grote afstand tussen beiden is, als tussen licht en duisternis, tussen leven en dood, tussen de kinderen van God en de kinderen van de wereld. In die gestalte moet men nederigheid, zelfverloochening, algemene liefde, bescheidenheid, gediensigheid tonen, opdat men, wanneer men afscheid neemt - een lang verblijf is daar niet goed want het is daar niet veilig - een overtuiging in het hart achterlaat. Ik wil niet zeggen dat men altijd over geestelijke zaken moet spreken. Een verstandige zal tijd en wijze weten. Een christen mag ook over aardse en burgerlijke zaken spreken. Maar men moet toezien dat men niet lichtzinnig wordt, maar alles in zedigheid, deftigheid en gematigdheid spreke.

65. Alles moet op een goede manier geschieden

5. Men moet overal, waar men ook is, erop letten dat men alles op een goede manier doet: niet stuurs, maar vriendelijk; niet zwijgend en slechts als beoordelaar luisterend, maar spraakzaam; echter niet praatjesmakend en roddelend, maar nederig, wijs en deftig. Men moet zich in alles de Heere Jezus tot een voorbeeld nemen.

De Heere leide u in deze zoete en heilige weg, doe er u op vorderen, en brenge u tenslotte over in de eeuwige heerlijkheid, in de volmaakte gemeenschap met God, in verzadiging van vreugde en zuiverheid, waar strijd, geloof en hoop een einde hebben en waar niets dan liefde blijven zal. Amen.